

blanda

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BLANES

NÚMERO 10
BLANES - ANY 2007

Verba volant, scripta manent

Nihil obstat: Ioachinnus Turriculae

Reflexions

[...] Perquè és per dignitat que reclamem el retorn dels papers. És per dignitat que som aquí. Sí, el lema que ens aplega avui, «La Nació Catalana diu PROU, volem tots els papers», la primera cosa que vol expressar és la nostra dignitat com a poble, una dignitat que repetidament s’ha volgut trepitjar, sense aconseguir-ho mai. És sempre l’agressor, l’injuriador, o el seu còmplice, aquell que perd la dignitat, perquè actua indignament. Nosaltres, en canvi, no anem contra ningú, absolutament contra ningú. Tampoc volem, però, que se’ns ataqui injustament i sobretot que es continuï avui amb un atac que va començar la dictadura. Això no ho podem permetre. Senzillament, per dignitat.

La història del retorn dels papers que són a Salamanca és tan llarga, tan dramàtica, sovint tan esperpèntica, que ens n’hem cansat. Ja està bé! Ja n’hi ha prou! Volem tots els papers, i els volem de seguida. Per què? Doncs, senzillament, perquè són nostres, perquè van ser robats a les nostres institucions, a les nostres organitzacions, a centenars i milers de particulars de tota la nació. Perquè, a més, aquests papers van servir per espiar, perseguir, empresonar, torturar i assassinar molts compatriotes. [...]

[...] Resultaria increïble i insultant que el govern espanyol tornés a tenir por de la reacció d’alguns, com en va tenir el 1995 davant un primer anunci de retorn. Que se li hagi canviat el nom al carrer que reté l’“ Archivo” a Salamanca i ara s’anomeni oficialment “Calle del Expolio” només pot ser entès com una provocació feixista que considera que els oprimits són els opressors. Per sort, fins aquí pot arribar la ironia democràtica i podem dir que sí, que ja hi estem d’acord, que aquell carrer és el de l’espoli i que ho deixarà de ser el dia que en surtin els nostres papers, tots els nostres papers. Que, evidentment, han de sortir a la llum del sol, no amb nocturnitat i por com es va fer el 2006, no com si nosaltres fóssim els lladres, sinó que han de sortir amb tots els honors i tota la consideració d’una reparació històrica. Seria un error enorme per part del govern espanyol esperar que aquesta situació injusta i il·legal s’anés eternitzant i que esperés que un altre govern, o potser dos o tres més, anessin alimentant allò que han anomenat “el contenciós”.

Nosaltres no tenim encara cap contenciós amb ningú. Nosaltres només volem el que és nostre i que la dictadura ens va robar. I ho volem de seguida, que sempre serà massa tard. Si això continués així, però, és segur que tindríem contenciós. Perquè la paciència democràtica també es pot acabar. Per això és precisament democràtica.

Amics, la Nació Catalana diu PROU, volem tots els papers!

Fragment del manifest llegit al Palau Sant Jordi de Barcelona, el 21 d’octubre del 2007, per Josep Maria Terricabras, en el marc de la campanya “La Nació Catalana diu PROU, volem tots els papers!”

Amb la col·laboració de:

Crèdits

Edita: Ajuntament de Blanes - Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)
Tinent d’alcalde responsable: Joaquim Torrecillas i Carreras
Coordinació i textos: AMBL (Antoni Reyes Valent, Aitor Roger Delgado)
Col·labora: Diputació de Girona
Maquetació i impressió: Indústria Gràfica Montserrat, SA
Dipòsit legal: Gi-1126-98
Assessorament lingüístic: Oficina de Català de Blanes
Disseny portada: RD Studio. Josep Rondon
Il·lustracions portada: Obra del pintor Ricard Ferrer
Disseny logotip Arxiu: Pepe Álvarez
Mapa de contraportada: Anna Palmada (Geògrafa)
Agraïm molt la col·laboració de:
Ricard Ferrer Ramon Alberch
Germaine Pujadas Miquel Pujadas
Albina Varés de Batlle Paquita Sicra
Marta Vila-Puig
Blanda es pot adquirir a les següents llibreries:
Bitlloch Espigulé
Blanes II Laia
Campeny La Plantera
Costa Brava Llibresca
El Cel RB3
Sant Jordi

* Els articles signats són responsabilitat de les persones que els signen. Les opinions que s’hi expresen no reflecteixen necessàriament el punt de vista dels editors de la publicació.

PRESENTACIÓ

Presentació de l’alcalde de Blanes 7

RECERQUES

01. Juli Baca i Vives. Joan Pujadas. Un combatent blanenc per la llibertat 8
02. Pasqual Bernat. Un blanenc il·lustre oblidat: el doctor Joan Francesc Bahí i Fontseca [1775-1841] 28
03. Josep Bota-Gibert. Ricard Ferrer, construir el món 36
04. Josep Costa Lacumba. Històries i records d’un barri de Blanes: el Racó Blau 60
05. Antoni Reyes i Valent. Una aproximació als homenots blanencs 72
06. Pere Sala i López. Orígens de SAFA-Blanes, iniciadora de la química tèxtil a Espanya 86
07. Domènec Valls i Coll. El doctor Josep Roig i Raventós i Blanes 104
08. Pep Vila i Medinyà. Les galetes de la creu. Història d’un dolç suís, divulgat per Joaquim Ruyra 118
09. Santiago Vila-Puig. Devots de Ruyra 126

NOTÍCIES DE L'ARXIU

Fons documentals
01. Aitor Roger. L’àlbum familiar: el Blanes dels Sicra 132
Donacions de l’any 2007 148
Notícies 152
Breus 155

BIBLIOGRAFIA

Bolleré. Concurs de relats breus per a joves. Per Lourdes Domènech 158
Joan Adell Álvarez. El mossèn de les putes. Per Ramon Freixenet Estol 160
Joan Adell Álvarez. El naufrag. Per Ramon Freixenet Estol 162
Publicacions blanenques 166

Josep Trias i Figueras

El 1992 -ara ha fet quinze anys- va començar a funcionar l'Arxiu Municipal de Blanes com un servei ben definit dins l'organigrama de l'Ajuntament. El 1996 fou un altre any important, perquè s'inauguren unes instal·lacions pròpies al carrer de la Unió, des d'on organitzar i gestionar millor la documentació municipal, atendre les consultes administratives i posar a l'abast dels investigadors la documentació històrica generada pel comú blanenc o per algunes famílies i empreses privades, arrelades a la vila de fa diverses generacions. Dos anys després, el 1998, pels volts de Nadal, naixia una publicació elaborada des del mateix Arxiu. El seu nom, Blanda, feia referència al mot llatinitzat d'origen preromà i arrel indoeuropea del qual deriva Blanes.

Blanda, Blanes, ha crescut i s'ha fet gran. La revista *Blanda* també. El projecte editorial ha resistit canvis de govern i colors polítics i s'ha convertit en un instrument útil per al coneixement històric de la vila, al mateix temps que ens ha ajudat a fer poble. Respecte de la revista de l'any 1998, se n'ha augmentat el nombre de pàgines, se n'ha millorat el disseny i, el que és més important, com deia l'anterior responsable polític de l'Arxiu Quim Valls, "s'ha consolidat un espai dedicat a la conservació i a la publicitat de la memòria local".

Des del moment de la seva creació, l'Arxiu Municipal ha portat a terme una incessant tasca cultural i ha fet difusió d'alguns dels fons de documentació que custodia, perquè aquests poguessin arribar a amplis segments de la població. Aquesta difusió s'ha fet amb la realització d'exposicions, conferències o a partir de les publicacions municipals. Precisament, la revista *Blanda* va ser-ne la pionera i enguany surt al carrer el seu desè número. Els seus propòsits, com deia l'excalde Ramon Ramos a la presentació del primer número, són, d'una banda, difondre el patrimoni històric documental que anem atresorant tot informant de les activitats del centre que l'acull i, de

l'altra, fomentar la recerca i el coneixement de Blanes. Jo mateix, en el segon número de *Blanda* (1999) i com a regidor responsable de l'Arxiu Municipal, recordava la necessitat de conservar, conèixer, descobrir i, en alguns casos, redescobrir la importància del patrimoni històric del nostre poble, si no volem córrer el risc de perdre la memòria i la idiosincràsia de ser blanencs. Al mateix temps, agraïa a totes aquelles persones - autors i autores novells, consagrats i professors emèrits- que han escollit la nostra vila com a objecte d'estudi.

Al llarg dels 10 números de *Blanda* s'ha tractat una gran varietat temàtica que respon a diferents períodes cronològics del nostre passat: des de la Blanda romana fins als episodis de la nostra història més recent. Aprofitant aquest desè número, s'ha volgut editar un índex separat on queda constància dels autors que amb els seus articles i ressenyes han fet possible la continuïtat de la revista. Un índex que al mateix temps s'ha de convertir en una eina útil per a la recerca del temes que han anat apareixent anualment des de 1998.

En el número anterior, l'excalde Josep Marigó feia palesa la necessitat de no defallir en la recerca dels esdeveniments quotidians que ens donen força com a poble. Jo, per acabar, també voldria agrair la feina feta a totes les persones, de Blanes i d'altres indrets, que enguany han aportat el seu gra de sorra per seguir avançant en el coneixement del nostre poble. En nom de l'Ajuntament de Blanes, també voldria expressar el meu agraïment a les famílies que han fet donació a l'Arxiu dels seus fons documentals i fotogràfics. Finalment, vull encoratjar el personal de l'Arxiu, els autors dels treballs i els col·laboradors de la secció d'imatges a seguir treballant per preservar la nostra petita-gran història.

Josep Trias i Figueras
Alcalde de Blanes

01

Joan Pujadas

Un combatent blanenc per la llibertat
per Juli Baca i Vives

La memòria històrica és una expressió que durant els últims anys i de manera intermitent apareix en els mitjans d'informació com un intent reivindicatiu de compensar i rehabilitar els drets de les persones, la major part ja mortes, que van lluitar físicament i/o moralment per conservar el sistema polític legítimament establert el 14 d'abril de 1931 i per evitar, com malauradament no van poder, que fóra substituït per una dictadura feixista.

De la mateixa manera que totes les persones que varen col·laborar en el manteniment de l'ordre democràticament constituït, una vegada perduda la lluita, varen ser perseguides sota la cobertura de la llei del 9 de febrer de 1939, anomenada Ley de Responsabilidades Políticas, els que varen ser detinguts i empresonats, després de patir tortures de tota mena, eren jutjats pel tribunal de la Causa General, que significava una pantomima de judici amb un únic veredict i sentència: el de culpable i executats. Els que pogueren alludir la cacera varen ser acusats “*en rebeldía*” de tota mena de crims i salvatjades. Les múltiples i terribles acusacions que els feien es publicaven i divulgaven insistentment, seguint la doctrina del malauradament cèlebre ministre de propaganda nazi Goebbels, autor de la pràctica consistent en el fet que qualsevol mentida repetida i divulgada constantment, la majoria del poble l'assumeix com a veritat.

A l'Estat espanyol aquesta fal·làcia es va practicar en diferents graus de subtileza fins més enllà de l'any 1975. Tan eficaç va resultar que encara avui dia, l'any 2007, és freqüent sentir en una conversa sobre fets ocorreguts durant el període de la guerra i postguerra, el comentari de “tantes malifetes varen fer els d'un bàndol com els de l'altre”. I s'ha oblidat que “uns” van sortir de les casernes matant a tothom que se'ls posava al davant i els “altres” van sortir per restablir l'ordre. Amb aquest article es pretén donar a conèixer la trajectòria personal d'un destacat component de l'anomenat “Comitè” que es va constituir a Bla-

nes al cap de poques hores d'haver-se produït la rebel·lió d'una facció de l'exèrcit contra el govern legalment establert. Però, a més, també es pretén homenatjar tots els lluitadors per la llibertat i contra el feixisme.

Els orígens

El nostre personatge va néixer el 13 de maig de 1914 al número 2 del carrer de la Font del barri de Sa Carbonera de Blanes. La seva mare, la Francisca, havia nascut a Lladó, un poble de pocs habitants de la rodalia de Figueres l'any 1885. La Francisca va ser la tercera dels set fills que van superar la infantesa dels nou nadons que va donar a llum la seva mare, Joaquina Punsí i Bosch, després de casar-se amb un vidu del mateix poble, Pere Carolà i Nevot. Les possibilitats econòmiques d'una família de pagesos amb 7 fills a finals del segle XIX eren molt precàries i especialment difícils. Si els fills eren mascles, els pares ho consideraven com una futura mà d'obra que els aniria molt bé per treballar al camp quan tinguessin 10 o 11 anys, però les filles, tret de la primera, que seria qui tindria cura de les feines de la casa que la mare no podia atendre, les altres noies que arribaven després, més aviat eren una càrrega i una nosa. Per això els pares buscaven on encabir-les, donant veus a coneguts, preguntant i demanant ajut a altres famílies que ja havien col·locat les filles. Així, la família Carolà-Punsí va aconseguir trobar a Blanes una família benestant del carrer Nou que necessitava una minyona i es van entendre perquè acceptessin la segona de les filles, per ordre de naixement, de nom Conxita. I aquesta, uns mesos després, va proporcionar feina a la germana dos anys més jove que ella, també de minyona a casa d'uns altres senyors que s'estaven al carrer de l'Esperança. Així va ser com la Francisca arribà a Blanes amb dotze anys, l'any 1897, i hi va estar de minyona fins que es va casar, als 24 anys, el 10 de novembre de 1909.

◀ Joan Pujadas (al darrera i tercer per l'esquerra) al front de Belchite.

La casa dels senyors on va estar de minyona tenien de veïns la família coneguda a Blanes pel motiu de “can Cerilla”, formada pel matrimoni de Ramon Torrent Llorens i Francisca Pujadas Albertori. Amb aquesta família hi estava un germà de la dona de nom Joan amb un fill que els havien recollit quan es va morir de part, la seva dona i mare del nadó. Per treure-se’ls de sobre varen convèncer la Francisca, una de les minyones de la casa de senyors del costat, perquè s’hi casés. La Francisca Carolà Punsí es casà, el 10 de febrer de 1909, amb el vidu Joan Pujadas Albertori, que aportava al matrimoni un fill de 9 anys de nom Ramon Pujadas Barrera. D’aquest segon matrimoni naixeren la Quimeta, el 1910, i en Joan, el 1914. La infantesa d’en Joan va ser com la de la quasi totalitat dels infants de Blanes a la segona dècada del segle XX. Entre els sis i els catorze anys va anar a l’escola. Primer als Padres fins a l’any 1926 i després a les escoles Nacionals de la Vila els anys 1927 i 1928. Entre els 10 i 12 anys, també va fer d’escolà. Ho va deixar quan va fer la comunió solemne, coincidint amb el fet

que va ser acusat d’haver format part de la colla que s’havia begut el vi de dir missa.

El mes de juliol de 1928 va començar a treballar d’aprenent de mecànic a la fàbrica d’adobats de cuirs de can Tosas, al costat del seu germà Ramon. Era un jove despert i molt destre. En un parell i escaig d’anys va aconseguir treballar d’operari. Paral·lelament i atiat pel seu esperit de superació, llegia tota mena de llibres i premsa que queia a les seves mans, i va assolir una cultura general important i un ampli coneixement de la política del moment i de la situació laboral dels assalariats. Aquestes particularitats el portaren a integrar-se en el sindicat obrer CNT, i uns mesos després s’integrà en el comitè local de la Federació Anarquista Ibèrica. Com a conseqüència de la presa d’actituds reivindicatives que en aquells anys, a primers de la dècada de 1930, no eren ben considerades per la patronal ni per les autoritats conservadores locals, com més consideració rebia en el terreny sindical i polític, amb més recel se’l miraven a la fàbrica de cuirs. Les

conseqüències no podien ser altres, la direcció de la fàbrica, aprofitaren qualsevol fotesa per despatxar-lo de la feina.

Quedar sense feina va agreujar la situació econòmica de la família i, en certa mesura, va fer que radicalitzés la seva postura en els múltiples conflictes laborals que afloraren l’any 1934, en què les dretes retornaren al Govern de l’Estat espanyol, en guanyar les eleccions generals del 14 de gener, i la major part de les famílies obreres temien un retorn a les pèssimes condicions laborals, quan encara no havien començat a gaudir ni de les engrunes de les moltes esperances que havien albirat el 14 d’abril de 1931. Passats uns mesos, aconseguí treballar a la fàbrica de mitjons de can Bosch, d’on va plegar en no estar conforme que despatxessin la persona que li havia ensenyat a fer la feina, només perquè era ja un home gran que feia anys que hi treballava i el pagaven més que a ell. En quedar-se altra vegada sense feina, va treballar d’encofrador per una empresa forastera que feia les obres de construcció i manteniment de la fàbrica SAFA, però es quedà altra vegada a l’atur quan va ser ferit en un costat prop de la cintura, per la punta d’un fusell d’un guàrdia que dispersava una manifestació en què participava en suport dels obrers de la fàbrica. Per aquest motiu va ser empresonat durant dos mesos a la Model de Barcelona. Quan sortí de la presó, el sindicat CNT li va donar feina d’oficinista a la delegació local de Blanes.

La Guerra Civil

Quan, en el mes de juliol de 1936, una facció de l’exèrcit es va rebel·lar contra el Govern de la República, a l’Ajuntament de Blanes hi governava, en teoria des de l’1 de febrer de 1934, una coalició de partits de dretes que havia aconseguit l’Ajuntament per un marge de 30 vots, en les últimes eleccions municipals que s’havien celebrat 15 dies abans, és a dir, el 14 de gener. Per les eleccions municipals del 14 de gener de

1934, a Blanes els partits es varen agrupar en dos bàndols. Des de l’extrema dreta a la dreta moderada, s’agruparen i s’autoanomenaren Acció Catalanista, i van aconseguir 1611 vots. La resta de partits, des del centre esquerra fins a l’extrema esquerra, també s’agruparen amb el nom de la Casa del Poble, i sumaren 1581 vots. Les dretes, doncs, guanyaren i l’1 de febrer de 1934 i aconseguiren posar-se d’acord en la composició de l’Ajuntament que va presidir el senyor Vicenç Tordera i Collell, format per 10 regidors de dretes i 5 de la Casa del Poble. Des que el mes de novembre de l’any 1933 els partits d’ideologia dretana guanyaren les eleccions generals, es varen dedicar a retallar i suprimir els avenços socials que havia anat legislant el Govern republicà sorgit del 14 d’abril de 1931. En coincidir a Blanes que les eleccions municipals del gener del 1934 també donaren majoria a les dretes, va augmentar el temor entre la gent treballadora que la situació política en general portés altra vegada a una dictadura. Aquests temors no eren infundats. En els últims mesos, la patronal havia reduït els salaris, augmentat els lloguers dels habitatges i permès el desallotjament arbitrari dels arrendataris. Aquestes mesures restrictives i la paralització d’altres millores socials que estaven pendents d’aprovació en el Congrés de Diputats de l’Estat espanyol van ser un factor més que va influir en la insurrecció dels miners d’Astúries, el 5 d’octubre de 1934.

Com a conseqüència de l’aixecament popular a Astúries, i seguint el tarannà del Govern de la Generalitat de Catalunya, a Blanes es va mobilitzar el sometent, encapçalat pel regidor Bru Centric i Nualart de la Casa del Poble, que es va fer responsable de l’ordre públic i va anul·lar provisionalment el consistori que s’havia format el mes de gener proppassat. Derrotada la insurrecció d’Astúries per l’exèrcit espanyol, el dia 23 del mateix mes d’octubre, el tinent de la Guardia Civil de la caserna de l’estació de Blanes va restituir a l’Ajuntament el consistori encapçalat per l’alcalde senyor Vicenç Tordera i Collell, però va

Joan Pujadas entre el grup de teatre del Col·legi Santa Maria (Els Padres), 1924 (aprox.). Col·lecció Roger Castany (AMBL)

Joan Pujadas i Carolà, 1944. Col·lecció Germaine Pujadas

eliminar els 5 regidors de la Casa del Poble. La manca de voluntat de govern d'aquest consistori ha quedat retratada en el llibre d'actes de l'Ajuntament. En la pàgina 4, s'hi troba convocada una reunió de regidors per al dia 14 de juliol de 1936. La reunió no es va poder celebrar per falta de quòrum. Només s'hi van presentar, *"L'alcalde, Vicenç Tordera, i els consellers Vilà, Puig Pou i Gibernau, que resulten en nombre inferior al de nou, representatiu ací de la majoria absoluta indispensable per a la reunió."* Dos dies després, el 16 de juliol de 1936, la reunió es va fer, en segona convocatòria, amb la presència de l'alcalde Vicenç Tordera i Collell i dels consellers Fèlix Andreu, Esteve Burcet, Francesc Girbau, Josep Moreno, Josep Puig, Esteve Rocafort i Jaume Vilà. L'acta d'aquesta sessió consta d'una primera pàgina de 36 línies i una segona pàgina de 6 línies, on es comenten temes burocràtics i administratius, però no es toca cap tema d'interès municipal. En

l'esmentat llibre d'actes no hi consta cap altra reunió fins al sis de desembre de 1937.

La tarda del dia 18 de juliol de 1936, en tenir coneixement de la rebel·lió militar, els caps locals dels sindicats obrers decidiren desautoritzar el consistori municipal per evitar actuacions que facilitessin el suport a la facció revoltada i formar un equip provisional per mantenir l'ordre, tasca gens fàcil, però no per la banda dels partits dretans, que de moment i aparentment havien desaparegut de la vida pública. Des del moment en què es va tenir coneixement del triomf de la subversió militar a les Illes Canàries, al Marroc i a la ciutat de Sevilla, no es deixaven veure pels carrers i estaven amagats, pendants de les notícies que transmetia Ràdio Sevilla, que contínuament repetia consignes revolucionàries i retalls de discursos inflamats de l'il·luminat general Queipo de Llano. A Blanes no devia arribar a la dotzena el nombre de receptors de ràdio que hi havia. En aquell temps, aquests aparells eren molt rudimentaris i relativament cars, cosa que significava que la major part estaven en cases de famílies benestants i en conseqüència a mans de persones conservadores simpatitzants de partits dretans. Per sintonitzar les poques emissores que hi havia, aquestes famílies necessitaven llargues antenes que s'instal·laven en els terrats de les cases. Per camuflar-les, les posaven entre mig dels fils d'estendre la roba. Des d'aquell dia, escoltaven ininterrompudament i amb devoció les notícies dels revoltats, fent torns les 24 hores del dia, entre els components de la família, amics i veïns.

A Blanes, els militants de la sindical CNT es van reunir a primera hora de la tarda del dia 18 de juliol, i van nomenar un comitè de defensa. El primer pas va ser posar-se en contacte amb dirigents d'Esquerra Republicana, per proposar-los la formació d'un comitè comú. No hi va haver acord en la integració d'aquest partit i el comitè, però sí de mantenir un enllaç de comunicació entre el partit republicà i el sindicat. A mesu-

ra que passaven les hores, la informació que es rebia era cada cop més confusa i el nerviosisme es feia incontrollable. La situació es tornava alarmant. Els veritables problemes per mantenir l'ordre van venir per part de grups d'extrema esquerra i de radicals sindicalistes, que s'havien llançat al carrer a combatre el feixisme i d'altres individus incontrolats que aprofitaren la confusió per venjar-se de rancors visceralis i personals cometent tota mena de robatoris i delictes.

Sobre les 6 de la tarda, el comitè de la CNT de Blanes, que era la seu comarcal d'aquest sindicat amb competències sobre els pobles de Lloret i de tot el Maresme a excepció de Mataró i Badalona, va rebre una convocatòria per assistir amb tota urgència a un ple de comitès comarcals a Barcelona. Immediatament es nomenaren dos delegats perquè s'hi desplaressin. En Joan va ser un d'ells i va ser el responsable de la delegació. El primer problema que van haver de resoldre va ser com arribar a Barcelona. Els quatre o cinc taxistes amb els respectius cotxes que feien aquest servei a Blanes havien desaparegut. Finalment, al capvespre aconseguiren que un taxista de Lloret els hi portés, però enganyat, ja que li van dir que només era per anar fins a Mataró. En el trajecte no van trobar ni un sol vehicle. A l'entrada de Canet, una patrulla de cinc carrabiners els va parar, però no van posar cap impediment perquè seguissin endavant. Quan arribaren a Mataró es van aturar al domicili de la federació sindicalista, però no aconseguiren més informació que la que ja sabien i sense demora seguiren el viatge en direcció a Barcelona. A la sortida de Mataró trobaren la carretera obstaculitzada per arbres que havien tallat de les voreres per fer una barricada, guardada per homes armats. Després d'identificar-se, aconseguiren que els permetessin continuar el viatge. Mentre uns quants dels homes de la barricada arraconaven els arbres per deixar pas al cotxe, va sonar una forta explosió d'arma de foc, i no en van poder identificar la causa, però sí que va tenir efecte en el xofer del taxi, al qual causà un atac de nervis i un tre-

molor que no el permetia continuar conduint. El van deixar entre els homes de la barricada i un d'aquests que sabia conduir el va substituir. Era quasi la una de la matinada del dia 19 quan van arribar al local del sindicat de Badalona on es van dirigir per informar-se de la millor manera d'arribar a Barcelona. Afortunadament, hi trobaren el delegat del Comitè Regional, que els va donar les instruccions i s'estalviaren de seguir viatjant fins a Barcelona. El delegat del comitè els va comunicar que disposaven d'informació fidedigna que la revolta afectaria totes les casernes de Barcelona, i que estaven al corrent que al cap de poca estona, a les quatre de la matinada, la tropa sortiria als carrers de la ciutat per conquerir-la.

Les consignes que en Joan i el company de Blanes varen rebre van ser les que transmetien a totes les seus del comitè de Catalunya i eren aquestes: en el moment que, a Barcelona, les tropes revoltades posessin els peus fora de les casernes, es declararia una vaga general revolucionària a tot Catalunya. En tots els pobles i ciutats, es constituïria un Comitè Revolucionari Antifeixista, en conjunt si fóra possible, amb els partits polítics d'esquerra. Es formarien milícies populars armades. S'ocuparien els centres oficials i punts estratègics. En cas de revolta en un lloc determinat, les milícies dels pobles veïns hi acudirien per ajudar a reduir-los. Es controlaria totalment la circulació de vehicles. En els llocs on els esdeveniments ho requerissin, es tallarien les vies de comunicació i es plantarien barricades. Des d'aquell moment, els cotxes autoritzats a circular haurien de portar en el parabrisa les lletres CNT, ben grosses i visibles de lluny.

Aquestes consignes anaven acompanyades d'una recomanació importantíssima: evitar totalment entrar en conflicte amb la Guàrdia Civil. Era de suma importància, perquè tenien raonables confidències que aquest cos es mantindria lleial al Govern de la Generalitat o, en el pitjor dels casos, neutral. En Joan va preguntar al delegat del

Comitè Regional amb quin armament podien comptar i quan el tindrien, per desenvolupar el tercer punt, és a dir, per formar les milícies populars. La resposta va ser el lliurament de dues escopetes de cacera i que les prenguessin d'on creguessin que n'hi havia.

Encarregats de transmetre aquestes consignes als pobles de la comarca, prengueren el camí de retorn a Blanes. No van trobar obstacles fins a arribar a Mataró. Les barricades que hi havia a l'entrada de la ciutat, també les van passar amb relativa facilitat, especialment ajudats de l'habilitat d'expressió i el coneixement de les persones que feien la vigilància, per part del conductor. Substituït aquest pel taxista de Lloret que ja s'havia recuperat de l'ensurt, reemprengueren el viatge cap a Blanes. Tot just despuntava l'alba quan entraven a Calella. De cop s'adonaren que una parella de la Guardia Civil estaven a banda i banda de la carretera no gaire lluny de la caserna. En Joan va fer parar el cotxe a uns deu metres abans d'arribar on estava la parella. En baixar del cotxe, portant una de les escopetes que li havien donat a Badalona penjant del braç i els canons cap al terra, com a gest de no agressivitat. Es va acostar als guàrdies i els va preguntar per què estaven allà. L'arribada d'un cotxe amb lletres grosses al parabrisa i la presència d'un civil armat que es permetia interrogar-los, els va sorprendre i els va deixar astorats. El van acompanyar dins la caserna i avisaren el tinent, comandant del lloc. En Joan li va explicar en línies generals el motiu del viatge a Barcelona i la reunió que poques hores abans havia tingut a Badalona amb el delegat regional del Comitè. El tinent no hi va posar cap obstacle i va retirar la parella de la carretera. El taxi va continuar el viatge de retorn a Blanes sense cap altre entrebanc.

Varen arribar a Blanes sobre les sis del matí i es dirigiren directament a la seu del sindicat, que estava situat en el número 10 del carrer Theologos Bacchio. El local estava totalment ple

d'homes que reclamaven a crits que els donessin armes. Només travessar el portal de la casa, la majoria dels homes van adreçar-se a ells i en lloc de demanar-los com havia anat el viatge i quines instruccions portaven, els informaren que a Barcelona, des d'un quart de cinc de la matinada, es lliuraven ferotges combats entre la població i els soldats de les casernes de la ciutat, comandats per oficials militars que secundaven la sedició. S'imposava, doncs, prendre el seguit de mesures que poques hores abans havien rebut del comitè regional de la CNT de Catalunya.

En primer lloc, decidiren que el Comitè de Defensa, instituït el dia anterior en substitució del consistori municipal, a partir d'aquell moment s'anomenaria Comitè Revolucionari Antifeixista de Blanes, i es concretaren les funcions de cada responsable dels diferents departaments. Redactaren un manifest en què s'explicava la situació política de què es tenia coneixement i els motius de la seva acció. Al mateix temps, feien una crida a la població, i demanaven col·laboració. Seguidament, decretaren la vaga general i organitzaren piquets encarregats que es portés a la pràctica. En Joan, com a delegat de Defensa i recordant les recomanacions que havia rebut referents a la Guardia Civil, es va posar en contacte telefònic amb el comandant de la caserna del mateix carrer, i concretaren una entrevista per al cap de pocs minuts a l'Ajuntament. Quan hi arribaren, demanaren a l'agutzil que obrís la porta del despatx de l'alcalde, i a 1/4 de 8 del matí començà l'entrevista que durà poc més d'un quart d'hora, i que es va desenvolupar en total harmonia i correcció. El delegat del Comitè el va informar de les decisions preses i la intenció de posar-les a la pràctica immediatament. El comandant de la caserna li va comunicar que es donava per assabentat, que la seva funció era mantenir l'ordre i que si els seus superiors li manaven obeir el comitè, ho faria sense cap objecció. Seguidament, es va posar en contacte amb el comandant de la caserna de l'estació, li va exposar els mateixos arguments i va aconseguir idèntics resultats.

A les set del matí els piquets de vaga sortiren al carrer i sense dificultats aturaren la vida econòmica i laboral de la població. A 2/4 de nou del matí el Comitè, en substitució dels regidors, va ocupar la casa de la vila i es nomenaren les persones més preparades per encapçalar les diferents delegacions. La Delegació de Defensa i Ordre Públic, encapçalada per en Joan, es va instal·lar a la casa Alemany (també coneguda per *Les Clarites*), situada a l'altre costat del passeig de Dintre, al davant de l'Ajuntament. Se li va encomanar la formació de milícies en grups de cinc persones. La primera dificultat va presentar-se en no disposar d'armes. Per aconseguir-les, a les deu del matí es van enganxar bans a totes les cantonades dels carrers del poble, que comunicava l'obligació de lliurar totes les armes abans de les vuit del vespre. Al migdia se n'havien lliurat unes quatre-centes i a les sis de la tarda moltes més, però molt poques en bones condicions de ser utilitzades. Les de canó llarg quasi totes

eren escopetes de cacera i les de canó curt vertaderes peces de museu, malgrat que tenien coneixement de les persones del poble que en tenien de modernes. Malgrat això, a les dues de la tarda es van poder formar tres grups d'homes per tenir control dels punts d'entrada i sortida del poble: els posaren a can Gaiart, en l'encreuament de les carreteres de l'Estació i Tordera, a la carretera de Lloret i en el Racó d'en Portes. Unes hores més tard, es van armar uns grups mòbils que vigilaven les entrades i sortides per camins i platges, i finalment un destacament preparat per sortir a intervenir a qualsevol lloc, en prevenció que es produís algun intent de rebel·lió, però que no va ser necessari.

A mitja tarda es van tenir notícies que, a Barcelona, el comandament de la Guardia Civil, s'havia posat a les ordres del Govern de la Generalitat i a l'entrada de fosc, de la capitulació del general Goded, cap de la sedició a Catalunya.

Front de Belchite, setembre de 1936. Col·lecció Germaine Pujadas

Amb aquestes circumstàncies, es descartava la possibilitat que els militants dretans de Blanes, intentessin alguna acció subversiva. Com així va ser. En finalitzar el dia 19, s'acabava una jornada intensíssima, però sense cap enfrontament, ni víctimes mortals a Blanes.

Mantenir controlada la multitud de milicians que es varen presentar voluntàriament va resultar una tasca molt difícil. L'augment demogràfic de Blanes dels últims anys a causa de la fàbrica SAFA havia portat molts individus, homes i dones, del cinturó industrial de Barcelona. Gent experimentada en conflictes laborals i ensinistrats en la lluita obrera. A més, aquells anys havien aflorat antagonismes irreconciliables a causa de situacions abusives de la minoria benestant propietària de les terres i de la incipient indústria, recolzada pel clero. Això va anar creant entre la gent obrera un sentiment d'opressió i odi que va ser aprofitat per una minoria per atiar els enfrontaments i cometre actes de violència. La majoria d'aquests eren individus de poca cultura o analfabets, mancats de moral i d'escrúpols, que espoliaren béns particulars i assassinaren persones pel sol fet de pertànyer a estrats socials més elevats o per exterioritzar les seves creences religioses. A causa de les discrepàncies entre

els membres del comitè, sobre les mesures que s'havien d'aplicar per mantenir l'ordre en el municipi, Pujadas prengué la decisió de retirar-se de les tasques municipals i, coherent amb els seus principis antifeixistes, s'apuntà voluntari per lluitar en el front a favor del sistema democràtic i republicà. El dia 20 d'agost, amb altres joves de Blanes i del Maresme, s'incorporarà a la columna Malatesta, que s'integrà a la columna Jubert i que va entrar en contacte amb l'adversari el dia 1 de setembre de 1936, al front de Belchite.

Lluitar a primera línia, dia rere dia, és un repte a la supervivència. Les possibilitats que et maten són moltes. En Joan va ser un dels pocs que no va caure mort. Uns quatre mesos després, a mitjan desembre, com a conseqüència de la seva claredat política i formació ideològica, va ser seleccionat pels seus comandaments i enviat a València, destinat a la delegació del 5è Regiment, per seguir un curs de formació del Comissariat Polític. Els comissaris de guerra delegats tenien com a missió principal la creació i el manteniment de l'esperit patriòtic republicà, mitjançant una disciplina rigorosa de tots els components de l'exèrcit, en la lluita enfront dels feixistes i militars rebels, però també la d'ajudar els comandaments i la tropa fent de transmissors als corresponents subcomissaris de les mancances i necessitats que li exposaven els comandaments de més graduació que dirigien la lluita en els fronts. Necessitats sobre armament, vestuari, queviures, etc. També s'encarregaren de la comunicació de la tropa amb els familiars que havien deixat a la rereguarda. Així mateix, foren els organitzadors de la propaganda dirigida a les files enemigues.

En Joan va desenvolupar aquesta tasca des de primers d'abril de 1937, una vegada acabat el curset de formació, fins a últims de març de 1939, poques hores abans que els rebels eliminessin els últims redutes de resistència a les rodalies de Va-

lència i Alacant. La ciutat de València va ser el lloc on tenia la central del subcomissari de qui depenia i a qui periòdicament havia de donar comptes de les gestions realitzades en els diferents llocs i recorreguts que li ordenaven, pel front de l'Aragó. Les moltes i repetides estades a la capital valenciana li permetien reunir-se amb l'Amàlia, la seva companya sentimental, a qui havia conegut a Blanes l'any 1935, quan acompanyava el seu pare amb una parada de fira de la festa major. L'Amàlia era nascuda al poble valencià de Vilamarxant i va tenir un fill d'en Joan que va néixer a mitjan 1938.

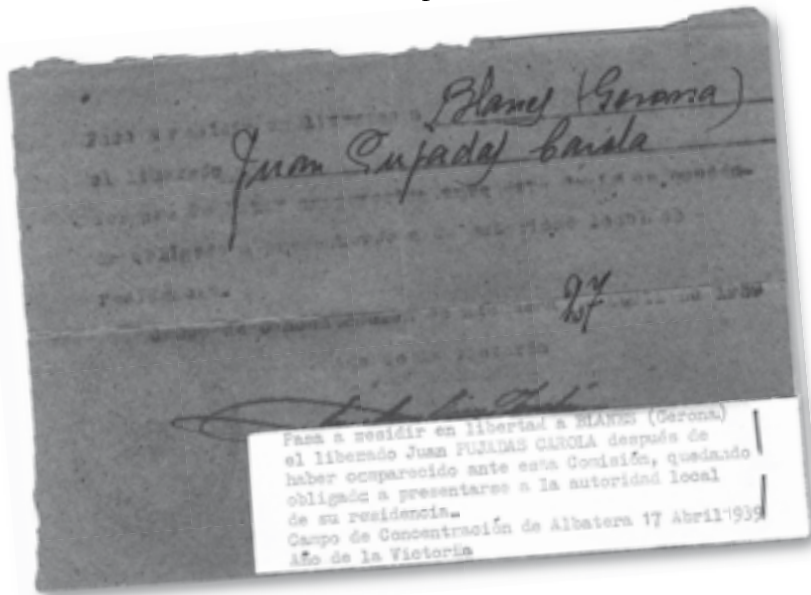
El Divendres Sant del mes d'abril de 1938, el general franquista Alonso Vega va ocupar la ciutat de Vinaròs, i va deixar, així, el territori republicà partit en dos trossos. La franja de territori conquistada pels rebels es va anar engrandint, de manera que, tres mesos després, el mes de juliol, la llargada de costa que tenien comprenia el delta de l'Ebre i tota la província de Castelló. Des del mes d'abril de 1938, les activitats d'en Joan es desenvoluparen dins l'anomenada bossa de València, on recorria els fronts que comprenien les províncies de València, Almeria, Granada, Jaén, Ciudad Real, Madrid i part de Guadalajara, Cuenca i Badajoz. El 27 de març de 1939 en Joan es trobava a València quan va rebre l'ordre de dirigir-se a Alacant per embarcar-se en algun dels vaixells que les nacions amigues del Govern republicà i neutrals en la guerra havien promès que enviarien a aquell port per ajudar els milers de persones, militars i civils, a fugir de la barbàrie franquista, i exiliar-se als ports d'Oran o Marsella. De camí es va trobar el blanenc Quimet Volta, que anava en un camió carregat amb mitja dotzena de soldats que també anaven al port d'Alacant i s'hi va afegir. L'últim vaixell que va sortir del port d'Alacant va ser l'"Stanbrook", amb 3.028 persones. Va sortir a l'entrada de fosc del 30 de març i va arribar al port d'Oran l'endemà al matí. En el port d'Alacant hi quedaren unes 15.000 persones que no van tenir ocasió d'exiliar-se. La tarda de

l'endemà, dia 31 de març, un altre vaixell va intentar acostar-se al moll d'embarcament, però, quan faltaven 200 o 300 metres per entrar a la bocana, donà mitja volta i desaparegué, ja que les forces franquistes l'amenaçaren que si entrava al port els submarins feixistes l'enfonsarien quan sortís amb la gent que hagués carregat. En Joan i les aproximadament 15.000 persones, entre dones, criatures civils de totes les edats i també militars, que havien quedat dins el recinte del port d'Alacant, varen ser fets presoners l'endemà i confinats a diferents llocs.

La fi de la guerra i el camí de l'exili

Els militars foren obligats a entrar en un dels magatzems del port i l'endemà els feren sortir un darrere l'altre amb les mans al cap. Els varen escorcollar mentre quatre o cinc soldats amb boines vermelles els apuntaven amb els fusells. En Joan, des del dia abans s'havia canviat de roba. Es va treure la de comissari i es va posar la de soldat ras d'infanteria. Amb la precaució de protegir-se del fred amb dos jersers, un a sota de la camisa i l'altre a sobre, i al damunt de la guerrera un capot molt usat. Els varen tenir diverses hores en una esplanada del port fins que els obligaren a sortir amb les mans al cap i caminar darrere d'un camió atrotinat, amb una dotzena de soldats franquistes dempeus a la caixa esperant amb il·lusió que algun dels detinguts mostrés signes de voler fugir i poder practicar el tir al blanc, que en aquell cas era el tir al roig. Tancava la llarguíssima columna un cotxe negre ocupat per soldats amb gorres vermelles que per les finestres els apuntaven amb fusells, esperant amb la mateixa il·lusió que els que anaven a la caixa del camió tenir la més mínima ocasió de prémer el gallet del fusell i matar qualsevol dels desgraciats que caminaven per davant seu.

Els varen portar a un camp anomenat Los Almendros, on eren vigilats per "moros" en tot el

Albatera, 17 d'abril de 1936. Col·lecció Germaine Pujadas

perímetre. Allà els tingueren sis dies, sense donar-los res de menjar ni beure, a sol i serena nit i dia amb un fred dramàtic i sota una pluja que convertí el terra en un fangar. Es menjaren les ametlles encara verdes dels arbres que hi havia en aquell terreny. Després les fulles dels ametllers i les arrels de les mates d'herba que arrancaven. Molts, els menys forts i els que estaven malalts i ferits, es moriren de fred, de no menjar, de diarrea i de gangrena. La part positiva de la pluja, per dir-ho d'alguna manera, va ser que no es morissin de set. Els que s'anaven morint els apilaven en un extrem del recinte, però no gaire a prop dels "moros" que els encerclaven, ja que aquests disparaven trets de metralladora a matar a tothom que s'hi acostava. Per si tot això fóra poc, durant el dia eren obligats tres i quatre vegades a formar mentre eren inspeccionats per les anomenades "comissions" dels pobles de la regió, que venien a buscar les víctimes entre els veïns de la seva localitat respectiva que havien caigut presoners. Pel testimoni dels pocs que van sobreviure, gairebé cap dels que s'emportaven arribava viu al poble. Al matí del sisè dia els tornaren fer anar a Alacant. Primer van omplir el camp de futbol i després el recinte del castell. A la resta dels presoners els portaren a l'estació del tren, on els feren pujar en vagons de bestiar i els traslladaren a la localitat de Catral i d'allà altra vegada caminant a un improvisat camp de concentració als afores de la població d'Albatera.

Feia tres dies que en Joan era al camp d'Albatera, quan un dels seus companys li va dir que pels altaveus el cridaven que es presentés a la barraca anomenada de "classificació". Abans d'entrar un dels presoners que estava per allà a prop li va recomanar que si en volia sortir bé, tan bon punt entrés i abans que la porta es quedés tancada a la seva esquena, que aixequés el braç dret amb la mà oberta i cridés amb tota la força que pogués "¡Arriba España!" i "¡Franco, Franco, Franco!". Així ho va fer tan bon punt es va trobar dins la barraca i davant d'una llarga taula amb 6 o 8 militars

asseguts a l'altra banda. Li preguntaren el nom, d'on era, quina graduació militar tenia i quins eren els noms dels caporals, suboficials i oficials que havia tingut. A excepció del seu nom, tota la resta ho va improvisar, però amb cognoms reals que recordava de les seves inspeccions en el front. El resultat va ser positiu i li lliuraren un paper salconduit que l'autoritzava a desplaçar-se fins a Blanes en el termini de 48 hores. Minuts després estava fora del camp caminant en direcció de l'estació del tren del poble de Catral. La memòria la té confusa sobre com va arribar a València. Mentre esperava un tren a l'estació de Catral li sembla recordar que es va menjar les pells d'una taronja i que després deuria perdre el coneixement, perquè es va trobar dalt del tren amb un altre soldat que, procedent del mateix camp d'Albatera, també anava a València. Un home que viatjava amb ells els va donar un tros de pa i una pesseta a cada un, tot explicant-los que no sabia què se n'havia fet d'un fill seu, que també havia sigut mobilitzat i enviat al front.

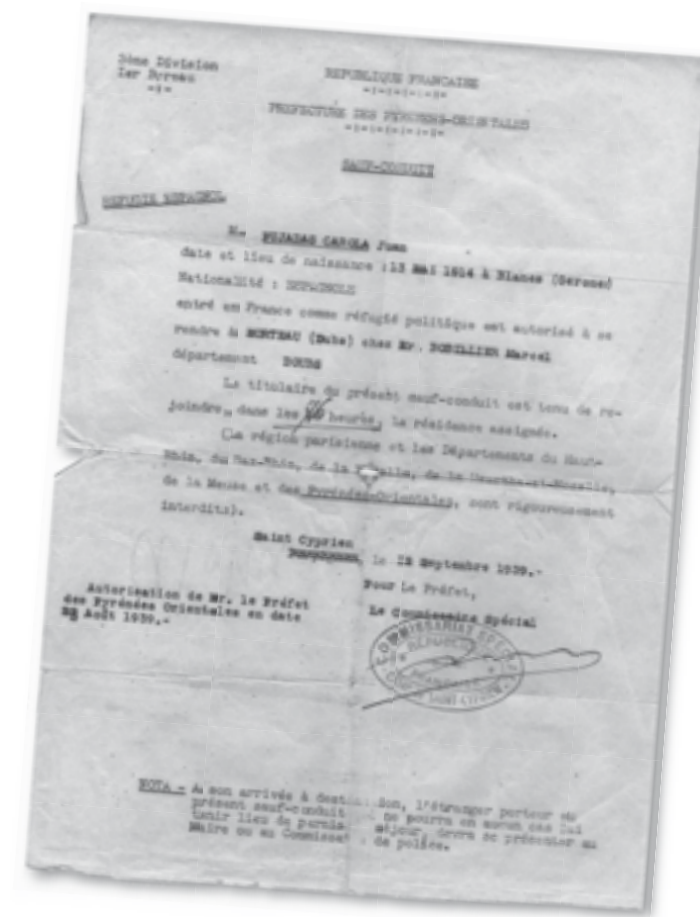
Arribats a València aconseguiren que d'una casa de menjars els donessin les sobres del menjar, que devoraren sense respirar. En acabar, se separaren. En Joan, en lloc de dirigir-se a Barcelona i Blanes, va anar a Vilamarxant, el poble de la seva companya, situat a uns 25 quilòmetres a l'oest de la capital. Sabia que en el poble no hi trobaria ni a ella ni tampoc al seu fill, però no tenia forces per arribar a Barcelona. Quan va aconseguir arribar a Vilamarxant es va dirigir a la casa d'una cosina de l'Amàlia que el va acollir i el va ajudar a superar una forta diarrea que l'impedia mantenir-se dret. Per ella s'assabentà que l'Amàlia i el seu fill feia mesos que estaven al nord de França amb uns parents. Entre la malaltia i la recuperació, hi va estar uns 15 dies. En aquest temps la cosina va aconseguir que un amic seu, sergent de la legió, proporcionés a en Joan un salconduit per desplaçar-se a Barcelona. També li va arranjar un pantaló i una jaqueta de sarja gruixuda que pertanyien al marit d'una veïna que havia mort al front. Per si no fóra suficient,

l'àvia de la cosina es va vendre una cabra i els diners que en va treure els va donar a en Joan per al viatge de retorn a Blanes. Tota aquesta espontaneïtat tenia com a rerefons l'agraïment de moltes persones veïnes de l'Amàlia pels queviures que en Joan havia portat en les visites que periòdicament havia fet al poble en els darrers dos anys.

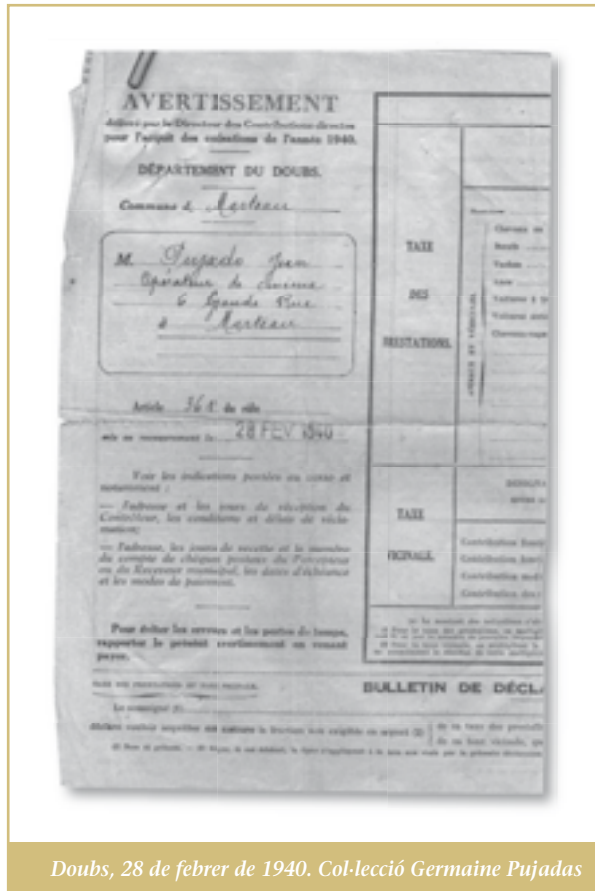
Va deixar el poble de Vilamarxant l'11 de maig i va arribar a Barcelona el matí del dia 13. Feia un parell d'hores que havia arribat a l'estació de França, i anava d'un lloc a l'altre per aconseguir un tren que el portés a Blanes, quan va topar amb el blanenc Quimet Nicart Fuster, que també cercava la manera d'arribar a Blanes. El nebot d'en Bascu havia arribat el dia abans a Barcelona procedent del camp de concentració de Logronyo i havia fet nit a casa de la seva germana, que vivia a Barcelona. En Quimet era de la mateixa edat d'en Joan i eren del mateix barri de Sa Carbonera. El seu oncle, en Bascu, el ferrer del carrer Unió, va aconseguir un aval de bona conducta de l'alcalde provisional Antonio Moya per mediació d'en Rogeli Puig, que vivia al mateix barri i que uns mesos després el succeiria a l'Alcaldia. Aquest encontre d'en Quimet i en Joan a l'estació de França va ser providencial per a en Joan. En Quimet estava al corrent, per boca de la seva germana, del tracte que rebien totes aquelles persones que, abans i durant els anys de guerra, havien participat o simplement simpatitzat amb els governs republicans i de l'eliminació fulminant dels que havien participat en el funcionament dels partits polítics i dels sindicats. En Joan s'havia cregut la propaganda difosa pel nou règim, a través de les emissores de ràdio, que ningú del bàndol perdedor que no hagués participat en actes delictius, havia de témer per la seva integritat.

Fins aleshores estava convençut que hauria de donar comptes pels dies que va estar de regidor, però creia que tindria el testimoni favorable del rector de la parròquia, ja que els primers dies

de la revolta el va avisar que amb els altres capellans es vestissin de seglars i s'amaguessin en altres pobles. També les monges de l'Hospital podrien explicar que els va proporcionar unes peces de teixit perquè es confeccionessin vestits de carrer normals per així substituir els hàbits i poder marxar de Blanes i amagar-se a casa de familiars. El doctor Bretón podria declarar que ell el va acompanyar amb un cotxe que va sortir de Blanes la nit del dia 19 de juliol i el va portar a la clínica de Barcelona on desenvolupava la tasca de cirurgià, molt necessitada en aquell moment. D'aquesta manera, el va apartar de la resta d'estiuejants que estaven retinguts a Blanes pels esdeveniments i que ja eren en el punt de mira dels radicals d'extrema esquerra. També es pensava que podria comptar amb el testimoni favorable d'en Jaume Frigola i d'en Josep Arni-

Saint Cyprien, 12 de setembre de 1939
Col·lecció Germaine Pujadas

Doubs, 28 de febrer de 1940. Col·lecció Germaine Pujadas

ges, que a mitjan 1938, en el curs d'unes gestions a l'estat major de València, va trobar camuflats de soldats republicans fent d'oficinistes i possiblement passant informació a l'enemic. En lloc de detenir-los, que hagués representat el seu afusellament immediat, els va instar que desapareguessin de l'estat major i de territori republicà, ell, a canvi, oblidaria que els havia vist.

Decebut, però convençut i temorós del risc que corria si anava a Blanes, va acceptar l'ofertament que li feia en Quimet de quedar-se uns dies a Barcelona a casa de la seva germana Maria. Conscient del perill en què posava la família, que l'acollia si es quedava gaires dies, aquella mateixa tarda es va dirigir a la clínica del doctor Bretón. No va ser difícil que el revés. En Joan li va explicar la crítica situació en què es trobava i li va demanar que l'ajudés, com havia fet ell tres anys abans. El doctor Bretón li donà diners i

l'adreçà a un transportista que feia de missatger entre Barcelona i Figueres.

Localitzat el transportista en el carrer de Rec i gràcies a la recomanació del doctor Bretón, el dia 17 de maig va fer el trajecte de Barcelona a Figueres anant com a ajudant del xofer i transportista sense cap incident. Molt a prop de l'entrada a Figueres per la carretera general, en una casa situada a poca distància de la presó, hi vivia un cosí germà de la mare d'en Joan, en Pepito Caixàs. Afortunadament la casa era gran i això va fer possible allotjar còmodament i amb poc risc en Joan els quinze dies llargs que hi va romandre. És important fer esment que els baixos de la casa la tenien cedida temporalment a una germana de l'Angelina que era falangista i junt amb altres noies es dedicaven a confeccionar banderes espanyoles.

Deixà la casa dels parents a primera hora del dia 2 de juny de 1939. Va ser aleshores quan en Pepito i la seva muller, l'Angelina, van creure que era el moment més favorable de dirigir-se a la frontera. Sortí amb un sarró on portava uns quants entrepans i una ampolla de vi, com qualsevol pagès que anava a treballar el camp. Va passar a prop del castell i entremig de militars que anaven i venien, sense que aparentment s'adonessin de la seva presència. Feia dies que amb en Pepito havien preparat detalladament l'itinerari fins a la frontera i també el que podia dir si l'aturaven en el recorregut. Portava en un paper la composició topogràfica de la zona per orientar-se per on havia de passar amb més discreció. Travesà la frontera a primera hora de la tarda i es va dirigir a la carretera del Portús a Perpinyà. Allà agafà un autocar de línia que el va portar fins a Perpinyà. Per pagar el viatge va donar un duro de plata dels diners que havia rebut del doctor Bretón i el cobrador del vehicle no li va tornar canvi. En arribar a Perpinyà va preguntar a diferents persones si el podien orientar per anar a una adreça que li havien donat a Figueres, però no ho va aconseguir. Un municipal que parla-

va català li va dir que ell l'acompanyaria, però el que va fer va ser portar-lo a la gendarmeria i d'allí al camp d'internament de Sant Cebrià.

En el camp de Sant Cebrià hi va romandre dos mesos i mig. El temps que va transcórrer entre que va escriure a la seva companya Amàlia a l'adreça on estava, a la casa dels parents que hi tenia en el departament de Doubs, fins que aconseguir l'autorització per sortir del camp, el 12 de setembre de 1939 i dirigir-se a la ciutat de Morteau del departament de Doubs. Això va ser gràcies a un contracte de treball de maquinista en un cinema i un altre de residència a la població de Morteau, lliurats pel propietari Monsieur Marcel Bobilier.

No va resultar fàcil el desplaçament des de Sant Cebrià, a tocar de la frontera espanyola, fins al departament de Doubs, que fa frontera amb Suïssa i Alemanya. De Saint Cyprien es va dirigir a Perpinyà i d'allà a Lion. A l'estació d'aquesta ciutat es va trobar un empleat dels ferrocarrils de parla catalana, que el va acompanyar i el va introduir en un tren que el va portar a Besançon, capital del departament de Doubs, a prop de la població de Morteau.

Passats uns mesos, adaptat als costums del lloc i amb un francès suficient per fer-se entendre, va deixar la feina d'operador del cinema, per entrar de mecànic a la fàbrica de peces d'aviació Manufacture Marius Anguenot, situada a la mateixa població.

El mes de maig de 1940, a conseqüència de l'avanç de la Wehrmacht en territori francès, l'empresa on treballava va rebre l'ordre de replegar-se més a l'interior del territori, concretament a la població d'Aubenas, al departament de l'Ardecha. En Joan, junt amb altres operaris de la fàbrica, és enviat a aquesta població. Arribà a Aubenas el 17 de juny de 1940, pocs dies abans de la signatura de l'armistici i és allotjat, junt amb altres treballadors estrangers, en l'edifici de

l'institut d'ensenyança secundària d'aquesta població. La maquinària de la fàbrica de Morteau no arribà a instal·lar-se a Aubenas i els operaris que la precediren van haver de buscar-se la vida com pogueren. Per sobreviure, en Joan va fer tota mena de treballs i finalment el va contractar una empresa per fer carbó vegetal en els boscos de la rodalia d'Aubenas. En aquelles dates els combustibles derivats del petroli estaven intervinguts i eren utilitzats únicament per a vehicles militars, oficials o prèviament autoritzats. El transport civil de persones i mercaderies es feia amb autocars i camions, que es movien gràcies a l'anomenat "gas pobre", una barreja de nitrogen i òxids de carboni. Es generava en el mateix vehicle que el consumia en un recipient anomenat gasogen, instal·lat al darrere dels vehicles i que s'alimentava amb carbó vegetal. El feien cremar i quan estava roent se li injectava un corrent d'aire.

La lluita amb la resistència antinazi

Al cap d'un any de l'arribada a Aubenas, disposava d'un senzill habitatge de lloguer en el segon pis del número 38 del carrer Pasteur que feia cantonada amb la plaça de la Rotonde, on podia guardar els pocs objectes personals que anava aconseguint i descansar alguns caps de setmana, quan la feina de carboner al bosc ho permetia. Un diumenge, en el cafè bar du Siècle d'Aubenas, coneix els exiliats catalans Ramon Mateu, Emilio Pascual, Josep Peiró i Bartomeu Cabré, que s'allotjaven en un local exclusivament per a immigrants estrangers posat per les autoritats locals del poble veí de Saint Privat. A través d'ells, en Joan s'assabentà de l'existència en aquest poble d'un grup anomenat Groupement de Travailleurs Etrangers, que pressionava pacíficament per aconseguir millorar les condicions d'allotjament, alimentació i treball dels immigrants oriünds de diverses nacionalitats, però tots procedents de territoris francesos pro-

pers a la frontera alemanya. Acceptat en aquest grup, en Joan va anar reclutant republicans espanyols, seleccionats per la manera d'expressar-se i la trajectòria personal de cadascú. A poc a poc, va anar formant una xarxa que anomenà de Resistents Espanyols, que de moment només actuava recopilant informació. Seguidament inicià la traducció a l'espanyol dels textos del moviment Combat et Libération, amb la valuosa ajuda de Mademoiselle Germaine Roland, en aquell temps una jove de 16 anys, estudiant d'espanyol que vivia amb els pares en el cèntric cafè La Rotonde d'Aubenas. Aquesta propaganda era repartida arreu de la comarca on hi havia republicans espanyols. En els llocs d'hostatge, de treball i especialment entre els grups de carboners de la zona forestal de Basse-Ardecha.

L'estiu de 1941 es va posar en contacte amb la Resistència Francesa mitjançant Pierre Bertrand, enginyer de ports i camins i Edouard Gascon, vell pilot d'avions de bombardeig de la primera

guerra mundial, ambdós responsables d'organitzar les guerrilles antifeixistes en el sector d'Aubenas. Per mediació de Pierre Bertrand, el cap superior Jean Beaussier va autoritzar la inclusió a la Résistance Française de la xarxa formada per republicans espanyols, organitzada per Joan Pujadas. D'aquesta manera va néixer el primer nucli de resistents de l'Ardecha, que s'integrà a la xarxa anomenada Cochet, amb contacte directe amb Pierre Fournier, cap del departament militar secret. Fournier, que va estar en contacte permanent amb Joan durant el període de la Resistència, en les memòries publicades acabada la guerra, comenta: "Joan Pujadas, pel coneixement i experiència en la guerra d'Espanya, va resultar un extraordinari especialista en l'entrenament de comandos clandestins formats per reduïts grups de sabotatge. Va ser un actiu participant en el reagrupament de refugiats espanyols que van constituir unitats molt actives en el quadre de la resistència."

A començament de l'any 1943 es varen incrementar les deportacions de refugiats republicans espanyols, retinguts en territori francès i utilitzats com a treballadors forçosos en fàbrica i mines. Foren enviats a camps de treball i d'extermini en territori alemany. Al mateix temps, els elements de la resistència francesa infiltrats en el sistema burocràtic del Govern col·laboracionista de Vichy copiaven les llistes amb els noms de les persones i del camp on estaven i les passaven als seus caps immediats. Aquests estudiaven i realitzaven les accions que creien oportunes per evitar les deportacions. Una vegada evadits, els traslladaven a llocs on poguessin amagar-se o passar desapercebuts fins a aconseguir reubicar-los amb documentació falsa. Les brigades forestals dels boscos de l'Ardecha van ser llocs apropiats i molt recorreguts. L'empresa forestal i carbonera Aimie Teyssier d'Aubenas on treballava en Joan, en el transcurs de l'any 1943, va acollir i va donar feina a 50 evadits una vegada documentats. Coincidint amb el temps en què, per evitar que el detinguin passa a la clandestinitat, Pujadas és nomenat responsable de logística de la zona Basse-Ardecha. El seu cap immediat és l'anomenat comandant Roche, amb seu a Valence. Es dedica a la recepció del subministrament de queviures, armament i explosius, provinents de Londres i Argèlia, que són enviats a les muntanyes de l'Ardecha a través d'avions que deixen caure la càrrega amb paracaigudes. Les instruccions per a la recollida les rep, com les altres dues persones també d'Aubenas, Michel Bancelhon i Marcel Jardon, a través de Ràdio Londres en clau i a hores preconcertades.

L'estiu de 1943 rep la visita d'un representant del partit comunista de Nîmes que li proposa gestionar la incorporació dels components dels grups de maquis per ell organitzats al partit comunista. Malgrat que en Joan es considerava d'ideologia comunista no ho acceptà per no estar d'acord amb alguna de les maneres d'actuar i principalment pel temor que es perdés l'anonimat de les persones que formaven els grups i la

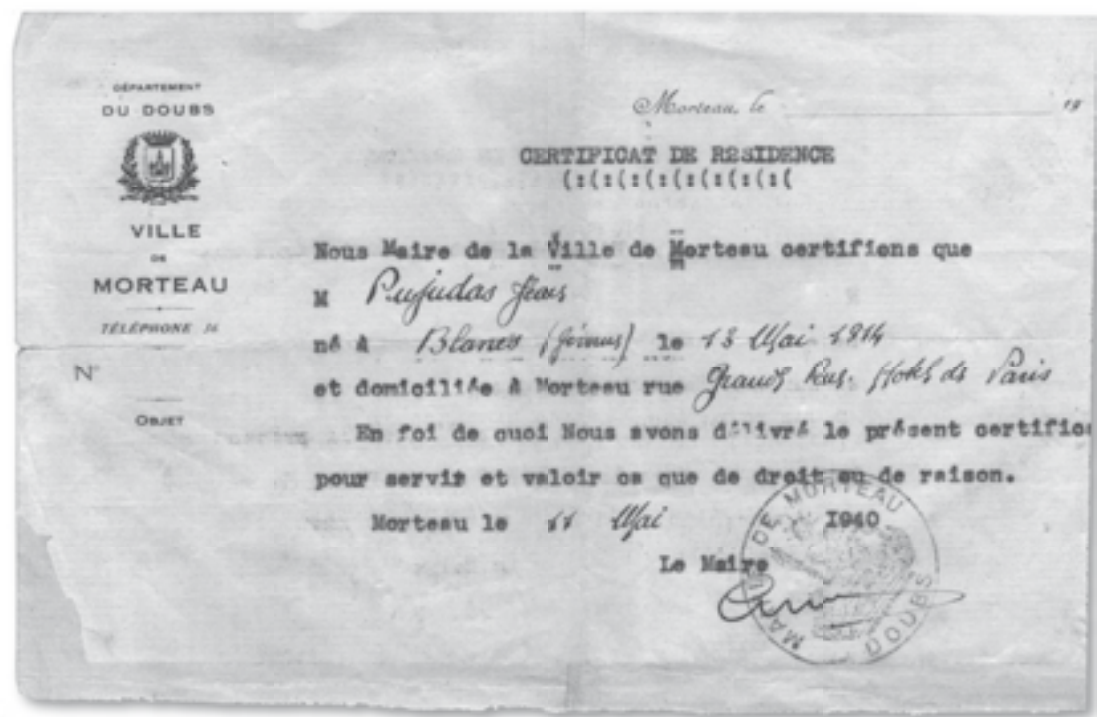
Aubenas, juny de 1944. Col·lecció Germaine Pujadas

xarxa. Malgrat això, el mes de desembre del mateix any 1943, en una reunió a Aubenas, els dirigents comunistes Cristino Garcia Grandas, Juan Fernández i Esperança Aguirre van acceptar les condicions que ell exigia. Així, ell i la xarxa que havia organitzat passaven a formar part de la resistència contra el nazisme del partit comunista que encapçalava Cristino Garcia. Per acomplir la seva missió, en Joan s'havia de moure contínuament per tota la zona. Això li va comportar riscos considerables.

La relació de situacions complicades, de dificultats imprevistes i d'anècdotes és abundant. En citaré dues, que semblen de pel·lícula de ficció.

1/

El 3 de març de 1944 els gendarmes i milicians van massacrar els habitants del poblat Des Crottes, situat a les gorges del riu Ardecha, com a represàlia per haver allotjat els maquis del grup Bir Hakeim. Durant els dies següents les forces repressores continuaren fent batudes i caçant els supervivents. El 6 de març, Joan Pujadas i Michel Bancelhon es dirigien a la rodalia del poblat per lliurar armes als grups locals dispersats pel bosc. A Ruoms, l'encreuament de la carretera d'Aubenas amb la dels congosts, es troben el pas

Doubs, 11 de maig de 1940. Col·lecció Germaine Pujadas

Aubenas, juny 1944. Col·lecció Germaine Pujadas

barrat per gendarmes i milicians. Bancelhon anava al volant del vehicle i en Joan al costat, ambdós amb el revòlver a prop de la mà. Al darrere hi portaven un jove maquí extraviat, que poc abans havien recollit. Anava brut, sense afaitar i mal vestit en contrast amb els dos dirigents resistents que com sempre anaven impecablement vestits per evitar semblar terroristes. El vehicle va parar i dos gendarmes s'aproparen. Bancelhon ensenya els seus papers aparentment en regla i un volant de la gendarmeria d'Aubenas que justifica el viatge. Joan presenta un certificat del cònsol d'Espanya de Saint Etienne perfectament falsificat i segellat amb dues àligues que simbolitzen el Gran Reich. Els papers d'ambdós són acceptats. En canvi, els intriga l'aspecte del jove que portaven al darrere. Varen obrir la porta del darrere per inspeccionar-lo i un d'ells aixecà una lona de sota els peus del xicot i va deixar al descobert una pila de bombes de mà Gammmond. En Joan es va girar com un llampec i de forma visible va treure el fiador d'una bomba de mà i la va tirar entre els peus dels dos gendarmes que varen córrer cap on hi ha la resta del grup. Al mateix temps en Bancelhon, que havia premut a fons l'accelerador, aconseguia que el vehicle sortís ràpidament en direcció al primer revolt. Tant els dos gendarmes com la resta del grup, en veure una bomba que rodava en direcció a ells, es van posar a córrer esperitats i es varen tirar

a terra. El cotxe ja estava més enllà del primer revolt i fora de possibles trets, quan passats 20 o 30 segons i no haver explotat la bomba s'atreïren a aixecar-se. Se suposa que molt més tard s'adonaren que dins la carcassa no hi portava explosiu. Aquesta bomba Pujadas la portava molt sovint en una butxaca de la caçadora, ja que la utilitzava en els entrenaments dels aspirants a maquis.

2/

A primers de juny de 1944, Pujadas va rebre instruccions del seu cap, Pierre Fournier, de traslladar un dipòsit d'armes situat a Saint Pierre de Colombier. Sobre les 8 del matí del dia 7 de juny, l'endemà del desembarcament de les forces aliades a Normandia, acompanyat del seu adjunt Jean Coignard, es desplacen a aquell indret amb un Citroën i documentació perfectament falsificada. Varen carregar al colze el material que consistia en una dotzena de fusells, algunes metralladores, armilles antibales i dues dotzenes de bombes de mà. Tot anava cobert amb una lona. Varen sortir direcció a Aubenas, on arribaren a 3/4 de 2 de la tarda. A l'entrada de poble s'adonen que just abans del proper revolt hi ha una columna de camions militars alineats que ocupaven uns cent metres d'una vorera carregats de soldats alemanys, com si estiguessin a punt de tallar el carrer. Es van preguntar com era possible que els serveis d'informació i vigilància haguessin fallat i no els haguessin informat d'aquesta possibilitat. D'una ullada van fer-se càrrec de la situació. No era possible maniobrar i recular per on havien entrat. Traspasar la columna seria impossible. Estaven atrapats. Per un moment sentiren l'alè de la mort que els envoltava. Però en Joan no va perdre la sang freda. Davant de la situació extremadament crítica, havien de decidir. Abans de morir penjats d'un ganxo sota el coll en un arbre de la plaça –com va passar amb els resistents agafats a Nîmes– era preferible morir d'una ratxa de trets de metralladora. Esperant sentir el soroll dels trets, van fer avançar lentament el cotxe.

Davant la porta d'entrada de la Société Trafic, va iniciar l'avançament d'una camioneta de gasogen. En acabar l'avançament de la camioneta, la situació es va fer insostenible. Els soldats saltaven dels camions i envaïen l'amplada del carrer amb les armes a les mans, però s'apartaven de davant del cotxe, per no ser atropellats. Amb tot cridaven furiosament i colpejaven amb el puny i els peus el cotxe perquè parés. Impertorbable i seré, esperant una pluja de bales que els portés a l'altre món, en Joan va seguir avançant donant petits cops de peu a l'accelerador i reduint la velocitat com si anés a aturar-se. No entenia com era que no havien començat a disparar. Estaven arribant al final del comboi i de cop va esbrinar una lleugera esperança. Agafant-se fortament al volant del cotxe i prement fortament el pedal de l'accelerador, va cridar: "Coignard, ajup-te!" El Citroën va fer una proesa. De 20 km/h a què anava, en un no res el motor va desenvolupar tota la seva potència i agafà una velocitat extraordinària. En el moment en què va prémer l'accelerador, esclatà una pluja de trets que devia deixar la carrosseria totalment bonyeguda i va engrunar els vidres del cotxe, menys el parabrises, que quedà ben opac. Semblava que els trets eren de tota mena d'armes. Metralladores, fusells automàtics. Fins i tot, van sentir explosions de granades de mà. No recordava cap situació com aquella a la guerra d'Espanya. Una cinquantena de metres abans d'arribar al revolt de l'hotel Bellevue, va sentir un fortíssim cop al front. La sang li queia per l'orella esquerra. Es va palpar el cap per comprovar si li havien rebentat la closca. El cotxe seguia corrent i rebent nombrosos impactes de trets. Guiant-se com podia, donant ullades per la part més baixa de la finestra i prenent com a referència la barana de la vorera, entraren en el revolt de l'Airette a tota velocitat. El cotxe va derrapar, les rodes de darrere van quedar bloquejades i el motor es va calar. Davant la impossibilitat d'anar més lluny es van trobar en la necessitat d'abandonar el vehicle i la càrrega.

Allunyant-se al més ràpidament que pogueren per l'avinguda Gambetta, s'endinsaren pel carrer François Valleton quan s'adonaren que Monsieur Lacroix, negociant de mobles, que estava davant de la porta del seu magatzem, els invitava a passar a dins. En Joan portava la cara ensangonada igual que la camisa blanca que havia estrenat aquell matí. En Coignard, aparentment, n'havia sortit il·lès. Sortint del magatzem de Monsieur Lacroix per la plaça de l'Ajuntament, decidiren baixar per la Grand Rue, travessar la plaça de l'Eglise i sortir al Champ de Mars pel carrer Carnot. De cop en Joan s'adona que en Coignard va quedant endarrere i que camina prement els braços contra el pit. Quan s'hi acostava observa que algunes bales li havien foradat l'esquena. Quan arribaren al Champ de Mars varen trobar Jeannot de Tournon i els germans Baldi i Enri Allaer, tots ells destacats activistes resistents. Aquests els van ajudar a arribar a la casa de Raoul Peyrard, on el doctor Joly, cirurgià de la resistència, els va atendre. Coignard estava ferit de quatre bales, dues d'elles li havien travessat l'espatlla. Les ferides d'en Joan per sobre l'orella foren produïdes per fragments metàl·lics i de vidre del parabrises on va petar una bala explosiva. En Coignard va haver de romandre uns quants dies amagat a casa de Raoul Peyrard. Quan s'adonà que el poble havia recuperat en part l'activitat habitual, sortí al carrer vestit amb una camisa d'en Raoul i es tapava l'embenat del

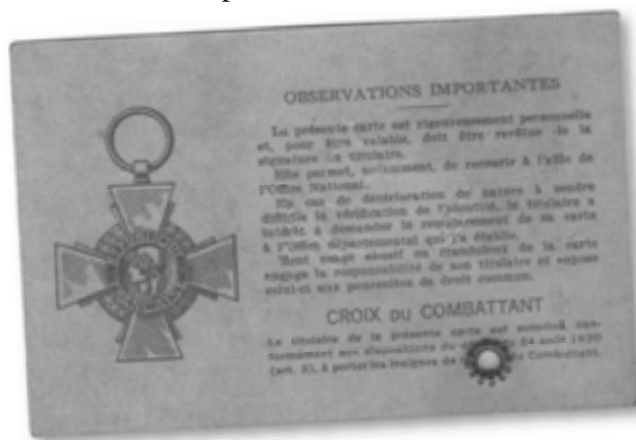

Aubenas, juny 1954. Col·lecció Germaine Pujadas

cap amb una gorra. Caminant amb tota normalitat, en Joan es va dirigir al carrer Pasteur, però enlloc d'anar al seu pis ara ja es va dirigir a la casa de l'altra banda del carrer. Quan va arribar al segon pis i va trucar a la porta, el va obrir una jove que uns mesos enrere havia complert els 18 anys i s'havia independitzat dels pares. Era la Germaine, la filla dels amos del cafè de La Rotonde, a l'altra banda de la plaça. Serien parella per sempre més.

A mitjan juny de 1944, Pujadas va patir una greu malaltia intestinal que li va impedir llevar-se del llit unes quantes setmanes i quedar-se'n unes altres de convalescència en l'apartament que tenia llogat a Aubenas. Va ser una factura que el cos li passava com a conseqüència de dos anys de desnutrició i falta d'higiene. Calamitats que varen començar al camp de Los Almendros i Albatera, varen continuar en el camp de Saint Cyprien i amb menys intensitat en els allotjaments de refugiats i els molts mesos en el bosc. Davant la impossibilitat de continuar desenvolupant la seva tasca, va demanar a Cristino García que el substituís. Alliberat del comandament i d'acord amb en Joan, van traspassar les seves responsabilitats a Gregorio Izquierdo i posteriorment a Julio Moreno.

Una altra conseqüència de la malaltia que va patir va ser el distanciament sentimental amb l'Amàlia. El trencament, però, no es produí fins dos mesos després. Possiblement la distància

Col·lecció Germaine Pujadas

entre Aubenas i Morteau i les dificultats de reunir-se varen tenir-hi molt a veure. Especialment per part d'en Joan, submergit de ple en la lluita contra el nazisme. La relació es va trencar definitivament quan a primers de setembre de 1944, els serveis d'informació de la resistència francesa l'avisaren que en poques hores arribaria a les gendarmeries de l'Ardecha una ordre de captura, a conseqüència de la informació facilitada per l'Amàlia, en un atac de gelosia, sobre les activitats antialemanyes d'en Joan.

Precisament durant els mesos de juliol, agost i setembre és quan varen tenir lloc els enfrontaments més forts de les guerrilles dels maquis contra els efectius militars alemanys i del Govern col·laboracionista de Vichy.

Els components republicans espanyols que integraven la resistència francesa varen comprovar que amb el seu esforç havien contribuït a la destrucció d'una barbàrie altiva i despòtica, que havia col·laborat en la destrucció de l'Estat espanyol i arruïnat el país català. Per als resistents francesos, la joia va ser immensa. Van recuperar la independència del seu país.

Alliberat el departament de l'Ardecha de la dictadura nazi i del règim col·laboracionista de Vichy, el poble d'Aubenas va anar recuperant lentament la normalitat. En Joan i la Germaine es van fer càrrec del cafè de La Rotonde quan el pare d'ella, que superava en molts anys la seva mare, va decidir jubilar-se, per l'edat i manca de salut. En Joan va ser recompensat amb la ciutadania francesa i la medalla de la Resistència. El poble d'Aubenas el va respectar i honorar en vida i el té considerat com un dels seus herois.

El retorn a la terra

Malgrat que de manera oficial no va poder entrar a Espanya fins a l'any 1979, des del 1968 havia estat uns dies a Blanes gairebé cada any. Els

Aubenas, agost de 1944. Col·lecció Germaine Pujadas

primers anys s'hostatjava en un hotel de Lloret, propietat d'un antic company del sindicat CNT. Les visites a Blanes les feia circulant en cotxe i sense sortir-ne. Més endavant visitava la família a la casa de Tordera i a partir del 1974 s'allotjava en el pis que teníem en el carrer de la Font de Blanes.

Va ser en aquest any quan va anar a visitar el polifuncionari franquista Joan Ribas i Martí al despatx que tenia al carrer de la Muralla –llavors avinguda d'Itàlia– a l'edifici de la Cooperativa La Blandense confiscat a Esquerra Republicana. Va demanar per parlar amb el senyor Ribas. Va haver d'esperar que sortissin les altres visites que tenia al davant. Quan li va tocar entrar es va dirigir a Joan Ribas dient: “Hola, Joan, te veig grasset i maco com sempre.” De moment en Joan Ribas no el va reconèixer i no entenia com un

estrany s'atrevia a dirigir-se-li d'aquella manera quasi ofensiva. Quan després d'escoltar-lo es va adonar de qui era es va posar les mans als ulls i amb aquests tapats anava repetint: “No t'he vist. Ves-te'n. No diré a ningú que t'he vist.” Finalment com que no se n'anava i la rialla que feia el visitant anava augmentant de to, no va tenir més remei que convidar-lo a seure i escoltar-lo. Pujadas començà dient-li que era súbdit francès i com a tal li feia una visita de cortesia. En Joan Ribas insistia que se n'anés, però van acabar recordant l'època en què jugaven pels carrers de sa Carbonera, de quan van coincidir d'escolans i, com no, de la malaurada guerra que els va separar físicament i ideològica. Possiblement en Joan Ribas no va poder dormir aquella nit, però no va revelar a ningú la identitat d'aquella visita.

En Joan i la Germaine varen consolidar una relació sentimental que va durar fins al 26 de desembre de 1990, dia en què Pujadas va morir quan el cor va deixar de funcionar-li. D'aquest matrimoni van néixer en Marc, en Daniel i na M. Francisca. Actualment (2007), Germaine, als 82 anys, continua vivint a Aubenas. És àvia de set néts i quatre besnéts.

Juli Baca i Vives

Químic retirat i col·laborador de l'AMBL

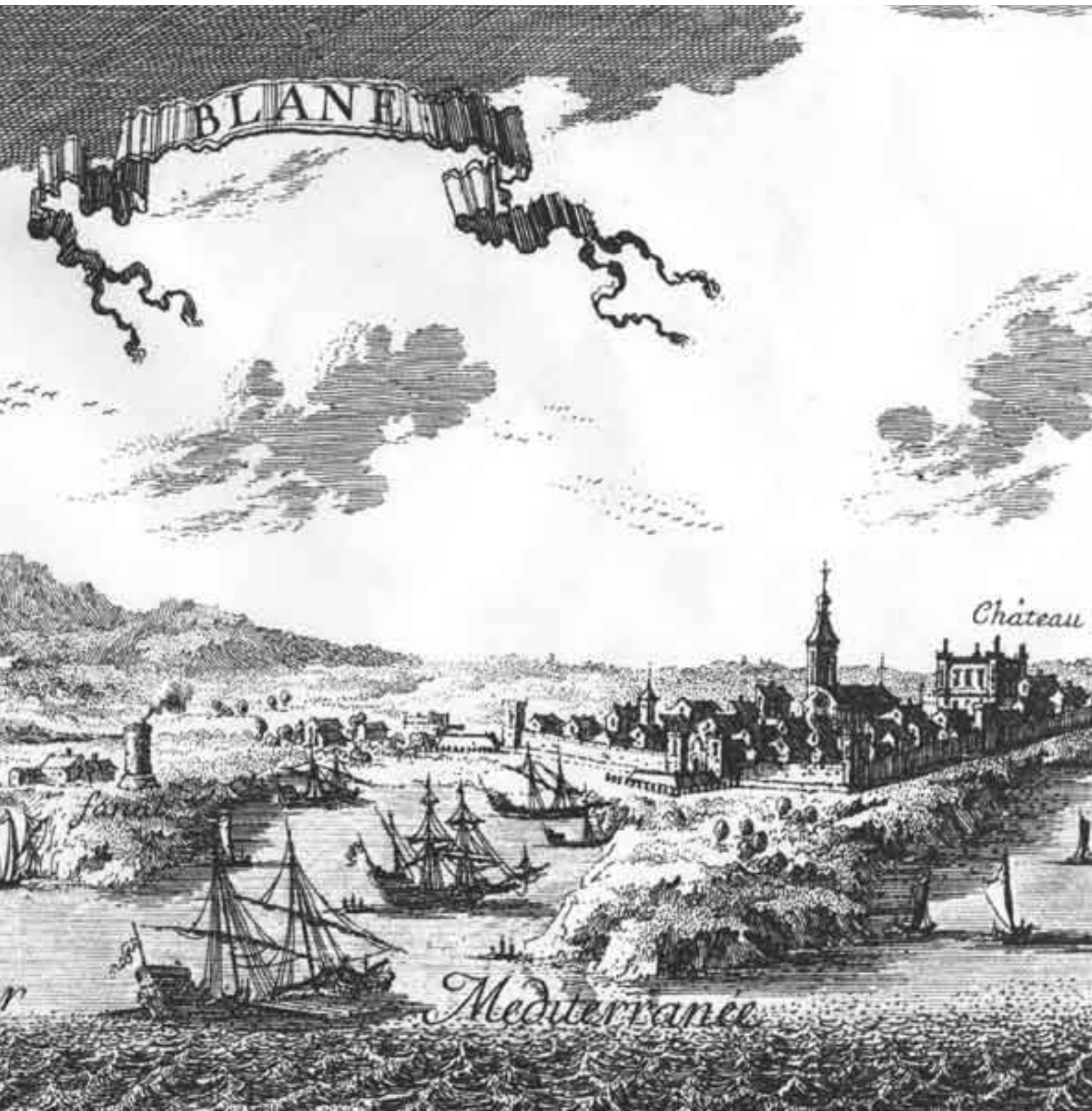

Aubenas, 31 d'agost de 1944. Col·lecció Germaine Pujadas

02

Un blanenc il·lustre oblidat: el doctor Joan Francesc Bahí i Fontseca [1775-1841]

per Pasqual Bernat

Joan Francesc Bahí i Fontseca va néixer a Blanes el 23 d'abril de 1775. Era fill del metge Joan Bahí i Coderch i d'Isabel Fontseca, tots dos veïns de la vila. La família paterna, però, sembla que provenia del llinatge dels Bahí de la Pera, petit enclavament de l'Empordà. Després de realitzar els primers estudis al mateix Blanes, als tretze anys, com feien a l'època molts joves de la seva condició, es va traslladar a Barcelona per obtenir el grau de batxiller amb la idea d'accedir a estudis superiors.

El panorama educatiu de la Barcelona de l'època era totalment controlat per les institucions religioses. Si bé existien diversos centres educatius que impartien els primers i segons ensenyaments, després del tancament de l'escola de Cordelles, a causa de l'expulsió dels jesuïtes el 1767, el centre docent amb més prestigi era el Col·legi Tridentí Episcopal. Aquest centre va ser el triat per la família Bahí i va ser on el nostre protagonista va romandre al llarg de tres cursos acadèmics.

L'any 1735 havien estat restaurats els ensenyaments al Seminari o Col·legi Tridentí de Barcelona. En un principi només s'hi impartien classes per a la formació de sacerdots, però, ben aviat, quan Felip V va atorgar validesa per a l'obtenció de grau acadèmic als seus estudis de teologia i filosofia, la institució va obrir les portes al públic en general. S'hi podia ingressar a partir dels sis anys i obtenir el grau de batxillerat cap als disset. Encara que s'hi impartien classes de física i matemàtiques, la formació que es rebia a les aules era clarament humanística. El programa d'estudis aprofundia en els coneixements de la llengua castellana i llatina i dedicava bona part dels seus continguts a les disciplines relacionades amb les qüestions teològiques i filosòfiques. Resulta difícil calibrar el profit intel·lectual que el jove Bahí va obtenir del seu pas per les aules del Col·legi. Hi va cursar tres anys de filosofia i va obtenir el grau de batxillerat amb la qualificació de *Nulla Censura discrepante ac primae classis*. Aquesta era una certificació oficial del bon rendiment escolar del jove Bahí. Nosaltres, després d'haver llegit molts documents sorgits de

la seva ploma, podem corroborar que des de molt jove els escrits del nostre home mostren una retòrica florida i plena d'erudició. Un estil que denota una destresa i uns coneixements que tenen els seus orígens en les primeres etapes educatives. En aquest sentit, Bahí no és res més que un exemple de la formació que rebien les generacions de la seva època, en què s'incloïen el domini dels recursos lingüístics i la possessió d'un bagatge cultural ampli com a pilars de la formació de l'home culte del seu temps.

L'any 1791, amb només setze anys, el nostre jove protagonista, segurament amb la voluntat de seguir les mateixes passes que el pare, ingressava a la Facultat de Medicina de la Universitat de Cervera, única institució universitària existent en aquella època al Principat. Efectivament, després de la derrota catalana a la guerra de Successió espanyola, Felip V va decidir abolir totes les universitats del Principat i traslladar tots els estudis universitaris a Cervera, població que durant el conflicte li havia restat fidel. En aquest centre hi havia facultats de teologia, canons, humanitats, medicina i filosofia. La carrera de medicina constava de quatre anys a la Universitat i un de pràctiques fora. Els tres primers anys eren dedicats exclusivament a preceptes i en el quart, a més de la part teòrica que estudiaven, els alumnes havien d'estar agregats a algun professor, que acompanyaven en la visita a malalts. Acabat el quart any se'ls conferia el títol de Batxiller en Medicina, però la borla de Doctor no els era concedida sense un cinquè any de pràctiques a Cervera o a les ciutats de Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida, Tortosa o Vic i havien de presentar un testimoni del metge amb el qual practiquessin, compulsat pel corregidor de la ciutat. Tanmateix, l'aspirant a metge Bahí no va haver de seguir tot aquest procés. L'esclat de la guerra contra França el 1793 va capgirar el curs normal dels seus estudis.

Les necessitats militars del moment van provocar la mobilització del nostre jove estudiant de medicina, que s'enrolava a la milícia com a practicant

de medicina en l'exèrcit del Rosselló i Catalunya. Sembla que la condició militar va provar al nostre home. Ben aviat, el 1794, era ascendit a practicant major i destinat a l'hospital militar de Figueres, on en reconeixement de les seves aptituds se li va confiar el càrrec de secretari del doctor Josep Masdevall (s. XVIII - 1801), inspector general d'epidèmies i cap mèdic de l'exèrcit de campanya. Masdevall era un metge amb una gran reputació, metge de cambra del rei, gaudia d'una bona posició a la Cort. Aquesta relació seria crucial per al futur professional de Bahí, que, plenament conscient d'aquestes circumstàncies, sempre va mantenir una bona relació amb el metge figuerenc a qui anomenava sovint el seu "protector".

Probablement un primer fruit de l'amistat amb Masdevall va ser la dispensa d'estudis que el Consell de Castella va donar a Bahí el mateix 1794, en reconeixement als seus serveis en els hospitals de campanya, i que representava no haver de cursar el quart curs que encara li quedava a Cervera ni el preceptiu any de medicina pràctica. Aquesta dis-

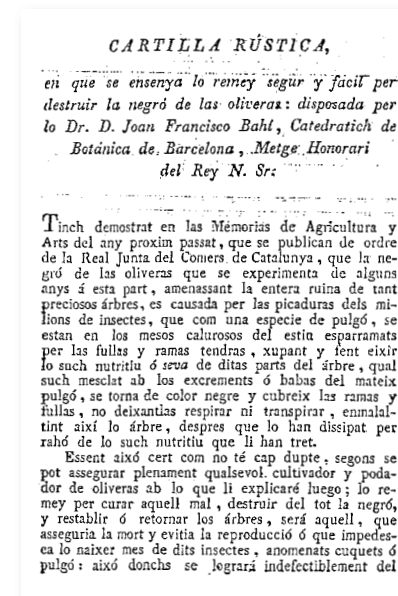
Reial Acadèmia de Barcelona

pensa va fer possible que un joveníssim Bahí –només tenia 19 anys– aconseguís tots els graus de la medicina amb una velocitat que, sense cap mena de dubte, podem qualificar de meteòrica: en tan sols dues setmanes, des del 9 al 22 de desembre d'aquell mateix any, va obtenir successivament els graus de batxiller, llicenciat i doctor.

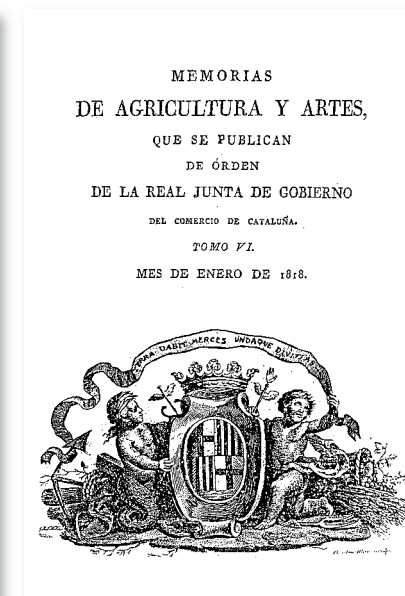
Amb aquests títols a la butxaca i veient en la carrera militar una oportunitat per fixar el seu horitzó professional, Bahí va ser nomenat el 1795 metge de número dels reials exèrcits. Aquell mateix any, acabada la guerra i extingits els hospitals de campanya, i deslliurat de les obligacions d'una mobilització permanent, el nostre jove metge militar iniciava el procés d'ascensió professional en el camp civil, que com anirem veient el va dur a ocupar diversos càrrecs de responsabilitat. Una ascensió que començava amb uns avals de primera categoria i que representaven els rèdits de la seva primera campanya bèl·lica. Es tractava de dos certificats dels seus mèrits professionals signats pel marquès de Vanmarke, cap dels hospitals militars de l'exèrcit i pel mateix Masdevall. A tall d'exemple, veiem el que Masdevall deia del nostre protagonista:

"Certifico: que el doctor en Medicina D. Juan Francisco Bahí y Fontseca, Médico de Números de los Reales Exércitos, me ha servido de Secretario durante todo el tiempo de mi Comisión, llevando él solo el peso de la Secretaría; me ha acompañado en mis viajes y visitas a los Hospitales en los cuales le he mandado hacer varias y muchas visitas extraordinarias; y mediante su conocido talento, capacidad, e inteligencia he podido desempeñar mejor y con más acierto las obligaciones de mi Comisión, en la cual y en la averiguación de lo que pasaba en los Hospitales me he podido dedicar mejor con la confianza que he podido hacer de dicho Bahí en todos los ramos de la Secretaría: por lo que le contemplo acreedor a la piedad y gracias particulares del Soberano."

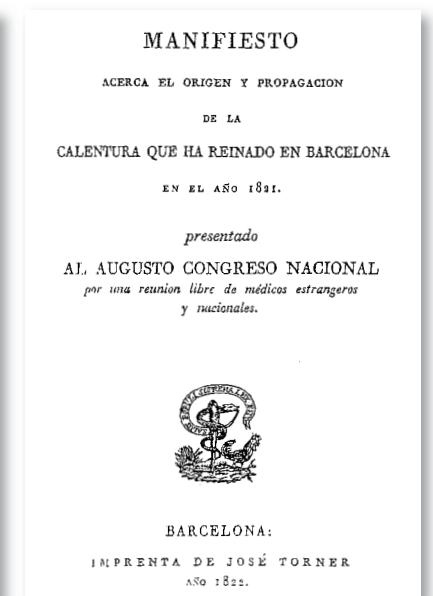
Aquesta bona consideració dels seus superiors va fer que el 1797 el rei li atorgués el fur militar

Primera pàgina de la "Cartilla" rústica per a combatre la negror de les oliveres

Portada de les "Memorias de Agricultura y Artes"

Portada del manifest signat pels metges partidaris de les tesis contagionistes davant l'epidèmia de febre groga a Barcelona durant el 1821

i les prerrogatives de l'ús d'uniforme de metge de l'exèrcit. Sense que hagués de fer cap esforç, i com a conseqüència del decret d'unificació de les facultats de medicina i cirurgia del 1799, el rei li lliurava el títol de cirurgia mèdica. També com a conseqüència d'aquest mateix decret i en aquest mateix any, se'l nomenava catedràtic de botànica al recentment creat Col·legi de Cirurgia de Burgos.

Aquest nomenament l'hem de vincular en part a les gestions que Masdevall degué fer prop de la Cort, però sobretot hi va jugar un paper decisiu l'amistat que unia el nostre home a Carles Nogués (1752-1817), metge combatent contra la França revolucionària, catedràtic a Cervera entre 1785 i 1794, i, per tant, professor de Bahí. Nogués, que havia estat nomenat vicedirector de la institució burgalesa, s'havia d'encarregar de la part docent, cobrint principalment les places de professor amb un grup de cirurgians i metges catalans de la seva confiança. Amb aquest nomenament Bahí iniciava la seva faceta com a docent de botànica i introduïa en el seu currículum una targeta de presentació excepcional.

Va ser per aquesta època, el 1802, quan el nostre flamant catedràtic, segurament veient la seva posició professional i financera consolidada, va decidir contraure matrimoni. Ho va fer amb Isidora Fabricias, nascuda a Cuba i resident a la capital catalana des dels sis anys, filla de Francesc Fabricias i de Caterina d'Asbert, veïns de Barcelona i dedicats al comerç. El matrimoni va tenir cinc fills: quatre nois i una noia.

Resulta difícil esbrinar quins eren els coneixements botànics del nou catedràtic, amb una més que probable formació botànica poc sòlida. A Cervera l'ensenyament de la botànica era més aviat testimonial i el que Bahí pogué aprendre sobre botànica medicinal al costat de Masdevall no era suficient per regentar una càtedra d'un ensenyament superior. Potser per aquesta raó Bahí va voler reforçar la seva docència amb l'autoritat d'un manual que li servís de guiatge en les seves classes. Fruit d'aquesta voluntat va ser la seva traducció dels *Elements de la nomenclatura botànica* del metge austríac Josef Plenck. Aquesta era una obra d'introducció a la botànica que amb un estil clar i metòdic explicava els conceptes de la morfo-

Retrat de Carl von Linné

logia vegetal i introduïa els alumnes a l'estudi del sistema sexual de les plantes preconitzat per Carl Von Linné. El llibre va ser publicat pel Col·legi de Cirurgia de Barcelona, va tenir una bona acollida entre els docents de les escoles de cirurgia de la resta de l'Estat i va esdevenir el llibre de text dels principals col·legis de cirurgia espanyols.

Tanmateix, aviat, el 1804, una nova reestructuració dels estudis de medicina tornava a separar les carreres de medicina i cirurgia, cosa que provocava el tancament del Col·legi de Burgos. Bahí va cessar en la seva càtedra de botànica i va quedar disponible amb dret a percebre la meitat del sou com a pensió fins que no se'l destinés a un càrrec equivalent.

Amb tota probabilitat Bahí no va deixar d'exercir de metge mentre atenia les seves classes de botànica. Sembla que aquesta activitat mèdica va ser prou encertada, cosa que va fer possible que el nostre home es fes un nom en la comunitat mèdica local. Almenys així ho hem d'entendre atesa la demanda dels seus serveis que diverses poblacions de les actuals províncies de Burgos i

Palència li van fer l'estiu del 1804 per lluitar contra una epidèmia de paludisme que causava gran mortaldat en la població. Bahí s'hi va lliurar de ple i va recórrer els pobles afectats. Utilitzant com a mètodes terapèutics la quina, la neteja de cases i carrers i l'eliminació de les aigües estancades, aconseguí minimitzar els estralls de l'epidèmia. Els alcaldes de les viles alleujades pels efectes d'aquestes mesures, en prova de reconeixement i agraïment, van elevar escrits al secretari d'estat Pedro Ceballos en què elogiaven les bones arts del nostre metge. Bahí, que va estimular tot el que va poder aquests escrits, va aprofitar aquesta lluita contra el paludisme per sol·licitar al Govern que el nomenessin inspector general d'Epidèmies de Castella la Vella. Quan semblava que tot estava a favor d'aquest nomenament, un informe final del bisbat de Burgos ho va engegar tot a rodar. El bisbe d'aquesta diòcesi minimitzava les actuacions de Bahí i les considerava com les que hauria dut a terme qualsevol facultatiu davant d'un brot palúdic com aquell. Bahí va veure frustrada la reorientació de la seva carrera civil. Burgos semblava una opció exhaurida.

Potser per aquesta raó la següent baula de la trajectòria vital del nostre home la tornem a trobar en la capital catalana. I per què a Barcelona? Bahí devia ser un home ben informat, al corrent de tot el que es cuinava a la Cort amb relació a la seva professió. Segurament que estava assabentat que el Govern planejava la creació d'una xarxa de nous jardins botànics especialitzats en l'ensenyament de la botànica i de l'agricultura, dependents del de Madrid, i que s'havien d'instal·lar preferentment a les capitals de província. A la Ciutat Comtal ja n'existia un, de jardí botànic, sota la custòdia del Col·legi de Cirurgia, cosa que havia de facilitar la creació d'una escola de botànica i d'agricultura. Bahí hi degué pensar. El 1805, pocs mesos abans que el pla governamental es materialitzés en una real ordre, Bahí s'instal·lava a Barcelona.

De seguida va sol·licitar el seu ingrés a la Direcció de Botànica de la Reial Acadèmia de Ciències

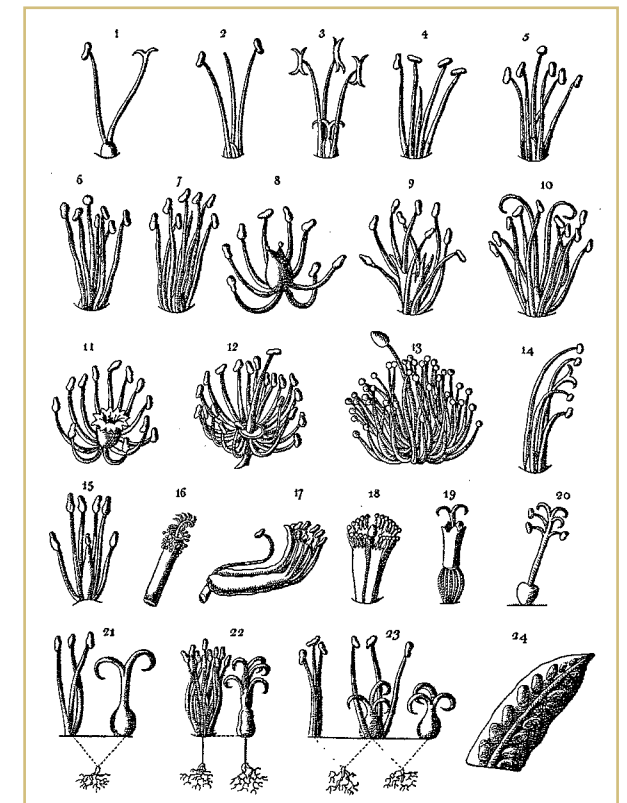
Naturals i Arts de Barcelona. L'aval que representava la seva estada a Burgos li va obrir les portes d'aquesta institució sense cap dilació. Va ser admès el desembre d'aquell mateix any i va arribar a ser director de botànica i agricultura, censor i vicepresident de la mateixa Acadèmia. En aquesta institució es va afanyar a llegir diverses memòries sobre les relacions de la botànica i l'agricultura i els beneficis que l'estudi d'ambdues disciplines podien reportar a la indústria i l'economia del país. Fins i tot, en una de les sessions acadèmiques va presentar els resultats de diversos experiments amb plantes tinctòries per demostrar les seves qualitats científiques. Es tractava de proveir-se d'una reputació d'expert botànic amb vocació d'aplicar aquest coneixement a la millora de l'agricultura, un perfil que havia d'encaixar amb les demandes curriculars del futur professor de botànica i agricultura de la ciutat.

El 20 de març de 1807 apareixia el decret de fundació de l'Escola d'Agricultura i Botànica de Barcelona, en el qual Bahí era nomenat professor. Si tenim en compte el que deia la Reial ordre de creació de la xarxa d'escoles d'agricultura abans esmentada, aquest nomenament incorria clarament en una irregularitat. Se saltaven les disposicions d'aquesta Reial ordre que deixava ben clar que els professors de les noves escoles havien d'haver estat formats a les aules del Jardí Botànic de Madrid. Bahí no complia aquest requisit. Sens dubte, les bones relacions a la Cort i la càtedra de Burgos, com un bon actiu d'experiència pedagògica a explotar, el van ajudar extraordinàriament per tal que aquesta disposició no representés cap escull per aconseguir el nomenament. El nou professor d'agricultura i botànica, però, no va poder prendre possessió del seu càrrec de manera immediata. Una nova contesa bèl·lica determinava de nou la trajectòria vital del nostre home. La guerra del Francès esclatava al maig de 1808 i paralitzava per complet l'activitat normal del país.

Bahí, com a metge militar, va ser mobilitzat i va ser nomenat el setembre de 1808 Consultor de Medi-

cina dels hospitals de Catalunya, la qual cosa el va obligar a desplaçar-se per tot el Principat seguint les tropes espanyoles i bastint nombrosos hospitals de campanya. Una vegada finalitzat el conflicte, ens trobem amb un Bahí veterà de guerra, amb un full de serveis implacable, investit de l'aurèola triomfalista dels vencedors que, sens dubte, el va ajudar a reforçar el seu reconeixement. Aquest prestigi i l'ajuda del secretari d'Estat Ceballos i del marquès de Campo Sagrado, a les ordres del qual Bahí havia servit durant la guerra, i aleshores capità general de Catalunya, ben segur que van contribuir decididament perquè fos confirmat el 1815 al capdavant de l'Escola d'Agricultura.

Aquesta nova escola naixia sota els auspicis de la Junta de Comerç de Barcelona, que també es feia càrrec del jardí que el 1788 havia cedit el marquès de Ciutadilla al Reial Col·legi de Cirurgia, pràcticament abandonat, i que havia de servir com a seu de la nova institució escolar. Bahí de seguida va posar fil a l'agulla. En pocs mesos va convertir

Il·lustració de l'obra de Linné Systema Naturae on es representen els caràcters de les 24 classes del sistema sexual

el que més aviat era una horta en un veritable jardí pedagògic. El març de 1815 informava la Junta que el jardí, amb un miler d'espècies a l'abast, ja estava preparat per iniciar la docència. A partir d'aquest moment les tasques de remodelació del jardí van ser constants. Malgrat l'estret marge de maniobrabilitat que significava l'escàs pressupost que la Junta hi destinava —només mil rals mensuals—, Bahí va anar proveint la instal·lació de tots els elements indispensables per a la tasca docent. Així, la tardor de 1816 Bahí anunciava que ja s'hi havien disposat els parterres amb les vint-i-quatre classes de Linné i que prop de tres mil espècies diferents ja estaven a l'abast de l'alumnat i del públic en general. Aquesta darrera havia estat una tasca que, en part, s'havia dut a terme gràcies a la col·laboració de Mariano Lagasca (1776-1839) i Augustin-Pyrans de Candolle (1778-1841), que des de les seves càtedres als respectius jardins de Madrid i de Montpeller havien enviat generosament llavors per ajudar el jardí barceloní.

Encara que Bahí no va aconseguir acomplir del tot els objectius que s'havia marcat en el seu projecte pedagògic, sí que hem de reconèixer que va ser capaç d'eleva el jardí a un grau notori d'operativitat. Almenys, així ho avalen no tan sols la tasca docent que s'hi va desenvolupar, sinó també la gran quantitat d'assajos i experiments agronòmics que s'hi van realitzar. La intenció del nostre home era la de convertir el Jardí Botànic de Barcelona en el segon d'Espanya, després del de Madrid, és clar. Bahí assegurava que el Jardí de Barcelona, a diferència del de Madrid, “no presenta estatuas, mármoles, arcos y juegos de aguas”, però tanmateix l'avantatjava en la seva tasca experimental, ja que “ofrece en recompensa ensayos los más importantes que se van a estender para el bien particular y para el general de la nación”. Unes afirmacions que, deixant de banda la possible fatxenderia de Bahí, no deixen de ser certes en bona part i que, d'alguna manera, es veurien corroborades quan les Corts liberals decretaven la creació de càtedres de botànica i agricultura segons el plan de la de Barcelona.

La mateixa Junta de Comerç de Barcelona mostrava la seva confiança en el nou professor d'agricultura i botànica en nomenar-lo responsable —juntament amb Francesc Carbonell (1768-1837), professor de química, i Francesc Santpons (1756-1821), professor de mecànica— de la redacció del nou periòdic científicotècnic que la mateixa institució llançava: les *Memorias de Agricultura y Artes*. Aquesta va ser una publicació que en el decurs de sis anys —des de 1815 fins a 1821— va aparèixer mensualment a Barcelona. Cada número constava de tres seccions: agricultura, química i mecànica. Bahí es va fer càrrec de la primera, posant de manifest, a través dels seus escrits, un ampli coneixement del tema i es va mostrar com un expert agronòmic. La novetat, l'experimentació i la informació rigorosa van ser els eixos bàsics de la publicació. La inveterada pràctica agrícola es presentava com una tècnica moderna basada en l'experimentació i la innovació. Una pretensió que queda ben reflectida en la diversitat de temes tractats en els 101 articles que s'hi van arribar a escriure.

No hem d'oblidar, però, que Bahí va ser abans que res metge en exercici. Nomenat metge en cap de l'Hospital Militar de Barcelona després de la guerra del Francès, va jugar un paper important durant l'epidèmia de febre groga que va afectar la capital del Principat el 1821. Aquesta malaltia era una novetat en el panorama epidemiològic conegut fins llavors. L'origen i la naturalesa de la malaltia constituïen un veritable enigma. Al principi, la hipòtesi contagionista, que també preconitzava l'origen exòtic de la malaltia, va ser la que va dominar, però van ser molts els metges que van veure en el no-contagi i les causes locals la caracterització més factible de la febre groga. La polèmica entre els metges estava servida. Immediatament es van formar dos grups dins la corporació mèdica: contagionistes i infeccionistes.

Bahí, com a vocal de la Junta de Sanitat de Barcelona i ferm partidari de la teoria contagionista de la malaltia, va aconsellar a les autoritats l'aïllament del port de la ciutat i del barri de la

Barceloneta, llocs on s'havien registrat els primers casos de la malaltia. Aquesta va ser una mesura enormement impopular. Si a aquest malestar de la població hi afegim la mala maror política del moment —el règim liberal patia un setge absolutista constant i a la frontera el Govern antiliberal de França amenaçava amb un exèrcit nombrós— comprendrem la resposta irada dels habitants del barri marítim, que, atemorits per les conseqüències de la seva incomunicació van prendre el nostre home com a cap d'esquila, i en un dels avalots que es van produir el van arribar a cremar en efígie, en forma de ninot abillat de catedràtic, amb birret doctoral i una recepta a la mà. Bahí va fugir cames ajudeu-me de Barcelona i es va refugiar a Tiana, on va esperar el final de l'epidèmia i el retorn a la calma ciutadana.

Amb la caiguda del règim constitucional el 1823, Espanya entrava en un període convuls. Fins al 1833, en què s'instaurà un règim absolutista implacable. Es reprimeix qualsevol activitat que pugui posar en qüestió l'autoritat. Se suspenen drets ciutadans, se sotmet a una fèrria censura tota mena de publicacions i es tanquen institucions culturals i científiques. A partir de 1833, amb la mort de Ferran VII i amb la pugna per la successió a la corona, s'enceta un període de guerres civils que trasbalsaran l'activitat i les vides dels ciutadans. Totes aquestes circumstàncies van fer que el tram final de la vida del nostre home fos també un període fosc i trist. Malgrat continuar al capdavant de l'Escola d'Agricultura de la Junta de Comerç, la seva activitat científica va ser pràcticament inexistent. A més, les morts sobtades i successives de dos dels seus fills i l'afusellament d'un tercer, per part de les tropes del general Cabrera durant el decurs de la primera carlinada, l'afligiren profundament. Bahí no es va recuperar d'aquestes sotragades i el seu to vital va anar decaient fins a la data de la seva mort, esdevinguda a Barcelona el 24 de novembre de 1841.

Pasqual Bernat

Centre d'Estudis d'Història de les Ciències
Universitat Autònoma de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

- AMETLLER Y VIÑAS, Josep (1877) “Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona X. Don Francisco Bahí y Fontseca”, *Revista de Gerona*, 221-229.
- BERNAT, Pasqual (1998) “Las posiciones anticontagionistas ante la epidemia de fiebre amarilla de Barcelona en 1821”. Dins de GARCIA HOURCADE, Juan Luis; MORENO YUSTE, Juan M. i RUIZ HERNANDEZ, Gloria (Coord) *Estudios de Historia de las Técnicas, la Arqueología Industrial y las Ciencias. VI Congreso de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas*, Salamanca, Consejería de Educación y Cultura de la Junta de Castilla y León.
- CALBET, J. M.; CORBELLÀ, J. (1981), *Diccionario biográfico de metges catalans*. Barcelona, III Congrés d'Història de la Medicina Catalana / Lleida 1981.
- CAPDEVILA-ALVIÀ I DE VILARDAGA, Josep Manuel (1842) *Elogio póstumo del Dr. D. Juan Francisco de Bahí y de Fontseca*. Barcelona.
- ELIAS DE MOLINS, Antonio (1889) *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX: apuntes y datos*, Barcelona, Fidel Giró.
- LÓPEZ GÓMEZ, José Manuel (1999) *Una esperanza frustrada: el colegio de cirugía de Burgos a los doscientos años de su creación*, Burgos, Institución Fernán González.

03

Ricard Ferrer, construir el món

per Josep Bota-Gibert

Començo a escriure aquestes ratlles amarat, xop de pintura –colors, frescos, personatges–, paraules i mites, com si sortís d’un fresc de Ricard Ferrer i, en separar-me’n per contemplar-lo, a l’altra paret encara verge, es projectessin una rere l’altra totes les seves obres i pogués prendre quatre apunts per explicar-les. La idea és contribuir a la construcció del pintor, deturant-me en el que m’ha colpit, en moments que em fan comprendre la seva evolució, li donen coherència, en paraules de *glossadors* que m’han precedit.

Fa poc, el meu mestre em deia que els creadors *són*, però que cal construir-los, si no bona part de la feina queda per fer, no ocupen el lloc que els pertoca, els amenaça l’oblit. El mateix Ricard Salvat, després de saber que Italo Tomassoni s’havia ocupat de la pintura de Ferrer, li ho recordava en una postal, “és molt important que s’ocupin de tu”; més, si l’opció va a contracorrent.

Ve a indicar tot això que el pintor blanenc va assumir des del principi un risc extrem, segurament amb incomprendsions de tot arreu. Desautoritzat d’entrada per extemporani, era molt difícil que la crítica establerta li fes confiança, li donés dies per madurar. Per ser més precís: per construir la seva obra, Ferrer ha hagut d’anar contra l’avantguarda, i ho ha pagat –qualsevol preu és sempre molt alt– amb escriure, assumint inconscientment o conscient el risc de quedar-se a la meitat del camí.

La seva idea de recuperar l’ofici dels mestres antics devia ser presa com una boutade, perdonin la paraula. Potser fins i tot, en una crítica més política que pictòrica, ha estat acusat de reaccionari. Massa sovint en lloc d’una crítica, que expliqui virtuts, defectes, vinculacions amb altres obres i perspectives de futur, ens trobem amb crítiques polítiques, en forma de retrets, desautoritzacions o silencis. Ara, en el moment que escric aquestes ratlles, estic convençut que amb més estímuls positius Ferrer potser hauria

construït una obra de més volada amb menys temps.

A més de la tenacitat que es desprèn del que s’ha dit, el blanenc és intuïtiu i entusiasta. És tan fàcil motivar-lo! Mireu, fa pocs dies, davant d’unes sanguines inacabades d’*Orlando furioso*, vaig comentar-li que estaven molt bé i que les havia d’acabar. Una setmana després em diu content que les ha enllestides. I no ha estat poca cosa: les vint-i-cinc que ja havia fet s’han convertit en trenta-vuit.

També voldria remarcar l’ànima de perfecció del nostre pintor. La seva opció pels mestres antics és una dèria per la perfecció, per l’obra que es construeix amb temps, a poc a poc, cuinada lentament, ben feta. I aquest temps és el mateix que necessita l’espectador per comprendre, per imbuir-se’n, per remirar l’obra, per rellegir-la.

En les seves maneres hi ha dues constants que hem d’assenyalar, la preferència pel nu i els temes mitològics. De mitologia, Ferrer en va començar a parlar molt aviat. El 1973, en una entrevista amb Isabel-Clara Simó¹ hi havia tot un apartat dedicat a aquestes qüestions. Divuit anys més tard, Italo Tomassoni, poc després d’haver-se conegut, li deia en una carta: “dels temes que fas, els mitològics són els que més m’interessen”. Remarquem també, que el tractament dels mites, Ferrer el planteja sovint a partir d’oposicions, de dualitats: món actiu/món contemplatiu, raó/emoció, fons/forma, cos/ànima, pensament/acte... Avui mateix, quan repasso aquest text, encara tinc a la retina una figura molt bella, de ressons clàssics i a segon terme un paisatge romàntic que m’ha embadalit.

Del nu, en canvi, se n’hauria d’haver parlat més. Aquest és un tret que recorre l’obra de Ferrer de dalt a baix i l’envigoreix. Confesso que m’agrada, que me’ls miro voluptuosament, amb ulls d’avui. I, de vegades, és tan natural, els veus amb

◀ L’artista Ricard Ferrer

L'estudi de l'artista al carrer de l'Antiga

tan poca malícia, tan assequible i quotidià com qui es banya sol i nu, amb la líbido al cel. Hi ha tantes mirades naturals i voluptuoses que les estimes totes! Però no estic segur que aquesta mirades siguin les adequades; en tot, em sembla que ambdues coexisteixen.

No sé si el jove Ferrer va començar a pintar nus de manera voluptuosa, intentant expressar la joia de viure, cosa gens recriminable, o si ja coneixia que en pintura antiga el nu s'associava a la recerca de la veritat. En tot cas un prec, que no els deixi, que concedeixi més importància als títols de les obres, que es deixi anar, que les reelaboracions siguin visibles des del títol, que és una forma d'expressió que també ajuda l'espectador. Només cal preguntar-se, amic Ricard, què has pintat, què hi vols dir, o què et sembla que hi dius.

De fa alguns anys, Ferrer ha entrat en una etapa de plenitud artística, domina tots els materials amb què treballa i no es conforma, continua experimentant, malgrat que pugui no semblar-ho. Ha aprofundit en la tècnica del fresc amb bons resultats, i totes les altres modalitats s'han vist enfortides. Per arribar a aquest punt, ha calgut treballar durament, preparar-se bastidors

i teles amb cola de conill, fer-se ell mateix els colors, observar com es comporten, equivocar-se i recomençar el quadre de bell nou, cosa que no passava quan feia pintura directa, de filiació expressionista. També li ha calgut insistir en el dibuix, que avui, sigui en llapis, carbonet o sanguina, és d'una qualitat exquisida. M'interessen especialment els apunts, les notes, les obres que no són, en les quals entreveig possibles grans obres, com si el nostre autor visqués en una torrença d'imatges, que no necessita recordar perquè, com Jordi de Sant Jordi, les té fixades [*just lo front port vostra bella semblança*]. I altres vegades constates que aquella imatge és, serà, quelcom més que un apunt.

Ara mateix, amb la viva impressió de les darres cinquanta obres que ha tingut la gentilesa de ensenyar-me, sento que en aquesta visió de conjunt no puc prescindir-ne, n'he de dir alguna cosa. Les peces d'aquest darrer any, fetes sobre paper, són d'una qualitat molt alta; les ha de recrear/treballar intensament en frescos i quadres, són la mostra d'una passió absoluta per la forma, per la composició i el ritme. Per sobre del dibuix, el pintor hi ha passat una emulsió –ou, oli, aigua i pigment ferruginós, tirant a sanguina– ha emprat el color blanc per aprofundir en les figures, remarcar volums i definir presències. D'aquesta manera ha fet realitat aquell principi que uns atribueixen al Tizià i d'altres a Rembrandt: en una obra no hi ha d'haver cap pèrdua de material, ni dibuix, ni color.

D'altra banda, el pintor de sempre s'ha exigut millorar contínuament, és una necessitat profundament sentida. Ferrer té el do que han de tenir els pintors, sap observar, captar el moment, la psicologia d'una cara o d'un personatge, dues figures que s'entrelliguen, dues cames que juguen... la disposició natural d'unes fulles de magraner –una tasca que demana intuïció, dibuix, color i perspectiva. Si el veieu treballar al carbonet, per exemple, us sorprenen els resultats obtinguts amb els mínims traços possibles. Si confegeix

pastels, tant us sorprèn la preparació del paper com els resultats –de textures diverses i envejables– la distància del personatge representat, la perspectiva. Tot això es possible perquè darre hi ha molts recursos, i, essencialment, molta composició. En definitiva, constatem totes les qualitats que tenen els bons pintors: alt domini de la tècnica, coneixement en profunditat dels materials, idees, temes i la psicologia de quin moment cal captar. D'aquesta manera, arriba a la plenitud el desig que expressava Ricard Salvat el 1979: “és per això que saludo amb alegria aquest teu camí de sortida”.²

Tot això no hauria estat possible sense la intervenció de Joan Fuster, que va inserir Ferrer en la història, que va procurar que les seves obres connectessin amb referents pictòrics clàssics, la qual cosa significava una nova manera de llegir la tradició, de recuperar la pintura indirecta –per capes– dels grans mestres, de rescatar la tècnica del pintor artesà que coneix en profunditat tots els procediments i tots els materials. Aquest camí el va començar estudiant el *noucentisme*, de vocació clàssica i mediterrània. En aquell moment, va conèixer Joan Fuster, que escrivia *Literatura Catalana Contemporània*, el qual va parlar-li del noucentisme i d'Eugeni d'Ors. A partir de

llavors, el *Glossari* va ser un dels llibres de capçalera, i a través d'ell es va anar familiaritzant amb conceptes que l'inserien en la història de la pintura renaixentista, barroca i neoclàssica. Ferrer havia de llegir, veure, estudiar, confrontar i definir.

El nostre pintor sovint s'havia preguntat de quina manera l'entorn immediat havia de ser present en la seva obra. A partir de 1980, va començar a emprar un frare –fra Sadurní de *Les coses benignes*– com l'expressió de la vida contemplativa, reflexiva, serena, oposada a l'acció i al neguit. Blanes, doncs, és present en la seva obra indirectament a través d'una idea. Tot això ve a demostrar la preocupació de Ferrer per integrar en la seva obra el context més immediat al costat de la continuïtat històrica que poden representar Piero della Francesca, El Tizià, El Veronès, Tiepolo i el noucentisme.

Com hem dit, Ferrer ha buscat sempre connexions amb els grans mestres, cap se n'ha escapat del seu ull. Però potser sigui *Piero* qui va ajudar-lo a construir la seva dèria, a fer un canvi radical. Era l'any 1973 i anava a Arezzo per contactar amb Abel Vallmitjana, un altre pintor. L'objectiu era que Vallmitjana li franquegés el camí cap a

Picasso, i es va trobar amb Piero, amb els frescos de l'església de Sant Francesc –la seva obra major– i la *Leggenda de la Vera Croce*, els fonaments de la qual són a la *Llegenda Àuria*, una obra que va tenir una influència colossal en tots els àmbits: pictòric, literari, religiós, polític i social. Piero va colpir Ricard i va reafirmar la nova orientació de la seva obra.

La llegenda, recollida per Iacopo de Varagine, parteix dels evangelis apòcrifs, i és alhora una mostra de religiositat popular i franciscana que explica en termes molt imaginatius personatges i fets bíblics. Una gran quantitat d'obres literàries en diverses llengües parteixen d'aquesta obra.

Fa un cert temps, per definir una pintura propera a la de Ferrer, Italo Tomassoni va emprar el concepte d'*hipermanierisme*. Emprar aquest concepte em sembla avui, després de vint-i-cinc anys, poc adequat: és un trasllat mimètic i s'ajusta amb dificultats a la pintura de Ferrer. Tampoc no sembla que el prefix hiper sigui el més afortu-

Murtra

nat, calcat com està d'altres hiper- contemporanis, més o menys avantguardistes. Si el nom ha de reflectir l'obra, no tinc cap dubte que el prefix que li escau és *neo*, potser *neomanierista*, que ens permetria recollir trets de la pintura renaixentista, aspectes de la del barroc, conceptes de la neoclàssica, com la continuïtat –potser l'oposició– entre *bell* i *sublim*.

Tota aquesta llarga disquisició em serveix per apuntar, ni que sigui breument, l'interès de Ferrer per la teoria i el debat que proposen autors com Marc Fumaroli³ i Antoine Compagnon⁴ que qüestionen el sentit de l'avantguarda i la modernitat. En aquest sentit fem-nos ressò de les paraules de Daniel Rondeau que n'instrumentalitza unes de Kundera a *El Teló: Actualment, l'únic modernisme digne d'aquest nom és el modernisme anti-modern*.⁵ Hi ha també altres autors com Claudio Magris⁶ i José Gonçalvés que analitzen/entenen la pintura com una constant marxa enrera, com procés en què els pintors van perdent/oblidant continuament procediments, habilitats.⁷

La paradoxal tesi de Compagnon contra l'esperit del temps i la tirania del progrés em servirà per entrar en el debat entre antics contra moderns. Des del segle setzè es va reproduint aquesta querella en termes absoluts, sense matisos. A mi em sembla que no en farem res d'oposar tradició i progrés si no les apliquem a contextos més concrets. En termes materials aquesta oposició és una cosa, però no és exactament la mateixa en termes artístics. El debat és perquè el progrés no és sempre igual en tots els camps. Hi ha una línia de continuïtat que es recolza en el passat per construir l'obra d'art d'avui. Potser l'arxicitat decasíl·lab de Foix *M'exalta el nou i m'enamora el vell* serveixi per entendre la idea.

Hi ha encara una altra querella, que potser és una variant de la divisa foixiana: la que oposa *imitació* i *originalitat*. Cada vegada més em sembla que no estan massa allunyades, que la diferència és de perspectiva, de punt de partida. Els

Escena de "Jacobé" de Joaquim Ruyra

defensors de l'originalitat creuen que *sempre* és possible crear coses noves del no-res; hi ha, en canvi, artistes que pensen que tot ha estat dit i pintat, que no fem sinó repetir-nos, concentrar, prendre trets d'altres obres i *amplificar*. Per aquests darrers l'obra és essencialment forma, a partir d'obres i de ressons anteriors.

Com expliquem que una obra d'avui tingui ressons de Rafael? Per què aquell quadre està fet a la manera de Giotto? Per què els colls de Giacometti en recorden alguns de personatges joves de Piero? O, finalment, ¿per què a l'església de Santa Maria quan observo els deixebles d'Emaús, em vénen a la memòria Caravaggio i Velázquez? Es vulgui o no, hi ha sempre una relectura de la tradició, positiva o negativa. És obvi que Ferrer hi dialoga molt, la interpel·la, la recupera i modifica.

Però alhora tothom és fill del seu temps, i el temps, com sovint es repeteix, també deixa petges en l'obra. Per exemple, durant aquests dies que he estat a l'estudi de Ferrer, he vist un *Apollo i Diana* en primeríssim pla que no puc explicar sense el cinema. Aquest *ser fill del temps* vol dir

que l'art que un fa, encara que negui l'art d'avui i l'anomeni d'un altra manera, encara que els ressons del passat siguin enormes, tota aquesta obra, agradi o no, també és art d'avui.

És difícil arribar a una comprensió notable d'aquest art si no es tenen referents o si ens acontentem amb una lectura superficial i apresada –m'agrada, no m'agrada i adéu–. Si un acaba freqüentant les grans obres de la tradició clàssica, si busca *temps llong* i és capaç de retenir algunes idees, de segur que experimentarà grans emocions: hom retindrà l'argument d'un mite, la línia essencial, els canvis que han proposat alguns autors, i què narra Ferrer. Alhora, també és possible copsar la forma, explicar la bellesa del dibuix, del volum, de les transicions, del color... Una altra querella, aquesta vegada entre fons i forma, més de caràcter pedagògic que no real. Hi ha pintors que són apassionats de la forma, que viuen per la forma. I, amb el fons, els passa que de vegades l'entenen, de vegades no, i de vegades els importa ben poc; però hi és i diu coses.

Sobre el títol i els inicis de Ferrer

Però vostès es preguntaran com hem arribat fins aquí, què ha passat perquè Ricard Ferrer hagi coronat. Ho hem dit fa poc, amb una reflexió atapeïda, que perseguia una visió de conjunt de la pintura del nostre conciutadà. Ara, potser serà hora d'explicar i fonamentar, amb tranquil·litat i algunes dades, el camí que ens ha portat a aquest punt d'arribada.

Fa tres anys, quan feia el seu darrer gran fresc dels *Padrets*, vaig tenir l'oportunitat de xerrar una estona amb ell, que va tenir la gentilesa d'ensenyar-me la seva obra, tot just a mig fer. Me'n recordo de la impressió, i de com vaig anunciar-li que el 2007 li dedicaria un article. Tenia fins i tot un títol provisional que vaig comentar amb l'arxiver, *Siamo clandestini*, una fra-

se que li vaig collir, que reproduïda una idea de Tomassoni, potser.

Avui, poc amic de clandestinitats, l'he modificat substancialment, per una idea més precisa i rodona, que em satisfà plenament en la mesura que construir suggereix també un temps que es dilata. He preferit també *construir* perquè cada obra és també una construcció d'un món, però el que em va inclinar definitivament per aquest títol, és l'associació, la mescla d'ofici i creació que hi entreveia.

Naixia Ricard Ferrer el 24 de març de 1946 en una casa del carrer del Contoliu, el carrer dels meus avis materns. De petit va anar al col·legi de la Sagrada Família fins a onze anys, després intern als Salesians de Mataró fins que en va fer setze. Dels estudis el fascinava tot, la música, les ciències anomenades exactes, el llatí, la història⁸. Amb uns termes aproximats, que ens permeten copsar la porositat de Ferrer, va explicar-ho⁹ a J. Nualart: “L'origen de la meua inquietud pels camins de l'art cal cercar-lo als anys de batxillerat, si bé en aquella època no tenia unes inquietuds concretes: m'agradava la música, la literatura, m'agradava també dibuixar molt... Però al darrera de totes aquestes inquietuds hi havia un tret característic, comú, i és que en el fons de tots aquests tempteigs inconscients, potser amb el món de l'art, hi havia una inquietud d'ordre espiritual”.

Quasi al punt de deixar Mataró, l'afició que l'havia dut a pintar de petit es va anar consolidant. Tenia quinze anys i dibuixar es va convertir en un desig i un hàbit. Es va donar a conèixer tres anys més tard, participant en el Premi de dibuix juvenil de la Diputació. L'any següent, el 1965, va tornar-hi a tirar, i un any més tard –tot i viure una etapa d'inseguretats– ja opta al premi de dibuix Ynglada Guillot de Barcelona. A continuació, l'any abans d'anar al servei, participa en el XIIè Concurs de pintura, dibuix i esmalt de la Diputació de Girona.

El primer impuls: Figueres i Bartomeu Massot

El 1968 arribava el primer fet significatiu en la seva vida. El servei militar voluntari al Castell de San Ferran de Figueres, li va permetre el primer contacte amb l'escola empordanesa. Joaquim Abril, que li va realitzar la primera entrevista, ja remarcava la importància de Bartomeu Massot en la trajectòria de Ferrer¹⁰. Josep Valls també va explicar-ho en termes similars: “conserva un bell record, qui sap si magnificat, del servei militar al Castell de Sant Ferran de Figueres. El comandant Tomás Jiménez Martín li donà un quarto per a ell sol perquè hi pintés tant com volgués. Setze mesos passà a Figueres, on conegué Evarist Vallès, Joan Sibecas, Ismael Planells i Bartomeu Massot,¹¹ entre altres personatges que llavors conformaven el gotha artístic empordanès”.

La introducció als cercles artístics de Figueres es va realitzar a través de Rosa Genís, que tenia una drogueria i també pintava. Cedim la paraula a Ferrer¹²: “Quan baixava a Figueres, anava a comprar quatre coses a la Rosa Genís. El meu afany era aprendre una mica i conèixer aquells pintors de Figueres que estiguessin en actiu. Evarist Vallès, Joan Sibecas, Bartomeu Massot amb qui vaig establir una relació més estreta que amb els altres. Jo deixava el que anava pintant i ell m'ensenyava el que feia, i així es va anar creant una amistat que va durar molt”. Remarquem també com aquesta visió d'avui es coincideix amb la d'anys enrera, segons que explicava a Joan Nualart¹³: “En el meu cas, varen ser decisius aquells mesos que vaig passar al castell de Figueres on vaig fer la mili de voluntari, perquè allà disposava de molt temps per llegir, pintar i sobretot el que més va determinar-me el camí fou el contacte amb la pintura empordanesa d'aquell moment, primordialment el tracte amb en Bartomeu Massot, el qual en aquella època, i en el context de Figueres, era una autèntica avançada, donat que el meu Massot havia estat a Suècia, a París, i la

seva pintura no tenia res a veure amb la plàstica de Barcelona, els Ponç, els Tàpies etc. La pintura informal d'en Massot tenia la força expressiva que va captar-nos mútuament els esperits”.

Vist el que en podríem dir mestratge de Massot, hem de considerar del tot natural que les pintures de Ferrer reflecteixin la seva influència. Era Massot un creador que sense conèixer res de l'avantguarda americana i de Pollock feia coses en aquella direcció. De l'Empordà, sense passar per Barcelona, va anar a París i es relacionà amb el grup Cobra d'Estocolm, de manera que el seu bagatge internacional hem de considerar-lo molt bo, contràriament a la seva existència que es podria qualificar de patètica, com la seva mort.

De Massot va néixer la recomanació més important. Si volia conèixer bé l'ofici havia de llegir i estudiar el llibre de Max Doerner.¹⁴

Ismael Planells i l'univers empordanès

A través de Massot, Ferrer entra en contacte amb Ismael Planells, impulsor del *Premi Tina del Port de la Selva*, gràcies al qual va fer noves coneixences, va vendre el seu primer quadre d'una certa importància a un col·leccionista de Sils, que tenia molta obra de Joan Ponç, i va exposar per primera vegada.

Planells procedia del món de la indústria tèxtil i s'havia deixat seduir pel món de la cultura, de manera que els guanys de la seva activitat industrial els dedicava al mecenatge i a l'organització d'actes culturals. Primerament, va connectar amb Carles Fages de Climent i al Celler d'en Climent, a la Selva de Mar, hi realitzaren diverses conferències i exposicions. Conclosa aquesta col·laboració efímera, Planells engegà el Premi Tina del Port de la Selva, que rebia el nom d'una antiga tina trobada entre els murs del casal. Al costat de Planells i Massot, integraven el grup

Imatge de Ferrer extreta del catàleg de l'exposició a la Biblioteca Municipal de Benidorm. 1978

promotor Joan Ponç, –que feia poc havia tornat de Brasil i havia obert estudi a Cadaqués– Xavier Dalfó del setmanari Canigó, Eugeni Baturone, Joan Turull i Jaume Guillaumet.¹⁵

No era un premi com els altres, no tenia dotació econòmica i s'hi accedia per invitació del grup. Totes les obres s'exposaven al casal-restaurant de la Tina. Els guardonats rebien únicament la Tina d'or, de plata, de bronze o la Tina d'honor en atenció als seus mèrits o a la participació reiterada, havent obtingut vots del jurat. Els premis s'aprofitaven alhora per homenatjar personalitats del món cultural, com Foix, Brossa, Ponç i Massot, que esdevenien presidents d'honor. La continuïtat depenia de la utilitat cultural del projecte i de la voluntat dels promotors. A partir de la tercera edició es va voler que itinerés per tot el domini lingüístic, i així es desplaçà a Empúriabrava en la quarta edició. La cinquena

es va traslladar a Benidorm, i la sisena, que es volia fer a Prada del Conflent coincidint amb la Universitat Catalana d'Estiu, no es va arribar a convocar.

Era, doncs, un nucli cultural i artístic restringit que sens dubte devia estimular molt Ismael Planells i Bartomeu Massot, els quals varen obrir galeries d'art Darhim i Studio Darhim, a Benidorm (1968) i Madrid (1971) respectivament. L'activitat de la galeria de Benidorm era jutjada per Alberto Martínez Monge en aquests termes: “Cálido elogio a la actitud promotora de Ismael Planells y Bartomeu Massot más preocupados por la calidad artística de la sala que por las posibilidades económicas que pueda brindar su actividad. La selección de obras procedentes del III Premio Tina del Port en la que se presentaban junto a las obras galardonadas, realizadas por los pintores Henry van der Bijllardt, Will Faber y Teresa Lázaro, un importante conjunto en el que predomina el arte abstracto y la nueva figuración”.¹⁶

Els presidents del jurat i els premiats es presenten en el següent quadre. En primer lloc hi figura el president i després els guanyadors, segons hagin obtingut or, plata o bronze:

1966	1967	1968	1969	1970
Joan Ponç	J.V. Foix	Joan Brossa	Will Faber	Bartomeu Massot
Joan Hernández Pijoan	Elena Paredes	Henri van der Bijllaardt	Francesc Valbuena	Salvador Soria
Joan Vilà Moncau	Kaydeda	Will Faber	Joan Brotat	Joan Puig Manera
Josep Pujol	Lluís Pessa	Teresa Lázaro	Claude Collet	Ricard Ferrer

Conseqüències dels premis Tina

A partir de 1968, coincidint amb la tercera edició, Ferrer fou convidat regularment als premis. Però no va ser fins 1970 que va obtenir un cert reconeixement amb l'obtenció de la Tina de bronze. També se li va atorgar la Tina d'honor, juntament

amb Emília Xargay i Francesc Vila –més conegut com a Cesc– per haver obtingut mencions del jurat en tres convocatòries anteriors¹⁷.

Donem una dimensió més àmplia d'aquest nucli empordanès i com s'hi anaven integrant els pintors barcelonins. Heus aquí els que varen penjar obra en la tercera convocatòria¹⁸: Abelló Martín, Alberto, Aurora Altisent, F. Artigau, Jaume Bartolomé, Joan Bartolí, Pere Bech, Henry van der Bijllardt, Caraltó, F. Casademont, Cesc, Comellas, Congost, Rodríguez Cruells, Ferrer, Fluvià Mas, Ricard Giralt-Miracle, Lluís de Horna, Kurakin, Teresa Lázaro, E. Martí Herning, Narotzky, Plana Puig, Josep Perpinñà C., Lluís Pessa, Prim Fullà, Rey Polo, Mª Assumpció Reventós, Amèlia Riera, Joan Rosa, Rafel Tona, Valbuena i Vega.

En aquell moment la pintura de Ferrer estava influïda per les coneixences més immediates (Massot, Tàpies, Ponç, Wesselman i les mitges figures de Subirachs), però en els seus gustos ja s'hi detectava la necessitat d'inserir les obres en la història. Així ho explicava a J. Abril: “Hi ha una sèrie de pintors que tenen una connexió panteïsta. Diré a Van Eyck, Giorgione, Rembrand, etc... Per a mi Eyck representa la connexió amb

el món visible. L'art va tornar a ser com en el temps antic, la clàssica imitació de la realitat. Rembrand és també un panteïsta. A aquest pintor potser li escau més bé aquest mot per la seva connexió amb Baruch Spinoza. El valor de Goya està en la seva evolució. Algú ha dit que Goya va ser el precursor de l'impressionisme. Això no

és cert. Goya va ser un precursor de l'expressionisme. De més endavant, m'agrada Delacroix. És l'exaltació de color, fou un visionari com és tard ho seria Van Gogh. Dels actuals, sens dubte, els que han construït l'art del segle XX són Nonell, Picasso, Wols, Kandinky i Fautrier”.¹⁹

En aquests gustos, que mesclen molts estils i èpoques, hi podem notar també una incipient reflexió teòrica, l'al·lusió a Spinozza i els comentaris sobre alguns pintors que Ferrer considera panteïstes. La idea era habitual en aquells dies i venia a dir que l'univers, pres com un tot, és Déu mateix, o, el que és el mateix, l'ànsia d'absolut, de totalitat equipara l'home amb Déu. Remarqueu també l'al·lusió a Spinozza, segurament la font de les dualitats cos/ànima, emoció/raó.

Al costat d'aquesta idea, les referències a Nonell ens poden fer pensar amb el desig de connectar la seva pintura amb la del país. Però aquesta operació no es produiria fins dos anys més tard, quan el nostre pintor coneix Joan Fuster, que és l'element que li permet connectar la pintura noucentista amb la italiana classicitzant.

Aquests premis varen provocar que noves coneixences. En efecte, Ferrer hi coneix Joan Ponç, J. V. Foix, S. Dalí, J. Brossa, René Metras, Xavier Dalfó i Joan Fuster. Ponç, conegut a través de Massot, va fer-li deixar el bloc i al cap d'uns dies va retornar-lo amb el següent comentari: “tens el que no s'ensenya, aquesta cosa que no és de l'ofici, que no es pot aprendre, misteriosa”.²⁰

L'amistat amb X. Dalfó i Isabel-Clara Simó

Tot i haver-se liquidat els premis Tina, a l'amistat amb Xavier Dalfó s'hi afegí la d'Isabel-Clara Simó, els quals li obriren les portes de *Canigó*. Els va fer dues portades, una el 1970 i l'altra el 1975, que mostren seguretat en el traç, claredat i brevetat en les línies.

Isabel i Xavier, a més de fer-li una entrevista que aparegué a les planes centrals de la revista, possibilitaren un contacte més aprofundit amb Joan Fuster, i Ricard Salvat, i un altre amb Abel Vallmitjana que –circumstancialment, com hem dit– li faria conèixer Piero della Francesca, que canviaria el rumb de l'obra de Ferrer.

Joan Fuster, noucentisme i classicisme

La primera persona que va parlar-li de noucentisme va ser Josep Aragay, a qui havia conegut a través d'Esteve Polls, nascut a Breda, residència d'Aragay. Aquesta fou la primera referència. Per edat i interessos només va quedar en el que havia de ser, una referència.

Més tard, la coneixença de Joan Fuster va trobar adobat el terreny. El contacte el va empènyer a anar més enllà de les paraules i dels noms, va estimular-lo a procurar-se el *Glossari*, i, amb ell, les paraules que defineixen el moviment: classicisme, serenor, mediterraneïtat... Fuster l'encaminava i li donava seguretat, certeses. En aquells moments, l'assagista de Sueca estava en plena anàlisi del moviment, preparava una primera visió de conjunt de la literatura contemporània que va estimular el debat i les preses de posició, l'actualització d'una literatura menystinguda.

El llibre que va editar Canher, *Literatura Catalana Contemporània*, va suscitar una polèmica anàlisi de Joan Lluís Marfany a *Els Marges* i, anys després, un brillant article de Josep Murgades, *Assaig de revisió del Noucentisme*. Era, segurament, el que s'havia proposat Fuster.

Ferrer, però, va anar directament a les gloses d'Eugeni d'Ors, en l'única edició disponible, la de Selecta, que es convertí en una mena de Bíblia. El seduïa l'estil però també les idees polítiques dels noucentistes que *intentaven* una pàtria, igual que Itàlia i Grècia eren la pàtria

dels clàssics i el *mare nostrum*, el mar de sempre, comú. Llegir les glosses d'Ors va significar deixar d'anar a les palpentes, descobrir què som i què no em pogut ser. La disputa al nostre país, comenta Ferrer, potser hauria de ser entre classicisme i romanticisme.²¹ En tot cas, la lluita entre antics i moderns ja tenia molta tradició a França d'ençà del segle XVI.

A través dels amics, Fuster, en una visita a Port de la Selva, va visitar Ricard Ferrer al seu estudi. Allà, després de regalar-li un volum d'assais de la seva obra completa, es va produir aquella conversa que descriu Valls:²²
– Què pinta?
– Sacra conversazione.

“I jo veia que entenia la idea, que em comprenia, aquells personatges estàtics, més o menys renaixents, aquella quietud, aquella placidesa, eren una fugida de tot dogmatisme²³, de tot expressionisme. Em conduïen a trobar unes arrels sense tenir un llenguatge”.

Però de fet, si bé la intenció hi era, Ferrer encara havia de recórrer un cert camí. Les seves pintures, amb certes ressonàncies clàssiques, encara havien de millorar en la presentació dels personatges. Parlem, perquè se'n facin una idea, del quadre *La primavera*, clar homenatge a Sandro Botticelli, que Ferrer va penjar en l'exposició de

1969 a Benidorm. Si bé l'entorn del quadre seguia Botticelli, els personatges estaven allunyats de les formes clàssiques fins al punt que Alexandre Cirici Pellicer va qualificar el quadre de *naïf*. Bé prou sé que Ferrer no hi està gens d'acord amb aquesta idea, que preferiria parlar de l'esperit del temps, d'un cert component hippie en la pintura d'aquells anys. En realitat es tracta de dues idees diferents, la de Ferrer que explica el punt d'arribada que es proposa, i la de Cirici que comenta els resultats de Ferrer en aquell moment concret. Vist així, Cirici tenia el seu punt de raó. Provem de dir-ho amb unes paraules més entenedores: Ferrer havia de meditar més encara com havien de ser els seus personatges, però també havia d'adquirir més tècnica, més ofici. Una cosa i l'altra van encaminar-lo a depurar la seva pintura, a prescindir d'aquells elements que eren o semblaven naïfs, segons Cirici. En tot cas, era evident que cada vegada més s'aproximava als seus referents renaixentistes, barrocs i neoclàssics. Els estudiava, practicava, refeia, recomençava els quadres, una cosa que mai no li havia passat amb la pintura directa.

Un dels temes que, des del principi, apareixen en la pintura de Ferrer és el nu. En un primer moment l'hem d'entendre com una expressió del desig, del joc, de la necessitat de seduir. Poc a poc, en la mesura que vagi progressant en la seva idea el nu anirà perdent les connotacions libidinoses i, poc a poc, intentarà associar-lo a la quotidianitat, a la naturalitat, sense cap altre rerafons. Era, doncs, gaire lluny de la recerca de la veritat a través del nu que volien els clàssics? Artistes i espectadors llegeixen la nuesa diferentment?

Les dones, en canvi, si bé es van acostant a l'ideal de bellesa renaixentista de dolcesa, bellesa, serenor i humanisme, en algun moment retornen al model ufa-

nós de Tiepolo, voluptuós, ben servit, que l'altre Freud –relacionant natura i bellesa– comentaria amb fruïció. *La primavera* de Ferrer és a l'inici d'aquest procés.

Però la relació amb Joan Fuster va continuar amb visites i cartes. Ricard Ferrer, seguidor dels articles de Fuster, algunes vegades hi estava en desacord i li ho feia saber. El de Sueca generós li responia en aquests termes: “Els problemes de la pintura sempre són complicats, i més encara quan en comptes d'intentar resoldre'ls amb els pinzells tractem de puntualitzar-los amb conceptes i –ai!– amb paraules. Quan toco aquests temes mai no ho faig sense una punta de remordiment. És tan difícil!”²⁴

La descoberta de Piero della Francesca

A través de *Canigó* va arribar a Abel Vallmitjana que havia de ser l'enllaç per conèixer una de les grans figures, Picasso. Va arribar a Arezzo, es va presentar, va saber que el dia abans Vallmitjana havia rebut Terenci Moix, però va perdre interès a conèixer Picasso.

En aquella ciutat toscana es va produir el gran impacte: els frescos de Sant Francesc i la *Leggenda de la Vera Croce*, inspirada en la *Llegenda Àuria*, obra de Iacopo da Varagine, va influir extraordinàriament en tots els àmbits i en tots els territoris d'Europa. Partia, com hem dit, dels evangelis apòcrifs i era la demostració d'una sensibilitat popular molt arrelada, per bé que molt fantasiosa.

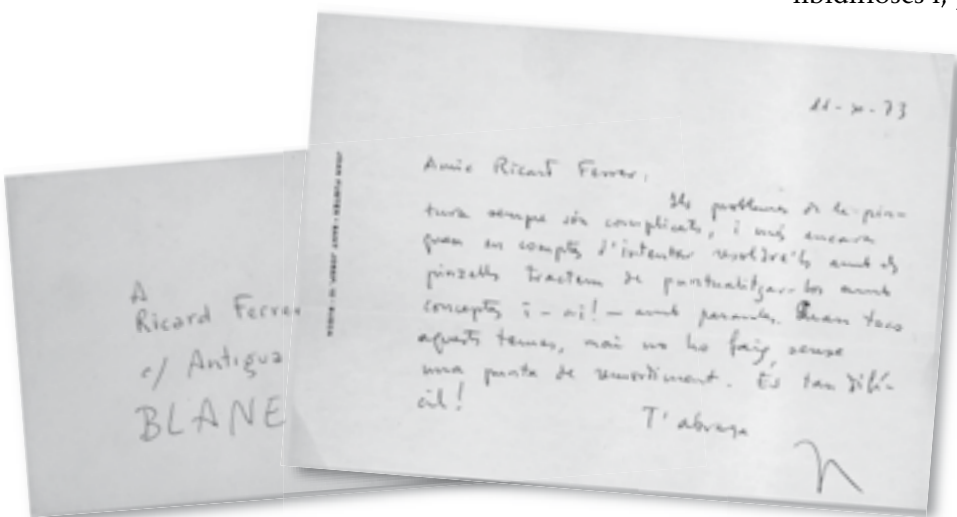
Molts pintors es varen inspirar en Varagine per fer frescos i quadres. La fortuna pictòrica d'aquesta obra va ser immensa: Agnolo Gaddi [església de la Santa Croce de Florència, 1388-1393], Cenni di Francesco [capella de la Vera Croce de Volterra], Perugino, Carpaccio, Gentile Bellini, Giovanni Mansueti, Lazaro Bastiani, Benedetto Diano.²⁵

Els frescos de Piero tenen aquest origen i són importants tant pel que signifiquen com per al progrés de la tècnica. Les escasses notícies sobre la vida de Piero han fet però, que alguns estudiosos situessin la seva realització amb posterioritat a 1438-39, i d'altres la situessin vint anys més tard, després de 1459. Entre una data i l'altra, hi ha un esdeveniment fonamental, la caiguda de Constantinoble (1453).

Potser mai una data haurà tingut tanta importància, vull dir que ara no recordo cap cas en què una data signifiqui un canvi interpretatiu tan important. El que interessa és la cronologia dels frescos d'Arezzo en relació a la caiguda de Constantinoble. Si els frescos es realitzaren abans –tesi que defensa la bizantinista Sílvia Ronchey– els personatges dels frescos es podrien interpretar com el desig/necessitat d'unificar l'església occident i la d'orient, seguint la voluntat del concili de Ferrara/Florència celebrat durant aquells anys, i al qual havia assistit l'emperador cristià d'Orient. Però si es realitzaren després que Constantinoble caigués en poder dels turcs, la data de realització per la qual hauríem d'optar seria posterior a 1459, any del concili de Mantua, en què es va proposar una croada per recuperar Constantinoble dels turcs.

Sigui una cosa o l'altra, el lector ha de deduir que als frescos de Piero hi ha personatges que recorden vestimentes i capells orientals, com havien defensat els primers estudiosos, Pietro Longhi (1921) i Kenneth Clark (1951). Però el lector també ha de saber que molt dignataris de l'època es convertiren en personatges del fresc, cosa que ve a demostrar la seva transcendència en tots els àmbits.

No he d'amagar que seguir aquestes qüestions m'interessa especialment. Fa més de vint anys vaig comprar la traducció de l'obra de Ginzburg, *Pesquisa sobre Piero*, que venia a renovar trenta anys d'estudis de Longhi i Clark. Dels llibres que han vingut després de la tesi Ginzburg cap no

s'ha traduït a la península. En 2001, el mateix Ginzburg va publicar una segona versió refeta del llibre, fins a cert punt contradictòria. Quatre anys més tard, Sílvia Ronchey i Bernd Roeck publicaven *L'enigma di Piero* i *Mörder, Maler und Mäzene*.

A Arezzo, el nostre pintor va descobrir que Gabrielle d'Annunzio, poeta més o menys decadentista, també havia poetitzat Piero i els seus frescos a *Le città del silenzio*, amb la pretensió de convertir el *quattrocento* i els prerafaelites en referents.

Gabrielle d'Annunzio Le città del silenzio

AREZZO

I.

Arezzo, come un ciel terrestre è il lino
cerulo, il vento aulisce di viola.
Ove sono Uguccon della Faggiuola
e il cavalier mitrato Guglielmino?
Non vedo Certomondo e Campaldino,
né Buonconte forato nella gola.
Alla tua Pieve il balestruccio vola;
in San Francesco è Piero, e il suo giardino.
Non vedo nella polve i tuoi pedoni
carpone sotto il ventre dei cavalli
con le coltella in mano a sbudellarli.
Van sonetti del tuo Guitton, canzoni
del tuo Petrarca per colline e valli;
e con voce d'amore tu mi parli.

II.

Bruna ti miro dall'aerea loggia
che t'alzò Benedetto da Maiano.
Fan ghirlanda le nubi ove Lignano
e Catenàia e Pietramala poggia.
E fannoti ghirlande i tralci a foggia
di quelle onde i tuoi vasi ornò la mano
pieghevole del figulo pagano
quando per lui vivea l'argilla roggia.
Or rive pel mio sogno il liberto
grèculo intento a figurar le tigri

l'evie i tripodi i tirsi le pantere.

Arar penso i tuoi campi e, nell'aperto
solco da' buoi di Valdichiana impigri,
discoprir l'ansa infranta del cratere.

III.

Aste in selva, stendardi al vento, elmetti
di cavalieri, Costantin sicuro,
Massenzio in fuga, Cosra morituro,
e le chiare fiumane e i cieli schietti!
Come innanzi a un giardin profondo io stetti,
o Pier della Francesca, innanzi al puro
fulgor de tuoi pennelli; e il sacro muro
moveano i fiati dei pugnaci petti.
Ma il Vincitore e il Labaro e Massenzio
e la bella reina d'Asia oblia
il mio cor; ché levasti più grand'ala!
Presso l'arca del crudo Pietramala
vidi il fiore di Magdala, Maria.
E un greco ritmo corse il pio silenzio.

IV.

Forte come una Pallade senz'armi,
non ella ai piè del mite Galileo
si prostrò serva, ma il furente Orfeo
dissetò arso dal furor dei carmi.
Qui da tristi occhi profanata parmi,
mentre a specchio del Ionio o dell'Egeo
dega è che s'alzi in bianco propileo
come sorella dei perfetti marmi.
Ellade eterna! Non il vaso d'olio
odorifero è quel di Deianira,
ov'essa chiuse il dono del Biforme?
Per lei Ristoro ode cantar le torme
degli astri, come il Samio; e su la lira
Guido Monaco tenta il modo eolio.

Del vitalista d'Annunzio, destaquem dos versos que varen colpir extraordinàriament Ferrer i esdevingueren una quasi oració artística: “Come innanzi a un giardin profondo io stetti,/ o Pier della Francesca, innanzi al puro/ fulgor de tuoi pennelli” [Com davant d'un jardí profund, jo vaig estar (sentir) el fulgor pur dels teus pinzells].

Lectures, estudis i filiació

En més d'una ocasió, Ferrer havia manifestat als inicis de la seva carrera que no tenia altra distracció que la lectura. La idea no em sembla massa afortunada perquè la lectura no fou distracció sinó fonament en la formació del pintor, per més que es barregin estudis i monografies de pintura, amb poesia, filosofia i novel·les. En les monografies Noguer/Rizzoli, publicades quan Ferrer tot s'havia iniciat en el món de l'art –els sis primers volums foren dedicats a Miquel Àngel, El Bosco, Caravaggio, Rafael, Vermeer, i Piero– va descobrir Roberto Longhi, una autoritat entre la crítica italiana, que s'havia de convertir en un primer referent. Aquestes monografies també li varen fer conèixer altres crítics que també li plauen: Roberto Maragoni, Berenson i els germans Venturi.

Ben aviat va tenir el llibre de Longhi, *Viatico per cinque secoli da pittura veneziana* (1952) al qual recorre quan les opinions d'algun crític no li acaben de quadrar. Longhi no deixa de ser un clàssic. El *Viatico* és un llibre que ens il·lustra molt bé sobre la filiació de Ferrer. Ningú no hauria de tenir cap dubte, i ell ho confessa obertament. La seva vinculació és més amb la pintura veneciana que no amb la florentina, perquè li permet veure amb molta claredat com està feta, poder-la estudiar amb deteniment. Què hi veu? Una font d'aprenentatges, d'experiència que li permet guanyar en coherència, i, doncs, recórrer els camins clàssics amb més claredat i equilibri, tal com havia dit a Martínez Monge.²⁶

Segurament el llibre més fonamental sigui el de Max Doerner *Los materiales de la pintura y su empleo en el arte*,²⁷ que va recomanar-li Massot. Un llibre d'estudi i de consulta, fonamental en la seva carrera, la Bíblia, segons alguns pintors.

En aquest apartat de lectures formatives no hem d'oblidar el Glossari del Pantarca, la lectura de

Spinoza i el llibre de Marcuse *Eros i civilització* –que tot déu, més o menys hippiós– portava a les mans. I més endavant, seguint el seu oncle Balmes. I avui s'interessa per Von Balthasar, Fumaroli i Compagnon.

La lectura *A la pintura* (1947) de Rafael Alberti no es pot considerar un llibre de formació, però sí que ens il·lustra sobre obsessió de Ferrer per esdevenir pintor. Avui encara és capaç de recitar fragments:

¡Oh asombro! ¡Quién pensara que los viejos pintores
pintaron la Pintura con tan claros colores;
que de la vida hicieron una ventana abierta,
no una petrificada naturaleza muerta,
y que Venus fue nácar y jazmín transparente!
no umbría, como yo creyera ingenuamente
Perdida de los pinos y de la mar, mi mano
tropezaba los pinos y la mar de Tiziano,
Claridades corpóreas jamás imaginadas.

146 x 114 cm, 1973

La meua idea és que Ferrer va definint progressivament el seu camí, i tendeix a seleccionar les seves lectures en funció de la idea. Més endavant, descobert Piero, serà l'hora dels clàssics, d'Homer i de la Il·líada en versions de Manuel Balasch.

De tota manera hi ha un autor de qui no se n'ha parlat mai, que Ferrer va llegir amb avidesa, en l'edició selecta de Plaza i Janés. Parlem de Huxley de qui el pintor blanenc va llegir *Filosofia perenne*, que pel que sembla també va exercir una funció orientadora, *Eminència gris*, *Contrapunt...* mentre *Un món feliç* no va agradar-li. La devoció per Huxley fou la que fou i s'explica tant pels temes –que creen afinitat– com per la reflexió i la utilitat.

Definides les opcions lectores de Ferrer, estimulada la vocació, encalçant destresa i ofici, Ferrer s'aplicarà als clàssics, el darrer dels quals, Ariosto, també ha integrat en la seva obra.

La construcció del color i de les teles

A les entrevistes podem llegir que Ferrer va començar molt aviat a fabricar-se colors i teles. En la de 1973 amb Isabel-Clara Simó,²⁸ el nostre autor explicava els fonaments del seu art: dotze hores diàries i amb una tècnica meticulosa, des de fa tres anys. La realització d'un quadre demana un llarg procés d'elaboració, com els homes del Renaixement, als quals se sent lligat. “En línies generals es pot dir que començo amb un petit apunt sobre paper. Després passo la idea a la tela i vaig fent *fons magres*. Aleshores vaig afegint i augmentant els ingredients grassos fins arribar a un treball de veladures, de transparències a l'oli o al vernís”. A més a més, en aquesta entrevista, ell mateix ja es defineix com “un pintor mitològic per *essència i per reflex de la història* de la pintura.

En aquell 1973, les idees del nostre pintor ja estaven molt definides, però la pràctica encara les

traïa, les idees; els resultats eren comuns, poc personals.

Totes devien alguna cosa a Max Doerner. Seguint aquest autor, Ferrer va entendre que la base d'un bon pintor és l'ofici, un ofici que controla l'acte de pintar començant pels materials. És la idea del creador artesà, la que partint d'un acte creatiu, potser irracional, tradueix aquest acte a formes. I per treballar *la forma*, a més de saber dibuix, volum, color, perspectiva... el pintor ha de saber com uns procediments condicionen i modifiquen els que s'empraran a continuació. Doerner,²⁹ havia estat prou clar en les seves conferències donades a l'Acadèmia de Belles Arts de Múnic en 1921: “Les lleis del material regeixen per a tots els pintors, sigui quina sigui la seva orientació i la seva naturalesa. Només un domini absolut del material proporciona el fonament sòlid que permet l'expansió de l'expressió”. La idea de sempre, fons, forma i ofici.

D'altra banda, cal saber que el color no té un comportament uniforme, i que els suports el condicionen i el transformen. El pintor per a cada moment del quadre no sempre necessita que els pigments tinguin la mateixa quantitat d'oli, especialment si pinta d'endins cap enfora, si el color –i per tant la llum– neix de sota cap a sobre. Si parlem d'endins cap enfora, de sota cap a sobre, estem parlant d'una pintura per capes i veladures, la que millor es conserva.

En el llibre de Doerner també es constata que el temps i l'abús d'oli –la sobresaturació– havien modificat molts quadres i els havien fet més foscos. Ferrer havia fet seva la idea de recuperar l'artesà, que aprèn llongament i lulliana, que sap de tot i ho ha après reposadament. Així ho escrivia Renoir en una carta dirigida a Mottez, que cita Doerner: “Temps ha, tots aprenien dels seus mestres aquesta manera de pintar; la resta ho feia el seu geni, si el tenien. En l'època de Cennini, l'aprenentatge d'un pintor no diferia de cap altre artesà. A l'estudi del mestre no

només pintava, també aprenia a fer pinzells, a pulveritzar colors, a preparar parets i teles. Poc a poc, se l'introduïa en les dificultats de l'ofici, en el difícil ús dels colors, que fou aconseguit per l'experiència acumulada de generació en generació. El dur aprenentatge que s'imposava al jove pintor mai va impedir el desenvolupament de la seva personalitat. Per això Rafael, deixeble de Perugino, va arribar a ser el diví Rafael”.³⁰

Tota aquesta doctrina es resumia en un principi, que abans hem dit de passada, però cal insistir-hi. És el primer manament del color: *gras sobre magre*, que Ferrer ha practicat sense excepció. I subjacent, com veuen, la idea que el pintor ha de pintar per capes i veladures, de lluminositat d'endins cap enfora, perquè només el que alguna vegada ha pintat amb colors pastats per ell mateix està en condicions de valorar-ne la qualitat.³¹ La seva paleta en aquells moments continuava essent poc àmplia: negre marfil, blanc de plom, blau d'ultramar, cinabri i la infinita gamma dels ocres.

Les exposicions de la primera època

Ricard Salvat deixa entreveure que la primera època de Ferrer hem de situar-la entre 1968 i 1979. És un temps de definició del seu projecte pictòric. El mateix Salvat ho manifesta: “Ferrer ha trobat una sortida”. L'apreciació sobre el final d'aquesta etapa de formació coincideix amb la consolidació de les relacions del nostre pintor amb el galerista Joan Mas. Ferrer, doncs, continua en l'òrbita del grup de Figueres, després que Planells i Massot que hagin obert galeries a Benidorm i Madrid.

La primera exposició en solitari, en la qual presenta divuit quadres i divuit dibuixos, s'obre el 15 de maig de 1968 a la sala Darhim de Benidorm. Destaquem, primerament, l'equilibri entre pintures i dibuixos, cosa que demostra la importància que

tant ell com els galeristes donen al dibuix. Llevat de cinc obres, amb les quals es pretén de palesar l'evolució de l'artista en els tres darrers anys, totes les obres pertanyen a la nova figuració de to marcadament expressionista, on es palesa, entre d'altres, la influència de Munch.

La crítica saluda l'aparició del pintor amb aquest comentari: “se ha convertido Ferrer, a pesar de sus veintidós años en algo más que una promesa, pues la fuerza creadora de su obra, encuadrada dentro del más puro neofigurativismo, refleja lo que puede dar de sí este hombre que se inicia con paso firme en los campos de la pintura. Su obra está vivamente impregnada por la fuerza y el colorido austero y alegre a un tiempo, virtudes de difícil consecución. Su labor es la de captar lo que en sí quieren decir las cosas, y él las capta para plasmarlas firmemente con esos tonos rojos, que tan bien expresan lo que es capaz. A mí lo que más me gusta es la fuerza del dibujo, un dibujo de trazo firme que llega por completo”.³²

Cinc mesos més tard, el 15 d'octubre, el crític Josep Vallès el presenta a la sala Obanos-Amiel de Figueres amb aquests termes: “El espíritu del joven pintor de Blanes, Ferrer, atravesó un punto de delirante inquietud, resuelto plástica-

mente mediante naranjas, bermejos, y rojos descarnados, sugerentes deformidades que no merecen el espectro de una pulga de William Blake”.³³ Destacava Vallès el resultat, la força plàstica dels quadres que atrauen i repel·leixen alhora, la força creadora centrada en el passat, així com la seva capacitat i facilitat per captar el moment, una qualitat destacable, poc remarcada per la crítica.

I, amb una sintaxi peculiar, continuava: “La obra de Ferrer alcanza ahora reposado (sedante) matiz, que aquilata, reafina y pule cierta inclinación literaria, plena de preocupación neorromántica devota a Delacroix. Define este hito el atemperado y evocador clima cromático del cuadro de tildada figura femenina junto al ventanal, ebria de luz; pero sobre toda la densa potencialidad creadora de Ferrer alcanza precisa exaltación en la cama estilo imperio adosada en la que la armonía gris azulina evoca, aislada presencia del mueble, la consciente ausencia humana que anhela su retorno; reencuentro con su propio destino quebrado. No puede concentrar más sugerencias en tan nimios detalles cadenciosamente compuestos”.

Bartomeu Massot,³⁴ en qui es recolzava, també va contribuir a remarcar la força de Ferrer: “desde que me mostró sus primeras obras, muy verdes todavía, pero con una intención y con una fuerza soterrada tremenda, me di cuenta de que nos hallábamos delante de un artista nato. En el curso de estos dos últimos años, Ferrer ha trabajado intensamente y su obra se ha ido despejando de todo el bagaje anecdótico, cosa muy natural por otra parte dada su juventud, para adentrarse en el campo de la nueva figuración, con acentos mágicos de una gran fuerza sugeridora”.

Coincidia Massot, amb Vallès, a ressaltar la qualitat plàstica de Ferrer i la seva capacitat de captació: “La pintura de nuestro joven artista no es bonita, tampoco lo fue la del Goya de los últimos tiempos, pero es profunda, trágica, con

un estilo personalísimo. Sus empastes de tonos agrios extendidos en grandes manchas, y tratados de una manera casi bárbara, son de una gran calidad plástica. Al pintor le preocupan las cosas que no se ven a simple vista, pero que existen y son una realidad trascendente, más real que esta pequeña realidad superficial que muchas veces, en pintura, engaña al no iniciado. Ferrer profundiza en sus búsquedas a través de este mundo, sacando la piel de las cosas, para dejarlas al descubierto. El artista pinta las cosas de dentro a fuera, intentando encontrar el porqué de ellas”.³⁵

Però alhora Massot també feia la seva aportació, remarcant dos aspectes nous: l’erotisme i l’angoixa existencial: “su obra actual está impregnada de esta angustia existencial con sus reminiscencias eróticas, tan en consonancia con el momento en que vivimos y lo traduce con un lenguaje estrictamente pictórico, logrando con ello la obra que ustedes pueden apreciar, toda ella testimonio y acusación de este turbulento siglo veinte que nos ha tocado vivir”.³⁶

He vist algunes obres d’aquesta època que recorden l’expressionisme del darrer Goya, però que també entronquen amb Picasso, en una línia que enllaça ambdós genis amb les idees més o menys hippies i musicals d’aquells dies.

El 1969, novament a Benidorm, amb motiu d’una nova exposició, ell mateix escriu unes reflexions en les quals apareixen per primera vegada les idees d’humanisme i renaixement, tan allunyades de la societat contemporània, com també anota el crític Martínez Monge: “El arte de pintar, creo, significa un retroceso ante la vida y un espanto. Espanto que aumenta cuanto menos humana se ha vuelto la vida. El artista siente entonces quizás más la fiebre y el temor del descubrimiento. Es pues creación y no publicidad de unas formas y maneras, como ha venido siendo el academicismo y como actualmente parecen ir a desembocar las conquistas de nuestro siglo”.³⁷

I Ferrer afegia: “La economía no juega en ello un papel pequeño, es el mismo miedo que siente el artista ante lo desconocido, pero mientras a éste lo estimula, espanta al economista. Esto convertiría el arte en un inútil. Quizás sea nuestra falta de libertad sensual lo que no imposibilita para ver el fuego del arte creador, que libera y sublima el instinto. Con pinceles y color, intento recuperar estas virtudes del instinto; el humanismo y sus distintas formas de cada época; ese mismo misterio que se nos oculta, envuelve y sublima la *Venus Humanitas* de Botticelli”.³⁸

Un any més tard, el 1970, en una entrevista de Ricardo Dasi per a *Las Provincias*,³⁹ arran de la seva exposició a la sala Noel de València, es mostra molt convençut de la seva línia tot just encetada: “Vamos a cambiar la estética actual, esta estética puritana de las líneas rectas, de los grandes vacíos. El arte es preciso que redescubra y revitalice un nuevo humanismo. La posición joven traerá un nuevo espíritu revolucionario para el arte que, a su vez, influirá artísticamente en todas las estructuras de la sociedad para buscar una nueva dimensión estética como decía Schiller”.

Les crítiques de l’exposició remarquen que al costat dels quadres s’hi presenta una carpeta amb dibuixos on destaquen les figures nues, els retrats de Rembrandt i Mahler que mostren una ambivalència entre realisme i llenguatge metafòric, que confereixen a les pintures un cert matís fantàstic, que en alguns moments pot recordar remotament El Bosco.⁴⁰ També es remarca que Ferrer “se hace sus propios colores, se prepara sus aceites y sus telas en una labor de artesanía que el mismo califica de primitiva”.⁴¹

Permetin-me ara, que salti a l’any 1971. Bartomeu Massot, que s’autoqualifica de dictador de l’art abstracte, presenta Ricard Ferrer amb una enorme sinceritat – una qualitat que el nostre pintor també havia emfasitzat en l’entrevista a Joaquim Abril:⁴² “Siendo una especie de dictador abstracto, tal como reza el crítico de arte

José Vallès Rovira, en un artículo que de mi hizo hace ya tiempo, no es de extrañar que habiendo perdido un poco el contacto con Ricard Ferrer, por cuyo motivo no tenía una visión total de su fecundísima obra, tuviese mis dudas sobre su futura trayectoria pictórica. Pero una vez visionados sus últimos cuadros en los cuales desarrolla ya toda la fuerza creacional de este joven artista, he llegado a la conclusión que Ferrer, después de su tenaz lucha sostenida durante largo tiempo en el aislamiento de su barroco estudio de Blanes, rodeado de pigmentos y aglutinantes, para la elaboración de sus salsas pictóricas, a la usanza de los antiguos maestros, ha logrado con ello plasmar una obra llena de reminiscencias del pasado, del presente y me atrevo a profetizar del futuro, no por desconocido menos presentido, que algún día pueda vivir la humanidad”.

Ferrer havia vençut definitivament les reticències de Massot: “En sus cuadros da la sensación de que se haya rehecho otra vez nuestro planeta después de un cataclismo, germinando en él una flora diferente y unos seres extraños e inquietantes que acuciados por el con un mundo distinto, lleno de reminiscencias coincidentes con la filosofía hippie. Estos seres extraños llenos de una voluptuosidad desbordante organizan orgías misteriosas donde

Il·lustració del catàleg per a l'exposició de la Sala Durero de Madrid. 1976

siempre hay un punto de crueldad soterrada de la especie humana. Aclaro estos conceptos para acercar al espectador sin prejuicios a esta obra, que algunos snobs del arte tildarán de retrógrada y académica. Yo opino totalmente lo contrario, puesto que el pintor ha superado ampliamente muchos *ismos* situándose en un plano trascendente dentro de la actual pintura catalana”.

Però Massot també inseria el pintor en la història: “Ferrer se recrea en la suntuosidad de la materia manipulándola con maestría digna de un Poussin, logrando resultados de un impresionante cromatismo de irisadas calidades en sus carnaciones y diáfanas y delicadas tonalidades en sus idílicos paisajes de fondo. Por la forma de concebir sus monumentales composiciones, me recuerda a alguno de los más notables maestros del renacimiento italiano: Sandro Botticelli y las frecuentes crueldades del barroquismo de Caravaggio. Esta cita la he hecho solamente a guisa de referencia puesto que Ferrer es un pintor dotado de una gran personalidad capaz de recrear un universo lleno de sugerencias proféticas, coincidentes con las corrientes filosóficas más avanzadas: Freud, Marcuse, Sartre, etc.”.

Segons la meva manera d'entendre l'article, em sembla que Massot encertava totalment: la relectura de la tradició encara estava massa prenyada pels efectes del temps i la filosofia de finals dels seixanta i principis dels setanta. Comparteixo plenament les idees sobre la lenta maduració de Ferrer amb què Massot conclou la presentació: “el pintor ha llegado a una madurez envidiable a partir de la cual pueden esperarse muchas sorpresas, pues no es de los fáciles de encasillar con etiquetas más o menos válidas, ya que partiendo del momento actual tiene abiertas las puertas para poder llegar muy lejos en este interminable camino del arte lleno de renunciaciones, amarguras e incomprensiones, pero Ricard Ferrer aceptará estas vicisitudes porque es un pintor nato de los que siguen fieles en su credo con un estoicismo digno solamente de los mejores”.⁴³

El seu oncle, Josep Mestres i Rovira, en un article publicat a Recull que no podem deixar de citar per situar adequadament la pintura de Ferrer, explica l'oferta que l'artista va fer a la diòcesi de Girona perquè li permetessin penjar quatre sobre a la capella de l'hospital-asil de Sant Jaume. Les obres, el títol de les quals era *L'anunciació*, *La Sagrada Família*, *El Sant Enterrament*, i *L'Assumpció de la Mare de Déu* no foren acceptades per la comissió diocesana d'art religiós, tot i els títols. Què tenien les obres de Ferrer que, tot i la indubtable influència del seu oncle, no varen ser acceptades? No conec les obres i, per tant, algú pot dir que parlo amb lleugeresa. Però resulta evident que les obres no varen agradar, bàsicament perquè encara estaven massa prenyades de l'esperit del temps, eren encara poc renaixentistes.⁴⁴

El gravat

Poc abans de la coneixença de Salvat, Ferrer s'havia iniciat en el gravat, i, així, el 1973 n'havia presentat cinc a la punta seca en un club privat de Benidorm. Poc a poc, continuà l'aprenentatge del gravat a la punta seca i al burí amb els

germans Rigo de Barcelona i, a través d'Ismael Planells, acabà comprant un tòrcol, fabricat amb planxes d'un vaixell, a l'empresa Successors d'A. Navarry que va costar vint-i-dues mil pessetes. Rafael Benedito no ignorava el procés d'aprenentatge de Ferrer, fet de la tussoderia que venç dificultats. Quan va presentar els primers gravats, tot remarcant les dificultats de l'obra en diversos suports, l'explicava en aquests termes: “Grabados en los que la dificultad de la técnica ha sido vencida a fuerza de tesón y trabajo, otros, policromos, en los que se ofrece una nueva dimensión de la difícil realización de la obra múltiple”.⁴⁵

El segon impuls: la coneixença amb Ricard Salvat

El contacte amb Ricard Salvat culmina aquesta etapa de definició. Es coneixen –recorrem a les paraules de Salvat– en 1974, a través de Xavier Dalfó i Isabel-Clara Simó. Posteriorment, va visitar el seu estudi de Blanes⁴⁶: “vi las telas y dibujos que había ido reuniendo a través de los

años y también vi los grabados que en aquel momento empezaba a producir. Recuerdo que me sorprendió que una persona tan joven como él, tan abierta en otros momentos de su quehacer artístico, en las últimas experiencias pictóricas se dedicara a reflexionar, de repente, sobre las constantes y conquistas de la pintura de todos los tiempos. Me sorprendió e incluso inquietó. Pensé en la posibilidad de que los ciclos siempre acaban cerrándose y en la esperanza de que todo siga adelante a pesar de todo. Me quedé con la inquietud de saber si en aquellas telas y aquellos grabados no empezaba otro ciclo, un ciclo concéntrico y paralelo a la de la gran plástica novecentista”.

El fragment que acabem de triar pertany a la presentació de Salvat a la sala Durero de Madrid, que, continuant la funció orientadora iniciada per Fuster, confirma la direcció de Ferrer, i la necessitat que la seva pintura s'orienti més cap a temes de caràcter mitològic. Salvat analitza l'obra del nostre conciutadà,⁴⁷ recolzant-se en unes paraules de Torres García, que, per la filiació noucentista, devien plaure molt a Ferrer: “Si

Exposició de Ricard Ferrer a Benidorm. Foto Simeón.

el arte debe buscar las cosas perdurables, ¿cuáles de aquellas debes elegir? Tradición debe ser todo lo nuestro que se ajusta a la Tierra, no a los hombres ni a sus obras cuando aquellas no armonizan con la Tierra. Contemplad ahora la Tierra y el Mar... ¿Qué os dicen? Dicen lo que ya hemos dicho antes; que de ese Mar tan azul y aquella blanquísima espuma, todavía podría surgir Afrodita...bajo aquel parral no encajaría del todo mal el alegre Dyonisos; las columnas del templo armonizan perfectamente con las naturales de los pinos, hermosos como los de Italia luminosa, y aquel olivo, ¿no será el árbol de Palas?"

Observem ara, com analitzava Salvat la proposta del pintor blanenc i en quin context de modes pictòriques hauria de lluitar: "Ferrer nos propone ahora con su pintura y sus grabados una nueva vuelta a los orígenes, un regreso a los momentos culminantes de las formas expresivas pictóricas creadas por la raza blanca. Quizá su posición ante el fenómeno plástico sea más natural, menos teórica y, sobre todo, se produzca más a contracorriente de los aires del momento del que se produjo la pintura novecentista y, muy en concreto, la de Torres-García a cuyo olvidado magisterio nos venimos refiriendo".⁴⁸

L'anàlisi de Salvat repassava a consciència la trajectòria de Ferrer des dels seus inicis; lloava Masot, descrivia el pas pel Pop-Art, remarcava la influència de Bechtolt, descrivia breument la influència de Delacroix i conclouia d'aquesta manera que molts crítics han anat repetint: "De todas estas influencias y experiencias derivó, como reacción hacia la pintura romántica, con una gran obsesión por aprender los fastos colorísticos de Delacroix. Pero ese período romántico duraría poco y Ricard Ferrer se enfrentaría al mundo renacentista con la ingenuidad y valentía que comporta todo redescubrimiento. Su posición es la de un gran solitario, la del gran convencido del mito del eterno retorno, que con toda terquedad del visionario, ha ido acumulando una obra sólida y responsable, buscadamente marginada y que

viene a ser como un intento de recuperación de la gran memoria pictórica, en una aventura que por lo personal e insólita me resulta cada vez más apasionante. Ferrer se siente un pintor, un grabador de antes de la revolución francesa".⁴⁹

El crític Miguel A. Martínez Monge⁵⁰ va fer observacions sobre l'erotisme d'algunes obres, que en l'apartat de l'opulència, acosten Ferrer a Rubens: "Tienen los cuadros de Ferrer, ese tinte erótico que caracteriza la casi totalidad de su obra y ese regusto por el desnudo y por la situación amorosa o galante que tantas veces ha servido de tema a su producción artística. Bellos efebos, opulentas matronas, mujeres exentas de concesiones y como recogidas de cualquier instante perfectamente real, se nos muestran con la ingenuidad de su propia esencia, formando parte de escenas en las que aflora el hálito amoroso por encima de cualquier otra peculiaridad".

Però si hi ha una crítica breu, modèlica, elogiosa i penetrant, em sembla que és la de Rafael Benedito a *Gazeta del Arte*. Observem en primer lloc el coneixement que el crític té de l'obra de Ferrer⁵¹: "En esta ocasión nos sorprende su libertad de espíritu al comprobar que se siente llamado al juego limpio de un dibujo fundamentalmente renacentista, haciendo gala de una trama plástica figurativa de cordial y jugosa calidad. Francamente magnífico, suelto, haciendo con la fluidez de la maestría exactamente lo que quiere".

Rafael Benedito és segurament el crític que més ha cregut en Ferrer, potser qui l'ha analitzat més a fons. Vegem-ho: "El arte es para Ferrer un serio y elaborado divertimento de formas y contenidos. El cuerpo humano, la expresión de su condición fisiológica son, más que reproducidos fielmente, representados con imaginación, manejados con artística fantasía e interpretados con sencillo sentido metafísico".

I acabava en aquests elogiosos termes: "A pesar de su juventud, Ferrer demuestra en esta expo-

sición de Madrid, por medio de sus magníficos dibujos y grabados, tener la experiencia de un pintor rico en experiencia, en posibilidades de elección entre muchas alternativas para expresar con y por sus propios medios todo aquello que quiere y exactamente como quiere".

Permetin-me que encara faci servir el darrer fragment de Benedito del qual tampoc no en puc prescindir: "Estas obras poseen la frescura de lo bello y el atractivo de la sencilla apariencia. Son obras donde pensamiento y sentimiento se dan por añadidura, ante la contemplación interesada de lo que nada más al conjuro del contacto visual ya inmediatamente atrae e interesa. Vuelta a lo antiguo válida, porque ni es aparentemente premeditada, ni es mimética ni mucho menos forzada. Es simplemente nueva y se ofrece plena de fuerza, vestida de presente sin discusión alguna, y proyectada hacia el futuro de posible evolución y de definitiva perdurabilidad, solo privilegio de aquello que es arte auténtico".⁵²

Sempre la llum

Els dos Ricards varen entrellagar encara més les seves carreres a partir d'una sèrie de quinze gravats de Ferrer amb text de Salvat. El llibre va arribar a les mans d'Isabel-Clara Simó sense títol. Després d'haver-lo llegit, Simó el va *veure* de seguida. S'havia de dir *Sempre la llum*, la metàfora dominant, que es pot aplicar als més diversos contextos: l'home, la dona, la natura, el país, el mar, el poder... Així, m'atreviria a dir que hi ha dues menes de llum, la que genera optimisme, vitalitat i estímuls positius, i l'altra, la llum freda i negra, negativa. Al llibre hi ha moltes menes de llum. Podem llegir *sempre* com una necessitat, com un desig, com un objectiu, però també com una queixa i una constatació del que és inevitable. En tot cas, és indispensable llegir el llibre i aplicar *la llum* a cada

context i a cada personatge. Hi ha tantes llums com personatges.

El resultat no va ser un llibre comú, sinó un llibre de bibliòfil del qual se n'editaren cent-cinquanta exemplars. Va circular, doncs, d'una manera inhabitual, és poc conegut. En aquests moments en què l'he llegit dues vegades i n'he pres quatre notes per aquestes ratlles, no em sé estar de recomanar que se'n faci una edició assequible perquè un llibre de nivell no es pot quedar en una edició més o menys luxosa.

Com dic, el llibre va néixer de setze gravats al burí (quinze i el de la portada). Pel que he sabut, Ferrer va passar els gravats a Salvat sense ordre. Va ser aquest qui els va ordenar i va pastar la història, tenint molt en compte que es tractava d'interpretar Ferrer. Era una experiència singular, perquè habitualment l'escriptor sol confeigir el text i després el gravador l'il·lustra.

El director teatral va explicar Ferrer de l'única manera possible, a través de la mitologia, procurant que els mites lliguessin amb les idees i el context en què treballa el nostre pintor. Ha de quedar clar que l'obra admet moltes lectures,

des la més simple, que es quedarà en l’anècdota, a la més reflexiva i assagística, que es pot entretenir en l’estudi de mites i metàfores. En tot cas, la idea central és la crítica del poder, dels poderosos d’abans i d’ara.

Així, Salvat, partint de Robert Graves, no va deixar res a l’atzar, *res és gratuït ens va dir ell*⁵³. Repassant els personatges dels gravats, va optar perquè la protagonista fos una dona i va triar el mite de Marpessa, la dona poruga, que, podent triar el déu Apol·lo per parella, opta per Idas, un mortal. La protagonista justifica la decisió pensant que un dia serà vella i llavors el déu Apol·lo –sempre jove– la deixarà. Per això tria Idas perquè es faci vell amb ella. Marpessa, doncs, no s’arrisca gens. I en Marpessa Salvat hi veu la imatge del país, la metàfora. La metàfora de Marpessa, segons que m’explica Francesc Morfulleda, també va emprar Iannis Ritsos en la Grècia dels coronels.

El tema central és aquest triangle més que mitològic, al qual s’afegeixen altres mites ben sol·lats: els de Venus i Posidó –els fills dels quals varen acabar embogint–, Càstor i Pòl·lux, Teseu i Ariadna.

Aquests mites grecs i universals es relacionen amb Catalunya a través del noucentisme, d’Eugeni d’Ors, de Torres-Garcia i Salvador Espriu, tots amb arrels clàssiques. Però entre els noucentistes i Salvador Espriu, també s’estableix una mena d’oposició: els primers, plens de la brillantor i de possibilitats, representen l’època d’abans de la guerra civil en què tot era possible; en canvi, l’època de Salvador Espriu va haver d’orientar bona part de la seva tasca –la seva *llum*– a *salvar els mots*.

La presència narrativa d’Espriu és la que permet justifica l’aparició d’un nou personatge, Pier Paolo Pasolini que, com ell, va intentar *salvar els mots del friülès*, la llengua de la seva mare, recollint poesia popular [*Poesie a Casarsa*,1942], cre-

ant una revista [*Stroligut*,1944] i fundant l’Acadèmia friülesa (1945). Per reblar la metàfora, Ricard Salvat també va optar perquè uns versos de Pasolini encapçalessin el llibre.

Dos anys més tard Ricard Salvat rememora l’experiència en aquests termes: *Més tard vàrem fer una molt bonica i apassionant empresa plegats: un llibre de bibliòfil que inclouria uns gravats teus i un comentari meu. Tasca difícilíssima i qui sap si també inútil, on em traslladares el desafiament en què tu et trobaves. Desafiament no solament d’ordre temàtic sinó també de tipus narratiu, car convenia donar coherència a unes atmosferes centrífugues que tu havies creat*.

Aquesta coherència hi era, però em va resultar molt difícil de trobar-la. Em sembla que els noucentistes, els grans i admirats noucentistes, em donaren la clau per lligar àmbits i climes aparentment antagònics.

Vaig recórrer a d’Ors i Torres-Garcia, i em varen ser de gran utilitat el poeta Pier Paolo Pasolini i el dramaturg iranià André Reszvani. Pels camins del pastitx vaig mirar d’anar donant una sèrie de pistes en clin d’oeil aux copains, com diuen els francesos, que totes plegades haurien de ser una aproximació, o, si ho vols, una interpretació de la teva obra.⁵⁴

Josep Bota-Gibert

notes

¹ Vegeu Simó, Isabel-Clara; “L’alquímia de Ricard Ferrer”, *Canigó*, núm. 296, Figueres, juny de 1973, pàgs. 8-9.

² Salvat, Ricard; “De Ricard Salvat a Ricard Ferrer”, Galeria Joan Mas, Barcelona, 1978.

³ Fumaroli, Marc; El estado cultural, El Acanilado, Barcelona, 2007.

⁴ Compangnon, Antoine; Los antimodernos, El Acanilado, Barcelona, 2007.

⁵ Kundera, Milan; El telón. Ensayo en siete partes, Tusquets Editores, 2005.

⁶ Confronteu Magris, Claudio; La mostra, Garzanti Libri, Milà, 2001, pàg. 16.

⁷ Confronteu Gonçalves, José; Jean-Siméon Chardin, ACR Edition, París, 1999, pàgs. 142-151.

⁸ Valls, Josep; “Ricard Ferrer: el giardino profondo”, *Recull*, 22 de desembre de 1998, pàg. 4.

⁹ Nualart, J[oa]; “Ricard Ferrer troba la tercera dimensió”, *Mundo Diario*, 10 de gener de 1979, pàg. 21.

¹⁰ Vegeu, Abril, Joaquim; “Mi tercer hombre: Ricard Ferrer”, *Recull*,1968.

¹¹ Valls, Josep; op. cit., pàg. 5.

¹² Conversa entre R. Ferrer i J. Bota, 10 de setembre de 2007, cinta 2.

¹³ Nualart, J[oa]; op. cit.

¹⁴ Doerner, Max; Los materiales de la pintura y su empleo en el arte, a cura de Toni Roth, Barcelona, Editorial Reverté, 1965, 3a edició.

¹⁵ Confronteu Guillamet, Jaume; “Evocació d’un premi de pintura: El premi Tina del Port de la Selva”, *Avui*, 29 d’octubre de 1977, pàg. 26.

¹⁶ Martínez Monge, Alberto; “Intensidad artística en la Sala Darhim”, *La Verdad*, Múrcia, 21 de maig de 1968.

¹⁷ Vegeu Guillamet, op. cit.

¹⁸ Exposició 3r. Premi de pintura Tina del Port, Port de la Selva, 1968

¹⁹ Abril i Roig, Joaquim; op. cit.

²⁰ Conversa entre R. Ferrer i J. Bota, 10 de setembre de 2007, cinta 2.

²¹ Conversa entre R. Ferrer i J. Bota, 4 de setembre de 2007, cinta 1.

²² Confronteu amb Valls, Josep; op. cit.

²³ Vegeu nota 19.

²⁴ Carta de Joan Fuster a Ricard Ferrer, 11 d’octubre de 1973.

²⁵ Vegeu les pàgines introductòries del llibre de Carlo Ginzburg, **Pesquisa sobre Piero**, Barcelona, Muchnik Editores, 1984, pàgs. VII-XII.

²⁶ Vegeu Martínez Monge, Miguel Alberto; “Entrevista con el pintor Ricard Ferrer”, *Ciudad*, Benidorm, 5 de juliol de 1969, pàg. 5.

²⁷ Doerner, Max; op. cit.

²⁸ Vegeu Simó, Isabel-Clara; op. cit.

²⁹ Doerner, Max; Los materiales...,op. cit., pàg. 4.

³⁰ Doerner, op. cit., pàg. 7.

³¹ Vegeu Doerner, op.cit., pàg. 12.

³² Saval Roman, Miguel; “Joven pintor catalán expone sus obras”, *Información*, Alicante, 18 de maig de 1968, pàg. 26.

³³ Vallès Rovira, Josep; Presentació, Galeria Obanos-Amiel, Figueres, 1968.

³⁴ Massot, Bartomeu; Presentació, Galeria Darhim, Benidorm, 1968.

³⁵ Confronteu amb Massot, Bartomeu; op. cit.

³⁶ Massot, Bartomeu; op. cit.

³⁷ Vegeu Martínez Monge, Alberto; Exposición de pinturas de Ricard Ferrer; TVE Servicios informativos, 27 de juny de 1969.

³⁸ Ferrer, Ricard; Pensaments, Galeria Darhim, Benidorm, 1969.

³⁹ Dasi, Ricardo; Días de la ciudad, *Las Provincias*, 4 de març de 1970, pàg. 4.

⁴⁰ Confronteu amb Chavarri, E.L.; “Arte”; *Las Provincias*, 8 de març de 1970, pàg. 19.

⁴¹ Vegeu Dasi, Ricardo; “Días de la ciudad”, *Las Provincias*, 4 de març de 1970, pàg. 4.

⁴² Abril, Joaquim; op.cit.

⁴³ Massot, Bartomeu; Presentació; Galeria Sutdio Darhim, Madrid, 1971.

⁴⁴ Vegeu Mestres, Josep; “La fruïció artística de Ricard Ferrer i Juli”, *Recull*, agost de 1983.

⁴⁵ Benedito, Rafael; “Ferrer”, *Gazeta del Arte*, núm. 71, Barcelona, 11 d’abril de 1976, pàg. 11.

⁴⁶ Salvat, Ricard; Presentació, Sala Durero, Madrid, 1976.

⁴⁷ Salvat, Ricard; op. cit.

⁴⁸ Salvat, Ricard; op. cit.

⁴⁹ Vegeu Salvat, Ricard; op. cit.

⁵⁰ Martínez Monge; Miguel; “Ferrer o el sentimiento de la línea”, *La Verdad*, Múrcia, 25 de juliol de 1976, pàg. 12.

⁵¹ Benedito, Rafael; “Ferrer”, op. cit., pàg. 11.

⁵² Confronteu amb Benedito, Rafael; op. cit.

⁵³ Conversa de 5 novembre entre Ricard Salvat, Ricard Ferrer i l’autor de l’article. Cinta única.

⁵⁴ Salvat, Ricard; De Ricard Salvat a Ricard Ferrer, op. cit.

04 Històries i records d'un barri de Blanes: el Racó Blau

per Josep Costa Lacumba

La fàbrica SAFA

Generalitats

L'empresa industrial Sociedad Anónima de Fibras Artificiales (SAFA)¹ s'instal·là aquí a Blanes l'any 1923 en uns terrenys de conreu comprats a diversos pagesos, situats tocant el marge esquerra del riu la Tordera i a uns 2 o 3 quilòmetres abans de la seva desembocadura, molt a prop de l'estació del tren de Renfe i separats de Blanes uns 2 quilòmetres cap a l'oest, aproximadament.

L'elecció d'aquesta situació obeeix principalment a dues raons: la primera és l'existència molt abundosa d'aigua a l'aqüífer d'aquest riu, ja que l'empresa en necessita molta per a la fabricació del seu producte, els filaments cel·lulòsics artificials, dits raió; la segona raó, també molt important, és la proximitat a la via fèrria i a l'estació blanenca de Renfe, cosa que és un gran avantatge a l'hora de rebre les matèries primeres (paper de cel·lulosa, carbó, sosa càustica, sulfur de carboni, etc.) i també per l'enviament dels seus productes manufacturats. Per dur a terme aquesta connexió amb Renfe es valia d'una màquina de tren que funcionava mitjançant la pressió de vapor que les calderes de la fàbrica li proporcionava; molt sovint s'havia de recarregar d'aquest vapor ja que aviat se li esgotava. Actualment aquesta màquina està exposada com una joia que evoca temps passats al centre d'una rotonda del polígon industrial de Blanes, precisament molt a prop de la fàbrica a la qual va servir tan fidelment.

Al llarg dels anys però, la fàbrica s'anà posant al dia i s'engrandí. Així, el 1944 començà a fabricar fibrana, nom de la fibra cel·lulòsica artificial, i va arribar a ser una de les de més qualitat d'Europa.

Molt més tard deixà de fabricar el raió i després, la fibrana; però, per contra, es posà a fabricar les fibres i fils sintètics, niló i polièster, així com la matèria primera d'aquest, el polímer.

◀ La Masia del Racó Blau

També substituï les obsoletes calderes de vapor que funcionaven amb carbó per una nova central tèrmica amb calderes de gasoil. Així mateix va instal·lar una important central elèctrica de distribució d'energia.

Però l'ampliació més notable que va fer va ser la fabricació del polímer (com hem dit abans), la qual cosa va fer necessària la instal·lació d'una complexa "nova fàbrica" (com se li ha dit) a l'altre costat de la carretera de l'estació, l'any 1967.

Una altra ampliació no menys important que la que s'acaba de dir és la que es va realitzar l'any 1973 a la gironina població de Sant Julià de Ramis, a molt poca distància de la capital. Es tracta de la creació d'una nova fàbrica de niló. Però aquesta no va durar gaire, ja que el 1992, 19 anys després, va ser tancada.

Instal·lacions exteriors al recinte fabril

Aquestes són les més importants:

- Els diferents pous per a l'extracció de l'aigua de l'aqüífer de la Tordera.
- La construcció de ciment del dipòsit que conté l'aigua procedent dels pous, situat en un punt elevat prop del xalet del director. El nivell constant de l'aigua determina una

pressió adequada i constant a la xarxa de la fàbrica.

- Un garatge per als cotxes de l'empresa (no autobusos) amb un petit taller per fer-hi les reparacions més corrents, situat al bell mig del Racó Groc.
- Un camp de futbol situat als terrenys del costat nord de la fàbrica.
- Una pista de tennis al costat del Racó Groc, que més tard va ser substituïda per dues pistes, prop dels pous d'aigua.
- L'escola per als fills dels treballadors de les colònies, situada al costat esquerra de la carretera de l'estació, on anteriorment hi havia la casa de pagès de can Puig.

La mà d'obra

La mà d'obra necessària procedia de diversos llocs: de Blanes, dels pobles dels entorns i de la immigració de diversos llocs d'Espanya. Una part de tot aquest personal, la més qualificada i la més necessària i accessible per a la manutenció i reparació de possibles avaries -el treball de la fàbrica era continu les 24 hores del dia, distribuït en tres torns de 8 hores-, com el director, l'administrador, els caps de secció, el cap del torn de nit, els encarregats de secció, els especialistes per al manteniment d'instal·lacions imprescindibles, el guarda jurat, el practican, etc., vivien amb les seves famílies a les cases i als xalets construïts expressament als voltants de la fàbrica. Així hi havia: el xalet del director, el Racó Groc amb els xalets per als caps de secció i per als solters, les dues o tres cases del molí de la Roca, el parell de cases de prop de l'estació i la de l'encarregat de la manutenció dels pous d'aigua. Més tard se'n van fer sis més al costat del Mas Moixa, a la dreta de la carretera de l'estació, ja a prop de Blanes.

Al voltant dels anys 40 o 50, quan la fàbrica tingué gran necessitat de més mà d'obra, en va arribar molta de la part sud d'Espanya. Eren només homes sols, i se'ls va instal·lar en unes dependències bastant precàries que se'ls va fer expressament al molí d'Avall.

Molts d'ells es van quedar a Blanes i van fer venir llurs famílies, i es van instal·lar majoritàriament en els barris perifèrics de la població. Aquestes famílies van fer que Blanes experimentés un considerable augment demogràfic.

Finalment tenim un grup d'encarregats de secció i assimilats que vivien en el grup de cases del Racó Blau.

Abans però, vull parlar d'un col·lectiu que, sense formar part de la mà d'obra de l'empresa, hi té una relació molt important. Es tracta de la ca-

Pous d'extracció d'aigua de l'aquífer de la Tordera

serna de la guàrdia civil que allotja un grup de guàrdies i els seus caps. Aquesta caserna va ser construïda per la SAFA a peu de carretera de l'estació i a uns 200 metres abans d'arribar-hi, ja que en aquells temps eren molt freqüents els disturbis pels problemes socials entre treballadors i empresa, i així la SAFA es veia més protegida. Les seves famílies vivien a la mateixa caserna i eren considerades unes més de la colònia fabril, amb els mateixos privilegis.

El Racó Blau

Orígens

El Racó Blau va néixer simultàniament amb la fàbrica, és a dir, pels voltants de l'any 1923, en uns terrenys que eren propietat de diversos pagesos. Aquests terrenys es trobaven cap al costat est de la fàbrica, molt més elevats que aquesta (la fàbrica és a uns 8 metres sobre el nivell del mar) i amb un perfil molt irregular, motiu pel qual va fer falta construir-hi moltes escales.

Aquí hi havia una masia amb estables per a cavalls i unes quantes vaques, i amb una era per a batre-hi el gra. El pagès que hi vivia i menava les terres era Josep Alum, amb la seva esposa Dolors Comas² i els seus fills, Rosa, Pau i Maria. Aquesta masia va quedar plenament incorporada a la fisonomia del Racó Blau un cop construït.

Composició

El Racó Blau consta, a més de la masia a la qual es va donar el núm. 13, de sis xalets de dues cases cadascun, col·locats irregularment segons el terreny, numerades de l'1 al 12, tal com es veu en el dibuix del detall (veure pàg. 68). També hi ha un dipòsit d'obra elevat per a distribuir l'aigua, situat en un punt alt del grup. Un gran arc rectangular amb la inscripció "Racó Blau" ben visible, a la sortida cap al camí per anar a Blanes, ens indica on som. Més endavant s'hi van construir trasters per a les cases que no en tenien al soterrani, i després garatges.

Pels volts dels anys 45-50, s'hi van incloure 4 cases més de resultes de la divisió en quatre parts de la nau existent més al sud del Racó Blau, que havien estat construïdes per allotjar els presoners republicans encarregats de la reconstrucció de la fàbrica dels desperfectes soferts pels bombardeigs durant la guerra a la fàbrica. En aquestes cases s'hi van assignar els números 14, 15, 16 i 17.

Les dues cases prop de l'estació

Característiques dels xalets

Exteriorment, tots els xalets són de color blanc amb detalls de color blau que fan honor al seu nom -rajoles, sanefes, portes, finestres, mosquite-res, etc-. A la masia també hi van aplicar aquests detalls, la van integrar visualment al grup, tal com es pot veure a la següent fotografia.

Les 4 cases adossades posteriors, però, tenen una configuració totalment diferent, sense cap distintiu exterior que pugui fer-les semblar amb les del Racó Blau.

A l'entrada de cada casa hi havia una galeria coberta. La distribució interior era diferent en quasi totes elles. Totes tenien un bon tros de terreny per conrear o enjardinar. També hi havia l'afeció general de criar gallines o conills als galliners que cada casa tenia.

Fins i tot hi havia qui criava xais: els Torrent, per celebrar la primera comunió de la seva filla Qui-

Dipòsit d'aigua

meta³, i els Palma, que en criaven un cada any i que l'anomenaven Perico.

Serveis

Els veïns gaudien d'un servei de recollida periòdica de les deixalles i d'un de distribució del carbó per a cuinar i, més tard, per a la calefacció, el qual es comprava a la fàbrica a preu de cost. Aquests serveis els feia amb carro, primer en Pansa, el pare de la veïna del núm. 10 Paquita Maresme⁴. Després ho va fer en Muixarret, un personatge molt característic.

Un altre servei que hi havia era la distribució diària de la llet, que la feia la Francisca de cal Pagès - era així com se li deia a la família de la masia-, ja que com he dit anteriorment, a la masia hi tenien unes quantes vaques.

Més endavant l'empresa va posar un servei d'autobusos per a les colònies, d'anada i tornada a Blanes, uns quants viatges al dia: per al col·legi, per anar a comprar, per als banys, per anar a missa, etc. Primerament, hi havia un autobús que funcionava amb energia elèctrica, però després hi va haver els de combustible.

Un altre servei molt important posat per l'empresa és el de l'escola gratuïta per als fills de les colònies i per a altres nens. Primer era dins del recinte de la fàbrica, però després es va habilitar, com s'ha dit, la masia de can Puig, a peu de la carretera de l'estació -avui és escola municipal-.

Connexions amb Blanes

Abans d'haver-hi el servei d'autobusos, per anar i venir de Blanes ho havíem de fer a peu, per carretera o pels camins que hi menaven, que eren dos: pel camí fondo i pel Racó d'en Portes. El primer era el més utilitzat per a nosaltres. Per situar-nos a quin punt del camí ens trobàvem fèiem servir els seus noms més característics. Així, en el del camí fondo des del Racó Blau eren, successiva-

ment, aquests: el portal, la roca, la bassa, la girada de can Formiga, el camí fondo, els artillers, cal Sec, can Casamor, etc. Si agafàvem el camí del Racó d'en Portes ho havíem de fer trencant a la dreta després de la roca, i venia la capelleta de Sant Vicenç, el molí, les vinyes dels germans Antolínez, el Racó d'en Portes, cal Drapaire, i el col·legi de la Vila.

Per anar a banyar a peu ho podíem fer a Blanes o a s'Abanell -tot i que aquesta platja era molt fonda i solitària-, ja que només trobàvem pel camí la torre del sastre Costa i la casa d'en Vassallo.

La Guerra Civil

El Racó Blau també va veure's afectat per la guerra del 1936-1939. Amb el pretext que la SAFA fabricava material de guerra per a l'exèrcit republicà -es va dir que feien paracaigudes- va patir molts bombardeigs, tot i que es va pintar el terrat de la Secció de l'Acabat amb els colors de la bandera francesa. De rebot, les colònies en van rebre les conseqüències.

El primer el van fer 6 avions de bombardeig a tres quarts de 9 del matí, quan una colla de nois i noies anàvem a peu a Blanes, cap al col·legi. Es van sentir i veure venir 6 avions i, després, l'explosió de moltes bombes que van tirar a la fàbrica i també a l'estació. Van ocasionar uns quants morts i molts ferits.

Els següents bombardeigs els feia un sol avió, un hidroavió que li dèiem en "sabatetes", i que acostumava a fer-ho als vespres. Primer, feia unes quantes voltes per avisar la gent i després descarregava les bombes a la fàbrica. Per plantar-li cara, algú va tenir la feliç idea de portar al Racó Blau una metralladora dalt d'un camió. Davant del perill que això representava per als veïns, aquests van haver d'anar cada dia a dormir a Blanes o a un altre lloc. També anàvem a passar les nits a un dels nius de metralladores que els soldats republicans havien construït a diferents punts de

Xalet del director

Casa del Racó Blau

Caserna de la Guàrdia Civil

Aspecte d'un xalet

la penya de la Plantera, des d'on es domina tot els Pins i el mar, per repel·lir algun possible atac de l'enemic. El que fèiem servir per a la nostra seguretat es troba al cim de la muntanya del costat mateix del Racó Blau on, per anar-hi, hi havia una trinxera que des del camí hi conduïa (al croquis del conjunt hi és representada).

Dins del Racó Blau, la SAFA hi va excavar un refugi, situat darrere de la casa núm. 9, aprofitant el marge format pel fort desnivell natural que hi ha entre aquesta casa i les núm. 1 i 2, molt més elevades.

Com a conseqüència de la guerra es donaren uns quants casos que cal assenyalar. El primer és el del veí de la casa núm. 10, el marit de la Paquita Maresme, en Francisco (ignorem el seu cognom), que va haver d'anar a la guerra i no en va tornar, va deixar la dona i una filla molt petita, la Isabel.

Un altre fet que hem de relatar és el que li va passar a en Tonet Rosselló. Amb 18 anys i una gran afecció per l'aviació, se'n va anar de voluntari a la guerra. Al cap d'un temps va patir un accident: durant un combat, el seu avió va ser tocat i es va incendiar, amb tan mala fortuna que va trigar a poder sortir-ne, i quan ho va fer, es va llençar

en paracaigudes, però ja estava tot ell encès per les flames. L'uniforme li va salvar algunes parts del cos, però a la cara li van quedar senyals molt marcats, malgrat les moltes operacions que li van fer. Després, amb una gran dosi de moral, va entrar a treballar a la SAFA i va estudiar el Peritatge Industrial Mecànic, anava i venia de Terrassa pels exàmens, tot això com si, al menys aparentment, no hagués passat res.

Per culpa dels molts bombardeigs que va patir la fàbrica, va quedar tan danyada, que per a la seva reconstrucció van haver de fer venir una remesa dels soldats presoners republicans, que van ser allotjats en una nau allargada construïda expressament per la SAFA, al costat sud del Racó Blau, aproximadament. Aquests treballs servien per anar-los reduint la pena imposada com a presoners de guerra.

El Racó Blau, primera línia de foc

L'exèrcit franquista ja estava arribant al riu la Tordera, en el seu avançament cap a Girona, quan el dia 30 de gener de 1939 -dos mesos abans de l'acabament de la guerra- vàrem sentir la voladura del pont sobre el riu, feta pels republicans per tal d'obstaculitzar l'avanç franquista. Aquella nit, alguns veïns del Racó Blau vàrem passar-la al refugi de la pedrera de la SAFA, més segur, sota el xalet Muntanya del Racó Groc. L'endemà ja es van veure soldats pels entorns de la fàbrica -eren italians que ajudaven l'exèrcit franquista-, enmig del foc que s'intercanviaven uns i altres, vàrem fer la imprudència de voler anar a casa. L'espectacle que vàrem trobar era de pel·lícula: l'exèrcit franquista estava lluitant emplaçat al mateix Racó Blau amb les cases ocupades per ells i amb trinxeres cavades darrere de les cases més altes -de la número 3 a la 8-, si es mira en direcció cap a Blanes. El que passava era que els republicans s'havien fet forts per la zona dels Pavos i obligaven els franquistes a fer-los front aturats al Racó Blau. Era el dia 30 de gener i no va ser fins passats dos dies quan van poder ocupar la pobla-

ció de Blanes -recordem que el seu alliberament se celebra el dia 2 de febrer-. El resultat d'aquells dos dies de lluita des del Racó Blau va ser que pertot arreu es trobaven fusells i municions, fins i tot els nois més grans, en Jordi Souto i en Paquito Sanjosé, en van tenir un cadascú per distreure's i fer punteria amb munició real.

Però no tot va ser distracció, també vàrem patir un accident. Mentre manipulàvem un cartutx de metralladora sense balí, ja que volíem fer-ne explotar el pistó picant amb un clau i un martell, aquest va explotar a Miliu Sanjosé amb tanta mala sort que li va entrar pel dit petit i se li va encastar a la mà esquerra. De resultes d'aquest fet, li van haver d'amputar mig dit.

La convivència entre veïns

Excepte algun mal moment que sempre hi pot haver i que gairebé sempre és inevitable, es pot dir que la convivència era bastant acceptable. I dic era, perquè més endavant s'ha pogut veure com al voltant de cada casa s'havien col·locat unes parets i unes tanques que n'impossibilitaven la comunicació. Això pot voler dir que van decidir guardar les distàncies, potser perquè la convivència no era prou bona. En temps passats, això no s'hauria ni pensat de fer-ho.

En èpoques més reculades havien arribat a haver-hi més de 25 criatures en edat juganera, cosa que permetia agrupar-se per fer, per exemple, comedietes teatrals, jugar a fer la sardana, fer avions i vaixells de fang, que agafàvem d'una bòbila que hi havia allà mateix, o fer curses de sacs, etc. Però sobretot el que va fer-se més important van ser unes enramades o festes de barri que reunien tota la gent del Racó Blau i a les quals fins i tot venia gent de Blanes. S'escollia un tros de terreny planer i una mica gran, es guarnia amb paperetes i serpentines, es feia una comedieta i es tocava música fins a altes hores de la nit.

Tot això va contribuir que el comportament entre els que hi vivíem fos força agradable, i que amb el pas del temps es recordés amb certa enyorança.

Relació de veïns

Al llarg dels anys de vida del Racó Blau els ocupants de les 17 cases que el formen han anat canviant. Els motius d'aquests canvis han estat diversos: jubilació del titular de la casa -en la majoria de casos-, deixar de treballar a la fàbrica (Altés, Hostench, Borrell, Corbera), canviar voluntàriament de domicili sense deixar de treballar a l'empresa (Rocabert, Fernández, Sanjosé,

Niu de metralladores

Entrada al niu de metralladores

Badia), defunció del titular i substitució d'algun familiar (Alum, Martínez, Múrcia, Serra), i, per últim, deixar obligatòriament de viure-hi per la venda del Racó Blau que, lògicament, són els últims que els han ocupat (Arjona, Las Peñas, Majó, Martínez, Serra).
Relacionar amb exactitud tots els ocupants ha estat força difícil ja que són molts anys i la memòria no perdona. Per tant, la relació que segueix és la millor que s'ha pogut fer.

Casa núm. 1

- Antonio Rosselló-Francisca Busquets i fill, Antonet
- Antonio Tabarés i família
- Joan Turón-Dolors Navarro i filla, Laia
- Felipe Arjona-Inocencia López i fills, Aurora i Felipe

Casa núm. 2

- Joaquim Torrent-Joaquima Margenats i fills, Maria, Eduard, Joan, Carmeta, Francisco i Quimeta
- Emilio Pomés-Pepita Lampérez; fill, Emili; nora, Paquita, i néts, M. Montserrat i Xavier
- José Guerrero-Luisa Martínez i fill, José Luís
- Felipe Arjona-Inocencia López i fills, Aurora i Felipe

Casa núm. 3

- Joaquim Altés-Petra Godés i fills, Marina, Núria i Joanet
- Francisco Souto-Esperança Eiximeno; fills, Jordi i Teresina; nét, Josep, i gendre, Ramon
- Isidre Valls-Antònia Soler i fills, Jordi, Antoni i Roser
- Juli Geremías-Mercè Varela i fills, Sandra i David
- Joaquim Garriga

Casa núm. 4

- Francisco Souto-Esperança Eiximeno i fills, Jordi i Teresina
- José Palma-Ángela Fernández i fills, Ángela, Salvador, Ignacia, Pepe i Vicenç
- Gaspar Verger-M. Dolors Armengol i fills, Llorenç i Joaquima
- Rafael Riera-Elvira Martínez i fill, Josep
- Josep Dalmau-Maria Martínez i fills, Josep-David, Lluís i Maite

Casa núm. 5

- Bartomeu Rocabert-Carme Oller i fills, Rosa, Teresina i Josep
- Pepito Balmaña-Ramona Balmaña i fills, Marcel i Ramoneta
- Manuel Pascual-Quimeta Puigdefàbregues
- José Las Peñas-Alícia Gallardo

Casa núm. 6

- Restituto Fernández- María Arana i filla, Ana María
- Emilio Sanjosé-Joaquima Cuixart i fills, Paquito, Quimeta i Emilio

- Joan Baltrons-Lluïsa Moià; fills, Minguet, Pepito i Mercè, i nora, Mercè
- Quimet Augé-Clara Cubarsí i fills, M. Dolors i Rafael
- Manuel Moles-Teresa Ferrer i fill, Marc
- José Las Peñas-Alícia Gallardo

Casa núm. 7

- Pepet Roger-Pepeta Pijoan i fills, Paquita i Joan
- Sebastià Batlle-Maria Montroig i fills, Joaquim i Albert
- Esteve Aguilar-Rosa Serrat i fills, Marta i Xavier
- Juanjo Otet i família

Casa núm. 8

- Emilio Pomés-Pepita Lampérez i fill, Emili
- Jaume Costa-Filomena Lacumba i fills, Margarita, Elena i Josep

- Jaume Baltrons-Josefina Rodríguez i fills, Maria Rosa i Joaquim
- Joan Arbó-Pepita Martínez i fills, Joan, Anna i Josep
- Juanjo Otet i família

Casa núm. 9

- Narcís Hostench-Francisca Montells; filles, Maria Carme i Gabriela; cunyada, Maria, i nebot, Josep
- Joaquim Torrent-Joaquima Margenats i fills, Maria, Eduard, Joan, Carmeta, Francisco, Quimeta i Elena
- Josep Badia-Esperança Martínez i filla, Maria del Vilar
- Francisco Godoy-Dolors Anubla i fills, Anna i Adrià
- Josep Majó-Anna Miranda i fills, Sergi, Lúdia i Josep Maria

Nens jugant al Racó Blau, 1934

Casa núm. 10

- Rafel Cubarsí-Maria Albertí i fills, Gabriel, Rafel, Clara i Joan
- Jaume Costa-Filomena Lacumba i fills, Margarita, Elena i Josep
- Francisco-Paquita Maresma; filla, Isabel, i pare de la Paquita
- Joaquim Torrent-Joaquima Margenats i fills, Maria, Eduard, Joan, Carmeta, Francisco, Quimeta i Elena
- Nuri Ariñó i pares
- Nuri Ariñó-Paco Sarroche
- Francisco Godoy-Dolors Anubla i fills, Anna i Adrià
- Josep Majó-Anna Miranda i fills, Sergi, Lúdia i Josep Maria

Casa núm. 11

- Joaquim Corbera-Aurèlia i fills, Maria, Mercè i Josep
- Antonio López-Aquilina Mozo i fills, Antòñito i Angelita
- Antoni Sanitjas-Maria Placis
- Jordi Portas-Núria Masachs i filles, Maria Teresa i Nuri

Racó Blau, 2006

Casa núm. 12

- Antoni Borrell-Maria i fills, Alfonsito i Manolito
- Antonio Ribas-Maria Pena i fills, Josep Maria, Maria i Antonio
- Josep Salvà-Adriana Bernadas i fills, Antònia i Joan
- Josep Gaitan-Montserrat Clarà i fills, Jordi i Isabel
- Antonio Martínez-Maria Agnès Marès i filla, Agnès

Casa núm. 13

- Josep Alum-Dolors Comas i fills, Rosa, Pau i Maria
- Pau Alum-Maria Nogués i fills, Francisca i Llorenç

Casa núm. 14

- Manolo López-Margarita (?) i filla, Margarita
- Cristina Biscós, vídua de Cotrina; filles, Carme i Paquita; gendre, Ramon, i nét, Ramon
- Juan Antonio Ramírez-Aurora Robert i fills, Maria Teresa, Anna Maria i Joan
- Antonio Escamilla i família

Casa núm. 15

- Miquel Figueras-Rosita Balmaña i fill, Josep
- José Garcia-Puri Muñoz i fills, Miquel Àngel i Carles

Casa núm. 16

- Joan Martínez-Rosa Tudela i filles, Jacqueline i Rosa Maria
- Jacqueline Martínez

Casa núm. 17

- Antonio Múrcia-Maria Doménech i fills, Josep, Maria, Antonio, Lluís i Teresa
- Lluís Serra-Maria Múrcia i fills, Llorenç, Lluís i Josep Maria
- Lluís Serra-Paula Sequera i fills, Jordi, Marc i Cristina

El Racó Blau s'ha acabat

Anys després va aparèixer el fantasma, real, del començament de la crisi del món tèxtil en general i de la SAFA en particular. Això comportà una sèrie de mesures per tal de fer-hi front, com la reconversió tèxtil -que ocasionà la limitació de la producció i la reducció de la plantilla de treballadors-, la incentivació de baixes anticipades, baixes voluntàries, jubilacions anticipades, etc. L'empresa, que anys enrere havia anat comprant molts terrenys de l'entorn de la fàbrica -operació que llavors era una bona inversió-, ara, amb la crisi, s'ha vist obligada a anar-los venent per tal de disposar de més líquid i fer front a la reducció de plantilla.

Una d'aquestes vendes ha estat, encara no fa un parell d'anys, el Racó Blau, juntament amb els terrenys de cap al sud fins a arribar al camí de la Plantera, inclosos el xalet del director, el dipòsit d'aigua i les cases del molí de la Roca.

El dia 1 d'octubre de 2005 tots els seus estadants havien de deixar lliures les respectives cases, perquè la venda era un fet.

La compradora és la immobiliària Grupo SAS-TRE, Promocions i Construccions, i la que va començar l'enderrocament dels xalets. A mig fer, però, van aturar les obres durant un temps, moment que va ser aprofitat per uns grups de joves ocupes per instal·lar-s'hi, malgrat que els nous propietaris van tapiar portes i finestres i hi van col·locar una tanca de filat metàl·lic per dificultar-ne l'accés. Això mateix ha passat amb el xalet del director. Durant aquest mes de juny l'enderroc s'ha acabat en la seva totalitat, i només han quedat uns enormes munts de runa allà on hi havia els bonics xalets.

Quant a l'edificació que s'hi vol fer, cal dir que la promotora ha presentat a Urbanisme Municipal un Pla Parcial d'acord amb el Pla General vigent -que va ser aprovat el 1981-, i que de moment

Xalet enderrocat, 2007

està aturat per què s'ha confeccionat un nou Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (el POUM) que, quan entri en vigor, ha de mantenir-lo o canviar-lo.

Sigui com sigui, l'aspecte que ofereix actualment el Racó Blau als nostres ulls és tan trist que a tots aquells que hi hem viscut, més o menys anys, ens deixa molt deprimits i ens sembla impossible que després de més de 80 anys de vida pugui acabar d'aquesta manera.

Sempre el tindrem present en els records més íntims!

Josep Costa Lacumba
Pèrit industrial retirat

notes

¹ Encara que ja se sap que la fàbrica ha tingut diferents noms (Rhône-Poulenc, Nylstar o Rhodia), durant tot aquest treball seguirem anomenant-la amb el nom original i més popular de SAFA.

² La Dolors Comas havia estat la dida de la meua mare, Filomena Lacumba, l'any 1897.

³ S'han respectat totes les denominacions que popularment tenien tots els personatges d'aquest escrit.

⁴ Veure el capítol "Relació de veïns", casa núm. 10.

05 Una aproximació als homenots blanencs

per Antoni Reyes i Valent

JOSEP ALEMANY

VICENÇ COMA SOLEY

JOAN G. JUNCEDA

JOSEP ROIG RAVENTÓS

JOSEP CORTILS VIETA

PASQUAL BOADA

JOAN RIBAS CARRERAS

JOAQUIM RUYRA

CARL FAUST

JOSEP PONS

Primer de tot voldria comentar que aquest article és una adaptació de la conferència que vaig pronunciar al Centre Catòlic en el marc dels actes commemoratius del seu centenari. He dividit aquest article en tres parts. Una primera part on, atès el títol, convindria comentar la definició d'homenot i reflexionar mínimament sobre qui són els protagonistes de la història. En una segona part entrarem en els homenots blanencs. Aquí faré un repàs històric sobre quins han estat els personatges més rellevants de Blanes segons els diversos autors que s'han ocupat de la nostra ciutat des del segle XVII. Aquest buidatge ens ha de permetre establir un rànquing dels personatges més citats per la historiografia. També intentaré detectar les possibles mancances a partir de la nostra visió del s. XXI. Per acabar aquest apartat, a partir de la historiografia i altres fonts establirem un llistat general de possibles homenots de tots els temps ordenats per àmbits o categories professionals. Finalment, trobaran una breu tercera part final de conclusions i comiat on els presentaré una proposta sobre les condicions que per a aquest articulista haurien de complir els homenots blanencs i exemples de qui en podria formar part.

Bé, entrant en el primer apartat, com vostès saben el terme *Homenots* prové d'una col·lecció de 45 biografies incloses com a diverses sèries, de molt èxit, de les obres completes de l'escriptor Josep Pla. Curiosament, el terme inicialment fou polèmic perquè alguns crítics hi varen voler veure un deix de malícia o grolleria. Pla va haver de sortir al pas d'aquestes crítiques tot aclarint que el mot: *"més aviat assenyalava una certa voluminositat en el personatge"*, i que es referia a: *"un tipus singular, insòlit, a una persona que s'ha significat, en qualsevol activitat, d'una manera remarcable"*. Posteriorment, a mesura que els retrats literaris es varen anar succeint, Pla va anar precisant el seu significat: els homenots passaren a ser: *"Les persones conegudes que han deixat una obra positiva en el país i que han donat el to de l'època en què visqueren"* o també: *"Retrats de persones que con-*

sidero, tenint en compte, almenys, la meua manera de ser, d'una gran, indiscutible categoria".

És important destacar que en aquest procés Josep Pla va prenent consciència que el seus homenots representen un exemple per a la societat. En aquest sentit acabarà dient: *"Faig aquests retrats – va dir – pensant en l'eficàcia del dia de demà (...) Aquests homenots han estat escrits amb la preocupació de la memòria, per avivar-la i per restablir-la en els seus propis termes"*. *"La meua principal finalitat de la publicació d'aquests papers va adreçada a la joventut i està destinada a estalviar-li la injustícia de l'oblit"*.

És per tot això que, d'una manera natural, els Homenots de Pla han anat prenent consistència en el nostre imaginari cultural com si fossin una mena de "galeria de catalans il·lustres", això sí, de la història contemporània del país.

Després de tot això, què podem dir dels homenots blanencs? Qui serien els homenots blanencs? Efectivament, segons el que acabem de comentar haurien de ser els blanencs il·lustres, els fills destacats o eminents de la Vila, els nostres personatges distingits o famosos que col·locaríem com a mirall i exemple per a generacions presents i futures. Aquests serien d'entrada els nostres homenots. Però, és clar, arribats a aquest punt, quins mèrits hauríem de valorar en els blanencs o blanenques, de naixença o de cor, perquè poguessin assolir aquesta condició o categoria? És difícil escatir-ho perquè forçosament hi intervindrien elements d'ampli espectre com ara els valors, la formació o la visió del món dels encarregats de l'elecció. És el problema de la subjectivitat i la interpretació històriques. Les circumstàncies de cada període històric esdevenen determinants per a aquesta tria i la seva finalitat.

Aprofitant aquesta reflexió, abans d'avançar, potser caldria fer una petita precisió al voltant

◀ Blanes a principi del segle XX. Fons Josep Alemany (AMBL)

Esteve Baltrons i Roura (Esteban)

de qui són els protagonistes de la història. La ciència històrica determina que el protagonista de la història és l'home en societat. És a dir, els homes i les dones agrupats en una col·lectivitat general que inclou des d'estadistes, genis o herois fins a obrers, camperols o marginats. Cal pensar que les masses, els grups, tenen a veure sobretot amb els canvis històrics de mig i llarg termini, mentre que els individus tenen a veure amb els esdeveniments concrets i singulars. Hi ha una metàfora molt maca per descriure aquesta relació dialèctica: *Ambdós són com les mares i les onades, que expliquen conjuntament l'avanç de l'aigua del mar terra endins.*

Penso que té interès mencionar això perquè durant molts segles s'ha fet creure que el motor de la història estava allunyat dels homes (o dones) i per tant no calia que aquests hi intervinguessin. Es deia que estava, entre d'altres, en mans de l'atzar, la divina providència, del determinisme geogràfic o dels grans personatges (reis, nobles, estadistes, alts militars...). Això comportava l'estudi d'una història molt política, feixuga i allunyada de les causes i els efectes dels esdeveniments. Per tant, caldrà entendre que els homenots que es-

mentaré estan inserits en una societat que és la que dona sentit a les seves actuacions.

Per no enrocar-nos més del necessari i tractar d'avançar en el nostre propòsit, penso que pot ser-nos molt útil donar una ullada a les tries d'homenots que s'han fet al llarg del temps. Això ens permetrà valorar tant les persones o institucions que fan la tria com els mateixos personatges proposats. Només els haig de prevenir sobre el fet que el recorregut cronològic que ara iniciarem no pretén ser exhaustiu sinó merament indicatiu de la pluralitat d'eleccions possibles.

1) La proposta més antiga que he trobat sobre *"sujetos eminentes que han florecido en Cataluña, hijos de Blanes"*, es remunta a 1678, any en què Fra Gaspar Roig i Jalpí va publicar el *Resumen Historial de las Grandezas y antigüedades de la Ciudad de Girona*, on hi ha un extens capítol dedicat a Blanes, pàtria de l'autor.

Els *"sujetos eminentes -fills de Blanes- que han florecido en Cataluña"* -i més enllà- del pare Roig foren:

1. **Fra Vidal de Blanes:** Abat de Sant Feliu de Girona i Bisbe de València. Sembla que també residí a Santes Creus i en pagà el retaule al s. XV.
2. **Fra Jofre de Blanes:** Un dominic, deixeble i company de prèdiques de Sant Vicent Ferrer.
3. **Jaume Ferrer de Blanes:** El famós cosmògraf, a qui Roig situa de família originària de Blanes, tot i néixer a Vidreres. És el personatge a qui Roig dedica més ratlles.
4. **Pere Morull:** Doctor en Dret que va arribar a auditor de la Sacra Rota Romana
5. Després esmenta quatre blanencs catedràtics de la Universitat de Barcelona:
 - a. **Guillem Rovira:** Dr. en teologia i arxiprest d'Àger
 - b. **Joan Pau March i Jalpí:** Dr. en anatomia que va arribar a ser conseller en cap de la ciutat de Barcelona. Oncle de Roig
 - c. **Joan Baptista Borrell:** Catedràtic de medicina i conseller tercer de Barcelona
 - d. **Joan Baptista Florit:** Catedràtic de medicina

6. També esmenta dues persones més:

- a. **Nicolau Roure:** Ciutadà honrat de Barcelona i servidor de Joan d'Àustria
- b. **Francesc Fabró:** Que no queda clar qui és però el critica per haver-se enfrontat a la Corona el 1652.

7. Al llarg del seu text també apareixen, encara que no en el llistat d' *"eminentes"*:

- a. **Teolongo Bachio:** El suposat cabdill blanenc aliat de Roma contra els cartaginesos.
- b. **Sant Bonosi i Maximia:** els copatrons suposats fills de Blanes.
- c. **Mn. Bernat Boades,** el rector de Santa Maria del s. XV que ell situa interessadament com a historiador i autor del *Llibre dels Feyts de Catalunya*.

Per tant, tenim un clergue, cronista reial de la Corona d'Aragó i adscrit al partit polític català partidari de la monarquia hispànica -**en Roig i Jalpí**- que sobretot destaca personatges contemporanis seus, dels estaments nobles (eclesiàstics, laics i petita noblesa ciutadana) juntament amb figures llegendàries o sants. El denominador comú entre ells és el fet d'haver nascut a Blanes i haver-ne assolit prestigi professional força més enllà.

2) Del segle XVIII l'únic antecedent - i no gaire interessant- que he trobat és el del funcionari i viatger il·lustrat **Francisco de Zamora** que en la descripció que va fer de Blanes en el seu Diari de Viatges per Catalunya, en l'aspecte que ens ocupa, va ressaltar que **Sant Bonosi i Sant Maximia** eren fills de la Vila. Zamora va passar per Blanes el febrer de 1790 i, enmig de la descripció general que en va fer, es fa ressò dels sants com a fills destacats de la Vila.

3) Durant la primera meitat del s. XIX l'única referència que tenim sobre un personatge destacat és un elogi al metge i botànic blanenc **Joan Francesc de Bahí i de Fontseca** publicat per **Josep Manuel de Capdevila**. En la segona meitat del segle, **Cortils i Vieta** no especifi-

ca cap llista d'il·lustres, però a partir dels seus llibres o dels articles publicats a la Revista de Girona podem copsar la seva reiterada insistència i admiració per Jaume Ferrer de Blanes i Fra Gaspar Roig i Jalpí.

4) La gran majoria d'aportacions en el camp dels personatges il·lustres s'esdevenen durant el segle XX. El primer autor amb referències d'aquesta mena que trobem és **Josep Alemany i Borràs**. En el seu *"Blanes, Ensaig d'Estudi crític econòmic-polític-social"* de 1904 no especifica exactament l'existència de personatges rellevants però, enmig del clima altament crític de l'obra, la lloança a les persones que esmentaré a continuació esdevé clarament reveladora de la gran categoria que els atorga. A banda, són presentats com a personatges exemplars.

Jordi Molina

Els principals són:

- **Josep Cortils i Vieta:** Escriptor, poeta, asagista, historiador, folklorista i catalanista. Pare de la Renaixença a Blanes
- **Joan Benejam.** Mestre i pedagog menorquí d'ideari republicà. Va donar classes al Colegio Blandense i va promoure el primer diari blanenc: La Legalidad (1868).

Alemany lloa també l'esperit dels fabricants i, concretament, el de:

- **Pere Bori i Fontanelles:** Artífex d'una serradora amb màquines de vapor al lloc que més tard va ocupar Can Tosas. Cal dir que era el seu sogre.

Finalment també destaca el paper d'emprenedors d'alguns dels senyors feudals de la Vila. Concretament de:

- **Bernat de Cabrera:** Feudal impulsor de la construcció del Palau

Mn. Joan Batlle

- **Violant de Cabrera i Prades:** Feudal promotora de la Font Gòtica
- **Gastó de Montcada:** Feudal que va atorgar importants privilegis a la Vila.

D'aquest autor també obtenim un rànquing de candidats a **anti-homenots**. Parla:

- D'ajuntaments deixats: concretament els dels alcaldes (Bosch, Roig, Vilà o Carbó. És a dir els del tombant de segle XIX al XX
- De rectors decrepits, que no anomena
- D'americanos rendistes i inútils per a la Vila, fàcils d'imaginar
- I de l'inútil Primer Casino

5) L'historiador gironí **Joaquim Botet i Sisó** dins la "*Geografia General de Catalunya de Carreras i Candi*", publicada entre 1913 i 1918, en l'apartat de Blanes parla dels seus *fills distingits*, i anomena:

- **Fra Vidal de Blanes**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Joan Pau March i Jalpí**
- **Joan Gaspar Roig i Jalpí**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Sant Bonosi i Maximia**

6) L'escriptor i historiador **Vicenç Coma i Soley**, de Can Vicenç Udal, en la seva obra *Blanes, Notes Històriques* de l'any 1922 dedica una especial atenció a:

- **Teolongo Bachio**
- **Els sants Bonosi i Maximia**
- **Bernat de Cabrera**
- **Bernat Boades**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Fra Joan Gaspar Roig i Jalpí**

Més tard, l'any 1959, el mateix Coma va publicar l'obra *Blanes, Barcelona i Sanremo*; una mena de memòries "barceloninoblanenques" d'entre 1906 i 1936. En aquesta obra esmenta moltíssim personatges, tants que el llibre inclou un índex onomàstic. D'entre els molts que hi ha de Blanes posà especial èmfasi en **Joaquim Ruyra**, **Josep Vieta (Pepito Bagué)**, **Josep Roig i Raventós**,

Filomena Miralbell, **August M. De Borràs i Jalpí** o **Joan Garriga Massó**.

7) En un poema del prevere **Fèlix Paradedà** publicat a la revista Recvll el desembre de 1923 titulat *Retrat de blanencs il·lustres*, hi apareixen:

- **Teolongo Bachio**
- **Sant Bonosi i Maximia**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Mn. Bernat Boades**
- **Fra. Gaspar Roig i Jalpí**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Joan Ribas i Carreras:** Poeta, escriptor i activista cultural vinculat als cercles associatius i sindicals catòlics. Apareix per primera vegada amb Paradedà.

8) L'escriptor Joaquim Ruyra, en diversos passatges de les seves *Obres Completes*, manifesta admiració per diversos personatges:

- **Joan Benejam**
- **Joan Valentí:** Col·laborador de Recvll
- **Emerencià Roig i Raventós:** Investigador i autor d'obres de caire marítim.
- **Mn. Anton Falcó:** Rector de Santa Maria

I dedica mots d'alabança en diverses crítiques a:

- **Josep Roig i Raventós:** Metge i escriptor
- **Vicenç Coma i Soley:** Escriptor, periodista i historiador

9) Ja després de la Guerra, el mateix **Josep Pla**, a través de la seva *Guia de la Costa Brava o d'Aigua de Mar*, en descriure Blanes també esmenta diversos personatges:

- **Joaquim Ruyra:** Omnipresent en tota la descripció de Blanes
- **Vicenç Coma i Soley:** que situa com a erudit de la història local
- Parla de **Bernat Boades i Roig i Jalpí**
- De **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Dels vescomtes de Cabrera:** Bernadí de Cabrera o Anna de Cabrera
- De **Josep Roig i Raventós:** Metge, literat i propietari d'una casa-museu

Pere Puig i Llena

Del gremi botànic:

- **Carles Faust:** Industrial fundador del jardí botànic Mar i Murtra
- **Antoni Palau i Verdura:** Metge i botànic del s. XVIII, primer traductor de l'obra de Linné
- **Ferran Rivièrre de Queralt:** Industrial i promotor del Pinya de Rosa

També esmenta els propietaris de cases senyori-als **Rosend Tosas** i **Amado Carreras**. I els arquitectes **Francesc Folguera** i **Isidre Puig Boada**.

Potser no cal esmentar-ho però **Joaquim Ruyra**, tant per bé com per mal, va ser un dels molts *homenots* retratats per Pla. Sembla que Pla feu la seva feina molt "d'oïdes" i alguna de les diverses descripcions utilitzades per a la descripció s'ajustava poc a la realitat. Aquest fet va ser molt comentat per gent de lletra que coneixia bé Ruyra com ara Josep M. de Sagarra o Coma i Soley.

10) Uns anys després **Salvador Ginesta** en l'apartat dedicat a Blanes de la seva obra *La Comarca de la Selva* destaca diversos *Fills Il·lustres*:

- **Josep Cortils i Vieta**
- **Nil Fabra i Deàs**: Periodista i escriptor. Va crear la primera agència de notícies a l'Estat espanyol.
- **Joan Pau March i Jalpí**
- **Fra Roig i Jalpí**
- **Joaquim Ruyra**
- **Sant Bonosi i Maximià**
- També recull estiuejants il·lustres: Ferran Agulló, Joan Maragall, Josep M. de Segarra, Junceda, els Roig i Raventós o Francesc Camprodon.

Des dels anys vuitanta fins a la fi del segle XX han sovintejat les llistes de blanencs il·lustres:

11) L'estudiós blanenc **Josep Mestres** en el seu llibre *El Desenvolupament socioeconòmic de la Vila de Blanes*, de 1981, en l'apartat de blanencs il·lustres, hi situa:

- **Josep Cortils i Vieta**
- **J. Alemany i Borràs**. Escriptor, fotògraf i promotor cultural. Fou administrador de la revista la Il·lustració Catalana i secretari dels Jocs Florals de Barcelona.
- **Josep Roch i Ametller**: Industrial i comerciant. Activista cultural.
- **Mn. Joan Batlle**: Organista de Santa Maria, fundador de la coral de Santa Cecília i sots-director de l'Orfeó
- **Emili Mestre i Solé**: Músic, pianista i primer director de l'Orfeó de Blanes
- **Joan Ribas i Carreras**. Poeta, literat i activista social, cultural i polític.
- **Joaquim Ruyra i Oms**

12) L'editor, escriptor i navegant **Carlos Bar-ral**, en el seu relat *Catalunya des del mar* de 1982 quan explica el seu pas per davant de Blanes esmenta alguns personatges:

- Primer de tot parla de **Joaquim Ruyra**
- Després comenta diverses persones del món

mariner: **L'hereu Bagué (Josep Vieta)**, en **Mitjarmilla** o en **Pau Negre**

13) La Gran Enciclopèdia Comarcal, en l'entrada de Blanes del volum de la Selva, destacava els següents personatges:

- **Joaquim Ruyra**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Joan Pau March i Jalpí**
- **Joan Gaspar Roig i Jalpí**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Nil Fabra i Deàs**

14) El periodista **Pep Collelldemont** en la *Guia de la Selva Marítima de EL PUNT* editada l'any 1990 en parlar dels *personatges que han fet història* de Blanes hi situa:

- **Mn. Bernat Boades**
- **Fra Roig i Jalpí**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Nil Fabra i Deàs**
- **Joaquim Ruyra**
- **Vicenç Coma i Soley**

Fa molt poc, entre l'any 2001 i el 2004 hi ha hagut les darreres aportacions al tema. Han estat de tres autors blanencs.

15) La primera és la que va fer **Josep Freixa** l'any 2001 titulada *Blanencs a l'enciclopèdia* com a col·laborador de la revista Actual. Atenent al criteri d'aparició a l'Enciclopèdia Catalana fa un llistat de blanencs de naixement i de cor. Són:

- **Joaquim Ruyra**
- **Bernat Boades**
- **Joan Benjam**
- **Francesc Folguera**: Arquitecte amb casa i obra a Blanes.
- **Junceda**: Dibuixant i ninotaire. Membre actiu dels cercles culturals blanencs fins a la seva mort.
- **Josep Manyanet**: Fundador del Fills de la Sagrada Família
- **Josep Maurí i Serra**: Notari i autor de diversos llibres d'història de Blanes

- **Joan Padern**: Pintor que ha treballat l'aquarel·la, l'hiperealisme i l'abstracció.
- **Josep Roig i Raventós**
- **Àngel Planells**: Pintor surrealista i posteriorment figuratiu. Fou professor de l'escola d'Arts i Oficis durant la Guerra.
- **Josep Alemany i Borràs**
- **Joan Francesc de Bahí i de Fontseca**
- **Joaquim Casas Busquets**: Escriptor blanenc establert a Mataró
- **Vicenç Coma i Soley**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Nil Fabra i Deàs**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Antoni Palau i Verdera**
- **Joan Ribas i Carreras**
- **Fra Roig i Jalpí**

16) La següent aportació cronològica és **d'un servidor** i es tracta d'un petit llistat de personatges famosos inclòs en l'opuscle dedicat a Blanes de la col·lecció Els Pobles de la Selva. Hi apareixen:

- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Fra Gaspar Roig i Jalpí**

- **Antoni Palau i Verdera**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Nil Fabra i Deàs**
- **Josep Alemany i Borràs**
- **Joaquim Ruyra**
- **Àngel Planells**
- **Roberto Bolaño**: Premiat escriptor d'origen Xilè establert i mort a Blanes

17) La darrera de les aportacions correspon a l'estudiós i exalcalde **Domènec Valls**. En la secció Retalls de Blanes de la revista actual l'any 2004 es va publicar una sèrie titulada: *Personatges Il·lustres de la nostra Vila*. Eren:

- **Josep Cortils i Vieta**
- **Josep Alemany i Borràs**
- **Josep M. Pons i Guri**
- **Joan Francesc de Bahí i de Fontseca**
- **Antoni Palau i Verdera**
- **Joan Ribas i Carreras**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Joan Roig i Soler**
- **Alfred Garriga i Mestres**

Àngel Planells

Maria Teresa Bedós

I tenim constància que varen quedar per publicar:

- **Fra Vicenç Sala.** Autor de la transcripció del Llibre de la Universitat de la Vila de Blanes
- **Fra Roig i Jalpí**
- **Vicenç Coma i Soley**
- **Josep Maurí i Serra.** Notari i estudiós de la història
- **Joan Carbó i Xifra:** Alcalde entre 1910-1913

Arribats a aquest punt, i només per aportar una dada estadística al dilema dels homenots, els diré que després de recomptades totes les propostes dels autors suara esmentats, els personatges que més vegades apareixen citats són:

1. **Fra Gaspar Roig i Jalpí**
2. **Jaume Ferrer de Blanes**
3. **Josep Cortils i Vieta**
4. **Joaquim Ruyra**
5. **Mn. Bernat Boades**
6. **Sant Bonosi i Maximia**
7. **Vicenç Coma i Soley**
8. **Nil Fabra i Deàs**
9. **Josep Alemany i Borràs**
10. **Joan Ribas i Carreras**

Maria Dolors Oms i Bassols

Un 40 % dels noms d'aquesta llista corresponen a la influència de la vella historiografia que beu de les fonts de Fra Roig i Jalpí. (1, 2, 5, 6). Un 30 % són noms relacionats amb la Renaixença cultural catalanista a partir de Cortils i Vieta (3, 9, 10). Nil Fabra és destacat com a precursor d'una branca informativa, Coma i Soley és l'erudit local típic de la primera meitat del s. XX, i Ruyra és el gran referent literari local i nacional.

A banda de totes aquestes llistes que proposen directament personatges destacats, tindriem altres indicadors que ens poden ser d'ajuda per a ampliar el ventall de ciutadans significats de la nostra societat, sobretot del segle XX.

- Per exemple en el *Llibre de l'amistat* publicat per Benet Ribas l'any 1992, l'autor descriu 75 anys de vida blanenca a través del retrat de multitud de personatges del seu entorn. Hi apareixen més de 70 noms.
- L'any 2003 la Diputació de Girona va publicar *L'Atles Literari de les Terres de Girona*. En el capítol dedicat a Blanes de l'apartat de la Selva escrit pel professor universitari Narcís Figueras hi apareixen els principals referents literaris de la Vila
- En darrer lloc, la visió institucional també pot ser un indicador útil a l'hora de triar els homenots blanencs. Els diversos equips de govern de la història de la Casa de la Vila han manifestat les seves preferències atorgant noms a carrers o també escollint els pregoners de la Festa Major. D'entre els pregoners en podríem destacar dues dotzenes de molt vinculats a Blanes i d'entre els personatges que han donat nom a carrers se'n podrien destacar cap a una trentena.

Un altre aspecte a comentar és que des de la nostra visió del segle XXI en aquestes termes es troben a faltar alguns dels protagonistes de la història que també han jugat un paper objectiu en el conjunt transformador de la societat: són, per exemple, representants de les classes populars (menestrals, treballadors, caps de colla, confra-

res, sindicalistes, caps gremials ...) o simplement les dones, unes de les grans oblidades de la història si és que no eren senyores nobles amb empena. Justament fa molt poc l'escriptora Marta Pessarrodona ha publicat a *Destino* un volum titulat *Donasses*, on retrata 22 dones eminents de la societat catalana dels segles XIX i XX. És a dir, ja comptem amb Homenots i Donasses.

Per tant, és evident que algun paper cal atorgar a Blanes a senyores com:

- L'escriptora: **Maria Castanyer**
- La pintora i promotora de les danses: **Maria Teresa Bedós**
- La primera dona, que jo conegui, que ha desenvolupat un càrrec públic important en la història municipal: **Maria Dolors Oms i Bassols**
- La primera assistenta social de Blanes: **Conxita Requena**
- **Violant de Prades**, la promotora de la Font Gòtica al s. XV
- La pintora anglesa resident a Blanes, **Rachell Russell** (Sra. Nell)
- La reconeguda creadora contemporània **Mayte Vieta**
- O a la novel·lista **Roser Atmetlla**

Això només per citar-ne algunes!

Com veuen, un camp com el de la història local i els seus protagonistes, que podria semblar molt fressat, estem descobrint que és tot el contrari. Bé, a partir de totes aquestes fonts m'he aventurat a elaborar un llistat general que he ordenat per àmbits temàtics i que conté només una primera aproximació a algunes persones remarcables de la nostra societat al llarg del temps. Tot i que ja he comentat que no tinc cap pretensió d'exhaustivitat, hi apareixen més de 100 noms dividits en:

- literats / poetes / gent de lletra
- gent de l'art (pintors, escultors, fotògrafs, cineastes ...)
- conreadors de la història
- clergues / gent d'església / Sants
- polítics / gent de la cosa pública / autoritats
- músics / món de la música i l'espectacle
- científics / metges / arquitectes
- industrials / comerciants / prohoms
- ensenyants / periodistes
- esportistes

Rafael Bataller

Mayte Vieta

Una aproximació als possibles *homenots* blanencs

Literats / poetes / gent de lletra • Joaquim Ruyra i Oms • Josep Alemany i Borràs • Joan Ribas i Carreras • Josep Roig i Raventós • Jaume Reixach • Pere Puig i Llena • Roberto Bolaño • Roser Atmetlla • Maria Castanyer • Joan Adell • Salvador Macip Gent de l'art (pintors, escultors, fotògrafs, cineastes...) • Àngel Planells (Pintor) • Joan Padern (Pintor) • Rafael Bataller (Pintor) • Maria Teresa Bedós (Pintora) • Mayte Vieta (Artista) • Jaume Coll (Escultor) • Joan G. Junceda (Dibuixant) • Jaume Corominas S.F. • Quim Serrano/Antoni Selvaggi • Josep Pons Girbau (Fotògraf) • Josep Alemany i Bori (Fotògraf) • Joan Castanyer (Cineasta) • Ricard Ferrer (Pintor) • Domènec Reixach (Teatre) • Rachel Russell (Pintora) Científics / metges / arquitectes • Antoni Palau i Verdera (Botànic) • Carles Bas i Peired (Biòleg) • Carles Faust (Mecenes) • Francesc Folguera (Arquitecte) • Isidre Puig Boada (Arquitecte) • Xavier Brunet (Metge) • Joan F. Bahí i Fontseca (Botànic)	• Joan Baptista Borrell (Metge) • Joan Baptista Florit (Metge) • Esteve Rocafort (Arquitecte) • Miquel Balvey i Bas (Metge) • Guillem Narberhaus (Paisatgista) • Antoni Andreu Massó (Enginyer) Clergues / gent d'església / sants • Sant Bonosi i Maximià (Llegenda) • Bernat Boades • Jaume Arcelos • Guillem Rovira • Josep Manyanet • Fra Vidal de Blanes (S. XV) • Fra Jofre de Blanes • Pere Morull (S. XVII) • Guillem Rovira • Miquel Àngel Ferrés Polítics / vida pública / autoritats • Jaume Ferrer de Blanes • Joan Garriga Massó • Joan Pau March i Jalpí • Theolongo Bacchio (Llegendari) • Maria Dolors Oms i Bassols • Domènec Valls i Coll • Bernat de Cabrera • Violant de Prades • Bru Centrich i Nualart • Gastó de Montcada
---	--

Músics / món de la música i l'espectacle • Mn. Joan Batlle • Emili Mestres i Solé • Joaquim Alqueza SF • Jordi Molina • Josep M. Guinart • Mario Ros Vidal • Esteve Baltrons i Roura (Esteban) • Pere Portell • Maria Rosa Vidal • Josep Maria Piguillem Conreadors de la història • Fra Gaspar Roig i Jalpí • Josep Maurí i Serra • Josep Cortils i Vieta • Emerencià Roig i Raventós • Josep Mestres i Rovira • Jesús Crous i Collell • Josep Bota-Gibert • Alfred Garriga i Mestre (Lau) • Vicenç Coma i Soley Industrials / comerciants / prohoms • Pasqual Boada i Nogués • Pere Bori i Fontanelles • Benet Ribas i Fugarolas • Agustí Vilaret i Centrich • Ferran Rivière de Queralt • Nissaga Bagué (Vieta) • Nissaga Esteveta (Gibernau) • Vicenç Coma i Ferrer • August M. de Borràs i de Jalpí • Joan Burcet i Camps • Salvador Reynaldos i Cabot • Salvador Massó i Palau • Nissaga Barreras	Ensenyants / Periodistes • Joan Benejam (Colegio Blandense) • Napoleó Soliva (La Vila) • Nil Fabra i Deàs • Ricard Reñé i Mir (La Vila) • Josep Albert (La Vila) Activisme social • Conxita Requena • Maxi Antequera Barbero • Mn. Joaquim Casadevall Esportistes • Rafel Casamor Vilà (Futbol) • Jordi Tosas (Alpinisme) • J. Manel Gómez Canet (Boxa) • David Sarabia (Boxa) • Anna Rosa Moreno (Atletisme) • Lluís Tremoleda (Futbol) • Xavi Marina (Atletisme) • Óscar Serrano (Futbol) • Josep M Ruiz Esgleas (Futbol) • Josep Zurita Tor (Enduro/Cross) • Joan Zurita Tor (Trial) • José Parra Martínez (Futbol) • Neus Garriga (Vela) • Joan Costas (Vela) • Josep Pérez (Vela) • Ramon Moliner (Bàsquet) • Frederic Cullell (Futbol) • Agustí Rabassa (Bàsquet) • Jordi Zurita Pérez (Ral·lis) • J. Antoni Gómez Torres (Boxa) Agraïxo la col·laboració: d'Albert Ros, Joaquim Illas, Juli Baca, Salvador Torrent, Aitor Roger, Joan Baltrons i Antoni Reyes García.
---	--

Vicenç Coma i Soley

Ara que ja comptem amb un llistat d'aproximació a persones nascudes o arrelades a Blanes, l'activitat de les quals pot merèixer el record privilegiat per part dels seus veïns, és hora d'entrar en el que aquest conferenciant entén que haurien de ser els trets distintius dels homenots blanencs. Entenc que, per una banda, haurien de ser les persones que a partir de la seva activitat professional o vocacional han fet una aportació significativa al conjunt de la societat blanenca. Una aportació de tipus cultural, científica, associativa, social o econòmica. Persones que s'han mogut més enllà de l'esfera personal per oferir als seus veïns quelcom de profitós i aprofitable per a tothom qui ho hagi volgut. Quelcom per a millorar la convivència o el que avui en diem qualitat de vida. Una qualitat que entenc tant en el pla material com en l'espiritual.

Però entenc, per altra banda, que també és positiu valorar els mèrits personals adquirits per l'individu en la seva disciplina si han ajudat a difondre i a donar una bona imatge nacional o internacional de la seva vila nadiua o d'adopció. Aquest és un factor a no negligir. Algunes de les persones que es podrien citar i que des del meu punt de vista s'adiuen amb aquests requisits són:

- **Joaquim Ruyra**
- **Fra Gaspar Roig i Jalpí**
- **Josep Cortils i Vieta**
- **Jaume Ferrer de Blanes**
- **Joan G. Junceda**
- **Joan Padern**
- **Josep Roig i Raventós**
- **Josep Alemany i Borràs**
- **Josep Pons i Girbau**
- **Pasqual Boada i Nogués**
- **Joaquim Alqueza**
- **Roberto Bolaño**
- **Carl Faust**
- **Domènec Valls i Coll**

Finalment, i atès que és l'home en societat el protagonista de la història, permetin-me que la meva valoració d'homenots no es quedi només en les singularitats sinó que abasti també els conjunts d'homenots. És a dir, les entitats, associacions i grups d'individus o col·lectius que han tingut un pes remarcable en la societat blanenca contemporània atenent als mateixos requisits anteriors. Podríem parlar, entre d'altres, del comú de la Vila o Ajuntament, de la Parròquia, de l'Hospital de Sant Jaume, dels gremis (com el de *mareantes*), de

les confraries, del Casino, de les escoles de la Vila, del col·legi Blandense, posteriorment Els Padres, de Les Monges, dels Instituts, de l'Orfeó de Blanes i la Capella de Santa Cecília, de la Casa del Poble, de Recvll, de la Cooperativa Agrícola, del Centre Catòlic, de la Creu Roja, dels Pomells de Jovenut, del Sindicat Únic, del Club Vela, de l'Esbarjo, d'Acció Catòlica, de La Banda, de l'AFIC, de l'Esbart, d'Aspronis i el taller el Vilar, de les CCOO, de la UGT, del CEAB, dels clubs de Futbol, Bàsquet o Hoquei, de l'Associació de Turisme, de l'Agrupament Escolta, dels grups de teatre, o d'empreses com ara Els Teixits, can Toses, can Genís, Caves Mont-Ferrant o de l'omnipresent SAFA.

N'hi ha molts més, d'entitats i col·lectius, però aquests ja poden servir com a mostra per explicar la força de la intervenció col·lectiva del homes i les dones. Una força que, per exemple, ha d'explicar canvis històrics recents com ara la gran revolució urbana que ha transformat la nostra ciutat al s. XX, l'emigració o la implantació de la societat democràtica. Queda per a un futur ampliar la llista d'homenots amb actuacions recents de persones i entitats que han destacat en el camp de la història, de les indústries o els tallers, de les fundacions i associacions lúdiques i culturals, de l'esport, del periodisme o de l'empresariat turístic o immobiliari. També caldrà incorporar els nostres representants polítics a les Corts de

Roberto Bolaño

Madrid, al Parlament de Catalunya o a la Diputació. Afortunadament, pel que s'entreveu, el doll no s'estroncarà.

I ara - parafrasejant un comiat del benvolgut Josep Alemany en el seu polèmic *Estudi crític de 1904* -: *permeteu-me qu'enviï un calurós saludo a la meva vila nadiuha y al ferho li digui ab tot'l cor y sense passions ni prejudicis de cap mena ; Desvetllat ! Estudia'l teu passat, fixat en lo present y pensa ab demà. Aixís honrarás als blanenchs y't farás gran y rica.*

Antoni Reyes i Valent
Llicenciat en història i màster en arxivística

Joan Padern

06

Orígens de SAFA-Blanes, iniciadora de la química tèxtil a Espanya

per Pere Sala i López

El proper dia 13 de desembre es compliran 100 anys de la constitució de la Sociedad Española de Seda Viscosa (SESV), companyia que el 1923 seria refundada amb el nom de SAFA (SA de Fibras Artificiales) i que instal·laria a la vila de Blanes una gran fàbrica de fil químic, conegut com a raíó viscosa (seda de cel·lulosa).

El treball que presentem es proposa d'oferir una aproximació als orígens d'aquesta empresa i, per extensió, als primers decennis del desenvolupament del sector de fibres tèxtils químiques, això és, des de finals del segle XIX fins a 1930. La rellevància de l'esmentada societat en aquesta indústria és clau, atès que va ser la pionera a Espanya no només del raíó o fibra artificial cel·lulòsica (des de 1906 i especialment a partir de 1926, a la factoria de Blanes), sinó també del niló o fibra petroquímica, sintètica (l'any 1953, en la mateixa fàbrica de la Selva).

Iniciem el text apropant-nos a les diferents tecnologies d'obtenció del fil artificial a partir de fibres vegetals, que culminen en el mètode adoptat per SAFA, el del raíó viscosa, que va ser també el de major implantació internacional. Continuem després amb una síntesi sobre la història de les diverses indústries franceses que varen formar la societat Comptoir des Textiles Artificielles (més tard Rhône-Poulenc), socia tecnològica de la família Vilà, fundadora de SESV i de SAFA. Veurem aquí, i en l'apartat següent relatiu a les fàbriques Vilà, com el denominador comú de la majoria de les empreses europees introductores del raíó en els seus respectius països és la seva especialització originària en l'aprest i els acabats de teixits de cotó o de seda natural, segment caracteritzat dins de la cadena tèxtil tradicional per l'ús intensiu dels tractaments químics. En darrer lloc, ens centrarem en la constitució, el 1923, de la societat que ens ocupa, així com en diversos aspectes sobre l'edificació i les primeres produccions (a partir de 1926) de la planta de Blanes.

◀ Fons SAFA (AMBL)

Al final afegim un apèndix estadístic (taules i gràfics) de dades relatives tant a SAFA i al seu pes dins del sector de fibres químiques a Espanya durant els anys inicials de la seva trajectòria, com a les grans xifres de la fabricació mundial del tèxtil cel·lulòsic i sintètic durant el conjunt del segle XX.

I. La seda artificial: de Chardonnet a la viscosa

La primera fàbrica de fil artificial d'Europa —i del món— es va instal·lar el 1891 a iniciativa del comte Hilaire de Chardonnet (Société de la Soie de Chardonnet) a la seva ciutat natal, Besançon, capital del Franche-Comté, prop de la frontera francosuïssa. El mètode d'elaboració, que ell mateix va patentar el 1884 i que més tard es va anomenar seda al nitrat, consistia en el tractament de la fibra cel·lulòsica —procedent de residus de cotó— amb una barreja d'àcid sulfúric i d'àcid nítric. Es convertia així en nitrat de cel·lulosa (nitrocel·lulosa), la dissolució del qual en alcohol i èter permetia que circulés a pressió a través d'un cilindre estret o tovera (dit també filera d'extrusió) acabada en diversos forats minúsculs dels quals fluïen els fils, solidificats al moment en contactar, ja fos amb aigua freda (per coagulació —modalitat de *filatura humida*—) o amb aire calent (per evaporació del dissolvent —*filatura seca*—).¹ En el primer any d'activitat, l'enginyer i químic francès va aconseguir filar una mitjana de 50 kg diaris. Tot i que el cost era elevat, el principal obstacle a la seva difusió comercial no va ser el preu sinó la inflamabilitat del producte, atès que el procés de desnitrificació al qual era sotmès no reduïa de manera suficient aquell risc. Al cap d'uns anys, Chardonnet va vendre la patent als EEUU, on es va materialitzar una producció important un cop conegut el procés complet d'incombustibilització del nitrat de cel·lulosa.²

Els inicis de la seda *Chardonnet* es remunten al descobriment del *cotó pólvora*, és a dir, de la mateixa nitrocel·lulosa. Va ser el també francès H. Braconnet qui, el 1832, va mesclar per primera vegada —comprovant la seva alta capacitat d'ignició—, cel·lulosa amb àcid nítric.³ Amb tot, l'ús de la nitrocel·lulosa com a explosiu no es va introduir fins molt més tard, quan es va poder equilibrar la barreja per mitjà de la seva dissolució en acetona, cosa que la transformava en una gelatina apta per emmotllar i fabricar en diferents mides i potències. Això fou possible gràcies a P. Vieille, un altre científic gal, ocupat a trobar un substitut per a les pólvores convencionals utilitzades per l'exèrcit, anomenades *negres*, fetes de sofre, carbó i nitrat potàssic.⁴ Va assolir el seu objectiu el 1884 (quasi al mateix temps que Chardonnet filava la seva fibra en alcohol i èter), i el seu producte va ser conegut com a —a més de cotó pólvora— *pólvora sense fum*, ja que cremava sense desprendre fum. Aquest explosiu, després d'un important desenvolupament a partir de la I Guerra Mundial, va acabar substituint, efectivament, les pólvores negres.

Afegim, d'altra part, que l'altre gran explosiu de referència, la dinamita, va ser descobert per Alfred Nobel el 1862, en aconseguir una estabilització mínima, en aquest cas, del líquid de nitroglicerina. El 1864 una forta explosió va malmetre la seva fàbrica (i va provocar la mort del seu fill menor i el tancament de l'establiment per ordre del Govern suec). Tanmateix, va continuar, clandestinament, els seus experiments, fins a trobar, el 1867 (i patentar a GB i EEUU), un sistema segur de maneig i transport del producte a base de barrejar la solució amb un tipus de terra silícica que l'absorbia adequadament.

El 1884 va ser l'any de la nitrocel·lulosa. No només pels èxits de Vieille i Chardonnet, el primer a obtenir-la gelatinitzada per a pólvora, com dèiem, i el segon a dissoldre-la per a ús tèxtil, sinó a més per la seva manipulació amb àcid acètic, a càrrec del britànic J. W. Swan, amb la qual també

va produir fil artificial. Swan, especialista en el camp no pas de la filatura sinó en el de l'electricitat, estudiava la millora de la lluminositat de les petites làmpades d'incandescència (inventades per T. A. Edison el 1878) a través d'un nou filament ignífug a base de fibra de cotó. Va diluir en alcohol la nitrocel·lulosa a l'àcid (dit també, a més d'acètic, *àcid del vinagre*) i obtingué, igualment per extrusió en una tovera (en curs forçós, a pressió), un fil brillant. Va avançar també en el desnitrificació de la fibra a fi d'evitar-ne la combustió. En considerar el seu ús tèxtil, va elaborar algunes mostres de teixits (*artificial silk*, en va dir) i les va presentar a l'Exposició Internacional de Londres de 1885. Però ningú no es va interessar per la possibilitat de la producció industrial.

Un altre salt important procedent d'Anglaterra en la investigació del material que en la dècada de 1920 es coneixeria com a *raió* (de l'anglès *ray* —brillantor—, *glanz* en alemany) va venir dels químics Ch. Cross i E. Bevan el 1892, un any després de l'obertura de la fàbrica de Chardonnet de seda al nitrat. Es tracta en aquest cas del mètode de la seda viscosa, que en les dècades a venir seria com sabem el de major projecció mundial, de llarg. Consistia a tractar la cel·lulosa —un cop estovada en sosa càustica— amb sulfur de carboni, i es formava d'aquesta manera el *xantogenat* de cel·lulosa, la barreja del qual altra vegada amb sosa el transformava en una massa enganxosa, *viscosa*, a punt ja, previ filtratge, per circular en extrusió per la tovera i sortir per la filera perforada (porus d'entre 0,05 i 0,012 mm de diàmetre). Els fils resultants se solidificaven en contactar amb una mescla coagulant d'aigua, àcid sulfúric i sulfat de sosa.⁵ (*Vegeu l'esquema 1, a l'apèndix final*).

A més de les fibres artificials de viscosa i al nitrat, es va desenvolupar un altre procediment, al coure (o cupramònic), basat en la dissolució de la cel·lulosa en òxid de coure-amoníac, i posterior coagulació del fil sortit de la tovera en un bany amb sulfurí. Després dels primers resultats de L. H. Despeissis el 1890, van ser els alemanys H.

Pauly, M. Fremery i J. Urban qui, el 1897, dugueren a terme els primers assajos a escala industrial, intents que varen culminar en la constitució de la Vereinigte Glanzstoff AG (VGF) i en l'engegada de la seva factoria el 1900. En la primera dècada del nou segle aquesta companyia va obrir diverses plantes de seda al coure a Alemanya mateix i a França, Àustria i Gal·les. Va fer-se, també, el 1911, amb el pioner germànic de la seda viscosa (G. Henckel), així com, més endavant, el 1925, amb l'altre fabricant teutó de l'especialitat al coure, J. P. Bemberg AG, empresa inicialment dedicada a tints i acabats tèxtils⁶ que l'any citat va patentar un nou procediment cupramònic d'alt rendiment.⁷

Finalment, el quart i últim mètode de fabricació de fibra tèxtil cel·lulòsica va ser la seda a l'acetat, la primera elaboració experimental de la qual, el 1869 a França, es deu a M. P. Schützenberger. Però, tot i els bons resultats posteriors de J. W. Swan (1884) que abans apuntàvem, les dificultats per industrialitzar-la no varen ser superades fins després de la I Guerra Mundial, que va incentivar en gran mesura la producció d'àcid acètic (fruit de la destil·lació seca de la fusta —cocció que gene-

rava a més a més carbó residual, metanol i altres gasos—), i la dels seus derivats acètics, com els acetats (d'etil o metil) o l'acetona, utilitzats també per a dissoldre la nitrocel·lulosa en les pólvores sense fum, com hem vist.⁸

França va construir les seves grans fàbriques de fil acetat a partir de 1918. Les fibres de cel·lulosa eren sotmeses a l'acció de l'àcid i l'anhidrid acètics i de l'àcid sulfúric, a més del clorur de zinc i altres compostos. El resultat, és a dir, l'acetat de cel·lulosa, després de rentar-lo, es dissolia en alcohol i acetona a fi d'assolir la viscositat òptima d'extrusió.⁹ En la modalitat del filat en sec, la solidificació dels fils s'aconseguia mitjançant la caiguda en grans càmeres d'aire calent que evaporaven amb rapidesa els diluents.

Aquest procés a l'acetat era, i és, el més car. El seu fil, molt lleuger i brillant, s'adapta millor que cap altre als processos del tint. És impermeable, i presenta un índex molt baix d'absorció d'humitat.¹⁰ El 1970 va suposar al voltant del 5% del total de la producció mundial de raions. El 90% correspongué a viscosa, que és el mètode més econòmic, perquè permet una major escala de

SAFA, antiga entrada principal (AMBL)

fabricació. L'altre 5% es va elaborar al coure, el tipus més resistent.¹¹ La seda al nitrat quasi desaparegué ja abans de la II Guerra Mundial, pels seus alts costos.

II. Els socis francesos de SAFA

Les arrels tecnològiques de la companyia que estudiem es remunten a la llarga tradició sedera de la segona capital de França, Lió. Aquest *savoir-faire* en el ram seder se singularitza en el nostre cas en la família Gillet.

François Gillet va establir el seu taller de tints de seda natural cap a 1860 en l'esmentada ciutat del Roina. Una dècada més tard, el 1871, va constituir juntament amb els seus fills la Société des Produits Chimiques Gillet et Fils. Varen instal·lar successives fàbriques tintòries a Lió (dues unitats, una al districte de Vaise, l'altra a Quai de Serin), a Villeurbanne —adjacent a l'est de Lió— i a Villefranche sur Saône, a uns 30 km al nord-oest de la citada metròpoli.

A començaments del nou segle i sota les presidències de Joseph i Edmond Gillet, l'empresa va estrènyer els contactes amb la Société Française de la Viscose, fundada el 1903 pel grup Carnot, que havia adquirit la patent anglesa de la seda artificial viscosa de Cross & Bevan.¹² Ernest Carnot, enginyer i financer amb importants interessos en transports marítims i mineria, i fill del president de la República Sadi Carnot —assassinat a la mateixa ciutat de Lió el 1894 per un anarquista italià—, va emplaçar la factoria de viscosa a Vals-les-Bains, al sud-oest de Valence (al centre de la gran vertical del Roina). Més tard, va bastir una altra planta a Arques-la-Bataille, al canal de la Mànega. Les filials s'estengueren a Suïssa, Bèlgica, Itàlia i Espanya, aquí en societat amb els hereus de Josep Vilà i Soler, futurs fundadors de SAFA.

L'acostament entre ambdues famílies, Gillet i Carnot, es va traduir en la constitució el 1904 de

Central tèrmica de SAFA (AMBL)

Comptoir des Textiles Artificielles, cridat a ser el conglomerat líder de la seda artificial mundial al costat de la britànica Courtaulds i de l'alemanya Vereinigte Glanzstoff Fabriken (VGF), abans al·ludida (*vegeu en la taula 4 de l'apèndix el llistat de les fàbriques dels grans grups del sector*). Precisament en aquests inicis del segle XX les empreses citades fixaven posicions en el nou negoci. Courtaulds, fabricant seder convencional (seda natural), comprà en el mateix any 1904 la patent de la seda viscosa al seu país i als EEUU. Va començar la producció a Coventry el 1907, i va aconseguir filar 70 tones aquell any. I, el 1910, s'establí als EEUU (American Viscose Co.).¹³ Per la seva part, VGF va iniciar la seva fabricació del nou teixit —pel sistema cupramònic, ja ho sabem— el 1900. Tres anys després ho feia a França mateix —a Givet, Ardenes, a la frontera amb Bèlgica—, així com, el 1906, a Àustria i el 1908 a Gal·les, tal com hem dit.¹⁴ Amb tot, l'avantatge de la Société Française de la Viscose i del Comptoir des Textiles Artificiels radicava, a banda de les majors economies d'escala en la fabricació de

la viscosa, en els seus camps d'aplicació més diversificats en comparació al fil cupramònic.

Ernest Carnot va prendre així, amb èxit, el relleu del seu company de facultat a París, el comte de Chardonnet, la fàbrica del qual —de seda al nitrat—, la de Besançon (1891), iniciadora mundial —recordem-ho— del tèxtil artificial, no va tenir continuïtat (tanmateix més tard, en la ciutat del Franche-Compté, situada a uns 200 km al nord-est de Lió, la societat Rhodiaceta, nascuda el 1924 del si de Comptoir des Textiles Artificiels, va establir-hi una de les seves majors fàbriques, de gran creixement durant la dècada de 1960).

A part de la unió amb el grup Carnot, l'expansió societària de la família Gillet es va articular també a través d'aliances en el sector més específicament químic, en especial amb la Société Chimique des Usines du Rhône, fundada el 1895 per P. Monnet, A. Gilliard i J. M. Cartier, experts en colorants artificials procedents de Ginebra.¹⁵ Aquests científics i emprenedors establiren la seva primera planta, de quitrà tintori, a Saint-Fons, molt a prop de Lió, al sud. Un parell d'anys més tard varen iniciar la producció de fàrmacs i varen crear una distribuïdora de productes químics per a la indústria fotogràfica, bàsicament per a la companyia Lumière. Entre els socis de l'empresa hi figurava la família de químics i farmacèutics de Pierre Whittmann i Etienne Poulenc, els quals, amb els tres fill d'aquest últim, impulsaren una altra important societat l'any 1900, Établissements Poulenc Frères, especialista en farmàcia.

En el decurs de la I Guerra Mundial Usines du Rhône i el grup Gillet varen incrementar considerablement el volum de negoci. No només a Lió, sinó també a la regió de Grenoble (on l'anterior desenvolupament en el segle XIX de la fabricació de teixits de seda natural —amb capitals procedents precisament de Lió— va tenir continuïtat i reemplaçament, a partir de 1920, amb la seda artificial).¹⁶

Mentrestant, en el districte lionès, la fàbrica d'Usines du Rhône a Saint-Fons es va orientar a la producció d'àcid de fenol —matèria base en la fabricació de resines per a explosius— destinat al Servei de Pólvores de l'exèrcit, així com a la de vernissos ignífugs d'acetat de cel·lulosa, aplicats en la superfície exterior dels avions de guerra. Davant de l'auge de la demanda de fenol, l'empresa va construir el 1916 una altra factoria, a uns 30 km al sud, a la vila de Roussillon, amb una producció de 90 tones diàries i una ocupació de més de 1.100 empleats el 1918 (a més a més, elaborava també clor i altres substàncies d'ús bèl·lic). En relació amb l'acetat, després de la guerra la seva fabricació es va concentrar a Roussillon (i es va redoblar, amb una nova planta en el poble veí de Péage), i ara és utilitzat per a productes farmacèutics, fotogràfics (suports acètics i cel·luloides), cosmètics i, és clar, per a fil tèxtil acetat.

Quant a Grenoble, en començar la contesa de 1914, es va ubicar a Pont-de-Claix, a pocs quilòmetres al sud de la capital, la companyia Société du Clore Liquide amb l'objectiu de subministrar compostos per a les armes químiques amb les quals s'enfrontaven França i Alemanya. El 1919 aquesta fàbrica fou adquirida pels Gillet (Produits Chimiques Gillet, fundada l'any següent per Paul Gillet, coneguda per l'acrònim Progil, que va passar a ser la nova denominació del holding petroquímic i agroquímic del grup). En aquesta instal·lació s'hi elaboraven fonamentalment clor, fosfat i àcid acètic, béns destinats a tints tèxtils i d'adobament —la guanteria de pell era un altre sector destacat a Grenoble— i també a herbicides i fertilizants i, molt especialment, a seda artificial. En aquest últim camp, s'ha de destacar que els productes obtinguts per cloració generaven com a residu sosa càustica, enviada a les plantes de raïó associades al grup (Comptoir des Textiles Artificiels) per a la fabricació de la viscosa.¹⁷ Uns anys més tard, el 1926, Progil va situar en aquesta zona de Grenoble una factoria del citat raïó, aquesta vegada com a titular a França del procediment d'Snia Viscosa (Società

Navigazione Industriale Applicazione Viscosa, segona empresa química italiana —darrere de Montecatini— creada a Torí el 1917 per Riccardo Gualino¹⁸). Es va ubicar en el districte de Rondeau, al costat del riu Drac, al sud-oest de Grenoble, amb el nom precisament de La Viscosa.

En el decurs dels anys 20, període de vertiginosa expansió de l'economia internacional, les empreses Gillet varen entrar en un nou procés de vinculació amb altres companyies, a fi de guanyar dimensió en el mercat de la química mundial, dinàmica típica en la majoria de sectors de gran producció a Europa i sobretot als EEUU. Així, en el primer any de la definitiva recuperació de postguerra, 1924, la seva participada, Comptoir des Textiles Artificiels, es fusionava amb Usines du Rhône, i donava lloc a la ja citada Rhodiaceta, impulsora, entre d'altres, d'una nova planta de seda a l'acetat en el complex de Roussillon/Péage (que el 1934 donava feina en conjunt a 2.300 treballadors, i 5.000 cap a 1960, en ple auge de les fibres sintètiques i en intensa vertebració amb la matriu de Lió-Vaise, on, d'altre costat, es va fabricar el primer niló francès —sota llicència Du Pont, adquirida el 1939—, i on la mateixa Rhodiaceta havia construït també una factoria de fil acetat, el 1927).

Destaquem a més que en aquell mateix any 1924 Comptoir des Textiles Artificiels va entrar en el sector afí de la fabricació de cel·lulosa per a paper, i es va associar a una de les major corporacions franceses, la Compagnie de Saint-Gobain (present en la indústria del vidre —primer productor de França— i també en química, en fertilizants principalment), i es va constituir així La Cellulose du Pin, a les Landes atlàntiques.

Poc després, el 1928, es formava la principal concentració de la química orgànica i farmacèutica de França amb la constitució de Rhône-Poulenc,¹⁹ per unió entre Rhodiaceta i Poulenc Frères, amb el recolzament financer de Paribas i Société Générale. La indústria química francesa

completava el procés iniciat pocs anys abans. Era el moment de la cartellització en forts *campions nacionals*, com va passar en la química alemanya el 1925 (IG Farben) i en la britànica el 1926 (Imperial Chemical Industries).

III. La família Vilà: de l'aprest i merceritzat de cotó a la seda viscosa

Mentre François Gillet tractava a Lió la seda natural amb colorants i altres productes d'acabat, Josep Vilà i Soler (1843-1900) feia idèntica feina amb els teixits de cotó entrats a la seva fàbrica de blanqueig, tint, aprest i estampat, construïda el 1879 a Sant Martí de Provençals (municipi agregat a Barcelona el 1897), districte per excel·lència de l'anomenat *ram de l'aigua*.²⁰ Pels volts de 1890 la casa havia pres una empenta considerable.

Entrada ja la nova centúria, i sota la denominació de Viuda e Hijos de José Vilá (1901), l'empresa va obrir nous camins incorporant les fabricacions anteriors a les fases finals de la producció.²¹ És a dir, va fer les seves primeres passes en la filatura i el tissatge. I no només de cotó. També es va iniciar en la novetat tèxtil del moment, la seda artificial. Així, els Vilà varen ser el primer fabricant espanyol d'aquesta fibra. No obstant això, el seu èxit ple, en condicions de gran producció, va haver d'esperar a la constitució de SAFA en la dècada de 1920, atès que durant molts anys l'elaboració va topar amb dificultats tècniques i va resultar escassa. Vegem-ho.

La primera pedra de la iniciativa es va col·locar el 1906, amb la fundació, com dèiem en començar, el 13 de desembre, de la Sociedad Española de Seda Viscosa (SESV). El valor del capital va xifrar-se en 250.000 ptes., equivalents al cost d'adquisició de la reiterada patent Cross & Bevan, cedida per la Société Générale de Soie Artificielle de Brussel·les, companyia vinculada a la

Société Française de la Viscose d'Ernest Carnot. En poques setmanes el capital social es va elevar a 750.000 ptes., representades per 1.500 accions de 500 ptes. cada una. El Consell d'Administració, controlat pels fills de Josep Vilà i Ramona Marquès (onze en total, sis nois i cinc noies), es va formar com segueix: Josep Vilà i Marquès (1874-1963), president; Manuel Dalmau i Oliveras (comerciant), vicepresident; Joaquim Vilà i Marquès (1876-1938), Ramon Vilà i Marquès (1877-1922), Jaume Balet i Viñas (industrial cotoner), Josep Cucurella i Tort (advocat) i Albert Angelby, vocals. En la secretaria figurava el propietari Guillem Oliveras i Galés.²² En el càrrec d'administrador, Enric Pigrau i Bis.

La planta, al carrer Mallorca de Barcelona, al nord-est de la ciutat, va iniciar la seva producció de viscosa el març de 1907. Però varen sorgir els al·ludits problemes de fabricació, i es van concretar en el mal comportament del nou fil en teixir-lo. Llegim, anys després, el 1946, sobre el particular: «Hace cuarenta años que en la calle de Mallorca, esquina a la actual calle de Cartagena, en plena barriada de San Martín de Provençals, funcionaba una fábrica que la producía [la fibra viscosa], pero que se tenía que utilizar parcamente porque se rompía en los telares corrientes.»²³ Els obstacles es varen anar superant per les millores en la coe-

volució entre, d'un costat, el fil i la seva matèria primera cel·lulòsica, i, de l'altre, les màquines de l'especialitat cotonera més propera al raió, és a dir, els telers de l'anomenada precisament *sedalina* (cotó brillant o merceritzat, veu procedent de l'estampador anglès del Lancashire, Mercer²⁴): «Fué una labor lenta la de introducir dentro de la práctica de los tejedores la idea de que la seda artificial pudiera utilizarse. Los intereses creados de la seda natural se resistían, i en cuanto a las primeras tentativas de la viscosa, presentada en canillas de cartón, al ser probadas por los tejedores que utilizaban la sedalina de la mercerización de jumel [cotó noble procedent d'Egipte], eran rechazadas porque se rompían los hilos en el urdimbre, pero las noticias venidas del extranjero, que indicaban los éxitos, se fue abriendo paso al mismo tiempo que el procedimiento de producción de la seda química iba perfeccionándose para adaptarlo al utillaje tejedor de los industriales catalanes. Hoy ha triunfado plenamente el rayón en el tejido.»²⁵

Pel que fa referència al procés d'elaboració de la cel·lulosa primària (fibra filable), la química va perfeccionar el desfibrament de la fusta (separació de la fibra de les lignines inservibles) mitjançant el tractament al bisulfit. Consistia en la lleixivació i cocció a pressió de la matèria primera forestal —d'avet, especialment— amb sofre de calç, i poste-

SAFA, any 1934 (AMBL)

rior dilució de la pasta obtinguda en solucions de sosa, àcid sulfúric i altres reactius. És l'anomenat procediment àcid, front a l'alcalí, propi de la cel·lulosa a la sosa o sulfat —destinada a la indústria paperera i procedent en bona part de fustes més resinoses i més exigents d'alta activitat corrosiva.²⁶

El bisulfit de calç generava una fibra més homogènia i més forta, amb menys trencades en els telers del fil resultant: «*Ahora los progresos conseguidos permiten la regularidad que tanta fama le han dado* [a la «*rayonería catalana*»], *especialmente al utilizar como materia prima la llamada pasta de madera al bisulfito blanqueada*».²⁷ Espanya no produïa aquest tipus de cel·lulosa, de manera que s'havia d'importar en la seva totalitat, bàsicament de Canadà i Suècia (50% i 35% de la producció mundial, respectivament). Els esforços per a fabricar-la en el país²⁸—sempre a iniciativa de l'Estat i en el marc de les autarquies de les potències de l'Eix, a partir de 1930— no fructificaren fins a la dècada de 1950, i de manera limitada. SNIACE, a Torrelavega, Santander, a la zona eucaliptera càntabra, es va constituir el desembre de 1939 amb tecnologia de la italiana Snia Viscosa, però hagueren de transcórrer dotze anys (1951) abans no s'aconseguí una producció regular de fibra apta. FEFASA, a Miranda de Ebro, província de Burgos, fundada el juny de 1940 amb patent alemanya per a cel·lulosa procedent de palla de cereals, no en va obtenir fins al 1956. Finalment, SAIPA, a València, de març de 1941, assistida inicialment per tècnics japonesos, fracassà.²⁹

Durant els anys que la Sociedad Española de Seda Viscosa va anar fent passes, des de 1906, en aquesta dilatada transició tecnològica, les fàbriques del grup Viuda e Hijos de José Vilá continuaren destacant en la seva àrea original de coneixements (tints i aprestos), però hi afegiren, com vèiem, la mercerització, especialitat propera a les seves habilitats i *saber-fer* químic. La sedalina aconseguia el to brillant —semblant al de la seda natural— submergint les teles de cotó (o les madeixes de fil) en un bany de sosa càustica, i

llavors, un cop esbandides amb aigua, en un altre de sulfúric. Les peces acabades es destinaven a camises, folres, estampats...: «*el brillant Vilá, utilitzat per a folres; els acabats merceritzats per a teixits de fantasia i camiseria, el seu tint negre anilina i els teixits estampats per a mobles*».³⁰

El 1920 la família Vilà va reorganitzar l'administració de les seves activitats. Les fàbriques de filatura, tissatge i aprest (Viuda e Hijos de José Vilá, situades llavors en el barri capitalí de La Verneda —proper al Besós, a l'est de Sant Martí— i a Premià de Dalt, al Maresme) es varen integrar a Manufacturas Reunidas de la Industria Textil, i aquesta, al seu torn, a la societat capçalera Comercial Anónima Vilá, dotada d'un capital desemborsat de 3 milions de pessetes. Crearen a més dues noves plantes de «*blanqueig, aprestos i acabats*»³¹ al nord-oest de Barcelona: Sabadell Textil SA i La Industria Olesana SA, a Olesa de Montserrat.

Comercial Anónima Vilá va establir les seves oficines al carrer Trafalgar, 6 (Barcelona). Era el mateix domicili social de la Sociedad Española de Seda Viscosa, SESV, i el mateix que fixaria tres anys després, el 1923, la Sociedad Anónima de Fibras Artificiales, SAFA. La C. A. Vilá era el principal soci constitutiu d'aquesta nova empresa.

Els 145 treballadors (80 homes i 65 dones) que va ocupar la SESV en el seu millor moment, varen arribar a SAFA al seu màxim el 1973, 2.500 empleats.

IV. La constitució de SAFA i els inicis de la producció

L'escriptura de constitució de SAFA s'atorgà a Madrid el 9 d'agost de 1923. El capital subscrit fou de 12 milions de pessetes. Es va desemborsar un 60% a l'acte: 7.200 accions de valor 1.000 ptes. cadascuna. Els restants 4.800 títols foren íntegrament coberts el 1925. Els socis fundadors van ser: Comercial Anónima Vilá, Société Privée de Gestion et de Placément, Sociedad Española de Seda

Viscosa, Bauer y Cía. (delegada a la capital espanyola de Banque Rothschild), Álvaro de Figueroa y Torres-Medina (comte de Romanones), Joan Ventosa i Calvell, i Frédéric Ledoux Leva. En el Consell d'Administració, presidit pel comte de Romanones, s'hi asseien entre d'altres els representants dels socis tecnològics francesos del Comptoir des Textiles Artificiels. Els consellers eren: Alfred Bauer Landaner, Ernest Carnot Dupont Whits, Edmond Gillet Perrin, René Bernheim, Frédéric Ledoux i Joan Ventosa. Firmava com a secretari José M. González. Quant a la gerència, s'anomenaren dos consellers delegats, representants de l'accionista majoritari, els Vilà: Josep Vilà i Marquès, i el seu germà Fidel (1881-1953), ambdós, i només ells, en possessió de l'ús de la signatura social de SAFA. La principal distribuïdora de la producció seria la mateixa Sociedad Española de Seda Viscosa. El 1927, ja en plena activitat, figurava com a administrador Joan Creixells, i com a director de fàbrica, Juan Vernerey, francès (els successius directors —d'igual origen— foren, a partir de 1929, Ennemond Bizod i, el 1940, Marcel Gourdin. El 1943, el Dr. Josep Agell i Agell, un dels *pares* de la química catalana del segle XX, fou nomenat director general, càrrec que va ocupar durant els trenta anys següents).

1r CONSELL D'ADMINISTRACIÓ DE SAFA, anomenat a París el 14/9/1923

- **Álvaro de Figueroa y Torres-Medina** (comte de Romanones), president
- **Edmundo Gillet y Perrin**, vocal
- **Ernesto Carnot y Dupont Whits**, vocal
- **Alfredo Bauer y Landaner** (Banque Rothschild), vocal
- **René Bernheim**, vocal
- **Federico Ledoux y Leva**, vocal
- **Juan Ventosa y Calvell**, vocal
- **José Vilá y Marqués**, conseller delegat
- **Fidel Vilá y Marqués**, conseller delegat
- **José M. González**, secretari

Font: SAFA, 1973, pàg. 31

D'entre els accionistes i consellers espanyols citats, val la pena destacar dos rellevants financers i polítics liberals de l'època que formaren part de les més altres instàncies del govern. El primer, Álvaro de Figueroa (1863-1950), dirigent del Partido Liberal, fou cap de govern el 1912-13, el 1914-17 i el 1918-19, així com ministre el 1905-06, el 1918 (en el govern de concentració nacional) i també el 1922. Posseïa extenses finques rústiques a la província de Guadalajara i era un dels majors partícips de la societat Peñarroya —la major minerometal·lúrgica espanyola—, de Minas del Rif, d'Electroquímica de Flix, i altres companyies. Per la seva banda, Joan Ventosa (1879-1959)³², un dels líders de la Lliga Regionalista de Catalunya, formava part de diversos consells d'administració de grans empreses, entre elles, l'elèctrica hispanoargentina Chade, Construcción y Pavimentos, Sevillana de Electricidad, Eléctricas Reunidas de Zaragoza, Manufacturas de Corcho (Palafrugell) i les barcelonines La España Industrial (tèxtil cotonera), Aguas de Barcelona i Banca Marsans (aquí designat, precisament, pel grup Vilà Marquès). Era també president de Fuerza y Luz de Levante i, d'especial interès per al tema que tractem, de la comercialitzadora espanyola de la pionera britànica del raïó, Courtaulds (Courtaulds-Hispania, SA). Persona molt propera al fins feia poc ministre d'Hisenda Francesc Cambó (agost 1921-març 1922), Ventosa ocupà aquesta mateixa cartera econòmica en l'abans citat govern d'excepció de 1918, càrrec que va repetir anys més tard, en l'executiu de l'almirall Juan Bautista Aznar, a principis de 1931.

L'emplaçament escollit per a l'assentament de la factoria de SAFA va ser la vila gironina més meridional de la Costa Brava, Blanes, d'uns 5.000 habitants, situada a la desembocadura del riu Tordera, a tocar el límit amb la província de Barcelona. A més de la disponibilitat d'aigua abundant i neta «*y exenta de sales perjudiciales para la fabricación de seda artificial*»³³ en una conca poc industrialitzada, altres factors de localització foren les bones comunicacions de la zona, especialment gràcies a

la línia interior del ferrocarril Barcelona-França, així com l'oferta de sòl suficient (i molt proper a l'estació ferroviària) i de menor cost que no pas a les rodalies de la capital catalana, ja força saturada en aquelles dates posteriors a 1920.³⁴

Quatre mesos abans de la formalització de l'empresa l'agost de 1923, la premsa local de Blanes informava (1 d'abril) del projecte d'edificació d'una àrea residencial obrera a les proximitats de l'estació.³⁵ La publicació quinzenal *Recvll*, en l'article «La colònia de l'estació», insistia, al maig: «...ben prompte inici de les obres de construcció. El motiu de la colònia és construir-hi una gran fàbrica de seda artificial i que hi treballaran moltes centes persones».³⁶ A l'octubre ja s'havien iniciat les obres, amb l'aplanament del sòl: «... pels tècnics de la gran fàbrica que ve a muntar a Blanes l'Anònima Vilà, s'està terraplanant el terreny... [aviat] es començaran els treballs a gran escala.»

A mitjan desembre l'home fort i conseller delegat de SAFA, Josep Vilà i Marquès, va visitar les obres. *Recull* en va fer una crònica, «Bones impressions» (16-12-1923): «Dimarts al matí estigueren en els terrenys de la SA de Fibres Artificials, el Sr. D. Josep Vilà i altres del Consell Directiu, prenent, segons sembla, disposicions encaminades a donar un formidable impuls als treballs de construcció de la fàbrica. No cal dir el molt que celebràrem que tan falaguers presagis es confirmessin».³⁷ A finals de febrer del l'any següent, 1924, va aturar-s'hi, anant de Barcelona cap a la frontera, el president de la companyia: «El passat dimarts hom diu que va veure al cabdill de la clàssica política senyor Comte de Romanones, de pas a la nostra vila... marxant més tard amb el seu automòbil cap a l'estranger».³⁸

A principis d'abril de 1924 continuaven a «SAFA: ...els preparatius per a la construcció de l'edifici fàbrica que serà de grans proporcions com tenim dit. Les obres van a càrrec de la coneguda entitat 'Cubiertas y Tejados' i deuran ser acabades en un període de temps relativament curt. El tragí que es notarà en

els camps de la Roca dintre breus dies serà, doncs, formidable».³⁹ Entre l'hivern de 1924 i el de 1925 els treballs feren camí a bon ritme: «Van convertint-se en un agradable passeig els dies festius les obres de la SAFA, que progressen ràpidament» (7 de desembre de 1924); «Grandiosa fàbrica... línies molt atractives dins l'arquitectura industrial... nau central molt avançada, mostrant la seva grandiositat... naus de ciment armat...» (octubre 1925). Les cases allotjaven ja els seus primers residents, probablement personal de l'empresa constructora («El barri obrer ja està llest i habitat per una nombrosa colònia de treballadors»). I, al peu d'un petit turó adjacent: «s'han aixecat... uns bonics xalets per servir d'habitació al personal tècnic de l'establiment industrial».⁴⁰

En aquest context de barreja entre curiositat i admiració davant d'una obra de dimensions desconegudes a la vila, el redactor de *Recull* culminava una ressenya de 21 de novembre de 1925 en aquests termes: «...orgull de Blanes, considerada amb justícia com l'establiment fabril més important de la nació en el gènere».⁴¹

A finals de febrer de 1926, amb la visita oficiosa de Figuerola, Josep Vilà i el seu fill «Pepe» Vilà de la Riva, acompanyats de l'enginyer Josep M. Estrada i Serra, semblava veure's, per fi, la sortida del túnel d'un projecte de tanta envergadura, a punt de concloure els treballs i iniciar el muntatge de la maquinària. Nou mesos després va arribar el part, amb èxit: el 15 de novembre de 1926 s'inicià la posada en marxa de la factoria, i catorze dies després s'aconseguí la primera producció de fil. Havien transcorregut, des dels inicis de les obres el setembre de 1923, una mica més de tres anys, termini no pas excepcional en aquests tipus d'intal·lacions.

La fabricació va començar amb 4 màquines de filar. S'hi afegiren en poc temps 20 unitats més. A mitjan 1927 els «bancos de hilatura» eren 24 en total, capaços d'elaborar uns 800 kg diaris de fil de viscosa.⁴² L'any següent la companyia va adquirir

26 noves màquines, i va assolir, així, el mig centenar d'enginyers. La producció mitjana va arribar a 1,5 t per dia, amb un total anual (1928) de 455 t. El 1929 s'aconseguien màxims diaris de 4 t, amb un total de 656 t.⁴³ Entre 1930 i 1932 l'empresa va continuar millorant l'equipament, amb la qual cosa a partir de 1933 —amb 1.300 t/any— superà amb escreix el miler de tones anuals. Després de la crisi de la Guerra Civil es va situar per sobre dels dos milers de tones durant els primers anys 40.

Els 400 empleats amb què va començar la producció el 1926 es varen elevar a 775 el 1930 i a 1000 el 1935 (després, com sabem, ja amb les fibres sintètiques —niló i tergal—, va assolir els 2500 el 1973). Els 5000 habitants de Blanes de 1926 eren 6600 en l'any anterior a la contesa bèl·lica (i 35 anys més tard, el 1970, la xifra havia pujat a 16000). SAFA fou el principal fonament d'aquest creixement demogràfic.

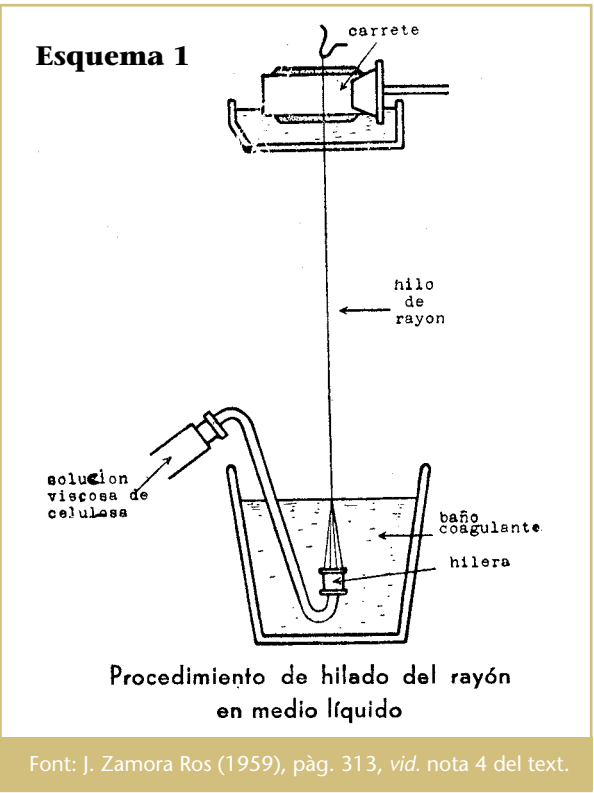
Aprofundim ara una mica més en el procés d'elaboració de la seda viscosa. Podem destacar les se-

güents seccions: a) preparació de la matèria primera (lleixivació i maceració, premsat, trituració, repòs); b) sulfuració i mescla; c) filtratge i maduració; d) filada; e) debanatge; f) rentada, blanqueig i assecament; g) classificació i expedició.

En primer lloc, la fibra de cel·lulosa —transportada des del port de Barcelona per via fèrria fins a Blanes— era rebuda en forma de bales formades per «*hojas espesas*» (cartrons-planxa de 90 x 60 cm.), els quals se submergien en un dipòsit amb lleixiu de sosa càustica durant unes hores.⁴⁴ Un cop el material impregnat i estovat, convertit en «*àlcali de cel·lulosa*», es premsava, a fi de recuperar i reutilitzar el sobrant de sosa, i passava als molins desfibradors, on per mitjà de trituradors es desintegrava i esmicolava. Les fibres prenién així la forma de «*migajas*» o *serradures*, les quals s'emmagatzemaven un parell de dies en repòs per a oxigenar-se, abans de passar als tambors o mescladors de sulfuració, anomenats «*barates*», on es formava el xantogenat o pasta de cel·lulosa al sulfur de carboni.

Interior de la fàbrica blanesca

Seguidament, circulava cap a uns altres tancs, denominats *malaxadores*, i es barrejava amb sosa i aigua. En unes 6 hores de dissolució, la pasta adquiria la consistència o viscositat precisa. Després d'acumular-se «a baja presión» en unes calderes i de procedir-se a un minuciós rentatge i filtratge a pressió per a eliminar del «jarabe viscosa» la calç de l'aigua i altres impureses, es reduïa el seu excés contingut de sofre a través d'una maduració en una altra «segunda serie de calderas» durant un parell o tres de dies.

Així disposada, entrava finalment a filatura: «se filtra la viscosa a presión en las máquinas de hilar», formant-se «inmediatamente» el fil en passar la viscosa per les fileres o «aparatos con agujeros muy pequeños a un baño de precipitación» (o «baño de ácido», coagulant) d'àcid sulfúric i sulfat de sosa, a més d'altres sulfats, com deïem. Un cop obtingut el fil, «se enrolla» de seguida en carrets (els quals, estirant-lo, el fan més fi), i passa a debanament («a las máquinas plegadoras para hacer las madejas»). Després de depurada i blanquejada a les màqui-

nes de rentar (amb aigua i sulfur de sodi), en les d'escórrer i les d'assecar, la seda viscosa estava ja preparada per a classificar i empaquetar.

Parlem, finalment, de la significació de SAFA en el conjunt de la producció de fibres artificials a Espanya. S'ha de destacar, tal com es pot veure en la primera taula i el primer gràfic adjunts en l'apèndix, que durant molts anys va suposar més del 50% de la fabricació hispana. L'any de major participació en el total fou 1927, amb un 67%, a causa que la principal competidora, La Seda de Barcelona, filial de l'holandesa HKI (Hollandsche Kunstzijde Industrie), encara no havia entrat en servei. Després, durant els anys 40 i a pesar de la lògica disminució percentual, SAFA va seguir creixent i mantenint el seu lideratge.

A la taula 1 introduïm també les dades de la importació de raions. Eren molt elevades (al voltant del 80% del consum nacional), i entraven fiscalitzades per l'aranzel establert a fi de fomentar la indústria interior. El mercat intern, doncs, presentava un potencial de demanda molt alt, que seria progressivament abastit per les empreses espanyoles, a mesura que es desenvolupaven, elevaven la producció i incrementaven la competitivitat. Així mateix, en el gràfic 1 presentem no només la producció del fil de raïó (l'acetat no va començar a fabricar-se a Espanya fins a finals de la dècada de 1940; vegeu les notes a la taula 4), sinó a més la de la seva fibra discontinua, dita *fibrana*, viscosilla o llana de cel·lulosa *arriçada* (es tracta dels fils, disposats en forma de feix, tallats entre 3 i 5 cm i presentats en floca, a transformar en fil continu a les fàbriques de filatura, moltes vegades barrejada amb llana, cotó o altres fibres), especialitat introduïda també, el 1944, per SAFA (en retengué el 100% de la producció nacional durant alguns anys, tal com indica la taula 2, tot i que en aquest cas en perdé ràpidament l'hegemonia). D'altra part, en l'esmentada taula 2 enregistrem la quota d'Espanya en el total de la producció mundial de raions i acetats entre 1930 i 1950 (aproximadament entre 0,5 i 1,5%, cosa que apreciem compa-

rativament a d'altres països en l'últim gràfic, gràfic 4), així com la de SAFA en el mateix global mundial: entre el 0,3 i el 0,4%.

Posem punt final aquí al gruix d'aquest treball, i obrim el comentari de la resta d'apèndixs, no pas sense recordar abans l'altra aportació fonamental de SAFA al tèxtil de nova generació, és a dir, l'inici de la producció a Espanya del fil de síntesi petroquímica. Es tracta, com ja hem dit, de la fibra poliamida niló, que va començar a fabricar-se a Blanes el 1953 per cessió de la llicència de la nord-americana Du Pont (que l'elaborava a escala industrial des de 1939), obtinguda a través de la seva col·laboradora europea, la matriu tècnica de la fàbrica blanenca, Rhodiaceta. De la mateixa manera, el 1959 SAFA aconseguí de la britànica Imperial Chemical Industries (ICI) l'explotació de la patent del polièster, comercialitzat amb la marca Tergal. Tot això, però, s'escapa al nostre marc temàtic i cronològic.

Pere Sala i López
Doctor en Història

notes

¹ W. Meyer-Larsen, *Fibras químicas*, Hamburg, Ed. Rowohlt/CIRFS (Comité Internacional del Raïó i les Fibres Sintètiques), 1972.
² M. Cardelús Carrera, J. Carrera Riera i L. Bergadà Girona, *La celulosa y sus aplicaciones*, Madrid, Publicaciones de la Escuela Especial de Ingenieros Industriales, 1947, pàg. 95.
³ J. Rius Caba, *Historia de la maquinaria y de las fibras textiles*, Barcelona, Ed. Bosch, 1973.
⁴ J. Zamora Ros, *Mercancías*, Cartagena, Ed. Antares/Escuela de Comercio de Barcelona, 1959, pàg. 342.
⁵ W. Meyer-Larsen, *cit.*, pàg. 40. J. Zamora, *cit.*, pàg. 313-14. M. Cardelús et alt., *cit.*, pàg. 105.
⁶ A. D. Chandler, Jr., *Escala y diversificación. La dinámica del capitalismo industrial*, Prensas Universitarias de Zaragoza, vol. II, 1996, pàg. 732, 866.
⁷ M. Cardelús et alt., *cit.*, pàg. 98.
⁸ J. M. Galindo, «Industrialización de los montes», Actes de la *Semana Forestal de Barcelona*, 1929, Barcelona, 4-10 de novembre, pàg. 70.
⁹ J. Zamora, *cit.*, pàg. 316.
¹⁰ M. Cardelús et alt., *cit.*, pàg. 119.
¹¹ P. Martínez de las Marías, *Química y física de las fibras textiles*, Madrid, Ed. Alhambra, 1976, pàg. 28, 35.

¹² F. Cabana, *Fábricas i empresarios*, vol. 3, Barcelona, Ed. Enciclopèdia Catalana, 1994, pàg. 321.
¹³ A. D. Chandler, *cit.*, pàg. 435.
¹⁴ *Íd.*, pàg. 732.
¹⁵ P. Cayez, *Rhône-Poulenc, 1895-1975*, París, 1988.
¹⁶ H. Morsel i J. Fr. Parent, *Les industries de la région grenobloise*, Presses Universitaires de Grenoble, 1991, pàg. 39, 42.
¹⁷ *Íd.*, pàg. 142.
¹⁸ A. D. Chandler, Jr., Fr. Amatori i T. Hikino, *Big business and the wealth of nations*, Cambridge University Press, 1997, pàg. 253.
¹⁹ *Íd.*, pàg. 212.
²⁰ J. Nadal, «El tèxtil», a *Íd.* (Dtor.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 3, Barcelona, Ed. Enciclopèdia Catalana, 1991, pàg. 34; J. Nadal i X. Tafunell, *Sant Martí de Provençals, pulmó industrial de Barcelona: 1847-1992*, Barcelona, Ed. Columna, 1992.
²¹ J. Cabana, *cit.*, pàg. 319.
²² *Íd.*, pàg. 321; SAFA, *Cincuenta años de la Sociedad Anónima de Fibras Artificiales, S.A.F.A. (1923-1973)*, Barcelona, 1973.
²³ R. Aliberch, *Cataluña industrial. Su volumen y su funcionamiento*, Ed. Freixinet, Barcelona, 1946, pàg. 105.
²⁴ *Íd.*, pàg. 74.
²⁵ *Íd.*, pàg. 112.
²⁶ I. Echeverría, «La seda artificial y sus primeras materias», Actes de la *Semana Forestal...*, *cit.*, pàg. 89, 91.
²⁷ R. Aliberch, *cit.*, pàg. 105.
²⁸ *Íd.*, pàg. 104; F. Cortada, *Geografía económica de España*, Barcelona, Ed. Arimany, 1946, pàg. 339.
²⁹ E. Rico, «La política autárquica y la industria de la celulosa en España, 1939-1959» (www), pàg. 9. N. Puig, «Una multinacional holandesa en España: La Seda de Barcelona, 1925-1991», *Revista de Historia Industrial*, 2002, núm. 21, pàg. 134. (SNIACE: Sociedad Nacional de Industrias y Aplicaciones de la Celulosa Española; FEFASA: Fabricación Española de Fibras Artificiales, S.A.; SAIPA: S.A. de Industrias de la Paja de Arroz).
³⁰ J. Cabana, *cit.*, pàg. 319.
³¹ *Íd.*
³² J. Cabana, *37 anys de franquisme a Catalunya. Una visió econòmica*, Barcelona, Pòrtic/Enciclopèdia Catalana, pàg. 165.
³³ SAFA, *Cincuenta años...*, *cit.*, pàg. 29.
³⁴ Y. Barbaza, *El paisatge humà de la Costa Brava*, Barcelona, Ed. 62, 1988, vol. II, pàg. 243 (1a. ed. francesa, 1966).
³⁵ J. Bota-Gibert, «Blanes 1868-1936», *Blanda. Publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes*, núm. 8, 2005, pàg. 33.
³⁶ *Recull*, núm. 60, 6 de maig de 1923, pàg. 7 (*cit.* J. Bota-Gibert).
³⁷ *Íd.*, núm. 82, 16 de desembre de 1923, pàg. 7.
³⁸ *Íd.*, núm. 87, 2 de març de 1924, pàg. 8.
³⁹ *Íd.*, núm. 89, 6 d'abril de 1924, pàg. 8.
⁴⁰ J. Bota-Gibert, *cit.*, pàg. 37.
⁴¹ *Íd.*
⁴² Informe de la societat R. G. Dun & Co. per a La Seda de Barcelona (LSB, El Prat de Llobregat) de 6 de juliol de 1927. Fons LSB, «Fàbricas de la competencia», Arxiu Municipal de El Prat de Llobregat.
⁴³ J. Cabana, *Fábricas...*, pàg. 319
⁴⁴ Fons LSB, *cit.*

Apèndix

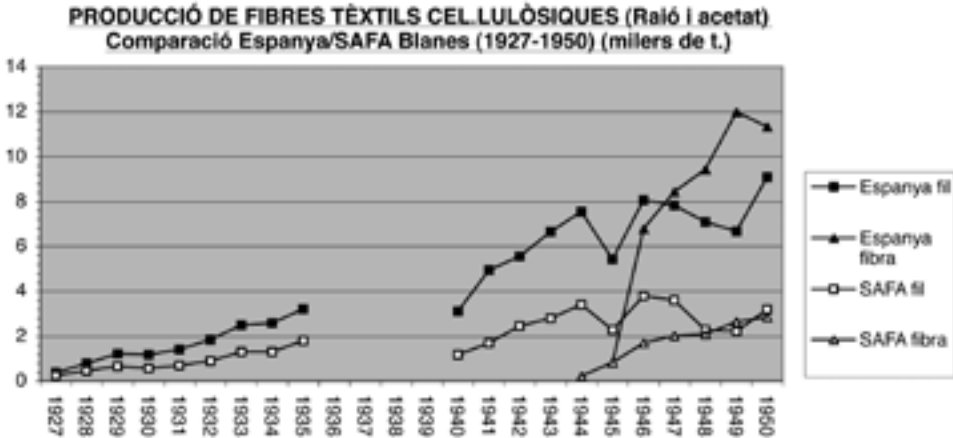
Vistes ja al final del text les **taules 1 i 2** i el **gràfic 1**, presentem en el **Gràfic 2** la fabricació espanyola de tota classe de fibres, naturals (cotó i llana) i químiques (cel.lulòsiques i sintètiques), entre 1930 i 1994. Observi's, com a fet més rellevant, que el pes produït de fibres de síntesi supera les naturals i el raíó i acetat només a partir de 1970. A la **Taula 3** comparem els costos de producció de SAFA i La Seda de Barcelona a finals dels anys 20. Hi podem verificar, entre d'altres elements, l'esforç inversor davant del competitiu preu de venda del fil. A la **Taula 4** ressenyem a nivell mundial els principals grups industrials i les seves fàbriques de raíó i acetat entre 1900 i 1930 aproximadament. En aquest últim pla internacional, en el **Gràfic 3** veiem que la fabricació mundial de fibres cel.lulòsiques no ha

superat mai la de fil de cotó, a diferència de les fibres sintètiques, que ho feren després de l'any 1990, essent avui les de major volum de producció. Finalment, en el **Gràfic 4** mostrem les xifres percentuals del conjunt del tèxtil químic per països. S'hi constata com el 1940 s'ha reduït molt l'antic domini britànic d'abans de la I Guerra Mundial a favor d'Alemanya i Japó, així com, el 1960, el d'aquests dos països de l'eix a favor dels EEUU (encara més el 1975, amb el fort impuls de la química del petroli nord-americana). Més tard, ja en la dècada de 1990, el pes dels països en desenvolupament és abassegador, curs a l'alça que es va iniciar, com es veu, amb anterioritat a 1960. En relació a Espanya, l'expansió econòmica a partir del Pla d'Estabilització de 1959 es fa palesa en aquest sector que analitzem, la química tèxtil, superant la producció d'Holanda a principis dels anys 70, poc abans de la crisi de l'or negre.

PRODUCCIÓ ESPANYOLA DE RAIÓ (SEDA ARTIFICIAL VISCOSA), 1927/29. EMPRESES (en t.)									
	SAFA	%	Burgos	%	LSB	%	Producció Espanya	Importació	Consum Espanya
1927	240	67	120	33		0	360	2.000	2.360
1928	455	58	120	16	205	26	780	2.400	3.180
1929	656	53	120	10	448	37	1.224	?	?

Fonts: SAFA (1973) i Semana Forestal de Barcelona (1929), *vid.* notes 8 i 22 del text.
Notes: les dades de Burgos (fàbrica José Alday, Valdenoceda) i de LSB (La Seda de Barcelona, El Prat de Llobregat) són estimades en funció del total espanyol. Les de J. Alday són poc fiables, atès que estigué llargs períodes inactiva a causa de greus problemes tècnics.

Gràfic 1

Font: SAFA (1973)
Nota: fibra = fil tallat (floc)

Taula 2

ESpanya i SAFA EN LA PRODUCCIÓ MUNDIAL DE FIBRES				
TÈXTILS CEL.LULÒSIQUES (raíó i acetat), 1930/1950				
	Fil		Fibra	
	1930	1950	1945	1950
% d'Espanya sobre total mundial	0,6	1,0		1,5
% de SAFA sobre total espanyol	48,0	35,0	100,0	25,0
% de SAFA sobre total mundial	0,3	0,4		0,4

Font i nota: *íd.* gràfic 1.

Gràfic 2

Font: cit. per N. Puig (2002), pàg. 146, *vid.* nota 29 del text. / Nota: cotó i llana, sèrie a partir de 1965.

Taula 3

RAIÓ. PREU MITJÀ DE COST, 1927-29. COMPARATIVA SAFA/LA SEDA DE BARCELONA						
(Ptes. per Kg. de fil elaborat)	1927		1929		1929	
	Octubre (SAFA)	%	1r. Trimestre (LSB)	%	Octubre (LSB)	%
Matèries primeres	2,78	21	3,65	27	2,83	25
Despeses d'elaboració	6,68	50	5,55	40	4,22	38
Treball (jornals i sous)			3,40	25	2,50	22
Força motriu (electricitat i carbó)			1,45	11	1,10	10
Manteniment de maquinària i edificis			0,60	4	0,52	5
Envasos			0,10	1	0,10	1
Altres Despeses	3,97	30	4,52	33	4,13	37
Transport del producte elaborat			0,10	1	0,10	1
Amortització de maquinària i edificis			1,30	9	1,31	12
Interessos d'obligacions i altres			1,00	7	0,78	7
Gerència, oficina i altres despeses generals			1,05	8	0,87	8
Despeses de vendes, comissions, publicitat			1,07	8	1,07	10
Total cost mitjà, ptes. per Kg.	13,43	100	13,72	100	11,18	100
(Preu mitjà de venda, ptes. per Kg., 1929):					13,35	

Fonts: Informes reforma aranzelària, «fàbricas de la competencia», 1928-36, i Informes Consortium Industrial de la Soie, «Correspondencia», maig 1927-gener 1930. Fons LSB. Arxiu Municipal El Prat de Llobregat.
Nota: caiguda del cost a LSB l'octubre de 1929 per noves instal·lacions de recuperació i reutilització de productes químics.

Taula 4

PRINCIPALES INDUSTRIAS DE SEDA ARTIFICIAL EN EL MÓN. PRIMER TERÇO DEL S. XX					
País	Fabricadora (sede)	Fundada	Método	(Observaciones)	
Gran Bretaña	Courtauld	1855	Viscosa		
	American Viscose Co., Pensilvania, EE.UU.	1912	Viscosa		
	Sole Artificial de Celulosa, Calais, FR	1925	Viscosa		
	Glaxofarm, Courtauld, Colonia, ALEM	1925	Viscosa	Joint venture entre VGF	
	Courtauld Celulosa, CAN (Société de la Viscose, S.A.) Vancouver, B.C., ESP		Viscosa	Asociado, en 1928 (en asociación)	
BRITISH-CELANESE	GB	1924	Acelato		
	Celanese Corp. of America, EE.UU.	1925	Acelato	1924: Joint Celanese Am + Brit. Chatterly, Bala Asociado a Du Pont + Co. Farnham, al 1928	
NEBEL GROUP	GB				
Francia	COMPTON DES TEXTILES ARTIFICIELLES (CTA)				
	145, FR	1904	Viscosa		
	Ind. Franç. de la Viscose, Yverdon-les-Bains, FR	1909	Viscosa		
	Artois et Soufflet, FR	1909	Viscosa		
	Solel, Eglé, St Denis Viscose, Barcelona, ESP	1906	Viscosa	Alors Bala a asociado en 5 partes más (?)	
	Plaça-Rousselle, FR	1919	Acelato	Admisionement Unione di Rhône, SIDA de 1919	
	SAFA (SA de Filas Artificiales), Blanes, ESP	1923	Viscosa	Joint production al 1928	
	CSA, IT			Asociado, al 1928	
	Plaça-Rousselle, FR	1924	Acelato	Produttore (1928, SIDA CTA/Unione di Rhône)	
	Gervais, FR	1929	Viscosa	Joint joint SIDA, Bala	
RHODANESA	Sole Artificielle du Sud-est, Lyon-Vaulx, FR	1929	Viscosa		
	Lyon SIDA, FR	1927	Acelato	Rhône Flourens (1928, SIDA Rhodanese/Flourens) France	
	Reaumur, FR	1924	Acelato		
	Deutsche Produktions, ALEM	1934	Acelato		
Alemania	VERENIGTE GLANZSTOFF F.A. (VGF)				
	Wuppertal, ALEM	1888	Cuprammonio	Célula a viscosa des de 1912	
	Gies, FR	1903	Cuprammonio	+	
	Sauer-Pöhl, ALEM	1906	Cuprammonio	+	
	IT	1905	Cuprammonio	+	
	Fine, Gies, GB	1906	Cuprammonio	+	
	Höcker, ALEM	1907	Acelato	Joint venture entre G. Farnham 1929	
	ALEM		Cuprammonio	Berthelg asociado a VGF des de 1911, joint alianca partners	
	Sole Berthelg, IT				
	GB				
SEBERG-VGF	American Berthelg, Tennessee, EE.UU.	1926	Cuprammonio		
	American Glanzstoff Corp., Tennessee, EE.UU.	1927	Cuprammonio		
	ALEM	1928	Viscosa		
	ALEM		Viscosa		
G. HEINZEL, KUTTNER, K. FARNHAM	Königsbrunn, ALEM	1906		Primera elemento de la viscosa. Asociado por VGF 1911	
				Asociado a VGF des de 1911	

[illegible]

Fonts: el present treball, A. D. Chandle, Jr. (1996; *vid.* nota 6 del text) i Consortium... 1928 (*íd.* font taula 3).

Notes: respecte a l'acetat, la principal fàbrica espanyola, INACSA (Industrias del Acetato de Celulosa, SA), es va crear a La Batlloria (Sant Celoni, Barcelona) el 1948 per associació entre Courtaulds i el grup català Mateu-Millet (a Itàlia, Courtaulds i SNIA feren el mateix el 1949 fundant Novaceta). Quant a la cel·lofana (paper de fibra viscosa laminada), patentada per CTA cap a 1910, fou introduït als EEUU el 1926 per *joint-venture* entre CTA i Du Pont.

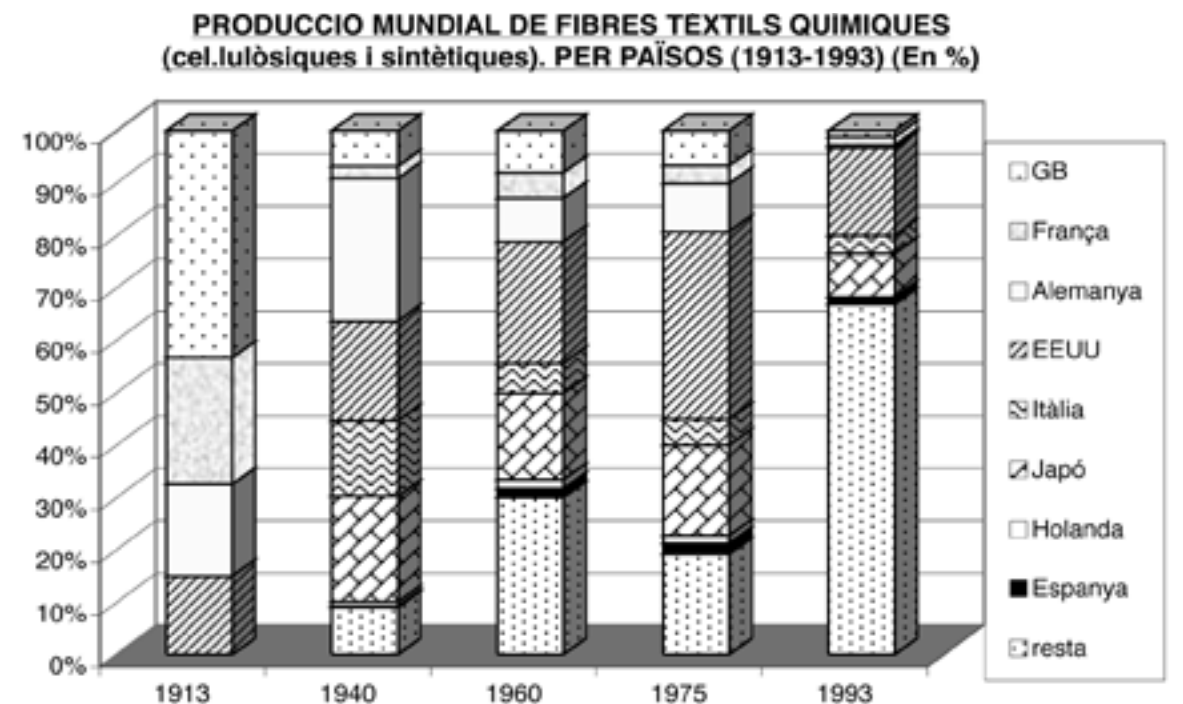
Gràfic 3

Font: CIRFS (International Rayon and Synthetic Fibres Committee) (www.cirfs.com)

Notas: cotó i llana, fibra crua; cel.lulòsiques i sintètiques, suma de fil i fibra (fibra = fil tallat -floc).

Gràfic 4

Font: *cit.* per N. Puig (2002), pàg. 130, *vid.* nota 29 del text.

07 El doctor Josep Roig i Raventós i Blanes

per Domènec Valls i Coll

Josep Roig i Raventós, destacat metge i escriptor, va néixer a Sitges el 26 de juliol de 1883. Blanes va ser escollida com a segona residència durant les èpoques estivals i aquí hi va arrelar plenament, ja que va trobar un ambient adequat als seus afanys culturals i sentiments idealistes i s'incorporà a l'ambient literari que es va formar a l'entorn de Joaquim Ruyra. El dia 25 d'agost de 1966 moria a Barcelona.

Es llicencià a Barcelona el 1904 i va fer estudis i pràctiques a París i Berlín (1909-1911). Fou un excel·lent especialista en obstetrícia, puericultura i pediatria. El 1912 entrà de pediatre a la Maternitat de Barcelona on exercí durant quinze anys; més endavant es dedicà plenament a les seves tasques mèdiques com a professional privat, en què gaudí d'un ampli prestigi mèdic, engrandit per la seva senzillesa i la seva bondat. Fundà l'any 1920, juntament amb Caritat Girodier, la Lluita contra la Mortalitat Infantil, i establí a Barcelona una xarxa de dispensaris de puericultura. També va presidir la Federació Escolar Catalana.

En les diferents vessants de la vida del Dr. Josep Roig i Raventós, ja sigui com a metge, literat o per qualitats personals, es distingí sempre per la sorprenent i eficaç dedicació desenvolupada en cada una d'elles.

Com a home, convertí la seva professió de pediatre en una vocació, especialment en les visites facultatives domèstiques pròpies d'un autèntic apostolat seglar, en les quals va portar el consol i la salut a innumbrables famílies de Barcelona, Sitges i Blanes, llocs on va prodigar amb més intensitat la seva bondat.

L'escriptor Ignasi Iglèsies, que fou regidor a l'Ajuntament barceloní i funcionari de l'arxiu de la ciutat, té una poesia, que Alexandre Plana inclogué en la seva *Antologia de poemes catalans moderns* de 1914, dedicada a "l'home bo". Hi són glossades, gairebé amb accent evangèlic, les

qualitats i les actituds de bonhomia, i hi destaquen actes, pensaments, i sentiments, en una interpretació altament cristiana. Aquesta definició poètica encaixa plenament en la personalitat humana del doctor Josep Roig i Raventós, ell era un home bo per essència cristiana, conscient i escrupolós dels seus deures personals, professionals i socials.

Els col·legues de carrera o de lletres, els malalts que visitava i els lectors de les seves obres literàries, poemes, narracions i novel·les són fidels testimonis de la seva munificent bondat. Una bondat i un saber que el doctor Roig i Raventós no es guardà mai per a ell, sinó que, conseqüent amb les seves arrels cristianes, es bolcà en els altres per ajudar-los. Fou en medicina un autèntic patriarca. Pioner de la pediatria a Catalunya i a tot el país.

És autor d'un gran nombre d'escrits de medicina científicament i pedagògica importants com: *Profilaxi de l'eclamsia*, *Un accessori al tubus de Ribemon*, *Pleuresia purulenta recidivant infantil*, *Transtorns intestinals dels infants*, un estudi experimental sobre *La prova del blau en obstetrícia* premiat per l'Institut d'Estudis Catalans el 1917 i d'unes populars *Nocions de puericultura* el 1922, obra que fou editada sis vegades.

Ciudadà blanenc

No seria mai completa una visió de Josep Roig i Raventós sense esmentar les seves estades a Blanes; en primer lloc com a metge, on es va fer estimar per la seva bonhomia i el tracte franc quan es necessitaven els seus serveis, sempre es va considerar com un veí més de la vila. Per als blanencs, coneixedors de la seva vàlua i de la seva fama com a metge mitjançant les seves populars *Nocions de puericultura*, era considerat com un amic, cosa que ell agraïa profundament. Prescindia del descans i de les hores de lleure que desitjava i necessitava gaudir a la nostra vila. Per

◀ A l'escriptori de la Casa de la Creu. Revista Blanes (AMBL)

Família Roig Vallvé a la festa de la Salut, Blanes.
Fons Vicenç Coma i Soley (AMBL)

sobre de tot, es considerava com “el metge de Barcelona de visita domiciliària a Blanes”, com ell mateix tot somrient comentava, i mai va refusar els seus serveis quan li eren sol·licitats.

Moltes llars blanenques encara el tenen a la memòria com l'àngel guaridor, a vegades simplement recomanava teràpies casolanes, preventives i curatives, aplicades per les pròpies mares als fills, en benefici de la llar sencera. A Blanes, Roig i Raventós era conegut com el metge dels infants, i aquest record i aquest reconeixement són el millor homenatge de Blanes a tan insigne pediatre.

Però la vida també te les seves contradiccions, i Roig i Raventós va exercir de pediatre en una època en què encara la mortalitat infantil era

extremadament freqüent. Els millors metges i amics li feren costat quan va morir el seu fill de 10 anys. La medicina res no pogué fer-hi, l'home que havia salvat tants infants contemplava desolat el seu fill mort, era el símbol de la pediatria d'aquell temps. Ell mateix repetia emocionat: *“Aquesta és la meva primera mort”* i afegia *“perquè jo he mort dues vegades”*. De fet, va tenir una mort fictícia durant la Guerra Civil, en considerar-lo afusellat a Barcelona. Es varen celebrar els seus funerals a Itàlia; a la Sorbona de París, el professor Comby va donar la notícia a la revista *Presse Medicale* amb un comentari necrològic; més endavant es va aclarir l'error de la notícia. Per tot això, no he dubtat en absolut a encapçalar l'article atorgant el títol de blanenc il·lustre al doctor Josep Roig i Raventós, blanenc d'adopció i de radicació, digne d'estar entre els ciutadans honorats de Blanes.

Excursionista, narrador i novel·lista

L'excursionisme fou una de les bases de la Renaixença literària catalana i Roig i Raventós en fou un dels seus protagonistes. Des de l'Associació d'Excursions Catalana fins al centenari Centre Excursionista de Catalunya i les moltes agrupacions existents a les comarques, ciutats i viles del país, es va estendre l'afecció per visitar i gaudir de la naturalesa. Des dels alpinistes fins als espeleòlegs, aquest interès pel coneixement de les meravelles de la natura es convertí, i encara ho continua essent en els nostres dies, en font d'equilibri mental i anímic, i també d'inspiració literària. Francesc Mateu, autor de l'himne de l'excursionista i dels *“Goigs a la Verge del Romeu”*, fou el que enllaçà en el segle XX els dos grans poetes Verdaguer, autor de *Canigó*, i Maragall, autor de *Les muntanyes* i dels *“Goigs a la Verge de Núria”*. Tots ells, foren devotament llegits i assimilats per Roig i Raventós i influïren en la seva faceta literària.

Incansable caminador, amb el seu inseparable bastó, coneixia tots els racons de la costa bla-

nenca i els seus entorns. Roig i Raventós sentia l'excursionisme com un afany de possessió del paisatge, mar o muntanya, marines i boscatges en diria el seu admirat amic i mestre Joaquim Ruyra. Ell necessitava aprofitar les escasses hores de lleure com una compensació equilibradora, al mateix temps que refeia energies i en la seva ment s'obrien camins que més endavant plasmava en les seves narracions.

La casa de la creu

Personalment sempre m'ha agradat l'excursionisme i, sense ànim de vanaglòria personal, puc assegurar que he recorregut caminant tot el terme municipal de Blanes, des de les muntanyes fins al mar, gaudint de la bellesa del nostre territori. Diverses vegades als anys quaranta i cinquanta, vaig coincidir en les meves caminades amb Roig i Raventós, principalment quan la meua ruta s'esqueia a passar per s'Agüia o Sant Francesc, i fèiem una petita parada per conversar breument, amb la qual cosa va sorgir una certa amistat; d'aleshores m'ha quedat gravat un consell que ell repetia sovint: ***“caminar i embadalir-te de les bel·leses de la natura és la millor medicina”***, bon remei que des de fa molts anys he practicat.

Entre les converses amb el doctor n'hi ha una que sempre he recordat amb especial afecte. Un dia d'agost, a finals dels anys quaranta, jo pintava un quadre a l'oli i tenia el cavallet situat a la cruïlla de l'accés a l'ermita de Sant Francesc i el camí que conduïa a la masia de can Déu. Pintava el paisatge que formaven uns eucaliptus i pins amb la silueta del Convent al fons, quan tot passejant va passar Roig i Raventós, em va saludar molt cordialment, i va encetar una conversa sobre la pintura i el tema del paisatge que en aquell moment tot dos admiràvem. Aquell dia va ser memorable per mi, ja que la conversa finalment va convertir-se en un allixonador monòleg de Roig i Raventós sobre l'art i la pintura

en concret i perquè va convidar-me a una visita a la seva residència de la casa de la Creu. No vaig perdre aquesta oportunitat i el dia que havíem quedat no vaig faltar a la cita. Ell mateix, com si es tractés d'un mestre que alliçona els seus alumnes, em va mostrar i explicar amb tot detall les magnífiques obres, pintures i ceràmiques que hi havia a casa seva.

La casa de la Creu va impressionar-me profundament, més que pel seu contingut pel que representava pel Dr. Roig i Raventós. En les seves emocionades paraules, quan anava descrivint cada una de les obres i ceràmiques, s'hi feia palesa la vida d'un home que va conjugar la ciència

La Casa de la Creu. Revista Blanes (AMBL)

amb l'art, que va convertir la seva llar de Blanes en un museu ple de vida. La casa l'havia projectat l'arquitecte Isidre Puig Boada, d'un estil modernista català, tot estava fet a la mida de la personalitat del Dr. Roig i Raventós, que poc a poc va transformar-la en una mostra magnífica de la ceràmica catalana. Peces dels més impenables llocs del Principat, de les més diverses èpoques configuraven les habitacions, sales, el rebedor, la paret de l'escala, la mateixa cuina... S'hi podien admirar, a més, una gran quantitat de ceràmica, quadres, reproduccions de vaixells penjats al teginat i a la llar de foc, tot respirava ambient mariner a la casa de la Creu.

En el rellotge de sol que presidia la façana, s'hi llegia la divisa de Josep Roig: **“Passa el temps com la ventada – de belleses i bondats – Dóna't pressa a fer sembrada”**, frase molt apropiada a la personalitat del seu autor. Llàstima que Blanes hagi permès l'enderrocament de la casa de la Creu i la desaparició de tot el seu contingut; així s'ha perdut una autèntica joia, testimoni material, sentimental i artístic de tota la vida de Roig i Raventós.

El Doctor Roig i la seva esposa al pati de la Casa de la Creu.
Fons Vicenç Coma i Solel (AMBL)

El narrador i el novel·lista

En les seves llargues estades estivals a Blanes Roig i Raventós va trobar el lloc adequat per descansar i a la vegada enlairar les seves virtuts literàries, gràcies a la tasca ja realitzada per la revista *Recull* en el món de les lletres, en plena efervescència creadora entorn de la personalitat de Joaquim Ruyra es va crear una autèntica escola literària. La figura de Ruyra, per a qui tenia una predilecció especial, el considerava el seu mestre, fou fonamental en l'obra narrativa de Roig i Raventós.

Els valors literaris que s'atribueixen a l'obra narrativa de Roig i Raventós sorgeixen de qualitats innates i d'un esforç constant per millorar-la. Una de les seves particularitats consistia a copsar un determinat esdeveniment o una situació viscuda i enamorar-se'n, i a partir d'aquest origen, amb traça de gran narrador, anava bastint la trama de l'obra d'una manera senzilla, emotiva, però constructiva, a vegades sobre temes ben tràgics o patètics. Conservant l'estil de la que podríem qualificar escola de Ruyra, Roig i Raventós s'inspirava en el mar i la muntanya per als arguments de les seves narracions.

La seva revelació com a escriptor va sorprendre en el món literari quan per primera vegada concursà als Jocs Florals de Barcelona de 1917 amb la prosa *La congesta*, que va ser premiada amb el que en aquella època es denominava Copa Artística. L'any següent, tornava a guanyar el mateix guardó i a més un premi extraordinari amb les seves narracions *Gemma* i *L'abisme*, una de les més magistrals obres de l'escriptor, que recorda situacions semblants a *Jacobé* i altres narracions, de Ruyra. Una altra narració de qualitat extraordinària, tot i ser de les menys extenses, és *La nevada*, obra poc coneguda, inclosa per López Picó en una de les miscel·lànies de *La Revista*, amb què Roig i Raventós es va consagrar en primera línia dels prosistes catalans del seu temps.

La literatura de Roig i Raventós està sempre impregnada d'una dosi apreciable de poesia, i freqüentment s'hi pot entreveure la presència de Blanes, del seu mar i del paisatge. Un exemple extraordinari és *“L'encís de la mar”*, poema dedicat a la seva esposa, on llegim aquesta bellíssima dedicatòria:

*A la meva esposa
Na Filomena Miralbell i Centena*

*Pren aquest llibre i vesten ran de la mar, omple
tos ulls de blavors i ton ànima de remors
plàcides i llegeix a poc a poc tres voltes aquest
poema. Si no't plau, llença'l. Les onades
piadosament l'amagaran
als ulls dels homes.*

En el mateix poema hi ha la descripció emotiva i poètica d'una de les nostres més boniques cales:

Capítol IV, La cala

*Cala bona, cala bella, cala santa, cala somniosa,
cala de les aigües mudes en la meditació. Tenen
les teves aigües sentors de castedat i transparències
d'una ànima d'infant. De tant mirar el cel t'has
tornat blava. De tant romandre en repòs t'has tornat
bona. La teva quietud t'ha fet espill encisador
de les nuvolades que fugen mar enllà, de les estrelles
que vetllen desde el cel i de l'or de les postes que
s'escampa entre odors plenes de sublimitat. Cala
rublerta de benestar inefable, ets quieta llar de les
aigües arrecerades que han fugit espaordides del
brogit de la mar llunyana; ets el claustre monacal
de les onades que arriben a tu per a morir entre contemplacions
infinites, plenes de delectantes. ¡Cala de la pau,
cala del repòs, el teu silenci em parla i m'omple de consol!
¡Cala benhaurada, curulla d'armonies, sigues el meu sepulcre!*

Les belleses de Blanes, els seus entorns, el mar, les roques, les cales impregnen bona part de l'obra de Roig i Raventós, que respira aires blanencs arreu.

L'obra de Roig i Raventós és extensa i de gran qualitat, i seria una llista interminable enumerar-la tota. Col·laborà a *Juventut*, *La Il·lustració Catalana*, *La Veu de Catalunya*, *La Renaixença*, *Esplai*, *Recull de Blanes*, *La Revista*, *La Dona Catalana*, *Monografies Mèdiques*, *La Costa de Llevant* de Canet i en altres publicacions periòdiques. Obres seves han estat traduïdes al castellà, francès, italià, anglès i esperanto.

Entre les narracions podríem citar *Argelaga Florida*, *Animes Àtuides* premi Concepció Rabell de 1923, i en aquest mateix any va publicar la novel·la *L'ermità Maurici*. Aquesta novel·la la va escriure a Blanes durant els estius dels anys 1921 i 1922 i guanyà el Premi Fastenrah l'any 1924; ha estat editada sis vegades i és digna de ser llegida amb entusiasme encara avui dia, entre altres valors per la magistral descripció humana i paisatgística que fa Roig de la Costa Brava. Finalitza *L'ermità Maurici* amb unes notes com a resum de la novel·la:

Tot és la meravellosa Costa Brava, que comença a Blanes, que com diu mon germà Emerencià, n'és el pòrtic. Si tu, lector, llegint-me, sens la pruija de visitar-la, jo estaré molt cofoi d'haver-te semblat el desig de conèixer un bocí encisador de la nostra gloriosa Catalunya, convençut que, amarat de belleses, adoraràs amb més fervor el Creador.

Altres títols destacables: *Vaga* (1919), drama en un acte; *Infantívols* (1920); les novel·les *Celís-*

tia, *Muralls de silenci*, *Nuvolades* (tres novel·les curtes); *La rica pobre*; *Tecleta*; *Ànimes generoses*, guanyadora del premi Joaquim Ruyra; *Sang nua*; *Flama vivent* (1925), cinc edicions; *Montnegre* (1925), quatre edicions; *Presons obertes*, tres edicions; *L'esbarzer* (1939), dues edicions; *El boig de la pineda*; *Maràvia*; *L'avenç* i *El quillat foraster* (1961). També és l'autor de la biografia del seu pare, el pintor Joan Roig i Soler (1933).

Blanes i Josep Roig i Raventós

Filomena Miralbell i Centena, futura esposa de Josep Roig i Raventós, tot i tenir la família vinculada a Tordera, passava llargues temporades a Blanes on tenien la segona residència, principalment als estius. Encara tenim la sort de poder gaudir de la l'arquitectura singular de la façana de la casa Miralbell, la qual tota sola dona un aire senyorial al carrer Ample.

Al segle XIX les famílies benestants de fora de Barcelona era normal que disposessin d'una altra residència a la Ciutat Comtal, lloc on es desenvolupava la major part de la seva vida social; aquest és el cas de la família Miralbell i allà hi hagué una forta relació d'amistat amb la família dels Roig i Raventós. Les conferències a l'Ateneu, les vetllades d'òpera del Liceu, juntament amb les trobades familiars estiuenques i molt especialment en coincidir les dues famílies a Blanes durant llargues temporades com a veïns en una vila on les bel·leses de la natura els captivaven, foren un dels orígens del feliç matrimoni de Roig i Raventós amb Filomena Miralbell.

Josep Roig i Raventós s'enamora de Blanes

És coneguda la vinculació amb Blanes del pare de Josep Roig i Raventós, el famós pintor pioner de la pintura il·luminista catalana, Joan Roig i Soler. Els seus quadres són excepcionals precisament

per la força de la policromia i la personal visió de què dotava a les seves obres pictòriques; les convertia en veritables escenes espectaculars de Blanes, amb les platges, cels blaus i brillants, carrers i racons amagats plens de vida, algunes d'elles estan actualment exposades en importants pinacoteques. Un altre fill seu fou l'Emerencià Roig Raventós, farmacèutic, il·lustrador i escriptor, considerat un dels millors especialistes sobre temes mariners de Catalunya, autor del *Vocabulari de la navegació i de la pesca* i *La pesca a Catalunya*, i del *Blanes marítim* publicat per Edicions del Recull, l'any 1929, i altres narracions sobre la construcció naval i marítima, i en particular de les drassanes de Blanes, sempre il·lustrades per ell mateix, amb dibuixos d'un realisme extraordinari.

Amb tot aquests antecedents i la mateixa personalitat de Josep Roig i Raventós, amant de la natura, de l'art i les tradicions del país, inevitablement es va enamorar de Blanes, com queda demostrat al llarg de la seva vida, en què alternà mar i muntanya (*Blanes i Montnegre*) igual que Ruyra (una altra vegada *Marines i boscatges*).

L'home blanenc

Hem descrit breument la seva trajectòria com a metge i com a literat, falta conèixer una mica més l'home blanenc i la seva implicació social i cultural amb Blanes. Roig i Raventós estimava molt el poble i va donar a conèixer amb les seves narracions i novel·les les bel·leses blanenques, va crear a la seva llar un veritable museu, però també va defensar el patrimoni monumental i tradicional de la vila, si calia, es mostrava ferm i decidit a contribuir al seu manteniment. Un mostra de la seva intervenció en la defensa del patrimoni cultural i arquitectònic de Blanes és un article publicat en la revista *Recull* l'any 1957 que transcriu textualment:

Abans de la nostra tristíssima guerra, vareig promoure perquè el sector del Passeig de Mar des de la

capella de la Mare de Déu de l'Esperança, portés el rètol de Passeig de la Mestrança, en memòria de les glòries mestrances que hi havia anys enrera en aquell cantó de la platja[...]. L'Ajuntament van acceptar la meua proposició, i avui, aquell sector del Passeig de Mar, on hi ha la meua casa, porta el nom de les drassanes prestigioses, amb un gran goig per mi d'haver fet justícia als mestres d'aixa de la nostra vila.

En aquest mateix escrit Roig i Raventós pondera la gran obra de Carles Faust, segons ell creador d'una meravella internacional a Blanes; crec obligat reproduir el text complet que fa referència al Jardí Botànic Marimurtra i al seu creador, prou revelador de com Roig estimava els trets de la nostra vila i com sabia expressar-ho:

Amb una constància infinita, amb un esperit de sacrifici exemplar, amb una il·lusió adorable, en Carles Faust creà una meravella internacional!

Un jardí, arxiu de perfums retornadors!

Un mantell multicolor de plantes, damunt de la vesant de la muntanya de Sant Joan.

Un encencer vivent de les aromes dels països llunyans de tot el món! Un missal gegantí, obert generosament, a tots els estudis de la ciència botànica.

Una biblioteca, niu d'erudició, recés pels amants de les plantes.

El jardí, avui ubèrrim, amarat de ciència mundial. Cada vespre esdevé com un temple, per que de les seves entranyes brota l'oració, de les olors que pugen com un himne d'homenatge al seu eximí fundador!

Quin bell tresor ens ha deixat aquell cavaller humil, modest, il·luminat per un ideal noble, ungut per l'esperança vivificant i sentint dins del seu cor el batec coratjós dels herois de la vida que saben crear una obra esplèndida per ells i les generacions futures, amb un altruisme corprenedor! [...] Per tal d'agrair tota aquesta magnificència, creada a Blanes, que'm sembla una condecoració posada al bell mig del pit de la seva muntanya maternal per un home sadollat de vocació anomenat Carles Faust, es podria, (al començament o al final del camí del Convent) posar-se una làpida de marbre que digués:

Família Roig-Vallvé-Segalà. Blanes.
Col·lecció M. Àngela Roig (AMBL)

CAMÍ DE CARLES FAUST, FUNDADOR DEL JARDÍ BOTÀNIC. BLANES AGRAÏT. Posar un nom a un camí és una novetat!

En la reconstrucció del temple parroquial, incendiat i destruït pel Comitè Revolucionari Antifeixista de Blanes, els consells de Roig i Raventós a l'hora de concretar la rehabilitació de la façana varen ser decisius, ell era molt conscient de la importància històrica, en tractar-se de l'únic vestigi del que fou el palau dels Cabrera. La solució va ser complicada i llarga (del 1939 al 1949), del temple només en quedava part de la façana i del campanar, força deteriorats. La direcció de l'obra havia de portar-la l'arquitecte Francesc Folguera i Grassi, però per causa de malaltia hagué de renunciar-hi i la direcció passà als arquitectes Lluís Bonet i Galí i a l'arquitecte municipal Francisco Portillo. Quan les obres estaven iniciades, en el moment de resoldre la restauració de la façana, va plantejar-se un delicat problema, hi havia dues solucions ben diferenciades, la més fàcil era enderrocar-la i construir-ne una de nova adient al nou temple, amb l'argument de la complica-

ció del treball de restaurar-la tal com era anteriorment i per culpa del lamentable estat que havien quedat tant el temple com el campanar. La segona opció era precisament la restauració de la façana i el campanar per deixar-los en les mateixes condicions anteriors al 1936, la qual cosa permetria conservar un dels pocs monuments històrics existents a Blanes. En aquest dilema la ferma intervenció de Josep Roig i Raventós fou determinant. Home respectuós en extrem amb la nostra història, que valorava qualsevol troballa antiga del passat de la vila, com es podia comprovar en les col·leccions de ceràmica i altres objectes existents en la seva casa de la Creu, va defensar aferrissadament recuperar l'antiga façana. L'alternativa de la reconstrucció fou finalment acceptada pels tècnics i la totalitat del patronat, i Roig Raventós col·laborà activament en la campanya iniciada per la restauració, va contribuir-hi amb els seus escrits en diferents mitjans de comunicació i amb la seva aportació econòmica per salvar la façana i el campanar de l'església parroquial.

La seva intervenció per salvar l'ermita de Santa Bàrbara també referma el seu interès per la conservació del patrimoni blanenc. En els anys cinquanta l'estat de l'ermita era d'una ruïna absoluta, oberta a les inclemències del temps, la imatge havia estat destruïda i semblava impossible de recuperar tan antiga capella. Roig i Raventós, amb l'ajuda de Vicens Coma Soley, en va patrocinar la restauració i va encarregar al jove escultor blanenc Jaume Coll una imatge de Santa Bàrbara, que més tard fou retornada a l'ermita. L'escultura era molt bonica i fou una de les primeres obres de l'artista. Per culpa de les circumstàncies dels anys quaranta, es va utilitzar l'escaiola per a la construcció de la imatge, cosa que la va fer més vulnerable, tal com va succeir l'any 1960, quan uns desaprensus varen destrossar-la totalment.

L'Hospital de Sant Jaume també va ser un dels llocs on Roig va dedicar una atenció especial,

va fer-hi un donatiu d'una nodrida col·lecció d'instruments quirúrgics; a més, en casos d'urgència hi acudia ràpidament. Des del punt de vista humà, gràcies al seu caràcter afable, conegut per la majoria dels vilatans, era considerat com un blanenc de tota la vida.

Blanes en la literatura de Roig i Raventós

Un lloc emblemàtic en el món de les lletres blanques durant la primera meitat del segle XX era la tertúlia de can Cornellà del carrer Ample, on *Recull* inicià la seva vida camí de convertir-se en una revista de prestigi. Prohoms de les lletres del nostre país tenien el lloc apropiat on poder expressar els seus ideals, i participaven en les famoses tertúlies literàries que varen marcar una època gloriosa en la història de la vila. Va ser aquí on Josep Roig i Raventós va integrar-se encara més dins l'ànima de Blanes, col·laborà activament amb el cos de redacció de *Recull*, amb nombrosos articles i narracions, alguns dedicats als seus amics, com el mestre Junceda, com anomenava ell al gran dibuixant, Joaquim Ruyra, Pasqual Boada, Josep Pons Girbau, tots en foren selectes protagonistes. La seva col·laboració enriqueix considerablement la qualitat literària de la revista *Recull*, principalment en les narracions i cròniques de fets ocorreguts a la vila, com la titulada *Els naufrags*.

Si profunditzem en la seva trajectòria literària i en el més estricte sentit blanenc, no podem deixar de remarcar i tenir present una de les novel·les més famoses, inspirada i escrita a Blanes, *L'ermita Maurici*. En aquesta obra de Roig i Raventós, la trama de la qual està situada entre Blanes, Lloret i Tossa, podem calibrar el seu fons narratiu i la manera com expressava els seus sentiments de gran admiració i estima de la naturalesa, com a obra de Déu, i que reflecteix l'ambient que l'envoltava en les seves estades a Blanes. M'acolliré a la pròpia novel·la i transcriuré uns fragments

d'aquesta magistral obra per gaudir del seu estil narratiu.

La processó de Santa Cristina

Som el matí; l'aire d'estiu té una frescor de balma; dalt del cel, el darrer estel sembla tremolar de fred i la rosada que ha mullat les flors i les barques aviat serà fosa del sol que neix. Per tota la costa llevantina passa un alè de joventut i de joia, de poesia i de devoció: avui és Santa Cristina [...]

L'avi Janet ha d'enllestir el gussi per a uns senyors "tot ple rics". En Tripa ha de sortir ben aviat amb un estol de noies de la modista per si els feia calma: quina barca d'alegria! El Met, el patró de la "Carme", el noi del Patjo, el Llarg de l'art, tot un aplec, s'ha de deixondir alhora: avui és Santa Cristina! [...]

Tot seguit cadascú puja al llagut de la seva confraria i mar enllà davant dels ulls enyoradissos dels que resten a la platja de Lloret avança un poble en oració. Avui és Santa Cristina!

Dels pobles veïns, i fins de les ciutats llunyanes, hi arriba gent. Els de Blanes, poble de les belleses; els de Lloret, vila gentil, i els de Tossa, l'arxiu de la història, hi van per mar i veuen tot un enfilall d'encants! Mireu "el Convent" dalt d'una roca llisa, com el mur d'un castell. Les roques que adormides jeuen al fons semblen cadàvers de lluitadors caiguts al fossat. Sant Francesc, amb sa capelleta arraulida, bruna i silenciosa sempre, té un posat de captaire que arriba al cor. Quina solitud i humilitat!

La platja dels trucs, petita i amagada, plena de pedres rodones, blanques i llises, igual que un munt de cranis que les onades hi haguessin deixat. La roca buida, que a cada cop de mar rebruny, talment una campana submergida. La roca, en forma de mitra, de "l'Agulla" apar una estàtua posada per ornar la tomba d'un marí immortal.

El pelegrí de Tossa

Beneïda sia la Costa Brava, que fa una processó per la mar i envia un pelegrí per la terra!

Cada any es fa la festa de l'agraïment, que viu ablat des dels començaments del segle XV. Un flagell atúia la vila amb les calamitats d'una malaltia, i la pregària del poble trobà en el màrtir sant Sebastià l'emoció del miracle, i Tossa oferí trametre cada any en romiatge un pelegrí a fer una ofrena a la capella del sant més propera fora del terme. Aquest que el pelegrí surt de Tossa tan si plou com si fa sol, tan si hi pau com si hi ha guerra.[...]

La visió del pelegrí de Tossa, amb la vara, la carbaseta i les conquilles, pregant les hores de camí

Casa de la Creu, 1 de setembre de 1965
Col·lecció Domènec Valls (AMBL)

fatigant, seguit d'una munió fervorosa, és tot un esclat de fe que neix, s'escampa i triomfa, amb tota la força les coses de Déu.

Una de les persones que més admirava era Joaquim Ruyra, coneixia profundament la seva obra i mantenien una estreta amistat i afecte mutu. Hi ha una anècdota molt coneguda referent a Ruyra que lliga a més amb l'actual sensibilització respecte del tabac. Quan el doctor Roig i Raventós veia l'Avi fumant, la clàssica caliquenya sempre enganxada als llavis, s'indignava, un dia va dir-li: “-Això us matarà. Per què no podeu fumar tabac més fluix?”, aprofitant la diada de sant Joaquim l'obsequià amb una caixa de cinquanta cigars havans tot dient-li: “No direu que aquest tabac per a un bon fumador no sigui molt millor que les pestilents caliquenyas que fumeu”. Uns dies després passava el Dr. Roig davant de la casa on vivia Ruyra i aquest estava segut a la vorera del carrer Ample, fumant la burilla de costum, “No vam quedar que fumaríeu els meus *havanos*, no veieu que se us arnaran a la calaixera?” “No tingueu por”

-va contestar-li Ruyra-, “els meus amics, quan els ofereixo un d'aquells *purets*, estan molt contents i particularment quan els dic que és un obsequi vostre.”

Josep Roig i Raventós era conegut i estimat per la majoria dels vilatans, ja que el seu caràcter amable, proper a relacionar-se amb la gent més humil, va convertir-lo, més que en un metge, en un personatge popular venerat per les seves obres humanitàries i socials. Tenia la porta de la seva casa de la Creu oberta de bat a bat a tots els blanencs a qualsevol hora; la seva casa es convertia freqüentment en una consulta mèdica per a aquelles persones més necessitades que acudien i li suplicaven ajuda en moments crítics de malalties greus que patien els seus fills, i en preguntar-li si calia pagar-li la visita, ell no els volia cobrar res. El doctor Roig i Raventós tenia un cor immens i era un veritable missioner de la medicina. L'escriptor Octavi Saltor en un article publicat en la revista *Destino* el dia 3 de març de l'any 1966 qualificava Roig i Raventós com a “*médico de cuerpos y almas*”.

L'alcalde Valls amb l'homenatjat, 1 de setembre de 1965. Col·lecció Domènec Valls (AMBL)

Roig i Raventós estimava molt el poble de Blanes, per a ell era inimaginable passar un estiu sense rebre la carícia del vent de garbí, l'aire fresc de la marinada i la contemplació d'aquella mar plàcida i encisadora tan bellament narrada en les seves obres. L'any 1964, de resultes d'un greu atac de feridura, es veié obligat a renunciar a les seves activitats professionals. No obstant això, va poder continuar escrivint i tornar a la seva casa de la Creu de Blanes, cara al mar, contemplatiu, amb el pensament fixat en els misteris del mar. Era conscient de la seva gravetat, però conformat a la voluntat de Déu. Roig era un home d'una profunda fe.

Havia arribat el moment de demostrar l'agraïment que sentia el poble de Blanes envers ell. Com a alcalde de Blanes, vaig considerar que, aprofitant que encara vivia a la seva casa de Blanes en un estat de salut molt delicat, però en ple ús de les seves facultats mentals, era el moment d'organitzar algun acte adequat per homenatjar una persona tan estimada. Era el mes de juliol del 1965, quan ens vam assabentar per la seva família que el Dr. Roig vivia només per preparar la seva ànima, vaig pensar que encara hi havia temps per posar el nom del Dr. Josep Roig i Raventós a un carrer, com a demostració de l'agraïment que sentia el poble de Blanes a una persona que tant l'estimava. La proposta d'organitzar un acte popular en honor seu fou acceptada per la seva esposa i filles, convençudes que li podíem proporcionar una gran alegria. Un dels seus millor amics, Vicens Coma Soley, va informar-me de la gravetat extrema del Dr. i que possiblement era el darrer estiu de la seva presència a Blanes, per la qual cosa va insistir en la urgència de l'homenatge.

L'Ajuntament, reunit en sessió extraordinària i després d'analitzar la circumstància que implicava la tradició de no posar el nom a cap carrer de persones en plena vida, però considerant el cas excepcional de la persona i els seus reconeguts mèrits i el beneplàcit de tota la població, va

Roig i Raventós amb Coma i Soley, 1 de setembre de 1965
Col·lecció D. Valls (AMBL)

acordar per unanimitat acceptar la moció de l'alcaldia i posar el nom de Josep Roig i Raventós al carrer que comença al passeig de la Maestrança i acaba al davant de la capella de la Mare de Déu de l'Esperança, un carrer molt vinculat a la vida del Dr., prop de la seva casa de la Creu i davant del mar que ell tan estimava.

Text íntegre de l'acord municipal pres el dia 30 de juliol de l'any 1965:

Vistos los méritos contraídos que merecen gratitud del pueblo de Blanes, entre los cuales se destacan su labor profesional de prestigio ecuménico, acudiendo en casos excepcionales al lado de los pequeños enfermos, truncando sus vacaciones estivales, colaborando con nuestros facultativos a petición de los mismos, aportando sentimentales i materiales donativos a nuestro Hospital de San Jaime de Blanes, instituyendo misas en capillas i ermitas, amén de sus ofertas de barcos antiguos e imágenes. Creando en su casa un importante museo de cerámica catalana y permitiendo a los forasteros visitarlo. Salvando la fachada de nuestra incomparable Iglesia Parroquial en momentos críticos, colaborando en toda obra cultural donde fuera necesitado su concurso. Expandiendo el nombre de Blanes y sus bellezas a través de sus populares novelas, y por ultimo por su amor siempre latente a todo lo que representa progreso o prestigio de nuestra población. Se acuerda

Noces d'Or, 1961. Hotel Santa Marta. Col·lecció M. Àngela Roig (AMBL)

por unanimidad, rotular la calle que empieza en el paseo de la Maestranza, con el nombre de doctor Josep Roig i Raventós.

L'acte de col·locar les corresponents plaques amb el nom del Dr. Roig i Raventós tingué lloc el diumenge dia 1 de setembre de l'any 1965, amb presència de l'homenatjat visiblement emocionat. La seva abraçada va quedar gravada en la meua ànima.

En una breu conversa, asseguts entorn una petita tauleta en una de les sales de la casa de la Creu, amb veu tremolosa i visiblement emocionat va intentar expressar el seu agraïment al poble de Blanes, i en una de les frases que vaig copiar, entre els elogis que no deixava de repetir, es va referir a la gran sort que teníem els blanesos d'haver gaudit d'homes com Ruyra, del seu pare, Joan Roig i Soler, de Junceda i de tot un seguit de blanesos que va anomenar. Finalment va demanar a la seva esposa que li portés un llibre que hi havia sobre un armari de la sa-

leta on érem perquè volia dedicar-me'l, poc a poc però amb lletra entenedora va expressar-me el seu agraïment amb una emotiva dedicatòria signada de la seva novel·la *Presons obertes*, possiblement de les últimes dedicatòries que va fer.

Acabada la cerimònia, les felicitacions dels innumbrables blanesos es passaven d'uns als altres. Aquell matí l'ambient que ens envoltava era una alenada de satisfacció i felicitat que embolcallava tota la vila. Tothom estava satisfet, l'homenatjat, la seva família, els amics i tot el poble sencer.

El dia 26 d'agost de l'any 1966 moria a Barcelona el doctor Josep Roig i Raventós. Havia nascut a Sitges, el 1883. Una altra població marítima, Blanes, l'havia acollit periòdicament i s'havia associat a la seva inspiració literària la vila i tota la Costa Brava, de la mà del seu admirat amic Ruyra, en paraules de l'escriptor Octavi Saltor en un article de la *"Miscellanea Barcinonensia"*, revista d'investigació i d'alta cultura editada per

l'Ajuntament de Barcelona, en una edició dedicada a la memòria de Josep Roig i Raventós.

Benet Ribas, en la revista RECULL, publicà un llarg i emotiu article amb el títol *"Josep Roig i Raventós i Blanes-El nostre adéu"*. En reproduïxo una petita mostra:

El nostre full, obert als vents d'avui, amb sang jove, xarbotant, que ve a nodrir de noves impaciències el tronc fundacional, ha honrat sempre els que foren els seus mentors, col·laboradors, amics dilectes. Volem deixar constància, per a la història blanesca, del pas i de l'esforç d'En Josep Roig i Raventós, el literat, el pediatre, nascut a Sitges, però empeltat amb l'esperit blanenc per l'amor d'una esposa de la nostra nissaga, perquè el seu pare, el pintor Roig i Soler, ja s'hi embadalia, i en l'ordre intel·lectual, per l'impacte que ha deixat en tants esperits selectes el conjunt de l'obra "ruyriana".

Recvll núm. 1064- any 1967

La revista VILLA DE BLANES també li dedicà un escrit:

En la seva mort un any després que Blanes dedicava a l'eminent metge i escriptor un carrer, precisament el que dóna enfront de la capella de la Mare de Déu de l'Esperança. Homenatge que d'una manera senzilla la població rendia a una persona que amb la seva ciència va salvar dotzenes de vides de nens i nenes, aplicant mitjans i diagnosticant malalties amb la seva reconeguda capacitat com a pediatre. La seva residència a Blanes la casa de la Creu, va ser innumbrables vegades escenari de consultes, de visites, exercint la seva humanitària professió. Pels tres graons de l'entrada hi han passat des de il·lustres visitants, fins els més humils necessitats de l'ajuda i consell del gran metge.

La seva bondat de cor en la que seguia sempre el seu costat, la seva esposa Filomena Miralbell i Centena, va ser sempre un bàlsam per aquells que sofrien.

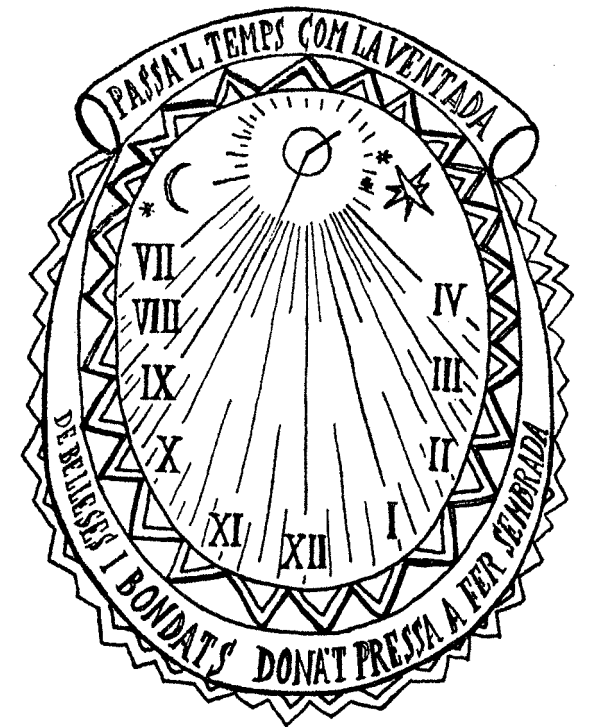
Vull acabar recordant una de les seves obres que personalment més m'ha colpit i més ha influït a l'hora de valorar la personalitat i la gran bondat

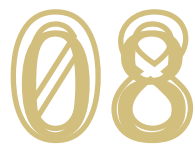
de Roig i Raventós, com a metge i literat, durant el temps que he estat treballant en la recerca del seu pas per la vila de Blanes, el final de l'últim capítol del poema "L'encís de la mar".

La mort de la mar

La mar roman tant quieta que sembla morta. El sol baixa mar endins i l'aigua l'apaga. Les tenebres omplen la terra i la fredor avança silenciosa; i la mar se glassa i les darreres naus són esmicolades fent cruixits esgarriados. I s'alcen ufanes muntanyes gegantines de glaç com si volguessin sentir d'aprop les cantúries eternes que baixen del cel ple de resplendors de Glòria.

Domènec Valls i Coll
Estudiós i exalcalde de Blanes

Les galetes de la creu.

Història d'un dolç suís, divulgat per Joaquim Ruyra

per Pep Vila i Medinyà

Els qui som de Girona i tenim una certa edat recordem encara les delicades galetes i altres llepolies sorgides de la fàbrica Plaja¹ de Girona, amb aquelles capsos de llauna amb motius artístics, de bona marca, postres que moltes cases de la ciutat donaven als convidats en diades assenyalades. Quan tenia vuit o nou anys passava, camí de l'escola Joan Bruguera, quatre vegades al dia, pel carrer Figuerola núm. 39, lloc on en aquell moment hi havia aquest obrador. El dia que enforaven tot l'aire anava ple d'una ingràvida aroma de galeta torrada, de sucre de caramel, de neules i de pastes de sucre. Més d'una vegada, amb alguns companys de col·legi havíem tustat una de les finestres que donaven al carrer Cerverí, i una generosa mà amiga ens havia obsequiat amb una galeta acabada d'emboticar. Aquesta invitació a la dolçor, en un moment en què en aquella Girona grisa i negra tot era escàs, ens feia veure la vida amb un altre punt de candor. El producte estrella de la casa eren les galetes de la creu, un dolç suís fabricat a Girona pels germans Plaja. El text que avui us proposo de llegir té a veure amb aquesta casa, va lligat amb l'empresa de galetes de Salvador Plaja de Girona. Un altre germà tenia una altra fàbrica a València. A Barcelona tenien un gran distribuïdor a la rambla de les Flors.

A Girona, a principis del segle XX, l'obrador i les oficines eren al carrer Progrés núm. 9; més tard, al de Fontanilles, núm. 17. En engrandir el negoci es traslladaren al carrer Figuerola núm. 39, cantonada amb Cerverí, un carrer, llavors molt ben situat, que anava de primera per distribuir i vendre les mercaderies, on els carros i més tard les camionetes podien arribar amb molta facilitat. Des de la Devesa s'anava a la carretera de França i a la de la Bisbal sense massa entrebancs. Un anunci de publicitat de l'any 1908, que sortia setmanalment, a la premsa gironina, remarcava que la fàbrica de «galletas y finos era movida por fuerza eléctrica». Malauradament en plegar aquesta fàbrica als anys 70 del segle passat es va perdre tota la documentació comer-

cial, motiu pel qual desconec la història comercial d'aquest producte.

L'amic i periodista Miquel Gil i Bonancia va publicar un article "Galetes: la important aportació de Salvador Plaja" (*Diari de Girona*, 5-5-1991, pàg. 5), on a més d'explicar la tradició de les pastes i galetes a les nostres comarques, va comentar breument la història de les galetes de la creu, especialitat de la casa, que m'abstinc d'explicar amb altres paraules perquè aquest periodista ja ho va fer amb molta competència. Gil va al nucli de la història que avui ens interessa:

"I encara després de la Guerra Europea del 14, [els Plaja] van obrir una fàbrica a València la qual regentava el germà mitjà, en Martí, qui s'havia casat amb una filla del catedràtic Ballester que estava a Girona ... [...]. A la materialitat d'un producte alimentari cal en aquest cas assenyalar la inclusió d'un sentit d'espiritualitat, d'una faisó

◀ Ruyra llegint. Fons Vicenç Coma i Soley (AMBL)

▶ Fons Rocafort Balvey (AMBL)

Arxiu Municipal de Girona - CRDI

especial per part del senyor Narcís, gran amant de les arts. Ell, conjuntament amb l'oncle de la seva dona, l'escriptor Joaquim Ruyra, incorporaria a la divulgació de la llaminadura-aliment, un conte referit a les galetes de la creu, l'especialitat considerada de més qualitat.

Segons aquest, el protagonista explica una excursió als Alps, al Montblanc, on per una equivocació es perderen. Es va fer de nit, amb fred, debilitat i angúnies, n'hi havia per quedar exhaurit i perdre el món de vista.

En tornar a la realitat es trobà en una gran sala blanca, plena de llits, si bé només era ell com ocupant. Aparegué un frare portant-li una tassa de llet amb unes galetes que trobà excel·lents i que l'alimentaren molt per la seva composició. Uns dies refent-se, i en el moment de la marxa gosà demanar com les feien. El frare, somrient, li donà una estampeta amb la creu i un sol, mentre a darrere hi havia la fórmula de les galetes. Foren integrades a l'especialitat de la casa i presentades amb unes capses de llauna litografiades i molt vistoses, on a més figurava una llegenda".

Aquí és on entra en escena la figura de Joaquim Ruyra i Oms, emparentat amb els Plaja, que tenia arrels gironines. Salvador Plaja va explicar el conte ocorregut en una excursió als Alps a

aquest familiar, gran escriptor; història que si no és vera, és ben trobada, perquè amb el seu art personalíssim li donés forma literària, expliqués als consumidors d'aquest dolç l'origen i la significació d'aquesta marca, emblema d'aquesta casa de galetes. Aquestes estretes relacions familiars i el fet que Salvador Plaja li facilités un petit guió obraren el miracle. Ruyra, detallista, meticulós i precís, amb el seu rigor professional, dotat d'un gran pòsit cultural, es va inventar un embolcall, una petita trama novel·lesca d'aventures, una realitat exterior descriptiva alentida, sense massa acció, bastida amb uns quants diàlegs per donar més versemblança a una història que passa a Suïssa,² a les valls i al massís alpi de Sant Bernat. Va aconseguir de totes totes re-interpretar aquest bell conte, gènere en què el nostre autor excel·lia, que té la religió i la caritat cristiana, les actituds humanes com a rerefons, en el sentit de socórrer a un desvalgut que s'havia perdut a la muntanya. Pel que hem indagat, aquesta historieta fou impresa en un fullet de quinze pàgines, en format quart, que es repartia com a publicitat en adquirir una capsa d'aquesta especialitat de galetes, patentada i registrada. El fet que aquest opuscle fos divulgat en una edició no venal, amb una portadaicolorida, ben aconseguida i que la narració no s'acabés incorporant, més tard, a les seves obres completes va provocar que el conte, amb els pas dels anys, s'anés oblidant.

Avui recuperem aquest text, no datat, sense peu d'impremta, absent dels nostres catàlegs bibliogràfics³, gràcies a un exemplar custodiat a l'Arxiu Municipal de Blanes, que els seus responsables han posat, molt amablement, a la meua disposició.

Pep Vila i Medinyà
Filòleg

Text: Les galetes de "La Creu"

Llur origen

Sense cap accident desagradable acabàvem d'esmunyir-nos pels pendissos de glaç. Havíem seguit la ruta indicada pel *Turin-Club* fins a la congesta de *Bousson*, flanquejant el colós dels Alps, el formidable Mont-Blanc. Una errada en el pla de nostre itinerari ens feu, després, caminar esgarriadament vuit hores i ens privà de satisfer el vehement desig, que teníem d'assolir el cim de les Agulles de *Roqueaine*, aquests pics admirables que, travessant els núvols, s'encelen fins a una altura de tres mil metres sobre el nivell del mar.

Després d'haver-nos costat grans esforços i fatigues, el nostre errat camí ens havia portat al vessant de muntanya oposat a aquell en el qual descansaven les susdites agulles. Era ja impossible d'atenyer-les en tot quant restava de dia. Estàvem a nivell de llurs bases a l'hora en què, d'anar ben guiats, havíem d'haver assolit llurs cimals i, àdhuc, haver-ne redavallat⁴. I, per altre part, n'estàvem tan lluny! Ens giràrem per veure si podíem abordar de dret el Mont Blanc i tramuntar-lo; però per aquell flanc era inaccessible. Tal volta més enllà ens oferiria algun pas practicable. No ens sabíem desenganyar... i camina que caminaràs.

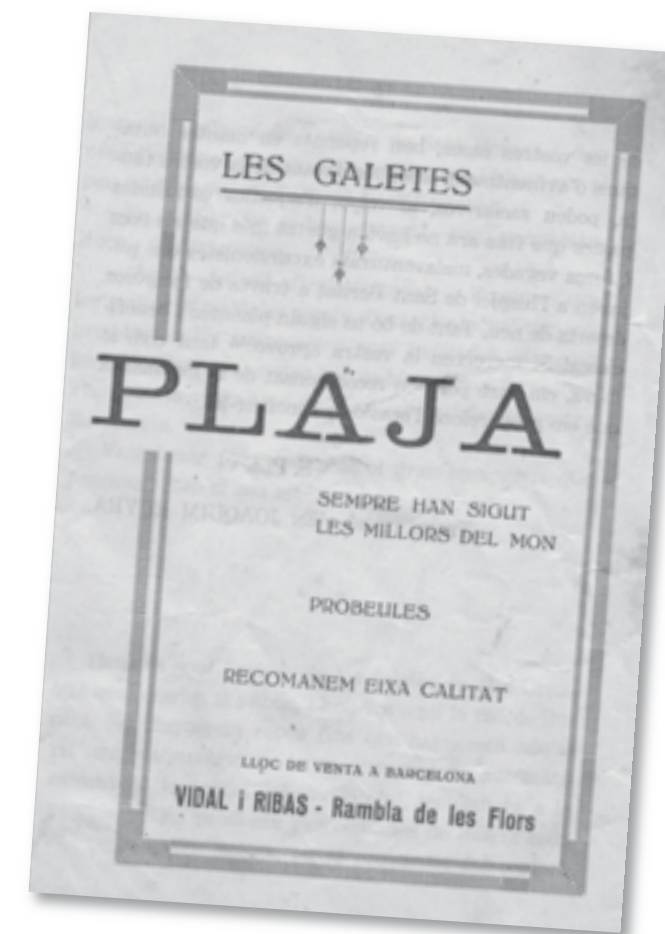
Finalment ens aventuràrem per una immensa planura glaçada i reliscosa on les nostres forces s'anaven exhaurint. El cansament ens obligà a parar la marxa. On anàvem? On ens proposàvem pernoctar?

La tarda, mentrestant declinava. El sol moridor revestia d'una púrpura fantàstica els blocs de glaç que torrejaven ací i allà com gegants immòbils o monstruoses⁵ esfinxs. Al cap d'una estona, però, reparàrem que un d'ells s'estremia, vacil·lava i, tot d'un plegat, es desfeia a trossos, com si deixés caure sos membres atrofiats per la inacció: uns membres inconsistents i balous⁶ que es trencaven sense esclafit i que silenciosament xarbotaven com escuma i s'esfumaven en núvols de ruixim. A pe-

sar de l'escassa claror diurna, l'aire era tan transparent que ens permetia destriar tots aquests detalls. En camí no era gaire favorable a la transmissió dels sons; i, així, les visions despullades desproporcionadament dels sorolls que solen acompanyar-les, prenién un caràcter inacostumat i esglaiador.

De sobte sonaren al lluny sordes detonacions i llargs bronziments causats per un trob que s'esmunyia per ondulants pendissos, alçant una fumerola blanquinosa que indicava llur espantosa marxa als nostres ulls.

Totes aquestes coses no pogueren menys d'acorar-nos. Aleshores compreguérem la nostra imprudència. Persistir en el nostre objectiu primer havia estat una bogeria. Tornar a *Chamonix* era ja impos-

Publicitat apareguda al "Diario de Gerona" (núm. 69 de 27-3-1909), sobre les especialitats que oferia aquesta casa de galetes.

sible aquella nit; i qui era capaç de passar-la al ras en aquells climes on la temperatura descendeix tot sovint a catorze graus sota zero?

Aquesta consideració ens espantava. Si trobéssim algú que ens indiqués un refugi no gaire distant... Però tot estava desert. Per aquells volts no alenava cap altre ésser vivent que nosaltres.

Una vagorosa remor interrompé el silenci immens que s'estenia al voltant nostre. Què seria? El *porteur* va conjecturar que era produït per algun escamot de llops. Tot seguit sonaren dos o tres escopetades que ens encoratjaren una mica, fent-nos concebre l'esperança de trobar algun caçador; i sense dir-nos-ho, moguts d'un mateix deler, tots avançarem cap allà on creïem que havíem esclatat. Efectivament, no trigarem a llambregar una ombra humana que, lliscant a flor de terra, passava amb una velocitat diabòlica.

— Un caçador! Un pràctic d'aquests paratges!— exclamà el *porteur*; i es posà a cridar:— Oè!, oè!

Tots comprenguérem que aquell caçador ens podria ajudar a sortir de la terrible situació en què la nostra imprudència ens havia posat, i també romperem a cridar desafortadament, amb tota la força dels nostres pulmons: — Oè, oè! Auxili! Oè, oè!

Fou inútil. Les nostres veus degueren ofegar-se en les buïdors de l'enrurada atmosfera o el Nemrod⁷ a qui anaven adreçades, més afanyós de la seva caça que de socórrer uns vianants inconneguts, no se les havia escoltades. El cert és que havia desaparegut i que en va el cridàrem i l'esperàrem llarga estona.

Per fi, perduda l'esperança de reveure'l, ens dedicàrem a cercar el seu rastre. Aquell home havia d'haver sortit d'alguna casa o barraca, i els solcs que el seu *esqui*⁸ havia deixat sobre la neu podien guiar-nos-hi. Cerca d'ací, cerca d'allà, a l'últim els descobrírem i els anàrem seguint, al principi per llises falces de muntanya i, més tard, per entremig d'unes garrotxes que sovint ens obligaven a fer ús del magall. De vegades els perdiem de vista

i calia que ens disperséssim a percaçar-los fins que algun de nosaltres els retrobava i ens advertia que ens hi reuníssim. Aleshores tornàvem a marxar acorruats, ala, ala.

La nit regnava ja plenament, però era serena, i l'actinisme⁹ de la neu multiplicava els reflexes de la cel·lístia, de manera que els accidents del terreny no s'ocultaven pas gaire a nostra atenta observació. Amb tot això haguérem d'encendre la llanterna a fi de poder examinar millor el rastre esborradís que ens servia de guia. On ens menaria aquella mena de fil d'Ariadna? No s'acabaria mai?

Arribàrem a una regió de neus flonges que cruïen sota els nostres peus i en les quals, de vegades ens enfonsàvem fins a genoll. Déu meu, quin fred! I quina fatiga! Ja no podia més. Caminava d'esma. El mareig característic de les altures s'apoderava del meu cor. L'aire es glaçava davant dels meus llavis i no s'amollava a les meves aspiracions. Vaig perdre l'alè i vaig haver d'aturar-me.

Els companys acudiren al meu entorn, em descarregaren del sarró, em percutiren per activar la circulació de la sang en els meus membres i procuraren reanimar-me amb paraules encoratjadores.

—No t'espantis, no et deixis abatere. Es necessari un

esforç. Ja no podem ésser lluny del terme del nostre camí. Aviat trobarem algun asil.

—Llums! Llums! — exclamà de sobte un dels nostres — . Mireu.

El *porteur* esclafí a riure tristament, i va dir:

—Aquelles llumenetes no poden ésser llums de cap casa amics meus. Sabeu d'on surten? Dels ulls d'un escamot de llops que estan vigilant si alguna cabra salvatge o algun xot s'esgarria del seu ramat. Hi veuen més que nosaltres. Així que ens hem mirat han desaparegut. Però, encara que no ovirem cap llum, —afegí — això no vol dir que no estiguem a pocs passos d'alguna barraca. A tals hores la gent deu dormir. Cal que fem un esforç. El diable de caçador que ha deixat aquest rastre no venia pas de l'altre món. Per força hem de trobar el seu jaç a no trigar gaire.

Els companys reprengueren la marxa, i jo, fent un esforç sobrehumà, vaig seguir-los. Les orelles em brunzien. Més que respirar, bleixava. Tot donava voltes entorn meu. Un ocellàs nocturn, que projectà sobre meu l'ombra de ses enormes ales silencioses, s'emportà les meves mirades que l'anaren seguint, i, en perdre'l de vista, vaig caure sense sentits. Què va passar aleshores? No ho sé. Recordo, però, que en mig de la meua inconsciència em vaig sentit transportat en una mena de vehicle flotant, amb un moviment suau com el d'una rodesa de cap. Vaig pensar que era somni, que era desvari... Després, no vaig pensar res.

• • •

Sens dubte vaig romandre llargues hores en profundes ombres de mort. Per fi aquestes vàcues ombres s'anaren poblant dels sons d'una música feble, subtil, mística, deliciosa... I jo me'n amara-va passivament, fins que, de sobte, m'esdevingué el record de la meua última, terribilíssima nit, i, creient que la meua ànima havia fet el seu tras-pàs, vaig obrir els ulls astoradament. Quina sensació d'alba i de plàcida llum! Però no, no era a l'eternitat. Les coses que anava percebent tenien

un aspecte massa terrenal per atribuir-les a un món gaire diferent del nostre.

Vaig veure'm en un llit, dins una gran sala blanca, d'una blancor immaculada. Hi havia finestres encortinades que deixaven passar una claror pàl·lida i difusa, i, en renglera, a banda i banda del meu, molts altres llitets de monja iguals, però inocuats. Heu-vos aquí una cosa estranya: un hospital sense malalts, sortit de no sé on, fet expressament per a mi. Vaig creure que somniava i vaig obrir i tancar repetidament els ulls per convèncer-me de la normalitat de llurs funcions i del govern que jo hi exercia. No podia sospitar on era i dubtava d'uns sentits que em testimoniaven coses inversemblants.

En badar-se poc a poc la porta i aparèixer un monjo acompanyat d'un enorme gros negre, vaig copsar de cop i volta la veritat. Havia vist tantes de vegades en estampes aquelles dues figures característiques!... Ah! Lloat sigui el bon Déu. Era al famós hospici de Sant Bernat. El monjo i el gos m'ho deien més clarament que no pas si ho llegís escrit amb grosses lletres a la paret.

Vaig incorporar-me sobre un calze i vaig somriure. El monàstic visitant va somriure també amablement tot acostant-se'm. Amb quina fervor vaig emparar-me de les seves mans i les hi vaig besar! Volia expressar-li el meu agraïment; però a causa de la mateixa efusió sentimental, se'm nuà la gola, els ulls se m'ompliren de llàgrimes i no vaig poder pronunciar cap paraula. No calia. El simpàtic monjo va comprendre l'estat del meu cor, tal vegada més bé que si li hagués pogut explicar amb retòrics discursos. Estrenyí afectuosament una de les meves mans, va recomanar-me quietud i repòs i s'entornà per on havia vingut.

Al cap de no gaire temps comparagué de nou amb una gran tassa de llet i una safata de pastes.

— Preneu això, bon senyor— em va dir en francès. — Suara us he polsat i no us he trobat pas gens de febre. Penso que aquest sanitos aliment se us posarà bé i us reconfortarà.

Arxiu Municipal de Girona - CRDI

Certament el meu estómac¹⁰ no se n'era pas emmalaltit. Amb quina avidesa i amb quin gust vaig pendre aquella llet! Em sabé riquíssima. I què us diré de les pastes?...No crec que el poble d'Israel, quan famejava en mig del desert, no hagués trobat més deliciós el manà dels cels. No en vaig tenir per una dent¹¹. De bona gana n'hauria demanades més.

— No, no; va fer el monjo, endevinant el meu desig — per ara ja n'heu menjades prou. Convé que sigueu prudent. Si se us posen bé aquestes, més tard a l'hora de dinar, us en donaré tantes com volgueu.

Efectivament, havent dinant, després d'un àpat regular, me'n va servir bell trossos com a llevant de taula. Eren una meravella. Vaig confirmar-me en el meu primer judici. No era que la meva gana les hagués avalorades més del compte; ara, que esta saciat, les apreciava de la mateixa manera. Fabricant de galetes, havia hagut de tastar i manipular moltes de pastes; i – m'ho havia de confessar — mai no n'havia provada cap que reunís tan belles propietats gustuals¹² i estomacals. Ah! si en pogués obtenir la fórmula¹³!...

Però no calia pensar-hi. Seria algun d'aquells secrets que els convents guarden com una relíquia sagrada.

Quan l'endemà, sentint-me coratjós, vaig llevar-me, em vaig adonar més que fins aleshores de la gran sotragada que havia sofert el meu organisme. Estava macat de cars, cruixit d'ossos, adolorit de tots els meus membres. Quasi no podia donar un pas. No vaig tenir més remei que romandre encara sis dies en el benèfic asil, reclòs a la meva cambra. Quin fastidi! Si no fos estada la companyia del bon monjo, se m'hauria fer insuportable. Tota la meva distracció consistia a enraonar amb ell, i us prometo que férem petar belles converses. Aquell home de grossa testa, alt i corpulent, era com molts de gegants, plàcid i bondadós com una criatura, i, com a les criatures, li agradava de fantasiejar. No s'hauria cansat mai d'escoltar les

descripcions, que li feia, de Barcelona i les notícies, que li donava, dels meus viatges per diversos països d'Europa, així com de les meves aventures cinètiques en l'Albufera de València. Ell, en canvi, m'explicava els prodigiosos salvaments realitzats pel gos Jeriot, el seu company inseparable i fidel. Acabàrem per intimar, més que com amics, com germans.

Quantes i quantes de vegades li vaig parlar amb calorós elogi d'aquelles pastes conventuals que tant m'havien agradat! Quantes vegades vaig estar a punt de demanar-li'n la fórmula! Però no m'hi vaig atrevir mai durant les nostres hores de confiança i esbargiment. Temia que la meva petició en trenqués l'encant, sonant en les orelles del bon monjo com una cosa fora de to per indiscreta i desagradable. No m'hi vaig atrevir fins a l'últim moment. Quan el trineu m'esperava al peu de la porta i el bon monjo s'acomiadava de mi, el meu desig, ja quasi desesperat, saltà pel damunt de totes les consideracions.

— Pare: vaig dir amb emoció — voleu donar-me com a record d'amistat la fórmula d'aquelles vostres pastes que en tanta de manera han contribuït al meu guariment i delectança?
M'ho negaria?... No m'ho negaria? El cor m'ana-va com unes debanadores¹⁴. M'hauria de separar d'aquell bon amic veient un gest de displicència en la seva cara, sempre tan plàcida i falaguera?
Ah! No. Va somriure, ficà una mà dintre una profunda butxaca del seu hàbit, en tregué una carta on hi havia gravada una creu sobre un fons¹⁵... que presentava la silueta de l'hospici de Sant Bernat, i després d'escriure unes quantes ratlles en el blanc que al peu hi sobrava, me l'allargà beatíficament.

— És... això que us he demanat? — vaig preguntar-li amb veu tremolosa.
— Això! — feu ell afirmativament—. Procureu que les primeres matèries siguin d'excel·lent qualitat, empreu-les en les proporcions aquí indicades, observeu les altres instruccionetes que us apunto i ... no haureu pas de visitar-me de nou per satisfer la vostra lllamineria.

— És... això que us he demanat? — vaig preguntar-li amb veu tremolosa.

— Això! — feu ell afirmativament—. Procureu que les primeres matèries siguin d'excel·lent qualitat, empreu-les en les proporcions aquí indicades, observeu les altres instruccionetes que us apunto i ... no haureu pas de visitar-me de nou per satisfer la vostra lllamineria.

Vaig besar fervorosament el gran escapulari que penjava sobre el seu pit.

• • •

Heu-vos aquí l'origen de les galetes de «La Creu» que avui oferim al públic, i heu-vos aquí la raó de llur nom. No tinguérem repòs fins que haguérem adquirit una maquinària moderna que, esclava automàticament de la norma del monjo alpi, les elabora a la perfecció i produeix per centenes de milers cada dia. Així, amics lector, sense prescindir del confort de les vostres cases, ben rapapats en mantres butaques o avinentment asseguts davant de la vostra taula, podeu saciar-vos, si voleu, d'aquelles exquisides pastes que fins ara no havien gustat més que els pocs i, força vegades, malaventurats excursionistes que pujaven a l'hospici de Sant Bernat a través de fatigosos deserts de neu. Tant de bo un siguin plaentes i beneficioses! Si mereixen la vostra aprovació tant com la meva, em daré per ben recompensat de la malanança que em proporcionà l'ocasió de conèixer-les

S. Plaja

Transcripció d'en Joaquim Ruyra¹⁶

notes

¹ J. Víctor Gay i Narcís Puigdevall, a *La Girona dolça*. Quaderns de la *Revista de Girona* (núm. 72, 1997, pàg. 36-37), dediquen un capítol d'aquest llibre: «Galetes i galetaires» a historiar aquesta producció, a la casa Plaja de la ciutat de Girona, encara que desconeixen la història que avui expliquem.

² No he sabut trobat referències sobre la marca genuïna suïssa, on ni qui fabricava les galetes.

³ Maria Lluïsa Julià Capdevila, a *Joaquim Ruyra, narrador* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàg. 302), situa aquesta edició l'any 1929, encara que el conte fos escrit possiblement als anys vint.

⁴ El DCVB documenta aquest mot amb la citació d'un altre text de Ruyra: *Pinya de rosa*.

⁵ Ruyra escriu «monstrouses», no enregistrat, per «monstruoses», llevat que no sigui una errada tipogràfica.

⁶ Poc compactes.

⁷ Personatge bíblic, llegendari, (Gen. 10, 8-12), enumerat com a caçador i fundador de ciutats.

⁸ En cursiva a l'original.

⁹ Acció motriu dels raigs lluminosos. El mot apareix enregistrat a DCVB sense documentació.

¹⁰ Ruyra accentua el mot amb un accent obert.

¹¹ «Tenir per una dent», tenir-me massa poc. Locució que no he sabut trobar enregistrada.

¹² Mot que no se sabut trobar enregistrat.

¹³ Ruyra accentua el mot amb un accent obert.

¹⁴ Aparell que serveix per debanar, prendre el fil d'una troca.

¹⁵ Un estrip a la pàgina impedeix la lectura d'aquest paràgraf.

¹⁶ En una pàgina interior llegim: «Litografia F. Riera Feliu. Barcelona, 15 pàg. Les galetes de "La Creu". Marca registrada. Patent núm. 66. 043».

09

Devots de Ruyra
per Santiago Vila-Puig

El meu pare, el pintor Joan Vila-Puig, era un home singular. No pas gaire alt, però ferreny, de braços musculats i mans molsudes, de pell fosca torrada pel sol, al qual no dubtava a encarar-se per pintar a ple aire. La seva testa recordava la d'un emperador romà, cap cobert per un borrim de cabells, rostre de faccions serenes i ulls de mirada dolça i penetrant alhora. Caminava a poc a poc, el seu pas era compassat i lent, i és que no creia en les presses i avorria el neguit. Els seus actes, i no cal dir la seva pintura, eren fruit d'una benaurada serenor.

Nat a Sant Quirze l'any 1890, va assistir a les classes que a l'Escola Industrial de Sabadell impartia Joan Vila Cinca, per passar més tard a la de Belles Arts de Barcelona, l'antiga Llotja. Pensionat per l'Ajuntament de Sabadell, es traslladà a Madrid per estudiar a l'escola de Belles Arts de San Fernando. L'any 1918 celebrà a Granada la primera exposició de la seva carrera i l'any 1920 exposà amb èxit al Círculo de Bellas Artes de Madrid i a les Galeries Laietanes de Barcelona. Important representant de l'escola catalana de paisatge de la primera meitat del segle XX, els quadres del seu Vallès nadiu, de terra ocre i eixuta, el feren mereixedor de la primera medalla de pintura en l'Exposició Nacional de Belles Arts de l'any 1934. A més d'altres guardons, Sabadell li concedí la medalla d'argent de la ciutat i la medalla Vila Cinca en la Biennal de l'any 1953. Era acadèmic corresponent de l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando de Madrid.

Des de ben jove el pare mantingué una lleial amistat amb el dibuixant Junceda. S'apreciaven i s'admiraven perquè combregaven amb idèntics cànons estètics; consegüentment, llur obra era d'una gran honestetat no mancada d'intenció ni de profundes subtileses.

Aquesta amistat feia que mantinguessin una bona correspondència i que sovint s'intercanviessin cartes i postals que testimonien l'estima i la confiança que es tenien. Copio uns paràgrafs d'alguna de les rebudes de Junceda:

- ◀ Col·lecció Vila-Puig
- ▶ Carta de Junceda a Vila-Puig. Col·lecció Vila-Puig

• 10 de gener de 1928 - "He vist en Carles Soldevila i li he entregat les vostres fotos. Li han agradat molt i m'ha dit que les posarà en el número de febrer." (Es deuria referir a la revista d'art *D'Ací i d'Allà*, de la qual Soldevila era director.)

• 5 de setembre de 1930 - "Els vostres elogis em satisfan més que cap altre perquè vénen d'una persona com vós, tan admirada per mi. Ara que no cal dir-vos la bonaventura dient-vos "tu llegaràs" perquè ja són reconeguts arreu els vostres mèrits. I no creguéssiu que això us ho escric per correspondre a les vostres floretes" (En aquesta carta hi figura com a adreça remitent el carrer Forn de la Calç, 9, de Blanes.)

En un escrit que data del 8 de juny de 1939 i que adreça al seu amic Pere Nogueras, d'Arenys de Mar, escriu: "L'altre dia vaig trobar sota l'enorme gorra negra amb què acostuma a cobricelar-se, nostre bon amic Vila-Puig, que va confirmar-me la notícia que passarà l'estiu a Caldetes *sur mer*. M'agradaria anar-lo a veure i veure com pinta..." (En mencionar el pare en aquesta carta, el dibuixa.)

• 2 d'abril de 1948 - Cinc mesos abans de la seva mort, escriu "He tingut la grip, que m'ha deixat més dèbil que uns espolsadors, i amb poca disposició de fer un viatge, mal sia petit com aquest."

Junceda estigué sempre vinculat a Blanes, poble d'on era filla la seva muller, on passava llargues temporades i del qual deixà constància en moltes de les seves il·lustracions: les barques, la platja, els carrers i els entorns de la vila marinera li serviren sovint de model.

Joan G. Junceda i Supervia va néixer a Astúries l'any 1881 però vingué de jovenet a Barcelona, on cursà els seus estudis. La seva primera feina l'aconseguí com a dibuixant dels catàlegs de venda dels magatzems El Siglo. El 1902 començà a publicar les seves caricatures en el setmanari *Cu-cut!* i uns anys més tard col·laborà en la creació d'*En Patufet*, revista per a infants que s'edità fins al mes de desembre de 1938.

Dibuixant d'una tendresa i habilitat extraordinàries, va il·lustrar un seguit de llibres que han esdevingut autèntiques obres mestres com: *L'illa del tresor*, de Ridder Haggard, i els *Viatges de Gulliver*, de Swift. Va morir a la seva casa del barri de s'Auguer de Blanes el mes de setembre de 1948.

Junceda, Vila-Puig i Gustau Vila—un tercer amic, ninotaire, que signava amb el pseudònim de Grapa—establiren l'any 1926 una col·laboració per fer

una sèrie de gravats a l'aiguafort que resultaren certament interessants.

Gustau Vila i Bergadà, "Grapa", havia nascut a Sabadell l'any 1895. Tot i la seva passió pel dibuix, els seus pares li feren aprendre l'ofici de manyà, però les seves caricatures foren aviat conegudes perquè les publicaven diaris de l'època i van ésser exposades, més d'un cop, a l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, on féu coneixença amb el pintor Vila-Puig i d'altres amb qui coincidí ben sovint. El seu estil s'emmarca dins de l'expressionisme humorístic amb clara influència de Xavier Nogués.

En l'estudi que el pare tenia en el carrer de les Tres Creus de Sabadell, hi posaren el tòrcul que els va permetre imprimir les planxes de coure que cadascun d'ells ratllava pacientment. Hi esmerçaren moltes hores, tardes senceres i imagino que s'ho deurién passar molt bé, malgrat la diversitat de pensament que tenien.

Junceda, que en els seus inicis era força més atrevit en el concepte i en el traç dels seus dibuixos, es tornà amb els anys més conservador. Fou sempre home de tracte exquisit, creient convençut, gairebé franciscà.

Vila-Puig dibuixant a Ruyra a la seva casa d'Arenys, 1926. Fons Vicenç Coma i Soley (AMBL)

J. Ruyra. Col·lecció Vila-Puig

Vila-Puig, que el seguia a poca distància, va viure un procés semblant: anà deixant enrere el toc impressionista de les seves obres primerenques i optà per una pintura més assossegada. Persona encantadora de temperament afable i gran bondat.

Gustau Vila era més radical. En els seus "ninots" s'hi endevina una clara intenció provocadora, en fer-los protagonistes de motius d'evident contingut social, polític o d'àcida crítica a la religió.

Aquestes diferències no privaren l'arrelament d'una autèntica amistat, ni foren motiu perquè les sessions de gravat s'estronegessin. Les obres que en resultaren les exposaren a l'acadèmia de Belles Arts de Sabadell el mes de desembre de 1927 i per fer aquesta exposició acordaren constituir-se en grup que batejaren com: **Els Tres**.

Conservo els gravats del pare i alguns de Junceda que trobo autènticament reeixits. Tant un com l'altre partien de dibuixos o croquis ja existents; Vila-Puig gravava paisatges, grups de figures i àd-

Dibuix de Gustau Vila "Grapa". Col·lecció Vila-Puig (AMBL)

huc alguns torsi. Junceda optava pels personatges pensats per il·lustrar contes, narracions i novel·les, que solia situar en ambients propers, sovint en els carrers i platja de Blanes, tal com he mencionat.

Malauradament, no es guarden les planxes que permetrien avui fer-ne un nou tiratge, sí, en canvi, el tòrcul que utilitzaren, una autèntica peça de museu amb el valor afegit d'haver estat construït en un taller sabadellenc, concretament en el de l'avi de l'escriptor i estudiós de l'art Joaquim Sala-Sanahuja.

Aquest llarg preàmbul ens ha permès situar l'amistat de Vila-Puig amb Junceda i apropar-nos a dues altres relacions lligades també amb Blanes: el pro-sista **Joaquim Ruyra** i la del seu devot admirador, també escriptor, **Vicenç Coma i Soley**.

Si bé recordo les anades amb el pare a Blanes per visitar Junceda, no em fou possible conèixer mestre Ruyra, de qui el pare parlava freqüentment i amb qui em consta que arribà a tenir una bona amistat.

Jordi, Junceda, Ruyra i Coma. Fons Coma Soley (AMBL)

N'és una prova el dibuix de Ruyra que, datat del 1926, conservo en un dels seus blocs i del qual darre-rament m'ha arribat una bella i emotiva fotografia.

La imatge mostra l'escriptor seient davant d'un gran canterano, mentre Vila-Puig li fa el retrat. L'autor del clixé fou Coma i Soley, que deuria ésser tam-bé qui propicià la trobada, m'inclino a pensar en la casa que Joaquim Ruyra tenia a Arenys de Mar, ja que els dos amics –Vila-Puig i Coma– passaven l'estiu a Caldes d'Estrac, el poble veí, on coincidien passejant i conversant a l'ombra dels arbres del parc o en el pati de la casa del pintor al carrer de Sant Pere d'aquella població de la marina.

L'antiga fotografia m'ha portat el record dels amics amb qui el pare compartí entranyables afinitats i m'ha permès recordar la trajectòria de perso-natges que han deixat el rastre d'un camí fressat amb exemplar senzillesa, jo diria a voltes excessi-va. Joaquim Ruyra en la pau d'un Blanes primigeni; Grapa i Vila-Puig a Sabadell, ciutat immersa en el brunzir dels seus telers; Junceda i Coma i Soley en el bullit de Barcelona, la gran urbs.

A Coma i Soley el relaciono amb les vacances pas-sades a Caldetes. La memòria de l'escriptor –admi-rador de l'obra del pare, que elogià en diversos co-mentaris– em ve d'aquells estius de joventut en els

quals el veia passejar o seure a la terrassa de l'hotel Colom, on els barcelonesos de l'època passaven la tarda.

Vicenç Coma i Soley, fill de Blanes –on va néixer l'any 1893– fou un interessant escriptor autor de novel·les i obres teatrals. Practicà també la crítica literària i artística, col·laborant en periòdics com *La Veu de Catalunya* i *El Matí*.

La meua edat, que comença a ésser respectable, em permet anar encara més lluny i en els esmentats estius de Caldetes associar-hi el record del senyor Coma Ferrer, pare de l'escriptor, un dels amics del meu avi matern, que junt amb l'alcalde i el jutge de pau de la vila venien a casa a jugar al "tresillo", entreteniment amb què passaven llargues hores al salonet i que provocava, a voltes, acalorades discus-sions tot i fer-lo a cinc cèntims la partida.

Tornant a Coma i Soley, cal remarcar que fou des de la seva joventut un fervent seguidor de Ruyra, a qui dedicà tothora un tracte deferent.

Però és que admirar Ruyra no era gens difícil. Em poso com exemple: malgrat no haver conegut el nos-tre gran prosista, em segueixen apassionant els seus escrits i meravelloses descripcions. El meu respecte, que ha estat sempre molt gran, creix en agermanar el meu pare amb el record de les trobades que man-tingué el mestre Ruyra amb el seus devots amics.

Santiago Vila-Puig
Fill del pintor Joan Vila-Puig

NOTÍCIES

de l'Arxiu (AMBL)

Fons documentals
L'àlbum familiar: el Blanes dels Sicra

Donacions

Notícies

Breus

01 L'àlbum familiar: el Blanes dels Sicra

per Aitor Roger

La família Sicra s'estima Blanes des del primer dia que hi va arribar. Als pares de la Paquita, sobretot a la seva mare, la blanenca Francesca Oliu, els agrada molt la fotografia i recopilen gran quantitat d'imatges on es veuen els indrets més representatius i els més curiosos del seu poble. La seva filla gran, un any abans de morir el pare, agafa una cadira i s'asseu al seu costat, on el senyor Sicra es recupera d'una greu malaltia. Plegats repassen anècdotes, històries familiars, records gairebé oblidats... al mateix temps que intenta posar en ordre la pila de fotografies antigues que tenen dipositades, en bon estat, a l'interior de dues capsos.

Durant molt de temps, capsos reciclades del seu ús primitiu han estat molt útils per a guardar-hi aquests documents gràfics que capten, amb més o menys fortuna, el pas del temps en les persones i els paisatges. Certament, resulta preferible tenir-les guardades d'aquesta manera que no pas en àlbums de fundes de plàstic i fulles adhesives, la majoria molt perjudicials per conservar-los correctament. En aquests àlbums moderns, quan ja ha passat un cert temps des que els confeccionem, s'hi comença a apreciar, a simple vista, algun dels efectes negatius, com per exemple la rapidesa amb què es produeix l'esgrogueïment de les imatges. Les fotografies capten per molt de temps un instant del nostre passat, generalment feliç i que no volem oblidar, però aquell bocí de la nostra història, congelat durant anys en aquell feble suport, no tindrà una vida eterna. Les condicions de conservació, és a dir, que no pateixin canvis de temperatura i humitat bruscos, que disposin d'un contenidor adient (guardades dins d'una capsa, en fundes de conservació de polièster...), que la llum solar no hi incideixi directament... són fonamentals per a garantir que perdurin el màxim de temps possible.

Pels volts de 1974, la Paquita buida les dues capsos amb les fotografies de la família i es dedica a preguntar al seu pare qui són totes les persones

que apareixien en els vells retrats d'estudi. Agafa paper de la fàbrica i el fa tallar. El seu oncle Francesc Cornellà és l'artífex de donar forma als dos àlbums. Les fotografies segueixen un ordre cronològic, de les més antigues a les més recents, que encara tenen un lloc a les últimes pàgines de l'àlbum que queden buides. Les guardes de cartró dels àlbums estan folrades amb una espècie de sac procedent de la fàbrica de cuirs Tosas i Cia., igual que els fulls interiors, que estan fets amb el paper que s'utilitzava per embolicar les corretges. Pacientment, hi enganxa les fotografies, però abans anota els noms i les dates que hi ha escrites al darrera. El sistema que utilitza per a fixar-les als àlbums resulta massa agressiu, i ara es lamenta de no poder llegir el dors de moltes fotografies, sobretot les felicitacions que els envia el reconegut fotògraf blanenc i amic de la família Josep Pons i Girbau. A partir de les fotografies d'en Pons podem resseguir una bona part de la vida de la Paquita i del seu germà Narcís. Probablement hi ha els darrers retrats que va fer (a can Sicra el 1948), panoràmiques de Blanes i moltes instantànies de núvols i capvespres, una mostra preciosa de la seva afició pels fenòmens meteorològics i els canvis de llum. L'amistat entre els Sicra i els Pons es remunta molt abans de la maleïda Guerra de 1936, quan els pares d'en Pons retratista tenen una botiga al carrer de Raval, on ara hi ha la papereria de can Espigulé, molt a prop de la botiga que obre l'avi Sicra quan arriba a Blanes.

Els àlbums de fotografies són el tresor més preuat d'una família. Moltes vegades, les fotografies són l'únic record que conservem d'un ésser estimat. Perdre-les és irreparable. Per això, gairebé sempre que succeeix alguna desgràcia en una casa, el primer que se salva són les fotografies. Agraïm a la Paquita Sicra i Oliu que hagi volgut compartir amb nosaltres alguns dels records que guarden els seus dos àlbums familiars, per cert molt voluminosos i pesats. L'Arxiu Municipal disposa d'una còpia digitalitzada d'aquest important testimoni de la vida blanenca dels darrers 100 anys.

◀ Les dues naus de la fàbrica Sicra, 1946. Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

La botiga de can Sicra

El pare de l'avi Narcís i el seu germà gran són els únics que continuen vivint a Malgrat, on regenten una botiga que és coneguda com a can Sicra, situada al cèntric carrer de Mar. No obstant això, el besavi Tonet ve sovint a Blanes per visitar el seu fill i la seva jove, i alhora controlar la marxa del negoci que han instal·lat en una casa que ara forma part del bar Rafel. A la botiga s'hi venen tota classe de productes: aliments, begudes, enllustradors de sabates, líquids per als bigotis dels senyors... L'avi Sicra també hi elabora pastissos i organitza banquets per a casaments. En aquells anys, moltes parelles han de casar-se a les sis del matí, abans de començar la jornada de treball. Al Portal, enmig de la plaça de la Verge Maria, l'avi Sicra prepara unes taules de fusta i serveix un esmorzar als familiars i amics més íntims. No hi pot faltar la xocolata desfeta amb melindros i el bon vi.

A la casa del carrer Raval és on neix en Narcís Sicra i Galí, el pare de la Paquita, i on viu fins que té disset anys, quan els seus pares i els seus oncles, els Tosas-Galí, estrenen la casa que es fan construir al passeig de la Mestrança. A la planta baixa de la casa del Raval hi ha la botiga i una cuina. A dalt, al primer pis, hi trobem els dormitoris, el menjador i una comuna. Finalment, a dalt de tot hi ha l'obrador. Per portar-hi tots els sacs amb la farina, les ametlles, el sucre... s'ha de pujar una escala molt estreta. A l'obrador s'hi fan pastissos per encàrrec i per Nadal i fins a la Candelera s'hi elaboren neules i torrons.

Els Sicra a Blanes

No és gens estrany que a les famílies benestants, per no dividir el patrimoni i garantir la continuïtat del negoci, es doni el cas d'algun matrimoni entre parents propers. Per tant, és normal que llegint els peus de foto d'alguns retrats hi tro-

bem repetits, duplicats o alterats l'ordre d'alguns cognoms: Sicra Galí, Galí Sicra, Galí Galí, Galí Passapera... Una de les fotografies més antigues del primer àlbum és un retrat d'un avantpassat de la branca Galí que va anar a Cuba. La Paquita encara en conserva un sabre, testimoni de la seva estada a l'illa caribenya durant la guerra. En tornar a Blanes, el parent Galí contrau matrimoni amb una neboda seva, Teresa Galí Passapera, filla d'un salador d'anxoves blanenc i la germana gran de l'àvia de la Paquita.

L'avi Sicra, en **Narcís Sicra i Bonet**, neix a Malgrat de Mar el dia 6 d'octubre de 1863. Creiem, però, que el seu pare, en Tonet, és oriünd de Besalú, d'on sembla que surten una gran part de les persones que porten el cognom Sicra.

En Narcís era el segon de quatre germans. El germà més gran era en Pepet, que havia après l'ofici de pastisser a Barcelona. A continuació seguia la Caterina, casada a Blanes amb l'Estanislau Galí Passapera, i en Jaume, casat amb la blanenca Maria Mora i Pou. En Jaume i la Maria segueixen a la botiga de can Sicra del carrer Raval, que continua oberta amb els seus fills, fins que es va haver de tancar. En Narcís es casa amb l'Eulàlia Galí i Passapera i tenen un únic fill, a qui també posen el nom de Narcís.

Narcís Sicra i Galí neix a Blanes el dia 27 de juliol de 1895, després de la diada gran de la Festa Major de Santa Anna. Estudia al col·legi dels Pa-

Narcís Sicra Galí i el seu pare
Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

Narcís Sicra i Francesca Oliu, 1926
Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

dres de la Sagrada Família, on obté uns notables resultats acadèmics i participa a les funcions teatrals que fan a l'escola. A l'àlbum hi ha un bon reportatge d'algunes de les escenes més importants. Gairebé totes les obres eren de temàtica moral i religiosa.

Com és costum a l'època, fa la primera comunió vestit per a l'ocasió, amb una gran llaçada blanca lligada al braç dret que porta gravada les inicials del seu nom i la data de la cerimònia. Es fotografia agenollat, al costat d'una imatge de la Mare de Déu amb l'infant Jesús. A les mans duu un petit llibre d'oracions i, penjant de l'americana, una cadeneteta d'or amb una medalla. La cerimònia se celebra a l'església parroquial de Blanes el dia 19 de maig de 1907.

Pels volts de 1916, el matrimoni Sicra Galí i el seu fill Narcís van a viure prop de la fàbrica, en

Venècia, 1926
Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

una casa davant del mar acabada de construir el 1915.

Deu anys després en Narcís contrau matrimoni. El casament té lloc el dia 18 d'octubre de 1926. La seva promesa, Francesca Oliu i Nonell, és filla del carrer de la Camadasa, on neix l'onze de maig de 1905. El banquet es fa a casa d'uns parents de la núvia, a can Ciset de la Fonda, al capdavant del passeig de Dintre, ja en el carrer de la Muralla. El casament és una festa. Tot el poble surt al carrer per veure la comitiva de la núvia, que acompanyada pel seu pare va caminant fins a l'església. Els nuvis, ell amb frac i cobert amb barret de copa, ella amb un vestit llarg blanc i una corona de perles, baixen les escales del carrer Bernat Boades (Nou) convertits ja en marit i muller. La gent s'espera per veure'ls passar pel carrer de Martínez Anido (Ample). La comitiva nupcial continua el seu trajecte pel passeig de

Dintre fins a la fonda on té lloc el banquet. Els plats del menú són: *entreteniments variats, canelons a la bechamel, perdiu a l'empordanesa, llagostins amb salses, pollastre rostit, bescuit glacé, dolços i fruites*. Els vins i caves del celler són: *Jerez Valdespino, Castell del Remei, Marqués de Riscal, Vídua Cliquot Ponsardín i Extra Codorniu. Cafès i licors*.

El viatges de noces els porta a recórrer algunes ciutats franceses i italianes, com Reims, Fontainebleau, Venècia, Roma...

La parella té dos fills, la Paquita, nascuda el sis d'agost de 1927, i en **Narcís Sicra i Oliu**, nat el 31 d'agost de 1931. Tots plegats, avis, fills i néts, viuen a la nova casa del passeig de la Mestrança. L'immoble està dividit en dos habitatges idèntics, un per als Sicra i l'altre per als Tosas. La casa disposa d'un soterrani amb dos safareigs per rentar la roba. A la planta baixa hi ha el pati, la cuina, el menjador i dues saletes, una per a les dones (la de davant de mar) i una altra, més petita, que està pensada per als homes. Al primer pis hi ha tres habitacions i dos banys. A dalt, enmig dels dos terrats, l'habitació per al servei.

La primera fàbrica de cuirs

La fàbrica Tosas i Cia. és una iniciativa familiar dels cosins Tosas, Galí i Sicra. L'avi Rossend Tosas fa matalassos en un taller al Control, on actualment hi ha un solar amb un edifici en ruïnes que fa xamfrà amb el carrer d'Anselm Clavé i l'avinguda de l'Estació. El vell Tosas aporta l'experiència, ja que ha après mínimament l'ofici de curtir. Els Sicra i els Galí hi posen una part important del capital.

La primera fàbrica d'adobatge Rossend Tosas i Cia. s'instal·la al final del passeig de Mar pels volts de 1908. La indústria està arran de passeig, des d'on actualment hi ha una pizzeria fins a les escales del port. Al final hi ha una zona de terror amb un fort pendent que s'utilitza com a dipòsit de restes de

Can Sicra Tosas (AMBL)

cuirs o taní, una terra negra. La Paquita ens explica que aquest punt servia com a lloc d'esbarjo de la mainada, que es divertia construint una mena de trineus que servien per lliscar pel pendent. El trineu el fan a partir de les fulles grosses i resistents de les piteres (atzavares). Un cop han tret les perilloses punxes de la fulla i s'han lligat els peus, ja poden començar les curses.

A la fàbrica hi fan corretges, adobs, tiretes, cables, tacs, tiratacs i tota mena d'especialitats de cuir cru i d'adob per a la indústria. Les targetes de visita i les postals de propaganda del negoci ens informen que tenen el 5 de número de telèfon. També tenen oberta una sucursal a Barcelona, al principal del carrer Ausiàs March número 21, on hi ha el despatx central.

El cuir blanc, que serveix per fer els tacs dels telers de les fàbriques, s'asseca a l'exterior, enmig del passeig. A can Tosas hi arriba la pell encara bruta, i per tant, s'ha de netejar i adobar. La pell més bona i apreciada és la de búfal.

A finals de 1911 es demana permís per a construir una nova fàbrica al carrer de l'Esperança, que ocuparà la part baixa de les penyes de Sant Joan. A mesura que es construeixen més naus a la part de muntanya, es van abandonant les antigues dependències. Algun d'aquests espais de la primera indústria es ven i s'hi fan cases particulars, com la de la família Frigola. Altres serveixen de galliners o queden abandonats. L'any 1927, l'alcalde Alemany insta a Sociedad Anónima Manufacturas Tosas perquè faci les obres necessàries de *"revoque y limpieza de las fachadas de las fincas de su propiedad sitas en la calle de la Maestranza"*¹. S'estableix un termini que acabava al cap d'un mes i deu dies.

Els cosins Narcís Sicra i Galí i Rossend Tosas i Galí continuen el negoci dels seus pares. En Narcís aprèn l'ofici i viatja per tot Espanya per vendre els productes.

L'any 1929, Rossend Tosas & Cia. participa a l'Exposició Universal de Barcelona, amb tres estands propis ubicats al recinte del Palau d'Indústries Metal·lúrgiques. La fàbrica de cuirs blanenca es converteix en una de les més importants d'Espanya, amb molt de prestigi entre les empreses del sector.

Abans de la guerra, els cosins Narcís Sicra i Rossend Tosas fan excursions plegats. Són joves amb diners

i els agrada divertir-se. La bona marxa del negoci familiar els ho permet. Surten d'excursió amb l'automòbil de la fàbrica, amb xofer inclòs, però quan més gaudeixen és quan naveguen per la costa de Blanes. En aquestes excursions en barca els acompanyen el senyor Saladrigas, el doctor Marià Bretón i altres persones de la colònia d'estiuejants.

Els Sicra i la política

Narcís Sicra i Galí desenvolupa un paper rellevant dins l'àmbit polític municipal durant els anys de la dictadura del general Primo de Rivera. Miguel Primo de Rivera (1870-1930) pertanyia a una família de gran tradició militar de Jerez de la Frontera. A Catalunya, on des de 1922 ocupa el càrrec de capità general de Barcelona, porta a terme una política de mà dura i busca posar fre als greus conflictes socials (terrorisme, anarquisme...) i s'assegura així el suport dels polítics més conservadors de la Lliga. El 13 de setembre de 1923, recolzat pels militars, industrials i sectors conservadors, fa un cop d'Estat i suspèn la Constitució de 1876. Instal·la un règim dictatorial que es regeix per un Directori Militar, que encapçala ell mateix, amb el vistiplau del rei Alfons XIII, i que culmina amb un Directori Civil (1925-1930).

Can Tosas 1908 (aprox.). Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

Treballant a la fàbrica Tosas i Cia, 1918. Col·lecció P. Sicra (AMBL)

Paquita Sicra amb els seus pares, 1929. Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

En data de vint-i-tres d'abril de 1924 presideix la sessió plenària blanenca el delegat governatiu Ramon Masgran. Procedeix al cessament dels regidors i al nomenament dels nous càrrecs titulars i suplents interins designats pel Governador Civil de la província, de conformitat amb el que s'estableix en el Decret llei sobre organització i administració municipal. S'escull el nou alcalde mitjançant una votació secreta entre els regidors principiants amb el sistema de paperetes doblegades. Surt escollit alcalde Santiago Espinosa de los Monteros, que substitueix Josep Vieta i Pons. Pel mateix sistema s'escullen els diferents tinents d'alcalde. El primer tinent d'alcalde és Joan Nualart i Bosch, que seu a la dreta de l'alcalde. El segon tinent d'alcalde és Narcís Sicra i Galí. Ell seu a l'esquerra de la presidència i també rep les seves corresponents insígnies. Al mateix temps s'escullen els presidents i els vocals de les tres comissions en què es divideix l'Ajuntament, a part de la Comissió Permanent, i que són: Governació, Hisenda i Foment. Narcís Si-

cra és nomenat president de la Comissió de Foment, amb Francesc Brillas i Xifra i Ramon Grau i Gallart com a vocals. Si volien treballar tenien per davant una gran feina. Entre les seves ocupacions: *"entenderá en todo lo referente a apertura y alineación de calles, plazas y de toda clases de vías de comunicación, empedrado, alumbrado y alcantarillado y surtido de aguas, paseos, arbolado, caminos vecinales, instituciones de instrucción, edificios municipales, obras públicas, y en general todo lo que tenga por objeto el fomento de los intereses morales y materiales del municipio, presentando los informes que haya de resolver el Ayuntamiento pleno referentes a las materias de su competencia"*.²

El general gallec Severiano Martínez Anido (1862-1938) és el governador civil de Barcelona durant dos anys, del 1920 al 1922, durant els quals manté una lluita ferotge i amb grans dosis de violència per intentar combatre l'anarquisme i el sindicalisme obrer. Posa en marxa la coneguda com a Llei de fugues. També és ministre de

Governació en la darrera etapa de la dictadura de Primo de Rivera. Exiliat durant la República, se'l nomena ministre d'Ordre Públic en el primer Govern de Franco a Burgos.

Una de les persones amb més pes a la societat blanenca de la primera meitat de segle XX fou Vicenç Coma Ferrer³, un *americano* enriquit amb el comerç a terres amazòniques durant el període de la febre del cautxú. El senyor Coma, pare de l'escriptor Vicenç Coma Soley, manté una xarxa de contactes de primera magnitud, entre ells el general Martínez Anido. En principi, aquesta relació entre ambdós personatges propicia una bona predisposició del general per ajudar a resoldre les necessitats més urgents del poble nadiu de Coma, on l'*americano* blanenc es construeix una fabulosa casa amb pati on passa els estius.

L'any 1924, essent alcalde Santiago Espinosa, l'Ajuntament dóna el títol de Fill Adoptiu de la Vila al general i acorda posar el seu nom al carrer dels Massans. No és fins al Ple del 30 de juliol de 1925 que es posa sobre la taula la necessitat de fer efectiu aquest acord. L'alcalde Burcet proposa que es bategi amb el seu nom el fins aleshores carrer Ample, *"para patentizar perennemente a los ojos de todo el mundo, el agradecimiento de esta villa al que es indudablemente uno de sus mejores y más desinteresados bienhechores"*. El dia 5 d'agost d'aquell any el general arriba a Blanes per a la inauguració del carrer que a partir d'ara portarà el seu nom.

Narcís Sicra, en una intervenció en el Ple extraordinari del dia 30 de juliol expressa *"la necesidad imprescindible de acudir al préstamo para reavivar las obras que hace años viene pidiendo la población y que es preciso dotar a ésta de todos los servicios que las modernas poblaciones establecen y son de imprescindible necesidad"*.⁴ Òbviament, estava pensant en el tema de l'aigua i del clavegueram. Per unanimitat s'aprova sol·licitar al Banc de Crèdit Local un préstec de 400.000

pessetes per assolir aquest objectiu. Finalment, l'entitat financera de crèdit en concedeix un de prop de mig milió, que s'havia de pagar en trenta anys a un interès del 6,5%. Els anys de la dictadura de Primo de Rivera és normal que el consistori financi el programa d'obra pública a través de l'endeutament. En un principi aquest crèdit només ha de servir per portar a terme el pla de proveïment d'aigua potable, però en realitat s'utilitza per a d'altres obres que es comencen a fer a Blanes a mitjan anys vint.

En una acta municipal del mes d'agost de 1927 hi trobem una curiosa notícia que fa referència a un viatge a Madrid de l'antic alcalde Gaspar Burcet i de Narcís Sicra actuant com a tinent d'alcalde. L'Ajuntament del moment, sota la presidència de Jaume Alemany i Sastre, no accepta una part de la despesa d'aquest desplaçament, concretament la que es deriva del lloguer d'un automòbil particular per traslladar-se fins a Barcelona. Es considera que aquest trajecte es podia haver fet en tren i, per tant, només s'abonarà l'equivalent a dos bitllets de tren en segona classe.⁵ Coneguda la notícia, presenten un escrit a l'Ajuntament, on argumenten la necessitat de desplaçar-se en automòbil fins a Barcelona per arribar a temps d'agafar el tren a Madrid. El tren exprés de luxe que sortia cap a les set de la tarda arribava a la *Villa y Corte* a les deu del matí, en total unes 15 hores de viatge.

El mes de febrer, l'alcalde Burcet, acompanyat pel seu amic i regidor Narcís Sicra, havia marxat a Madrid per intentar solucionar un tema conflictiu en aquell període i que fa referència a l'expropiació de la casa número dos del carrer de Martínez Anido. Després de mantenir llargues converses amb el governador civil es creu oportú fer una visita personal al general Martínez Anido, ministre de Governació, per tractar amb ell aquest assumpte. El ple acorda que puguin marxar ells dos com a màxims representants del municipi i es destina una quantitat de 1.000 pessetes procedents del capítol segon del pressu-

post municipal per poder afrontar les despeses d'aquest viatge.⁶

La casa de la discòrdia és propietat de Joan Soley i Vila, on regenta la Banca Soley. Una de les prioritats del consistori és fer efectiu el Pla general de reforma de la població i el Pla especial dels carrers Martínez Anido i passeig Prat de la Riba (passeig de Dintre). Can Soley fa cantonada amb el primer carrer i cal fer-la recular quatre metres perquè quedi alineada amb la resta de cases. Però això no era tot, ja que aquesta mateixa casa també ha de ser creuada per poder continuar el carrer del Lloro fins al passeig, on actualment hi ha la plaça d'Espanya. Com que quedaria dividida en dos trossos tan petits que *“no pueden aprovecharse para habitaciones”* es proposa l'expropiació forçosa de la finca sencera. Aquesta proposta s'aprova per unanimitat, però provoca un gran enrenou, que com hem vist afecta de retruc i de manera anecdòtica Narcís Sicra i el mateix alcalde. Finalment, després de diverses sessions plenàries de discussions i de la lectura d'instàncies justificatives, a finals d'agost s'aprova el cost total del viatge que exposaven Burcet i Sicra i que puja a 793 pessetes.⁸ Can Soley no es tirarà a terra fins als darrers anys de la guerra.

Una altra de les obres controvertides d'aquests anys i que precisament encapçala Narcís Sicra com a president de la Comissió de Foment és el projecte d'abastament d'aigua potable a Blanes, que ja hem apuntat en parlar del crèdit financer que rep l'Ajuntament. Aquest projecte s'encarrega a l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya. Els tècnics Josep M. Estrada i *Tomas More* col·laboren amb ell en el Pla general de clavegueram. Cendoya és un arquitecte molt anomenat, sobretot per haver guanyat el 1925 el concurs per a l'execució del Palau Nacional a Montjuïc per a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929. Anys enrere hi havia hagut un projecte d'abastament d'aigua que havia intentat executar l'estiuejant Ferran Agulló, però que va ser abandonat poc temps després.

La colla d'en Narcís Sicra, 1952. Col·lecció P. Sicra (AMBL)

En aquests anys l'aigua potable escasseja a Blanes i això origina greus conflictes entre els veïns. La majoria l'aconsegueixen a través dels pous que hi ha als patis i eixides de moltes cases particulars, amb l'agreujant de la fàcil contaminació d'aquestes aigües. Calia trobar-hi solució de manera urgent.

El 1926, finalment es fa realitat la instal·lació d'una xarxa de distribució d'aigua. S'instal·len nou mil metres de tubs de diferents diàmetres, dels quals vuit mil quatre-cents són per a la xarxa de distribució a dins del poble, *“de forma que no queda casa ninguna en el casco urbano que no pueda ser comodamente abastecida de agua.”*⁹ A part dels beneficis higiènics de crear un servei regulat d'abastament d'aigua a la població, en uns moments en què gairebé no hi ha aigua potable, també hi ha les motivacions econòmiques, i es creu convenient i factible municipalitzar-lo, *“por ser un ingreso saneado en los presupuestos municipales.”*¹⁰

El 15 de maig de 1925 havia entrat a l'Ajuntament Bonaventura Puig i Torrent, “Gallet”, i ho fa com a primer tinent d'alcalde i president de la Comissió d'Hisenda. Serà un dels tres polítics que apareixen a la composició popular que fan els blanencs en fer-se realitat el projecte d'abastament d'aigua potable. Els altres dos polítics

són l'alcalde Gaspar Burcet i Malvasia i el responsable del nou servei d'aigües municipals Narcís Sicra i Galí. Aquesta tornada popular, que encara recorda la Paquita i altres persones grans amb qui hem parlat, diu així: “Encara que t'escaunyis de set, no podràs beure a gallet moscatell ni *malvasia*. Per guarir del teu mal beu aigua municipal, una *xicra* cada dia.”

Narcís Sicra ha de deixar l'Ajuntament el mes de febrer de 1927. En sessió extraordinària, sota la presidència del delegat governatiu Feliciano Montero Dalmases, mitjançant l'habitual disposició del governador civil de la província, en aquest cas Prudencio R. Chamorro, li comuniquen la modificació del consistori i l'elecció de nous representants, l'alcalde i els regidors lliuren les seves insígnies.

Alguns dels companys regidors que han de deixar el consistori marxen cap a casa seva a desgrat. El dia 21 de febrer hi ha festa a Blanes i s'hi programa una ballada de sardanes. El senyor Sicra, tot i no saber-ne gaire, surt a ballar, i sembla que dintre seu pensa: *“Potser es creuen que m'haig de quedar a casa enfadat? Menos feina!”*

Els germans Sicra a la font del Carme, Blanes. Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

Els bombardeigs de la fàbrica i la postguerra

El 30 d'abril de 1931 el ple de l'Ajuntament presidit per Bru Centrich posa el nom de Fermín Galán al fins aleshores carrer de Martínez Anido. El 14 d'abril es proclama la Segona República. Blanes i el país viuen uns anys tensos, amb remarcables avenços socials, però amb picabaralles entre partits i l'enfrontament d'ideologies contraposades. El 18 de juliol es produeix la revolta militar del general Franco contra el Govern legítim de la República. No aconsegueix triomfar arreu de l'Estat i comença una guerra civil fratricida que s'allargaria gairebé tres anys, amb bombardeigs, assassinats i morts a tots dos bàndols. Blanes no n'és una excepció.

El pare de la Paquita es queda a Blanes i un dia van venir-lo a buscar a casa. No és un bon senyal, hi ha hagut altres casos al poble en què una detenció era un clar avís de la imminent execució. L'acusen de ser una de les persones que van proposar el nom del repressor general Martínez Anido per al carrer Ample. El senyor

Sicra argumenta que la seva acció dins del Govern de Blanes sempre ha estat en benefici del poble i que moltes de les millores realitzades van ser possibles gràcies a les reunions i a l'ajuda del general i ministre de Governació de Primo de Rivera, Martínez Anido. Continua dient que no es podia renunciar a aquella ajuda i que si volen canviar el nom del carrer per un altre ara tenen tota la llibertat per fer-ho. El mestre de la Vila Ricard Reñé intercedeix a favor del senyor Sicra. Reñé li salva la vida. Acabada la guerra comencen unes altres venjances. Reñé és detingut i empresonat. Se li fa un consell de guerra i se'l condemna a mort. La família del mestre acut desesperada a demanar ajuda al senyor Sicra, han trucat a d'altres portes, però obtenen el silenci per resposta. Narcís Sicra és una de les poques persones que parlen bé d'ell. Recorda a la seva filla els nervis i la por que passa davant dels militars que omplien la sala. La seva intervenció no aconsegueix salvar-li la vida i és afusellat el 20 de juliol de 1940, als 38 anys. És la víctima número 444 de la presó provincial de Girona.¹¹

Les bombes afecten Blanes en diverses ocasions. La primera, el 4 d'abril de 1937, quan un avió, segurament procedent de Mallorca, llença set bombes, però cap causa danys. El 7 de juny d'aquest mateix any el vaixell de guerra *Canàrias* dispara els seus canons sobre diferents localitats de la Costa Brava, entre elles Blanes. El 1938 augmenta l'ofensiva dels insurrectes i el mes de febrer apareixen hidroavions que bombardegen i metrallen el poble. El dia de Sant Pere els avions causen desperfectes a la SAFA i a la zona de l'estació. En total 9 morts i més de quaranta ferits. Els avions carregats amb bombes tornen a sobrevolar Blanes el dia 5 de juliol i els dies 13, 15, 16, 18 i 22 d'agost. És la nit del dia 13, quan eren poc més de les 9 del vespre, quan *"un avión faccioso dejó caer encima la fábrica de Cuero Tossas, al extremo de la población pero dentro del casco urbano, destruyendo completamente la mitad del edificio, maquinaria y dejando en mal estado la otra mitad de edificación."*¹² L'escrit redactat

per l'alcalde Rafel Martí aclareix que no es va haver de lamentar cap desgràcia personal. En un altre informe, l'alcalde explica els atacs aeris del dies 21 d'octubre, 2 de novembre i 2 i 5 de desembre. Aquest darrer atac, que també és el darrer que afecta Blanes, té lloc pels volts de les set de la tarda, quan un avió *"que arrojó unas quince bombas sobre la fábrica de Cuero Tosas que destruyó por completo la mitad del edificio; la otra mitad estaba ya destruida por el bombardeo habido el día 13 de agosto"*. I continua dient que *"a las once de la misma noche, parece ser que el mismo avión volvió a aparecer sobre el pueblo, y volando muy bajo, descargó otras diez bombas en la fábrica Cuero Tossas."*¹³ Un informe de l'arquitecte municipal Portillo Quintana valora les instal·lacions de la fàbrica Tosas en prop de mig milió de pessetes i els danys que han provocat les bombes en 344.383 pessetes. Les fotografies són un testimoni d'excepció que demostren aquests greus desperfectes.¹⁴

L'exèrcit nacional té les seves sospites que la fàbrica dels cosins Tosas i Sicra s'hagi transformat en una indústria de guerra. De fet, durant la Primera Guerra Mundial ja havien fet corretges de paracaigudes i cartutxeres per a munició. Durant la guerra espanyola tornen a fer corretges i cartutxeres, però sembla que no fabriquen armes, el principal pretext de l'avió alemanya i italiana, segons aclareixen els comandaments militars responsables d'aquestes accions en una conversa que mantenen amb el senyor Sicra anys després de la guerra.

La Paquita ens explica una altra vivència d'aquest anys, que situa en el mes d'agost de 1938, quan s'està banyant a la platja i veu passar el vaixell *Ciutat de Barcelona*, que instants després és torpedinat pel submarí nacional *General Mola* davant de la desembocadura de la Tordera. El vaixell no aconsegueix avançar gaires metres més i s'enfonsa al costat de la Pilon de Malgrat. La Paquita recorda aquells fets, com també l'intent d'assassinat d'un jove que està a la platja i a

qui confonen per un capellà. Aquells records la intranquil·litzen durant mesos i la família acut a casa de l'amic i fotògraf Josep Pons, que mitjançant unes sessions d'hipnosi aconsegueix calmar-la i treure-li la por.

Blanes és alliberada el dia 2 de febrer de 1939, quan les tropes nacionals i els seus partidaris desfilen triomfalment pels carrers de Blanes. El 10 de febrer es constitueix el primer ajuntament nacional, que presideix Antonio Moya Cobo, un cop és designat pel general en cap de l'Exèrcit del Nord.

Una vegada més, una de les primeres decisions de la Comissió Gestora Provisional de Moya és canviar el nom dels carrers acordats durant la República. Altra vegada apareix el nom de Martínez Anido, que és utilitzat per a batejar el que ara coneixem com a carrer de Jaume I. Portarà aquest nom fins al 29 d'octubre de 1979, quan el primer ajuntament democràtic que presideix l'alcalde Maria Dolors Oms li posarà el nom actual.¹⁵

El 24 de juny de 1939, l'alcalde Moya sol·licita llicència per temps il·limitat. La corporació accepta la seva petició i acorda per unanimitat dels assistents que el substitueixi en el càrrec el regidor Francesc Sagrera i Bou, que ocupa l'Alcaldia durant un mes i pocs dies.¹⁶ El dia 31 de juliol es reuneix l'Ajuntament en sessió extraordinària i es llegeix la comunicació del governador civil de Girona, el càntabre Antonio Federico de Correa Véglison, per la qual designa un seguit de persones per a constituir la Comissió Gestora Municipal de Blanes, entre elles Narcís Sicra i Galí, i com a nou alcalde, Rogeli Puig i Costas. Narcís Sicra no assisteix a la reunió i, per tant, no forma part del nou consistori, excusa a través d'un ofici la seva absència i manifesta que ja ha presentat la dimissió d'aquest càrrec al governador civil.¹⁷

La xarxa d'amistats que Sicra ha creat durant els anys en què forma part del consistori blanenc li permet una relació personal cordial amb algunes autoritats del nou règim. En una foto de l'àlbum familiar el veiem a la terrassa d'estiu

Personalitats i polítics a la terrassa del Primer Casino, 1947. Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

del Primer Casino de Blanes acompanyat per amics i autoritats polítiques de l'època. S'hi veuen: Josep Puig Urgell, Joan Ribas, Joan Perpiñá, Anastasi Guerrero, Gimeno i Rodobrado Aldama, alcalde de 1944 a 1963. Els Sicra eren accionistes fundadors de l'entitat i acostumaven a passar-hi moltes estones, una tradició que han seguit els seus fills. Al soterrani del Casino, on hi havia la cuina i el magatzem, s'hi reuneix la colla d'amics d'en Narcís fill: en Pere Castany, en Pere Llambí, l'avi Soteras, Evaristo Aldama, Miquel Comas l'avi Soteras, l'Escribano taxista, en Joan Matas... Hi passen les estones rient i fent àpats plegats.

Els altres governadors civils que succeeixen Correa en el càrrec, com Luís Mazo Mendo, són ben coneguts per la família Sicra. Ho són gràcies al paper dels Sicra en el món industrial d'abans de la guerra.

Acabada la guerra, el dia 4 de juny de 1939, s'inaugura l'església provisional a l'Esbarjo parroquial. Aquell dia la Paquita fa la primera comunió. Mossèn Antoni Falcó, davant la pobresa

i la precarietat de molts blanencs, demana als pares que no hi assisteixi amb vestit llarg. La senyora Oliu té la il·lusió de vestir-la de llarg, encara que sigui en un altre lloc, i finalment ho aconsegueix. Les mànigues i les vores del vestit són fetes de punt. La seva mare i la seva tia van estar dos mesos per acabar-lo.

Els primers anys de la postguerra s'ha de treballar de valent per a reconstruir tot el que ha quedat malmès durant la guerra. Els nous temps també porten a la ruptura de la societat Tosas-Sicra, causada per discrepàncies familiars. Narcís Sicra fa grans esforços per començar de zero i crear una nova indústria de cuirs en una zona del poble que encara està sense urbanitzar, a la zona de s'Abanell, a l'altra riba de la riera de la Vall d'en Burg, on els soldats acostumen a fer-hi instrucció. A principis de la dècada dels quaranta construeix la primera nau, que pateix un esfondrament en el sostre i ha de refer-se de nou. Amb els anys en fa una altra d'igual més a prop de la platja. El negoci, a poc a poc, no sense algunes traves, va anar prosperant. Arriben a tenir una

quinzena de treballadors. L'any 1946 el senyor Sicra assisteix a una convenció del sindicat de la pell a Madrid i continua augmentant la fama de bon fabricant.

Els estius i el món del turisme

Els estius a Blanes passen plàcidament. Amb la casa davant la platja, quan encara no estava fet el port esportiu, només s'ha de creuar el carrer per gaudir de les múltiples possibilitats que ofereix el bon temps. Som a les acaballes dels "feliços anys vint", la família al complet surt a passar els matins a la sorra, ben equipats amb la vestimenta de bany que cobreix tot el cos, l'ombrel·la d'ús individual... Els Sicra no fan com el senyor Milà i Camps, que acut a la platja amb un barnús blanc impol·lut i acompanyat del servei. La Paquita agraeix les atencions del senyor Milà i la senyora Rosario, que l'obsequien amb bombons. El visita a la fabulosa casa que té en el passeig, prop d'on ella viu. Passa l'estona contemplant la parella de lloros que cada estiu trasllada des de la Pedrera de Barcelona a la casa d'estiueig de Blanes.

Els Sicra comparteixen passejades amb els veïns i estiuejants, com els senyors de can Saladrigas, els Roig i Raventós, els Miralbell, la Felipa, l'àvia Brillas, la Lola Tema, els Marroi (Esgleas), els Perret (Pérez), els Boix (Creixell), els Soley...

A la petita Paquita li compren un cotxe de joguina, prou gran perquè pugui asseure's a dins i doni un tomb pels voltants de la casa. Aviat té la seva primera bicicleta, el seu mitjà de transport habitual i que encara no ha abandonat. Les seves aficions són la bicicleta i nedar. El primer bany és a quarts de nou del matí. Després hi torna a les dotze, amb les amigues, fins a les dues, quan el seu pare torna de la fàbrica i van a dinar plegats. A vegades també hi tornen a la tarda i ho aprofiten per fer el berenar. Neden fins a la punta de l'espigó del moll, des d'on es tiren de cap, tant els nois com les noies: Mercè Soley, Anna

El Racó d'en Portes inundat, 1962

Inundacions a la fàbrica Sicra, 1962

Obres del port

Sempre en bicicleta, 1942

La Paquita i les seves amigues disfressades de banyistes, 1953 Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

Maria Nonell, Carme Gironès, Maria Dolors Pla, Lluís Aliu, els Perets, els Tassis... La Paquita ha de dur un vestit de bany amb una faldilla a sobre que resulta força incòmoda per nedar. La seva mare idea un sistema perquè se la pugui treure i posar fàcilment. D'aquesta manera, quan entra a l'aigua se la treu, la deixa amagada sota d'una roca, i se la torna a posar abans de sortir. És el temps de mossèn Talamàs i que les noies ensenyin tanta carn és vist com un pecat.

A la dècada dels cinquanta la colla d'amigues de la Paquita organitza festes a la platja amb vestits de bany d'època. Quan ho fan tenen una gran feinada per aconseguir que algun terrassà els proporcionin carabasses seques, on antigament guardaven el vi que bevien al camp mentre treballaven. Fan servir les carabasses de flotadors, lligades a la cintura, com acostumaven a fer els seus pares de joves. Sempre criden el fotògraf Josepet Romaní perquè vingui a retratar-les, disfressades de banyistes dels anys vint, fent figures dins l'aigua com a la pel·lícula *Escola de sirenes*, sortint d'excursió... En una ocasió es van voler retratar durant una festa de disfresses particular que fan als locals de la CNS del carrer de la Muralla, prèvia petició al responsable de l'entitat Joan Ribas. En Josepet s'esvera en veure aquelles noies vestides d'home, de prostitutes... Després de berenar xocolata desfeta van a les sardanes de

Primer equip del CD Blanes, 1917

davant del Centre Catòlic, amb la maleta a la mà i encara mig disfressades.

El seu pare també és un bon nedador i neda fins que ja és ben gran. De jove és un dels fundadors del primer equip de futbol del Blanes, que juga els primers partits en un camp improvisat en el passeig de Mar, davant de la Casa del Poble, uns anys abans de fer-s'hi la balustrada. Poc després es trasllada al Racó d'en Portes, on ara hi ha el pavelló esportiu, i a mitjans dels anys quaranta se situa a l'emplaçament actual. La idea neix d'un grup de blanencs, juntament amb alguns membres de la colònia de forasters que passen els estius al poble. En una fotografia de l'àlbum, datada l'any 1917, hi reconeixem assegut Narcís Sicra, que és el primer president de l'entitat, en Cels Bassols com a porter, que apareix amb la pilota a les mans i els jugadors Gibernau, Roc, Gelpí, Roger, Rossend Tosas, Solé, Sans I, Sans II, Perpiñá i Ros.

Quan els germans Sicra no van a jugar a la platja, surten en direcció a les obres del moll, que l'any 1932 comencen la darrera etapa de construcció. Els voluminosos blocs de pedra, repartits per tota l'esplanada del futur port, són el lloc idoni per a saltar. En aquells moments, la mainada que hi acut a jugar no és conscient dels perills que comporta saltar entre aquells blocs, amb el risc de caure-hi al fons.

La Paquita estudia a les normalistes del Sagrat Cor de Sarrià. Narcís Sicra i Oliu continua l'ofici del pare, però abans ha d'estudiar, primer a les Escoles Pies de Sarrià i cinc anys a l'Institut Químic de Sarrià, regentat pels jesuïtes. A la dècada dels seixanta entra plenament en el món del turisme com a vocal de la Junta de Turismo.

El juliol de 1962, Narcís Sicra i Francesca Oliu, juntament amb Maria Teresa Comas i el seu home, inauguren un edifici d'apartaments a la platja de s'Abanell. El bategen amb el nom de *Cactus*. L'11 d'octubre d'aquell any Blanes pa-

Obres del port, anys 30

teix unes greus inundacions, que afecten intensament la fàbrica de cuirs de can Sicra. Aquell Nadal també cau una forta nevada. El *Cactus* està obert un parell de temporades. Molt a prop d'aquest punt, els Sicra inauguren el 22 de juliol de 1963 l'hotel Horitzó, un emblemàtic establiment que avui dia encara continua obert i en constant renovació. Aquell estiu es tornen a repetir les inundacions, amb pluges molt intenses durant els dies 6, 7 i 8 d'agost, i altres dies dels mesos de setembre i octubre. L'àlbum dels Sicra és un excel·lent testimoni dels desperfectes que van causar els aiguats. Durant aquesta dècada dels seixanta es produeix la febre turística i l'arribada en massa d'immigrants... però aquesta és una altra història que haurem de deixar per a una propera ocasió.

Aitor Roger
Tècnic de l'Arxiu Municipal

notes

- ¹ Llibre d'actes. CMP. 1927-1928. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 13
- ² Llibre d'actes. Setembre 1923-abril 1924. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 11-12.
- ³ COMA Soley, Vicenç. Blanes, Barcelona i Sanremo. 1900-1936. Bal-mes.1969
- ⁴ Llibre d'actes. CMP. 1925-1927. Ajuntament de Blanes (AMBL).
- ⁵ Llibre d'actes. CMP. 1927-1928. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 39.
- ⁶ Llibre d'actes. CMP. 1927-1928. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 3.
- ⁷ Llibre d'actes. CMP. 1925-1927. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 55.
- ⁸ Llibre d'actes. CMP. 1927-1928. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 43.
- ⁹ Ayuntamiento de Blanes. Memoria de la gestión municipal en los años 1924-1925-1926. Gerona.
- ¹⁰ Llibre d'actes. Setembre 1923-abril 1924. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 32.
- ¹¹ QUERS, Caterina de. "Ricard Reñé Mir, apunts d'una recerca" dins Blanda 6. Ajuntament de Blanes, 2003.
- ¹² Arxiu de la Diputació de Girona. Ajuntaments 74 a 7.
- ¹³ Ibídem.
- ¹⁴ Veure CLARA, Josep. "Els bombardeigs a Blanes durant la guerra civil" a Revista de Girona 123, 1987.
- ¹⁵ FREIXA, Josep. Canvi de noms de carrers i places de Blanes.1900-1979. Premi de recerca històrica Bru Centrich 2001. Blanes.
- ¹⁶ Llibre d'actes 1936-1943. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 33.
- ¹⁷ Llibre d'actes 1936-1943. Ajuntament de Blanes (AMBL). f. 36.

DONACIONS 2007

Donació del Sr. Joan Gironès de Blanes

- Plaques de vidre amb anuncis d'empreses de Blanes.
- Exemplars de premsa local i *souvenirs* del Vilar.
- DVD Festa Diversitat 2007. Realitzat per "Los-dostorres".
- En dipòsit provisional, la imatge de Sant Antoni, procedent d'una fornícula del carrer Unió.

Donació de la Sra. Maria Rosa Termas Armero de Blanes

- Llistat amb els motius antics de Blanes (còpia)

Donació del fotògraf Sr. Carlos Herrero de Blanes

- DVD realitzat per l'autor sobre la Parròquia de Blanes.
- DVD *Blanes... una passejada pel poble* (2007).

Donació del Sr. Josep M. Ibáñez de Blanes

- Dos llibres: *Historia del franquismo* de Ricardo de la Cierva y *Grandes acontecimientos de la historia*.
- Taula de Dibuix tècnic .

Donació del Sr. Dídac Reyes García de Blanes

- 5 postals antigues de Blanes.

Donació del Sr. Rafel Domènech de Blanes

- Placa inaugural de marbre de la instal·lació del Gas Rico a Blanes, de l'any 1881.

Donació de Santiago Vila-Puig de Sant Quirze del Vallès

- Catàleg de l'exposició *Joan Vila-Puig (1890-1963). Cant a la terra eixuta*. 2002
- Revista "Perseverancia". Núm. 63. 1946. Conté l'article: "Un ejercitante: Joaquín Ruyra" de Vicens Coma y Soley.
- Retall de diari amb un dibuix de Gustau Vila (Grapa) al·lusiú a les vagues de SAFA
- Full passavolant informatiu sobre la mort de Joan G. Junceda.

Donació del Sr. Fèlix Roca Piferrer de Blanes

- Col·lecció de postals i diapositives que s'havien venut a l'estanc que regenta la família Roca al carrer Ample. Temàtica: Blanes, Catalunya, toros, sevillanes...

Donació del Sr. Josep Soley de Blanes

- Fotografies del Torneig Internacional Costa Brava - Escacs Blanes.

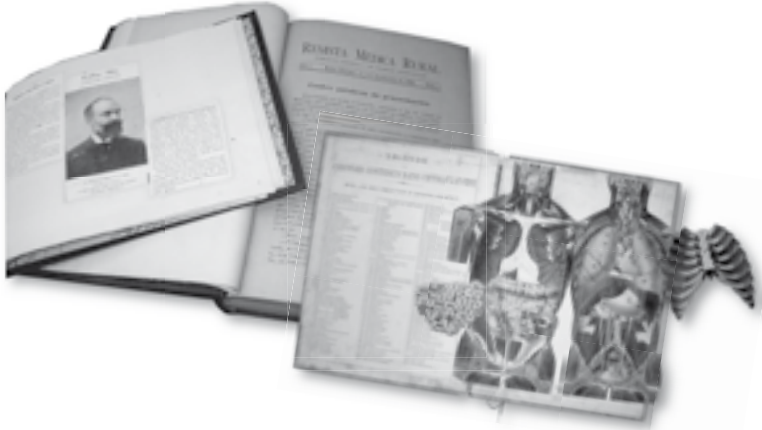
Donació del Sr. Manuel Jiménez Sopedra de Blanes

- Una col·lecció d'aparells fotogràfics i armes antigues.

Donació de la família Rocafort Balvey de Blanes

- Fons documental de la família Rocafort Balvey procedent de la casa del carrer Dr. Xavier Brunet. El fons s'està inventariant i en línies generals conté:
 - Documentació relativa als diversos negocis de la família (fàbrica sabates, discoteca El Cellar...)
 - Documentació relativa a l'activitat de membres destacats de la família com l'arquitecte Esteve Rocafort i Carreras o el metge Miquel Balbey i Bas.

- Documentació diversa: familiar, musical, hermeroteca, biblioteca, fotografies, etc.

Donació de la Sra. Júlia Saura de Blanes

- Col·lecció completa del Full Parroquial Santa Maria de Blanes des de 1993 fins a 2006.

Donació del Sr. Domènec Valls i Coll de Blanes

- Col·lecció d'aproximadament 7.000 goigs fitxats i uns 2.500 sense fitxar dividits en els següents conjunts:
 - Goigs de Blanes
 - 500 goigs diferents sobre Montserrat
 - Goigs de Núria i de la Mare de Déu del Roser
 - Goigs d'advocacions concretes
 - 400 goigs de verges amb el lloc de veneració
 - Goigs del Bisbat de Girona
 - Goigs de la Catedral de Girona
 - Goigs de l'Arquebisbat de Barcelona
 - Goigs de Mallorca
 - Goigs del País Basc
 - Goigs de verges romàniques d'Andorra
 - 1350 goigs estampats per Ricard Vives i Sabaté
 - 1300 goigs de la col·lecció *Septen gaudie*
 - Col·lecció iconogràfica de Montserrat amb goigs de Mn. Cinto
 - Goigs amb els Càntics d'Alfons X el Savi
 - Goigs de marededéus trobades
 - Goigs amb els sant corresponents a cada dia de l'any
 - Goigs de la Catalunya del Nord editats a Ceret
 - 2.000 goigs de santuaris i ermites
 - Carpetes d'estampes editades de xilografies de Ricard Vives

- Documentació diversa:
 - 2 volums en pergamí de goigs de Joan Amades
 - Un centenar de butlletins de l'Associació d'Amics dels Goigs.
 - Diverses publicacions i conferències sobre el tema.
- Opuscle de la conferència "Polución bacteriana del medio marino" d'E. Lagarde. Blanes.1964
- Memòries personals de la seva etapa dins l'Ajuntament de Blanes.

Donació del Sr. Josep Maur Gallart i Monereo de Blanes

- Llistat de les sardanes que s'han dedicat a Blanes o a alguns dels seus atractius, amb menció de la data i el compositor.

Cessió en dipòsit de l'Obreria del Santuari del Vilar

- Fotografies i pel·lícules antigues que es van incloure a l'exposició de 2005 sobre el cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu del Vilar.

Donació del Sr. Rodolfo Roch de Blanes

- Impresos i fullets relacionats amb les Festes de Primavera dels Pins.

Donació del Sr. Fèlix Domènech de Blanes

- *L'home de l'oest americà*, de F. de Blanda.
- Un recull de poesies de Fèlix Domènech
- *La bellesa de Blanes*, elaborat per Fèlix Domènech
- El llibre dels motius de Blanes. Març 1925
- Còpia del pregó de Festa Major de l'any 2005 titulat "100 anys de la Casa del Poble de Blanes", a càrrec del president de l'entitat Fèlix Domènech.

Donació de l'IES Serrallarga

- Exemplar del llibre *Projecte aigua*. IES Serrallarga 2006/2007

Donació del Sr. Fernando Selvaggio de Barcelona

- Llibret *La sardana i la caritat*, de Joaquim Ruyra (1928)
- Correspondència entre Josep Roig Pou (pèrit agrònom) i Vicenç Coma Ferrer (hisendat) amb Josep de C. Tuñi i Falguera de Mataró. Datedes entre 1901 i 1911.
- 3 postals de Blanes de Josep Alemany i Borràs.

Donació de la Sra. Corina Gumà de Blanes

- Reglament de la Sección de Socorros Mutuos de la Casa del Pueblo de Blanes. Impremta Artau. Blanes. 1929 (2 exemplars).
- Reglament de la Sección Mútua Agrícola del Sindicato Agrícola de Producción de Blanes, 1937.

Donació de la Sra. Lourdes Domènech - Plataforma Salvem Pinya de Rosa

- Material didàctic Pinya de Rosa
- Dossier de premsa
- Resums de les activitats realitzades per la Plataforma ciutadana.
- Còpia de l'acta fundacional
- 3 CD material pàgina web (...)

Donació de la Sra. Amparo Cases Deordal de Blanes

- Un exemplar del llibre *José María Cases Deordal: Pensamiento y testimonios* (2007)

Donació del Sr. José Luís Moreno Herrero

- Mapes escolars antics de gran format dels anys 1935-1936

Donació de la Sra. Concepció Casadevall Roviró de Barcelona

- Revista de *L'Obra del Ballet Popular*. Núm. 16 (2003) amb un article sobre l'espectacle *En Garet a l'enramada* de l'Esbart Joaquim Ruyra.
- Llibret *La musica tradicional canaria, hoy* de Talio Noda (1978)

Donació del Sr. Narcís Munsó, antic mestre de La Vila (CEIP J. Ruyra)

- Col·lecció de fotografies i pel·lícules de la seva activitat professional

Cessió en dipòsit del Sr. Josep Pruna i Cortacans de Blanes

- Fons de l'artista amb originals i còpies de la seva trajectòria com a dibuixant.

Donació del Sr. Joan Adell Álvarez de Blanes

- Adell Álvarez, Joan. *El Naufrag*. Premi Rei en Jaume de narrativa breu 2006. Ajuntament de Calvià. Mallorca (2007)
- Adell Álvarez, Joan. *Sorrejant*. XIII Premis de la Mar. Ajuntament de Castelló de la Plana (2007)

Donació de la Banda i Cobla del Col·legi Santa Maria de Blanes

- Negatius b/n i color. Anys 60' a 80' Tuna, Banda (Mallorca, Caseres, Gandia...), Cobla (Caravana, Banyuls, Llinars...).
- Enregistraments sonors

Donació del Sr. Joan Planàs, de Barcelona

- Audiovisual *Recull de motius de les antigues famílies de Blanes, entre els anys 1900-1930*.

Donació del Dr. Carles Bas i Peired, de Barcelona

- Opuscle titulat "La mediterrània: una visió sinòptica". Conferència inaugural del curs 2007-2008 de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona.

Donació del Sr. Joaquim Abril de Blanes

- Cròniques esportives de diferents diaris escrites pel seu pare, el periodista Agustí Abril.

Donació del Sr. Joan Font de Sant Celoni

- Dues fotografies de gran format de Blanes dels anys 40 fetes pel seu pare, el fotògraf amateur Joan Font Domènech de Granollers.

Cessió en règim de comodtat de la Sra. Guerin Vda. Miralbell de Barcelona

- El Fons documental de Can Miralbell (notaris, procuradors ...etc)
 - Una trentena de pergamins d'entre el s. XIV al XVII
 - Diverses carpetes amb documentació dels notaris de la família
 - Un llibre d'indulgències de la Congregació dels Dolors de Blanes del s. XVIII
 - Diverses carpetes amb documents de dues masies dels Miralbell: Mas Ritort i Mas Julià
 - Censals de les botigues del carrer Ample

Donació de la Sra. Josefina Salt i Vilanó, de Blanes

- Fons del fotògraf blanenc Francesc Salt i Pruna. Consta aproximadament de:
 - 250 Negatius sobre placa de vidre
 - 33 Plaques estereoscòpiques
 - 700 Negatius sobre plàstic
 - 750 Positius en paper

Donació de la Sra. Maria Victòria Martín i Gallart, de Barcelona

- Fulletó d'una vetllada de boxa.

Donació del Sr. Joan Blanch, d'Olot

- Diaris amb fotografies i cròniques de Blanes que va publicar a la premsa comarcal i de la vila.
- Material de difusió d'activitats blanenques (culturals, esportives...)

Donació del Sr. Joan Zurita de Blanes

- Cartes publicades a la premsa
- Invents de l'autor: plànols, instàncies... (còpia)

Donació del Sr. Pere Viñas de Blanes

- DVD Homenatge a l'Esteban. Realitzat per TV Blanes i Pere Viñas Electroacústica
- DVD Concert de l'Esteban a Sa Carbonera. 1985. Gravació de Pere Viñas.

Donació del Sr. Albert Ros i Coll de Blanes

- Cartell publicitari de la segona etapa de La Flor Blanenca

NOTÍCIES DE L'ARXIU

Els llibres de l'Arxiu

Durant aquest any hem coordinat l'edició de tres nous llibres. El titulat *Blanes. Ensaig d'estudi crítich*, de Josep Alemany i Borràs, que forma part de les Publicacions Municipals de Blanes; *Els goigs de Blanes*, de Domènec Valls i Coll, que és el primer volum de la col·lecció Fons de l'Arxiu, i el catàleg de l'exposició *Padern&Padern*.

L'Ajuntament de Blanes, després d'iniciar les Publicacions Municipals de Blanes amb les col·leccions anomenades Cortils i Vieta, Clàssics Blanencs i Lectura Popular Blanenca, ha creat una nova línia editorial centrada en l'Arxiu Municipal. La voluntat és donar a conèixer tant als investigadors com a la societat en general els fons documentals de procedència pública i privada que atresora el servei. És per això que la col·lecció s'ha anomenat Fons de l'Arxiu. El primer volum s'ha dedicat a la gran col·lecció de goigs donada recentment a la ciutat per Domènec Valls. En concret, als goigs que fan referència a Blanes. En conjunt la col·lecció consta de prop de deu mil exemplars originals i està considerada com una de les millors de Catalunya. *Els goigs de Blanes. Història, llegenda i goigs* és un complet estudi sobre la història i evolució dels goigs que s'han editat sobre les advocacions blanenques, alguns dels quals es remunten al segle XVII. A banda, incorpora dades històriques sobre les capelles i ermites que hi estan relacionades. El

llibre es va presentar a la Casa Saladrigas el dia 7 de juny, en un esdeveniment que va servir per fer efectiva la donació a l'Ajuntament de Blanes de la important col·lecció de goigs. Aquestes publicacions es poden adquirir a les llibreries de Blanes.

La presentació de Blanes es va fer a la Casa Saladrigas el dia 21 d'abril i va anar a càrrec de Josep Bota-Gibert, l'autor de la introducció a l'edició facsímil. Josep Alemany i Borràs (Blanes, 1868 – El Masnou, 1943) fou escriptor i periodista, va participar en la majoria dels diaris i periòdics més importants del seu temps. Catalanista, lligat a les idees heretades de les *Bases de Manresa*. Important col·laborador a la *Costa de Llevant*, fou administrador de *La Il·lustració Catalana* i director de la *Il·lustració Llevantina* i el periòdic *La Selva*. Durant molts anys va participar en l'administració dels *Jochs Florals de Barcelona*, ajudant F. Matheu fins a l'any de la seva prohibició, fou secretari d'aquests l'any 1912. Administrador i membre de l'*Academia de la llengua Catalana*. A més dels seus articles com a activista catalanista, va publicar nombroses poesies i prosas, i algunes peces de teatre. "*Blanes. Ensaig d'estudi crítich*", apareix primerament en capítols en el periòdic *La Costa de Llevant* i l'autor hi analitza el Blanes de 1904 i la seva falta de progrés.

L'exposició dels germans Padern

L'exposició anual de 2007 l'hem dedicat als germans Joan Padern i Josep Maria Padern. La mostra, titulada *Padern&Padern. Dos germans creadors. Pintura, fotografia i cinema*, repassava en fotografies, pel·lícules de cinema i pintures, l'obra artística d'aquests dos germans creadors. Va ser a la Casa Saladrigas del 27 d'abril a l'1 de juliol. Coincidint amb l'exposició, l'Arxiu va rebre una part important del fons fotogràfic i cinematogràfic de Josep Maria Padern. A l'exposició, vam poder fer un repàs de les diferents etapes i tècniques de **Joan Padern i Faig** (Colera, 1924), pintor i fill adoptiu de Blanes. Presentàvem un recorregut cronològic per la seva extensa i coneguda obra pictòrica, des de les primeres aquarel·les, passant per les pintures realistes amb paisatges i barques de Blanes, els quadres de denúncia i conscienciació ecològica, alguna obra de la sèrie d'homenatge a Gaudí, fa-

çanes i places de Barcelona, l'etapa d'abstracció dels primers anys seixanta i fins a arribar a les actuals. L'art de Joan Padern es combinava amb la fotografia del seu germà, **Josep Maria Padern i Faig** (Colera, 1927), pioner en el món dels negocis turístics a Blanes i un dels fundadors de l'Agrupació Fotogràfica Cinematogràfica de Blanes l'any 1960. L'exposició ocupava totes les sales de la Casa Saladrigas i culminava a la sala gran de les golfes, on s'exhibien plegades una selecció de les obres dels germans Padern que presentaven coincidències temàtiques. Amb aquesta ambiciosa mostra vam voler retre homenatge a tots dos creadors, i alhora posar a l'abast del públic blanenc i forà l'art de dos germans establerts a Blanes després de la Guerra Civil i profundament enamorats de la nostra/seva vila. El catàleg de l'exposició es troba a la venda a les llibreries blanenques.

Treballs d'implantació del Sistema de Gestió Documental

L'Arxiu municipal, amb l'assessorament de l'empresa d'arxivers Ample 37 i la col·laboració dels departaments d'Informàtica, Serveis Jurídics i Hisenda, està duent a terme l'estudi i implantació del sistema de gestió que ha de controlar tota la producció de documents de l'Ajuntament de Blanes. Aquest sistema es pot definir com el conjunt d'operacions i tècniques destinades a implantar i avaluar els circuits administratius dels documents des que es creen fins que s'eliminen o es conserven permanentment a l'arxiu

històric. Amb aquest sistema, es pretén aconseguir beneficis pel que fa als recursos materials i humans, pel que fa a la millora organitzativa i de gestió de la informació i també pel que fa a la "democratització de la informació", ja que la gestió documental permet potenciar el principi constitucional del dret del ciutadà a la informació potenciant la transparència administrativa i la participació ciutadana. Actualment s'està treballant perquè els primers passos del sistema es puguin implantar el gener de 2008.

Col·laboracions amb els departaments de l'Ajuntament

Al llarg de l'any des de l'Arxiu es col·labora amb diverses activitats organitzades per altres departaments de l'Ajuntament. Amb Urbanisme, s'ha col·laborat en la tria de les imatges i textos per a decorar les noves dependències del Portal del peix. Posteriorment, amb Alcaldia es varen muntar diversos plafons amb fotografies per al dia de la inauguració d'aquestes noves peixateries, que va tenir lloc durant la Diada Nacional de Catalunya.

Amb el departament de Fires i Festes hem col·laborat en la confecció de la revista especial que s'edita per la Festa Major. Hi vàrem aportar diversos textos sobre les últimes novetats editorials de Blanes. A banda, també vàrem participar amb els textos i part del muntatge de l'exposició titulada Blanes i els americanos que es va fer a la Casa Saladrigas dins dels actes generals de Blanes, pioners del cava. Darrerament hem elaborat els textos que han acompanyat el pessebre monumental del Passeig de Dintre dedicat a la zona de can Jan Carreras. Per al Departament de Cultura es va fer una cessió i tria de fotografies antigues del port de Blanes per a complementar l'exposició del Museu Marítim titulada Els treballs portuaris. També es va fer la preparació i el muntatge de l'exposició Estampes blanenques, de Josep Pruna. Ambdues exposicions es van poder veure a la sala municipal del carrer Ample.

Les Estampes blanenques de Josep Pruna

Aquest 2007 s'acomplien 40 anys de la instal·lació de l'estació meteorològica municipal i el senyor **Josep Pruna i Cortacans** (1924) n'ha estat l'encarregat gairebé des del primer moment. Tots els llibres amb els registres meteorològics es conserven a l'Arxiu Municipal. La seva obra ha estat àmpliament difosa a les pàgines de la revista Recvll, però des del Departament de Cultura i l'Arxiu vam creure oportú donar-li una major difusió a través d'una exposició i la futura edició de la seves estampes blanenques en un dels llibres de les Publicacions Municipals de Blanes. En l'exposició d'homenatge s'hi va incloure una bona representació dels seus dibuixos: oficis desapareguts, costums i tradicions blanenques, indrets representatius del poble, estampes marineres, personatges blanencs... que són un ric testimoni per comprendre el passat recent de la vila. Una part de material del dibuixant blanenc és en dipòsit a les dependències de l'Arxiu, a l'espera de decidir el millor sistema per conservar-lo i difondre'l.

BREUS

- Seguint amb la voluntat d'acollir estudiants i altres col·lectius que puguin desenvolupar els seus períodes de pràctiques a l'Arxiu, aquest any el servei ha comptat amb la presència de dos estudiants de secundària que procedien de l'IES Serrallarga (Joan Marín i Nai Kebbeh) i una persona provinent del Departament de Justícia, Angelo Fosatti i Beatriz Basset de l'Escola Taller Safa, han millorat la pàgina web de l'Arxiu on trobem, en PDF, les antigues revistes Blanda i altres publicacions. També hem comptat amb els serveis de la senyora Cecília Morales, en substitució de l'auxiliar administrativa de l'Arxiu. Entre el personal contractat per a desenvolupar projectes arxivístics, cal esmentar el senyor Joan Fort, la senyora Vanesa Esteras i els serveis de l'empresa Ample 37 per a la gestió documental.
- Des de l'Arxiu s'ha donat suport documental i gràfic als veïns del carrer Ample per elaborar els programes de la III Trobada de Veïns del Carrer. Això mateix es va poder fer amb el que també fan els veïns del carrer de l'Antiga, a la Massaneda.
- El director de l'Arxiu, Antoni Reyes, juntament amb Joan Domènech Moner, historiador, i Narcís Figueras, president del Centre d'Estudis Selvatans, forma part del jurat de la quarta edició dels Premis Oh d'història oral que convoca Ràdio Marina, destinats a reconstruir el passat recent dels pobles de l'àrea d'influència de l'emissora.

- El tècnic de l'Arxiu, Aitor Roger, es va desplaçar fins al domicili de la família Coma Sampere, a Barcelona, per a recollir la donació del valuós fons d'imatges de l'escriptor i periodista blanenc Vicenç Coma i Soley. Coma fou un gran afeccionat a la fotografia. La nostra cerca d'imatges antigues de Blanes també ens ha portat a visitar la senyora Maria Àngela Roig i Miralbell, néta del pintor Roig i Soler, filla del doctor Roig i Raventós i neboda de l'estudiós del mar Emerencià Roig. Els Roig estiuaven a la Casa de la Creu del passeig de la Mestrança.
- L'estudiós blanenc Josep Freixa ha col·laborat amb l'Arxiu en la cerca d'informació de les famílies blanenques Massó i Barreras, conservers i armadors establerts a Galícia el segle XIX. Durant la seva estada a Vigo va poder resseguir la petja que han deixat ambdós cognoms en la indústria gallega. El fruit d'aquesta recerca sortirà publicat en el proper número de *Blanda*.
- Des de l'Arxiu es va elaborar un text històric per a la inauguració de la plaça de la Brisa, al barri de Mont-Ferrant, prop dels antics dipòsits per a la brisa de la fàbrica d'esperit de vi de Mas Massonet. El tècnic de l'Arxiu Aitor Roger s'encarregà de llegir el text el dia 10 de març, coincidint amb la inauguració d'aquest nou espai per a la vila.

- Al llarg de l'any han visitat les dependències de l'Arxiu diverses entitats i grups del poble, com ara els socis del Centre Catòlic o els alumnes de l'Escola Taller SAFA. El dia 21 de maig, aquest darrer grup d'alumnes també va fer una visita guiada per a l'exposició Padern&Padern que l'Arxiu va organitzar a la Casa Saladrigas. A mitjans de desembre vàrem tenir la visita dels alumnes de l'assignatura d'història local de 1r de batxillerat de l'IES Sa Palomera amb la professora Maria Àngela Sagera.
- L'Arxiu va coordinar la trobada a Blanes de la delegació de municipis indians de Catalunya per preparar la creació de la Xarxa de Municipis Indians de Catalunya. La reunió va tenir lloc el dia 31 de març a la Casa Saladrigas. Hi varen intervenir delegacions de Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Begur, Lloret, Canet, Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes, Sitges, Cadaqués i Blanes.
- L'Arxiu va ser l'amfitrió de la visita que va organitzar el Centre d'Estudis Selvatans a Blanes dins el seu programa de visites matinals per a socis. Es va concertar una visita guiada al Jardí Botànic Marimurtra, que incloïa el jardí i les dependències de Carl Faust, després vàrem poder visitar les caves Mont-Ferrant guiats pel seu director i finalment es va pujar al castell de Sant Joan, on el regidor Joaquim Valls i l'equip de l'Arxiu varen fer una xerrada sobre la situació geoeconòmica del municipi.

- Hem col·laborat amb l'Arxiu Municipal de Palafrugell en la cerca de dades biogràfiques de Francesc Pla Auger, en *Xicu* de Blanes, mort a Llafranc el 1904. Aquest blanenc, desconegut per a nosaltres, té un carrer dedicat a Llafranc.
- L'Ajuntament, a través de l'Arxiu Municipal, ha patrocinat l'edició del llibret de 40 pàgines *Homenatge a l'Esteban*, que va ser presentat el dia 23 de novembre en el transcurs de l'acte d'homenatge al cantant blanenc que se celebrà a la Casa del Poble. Fruit d'aquest treball biogràfic, escrit per l'historiador i tècnic de l'Arxiu Aitor Roger, s'han pogut copiar més de tres centenars d'imatges al voltant de la música i la carrera artística d'Esteve Baltrons i Roura.
- El dia 16 de novembre va aparèixer el primer fascicle del llibre d'imatges *L'abans de Blanes*, escrit per l'historiador blanenc Rubèn Doll-Petit, i que edita l'editorial Efadós amb la col·laboració de l'Ajuntament i de l'Arxiu Municipal. El llibre tindrà 52 fascicles i un total de 652 pàgines. Des de l'Arxiu s'està col·laborant en el projecte de diverses maneres: s'ha facilitat material gràfic i documental a l'autor, es coordina el consell assessor de l'obra i es proporciona tota mena de suport logístic als implicats (administratiu, ofimàtic, etc.). La recollida d'imatges continua oberta a tots els blanencs que vulguin ser participants d'aquest engrescador projecte de recuperació de la nostra memòria gràfica.
- Agraïm molt l'ajuda del senyor Joaquim Daban, cap del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, per haver-nos facilitat l'equip tècnic necessari per poder dur a terme l'escaneig urgent de les plaques de vidre de Josep Alemany i Borràs que ens ha deixat copiar la família de l'autor.

BIBLIOGRAFIA

Ressenyes

Bolleré

Concurs de relats breus per a joves
per Lourdes Domènech

El mossèn de les putes

per Ramon Freixenet Estol

El naufrag

per Ramon Freixenet Estol

La vida en verso

Poemas con mensaje

Quina gran persona!

Herois quotidians i savis maldestres

La vida oculta

Blanes

Ensaig d'estudi crítich

Esclat de pensaments

Antologia poètica d'Angelina Montells i Vilar

Els goigs de Blanes

Homenatge a l'Esteban

Què pensen de Joan Puig... i què en diu ell

El rei del món

Padern&Padern

Dos germans creadors

Autors: Albano Dante
David Ramos
Marcel Llorach
Edita: Portal Jove,
Ajuntament de Blanes
Lloc: Blanes
Any: 2006
Pàgs.: 52

BOLLERÉ

Concurs de relats breus per a joves

Bolleré és el nom del concurs de relats breus per a joves que convoca l'Àrea de Joventut de l'Ajuntament de Blanes. Bolleré és també el nom d'un paper de fumar que utilitzaven els escriptors joves de la Generació del 27. És una denominació, però també un símbol que aplega en un mateix mot tres ingredients: joventut, inspiració i creació literària.

El premi només compta amb dues edicions (2006 i 2007). Tot i això, la tercera convocatòria està en marxa i se'n preveuen moltes més.

Val a dir que és un premi jove, que ha sofert una petita evolució. Les bases de la primera edició no contemplaven la distribució dels participants en categories, segons l'edat, i només hi havia previst un primer premi. Tanmateix, el jurat va decidir concedir dues mencions especials, atesa la qualitat dels relats. L'experiència de la primera edició va fer que a la segona s'introduïssin canvis importants: la creació de dues categories (categoria A: joves de 15 a 20 anys i categoria B: joves de 21 a 29 anys) i la concessió de dos premis per a cadascuna.

Bolleré 2006. Tres relats. Primer premi: *No hi ha somnis impossibles*, d'Albano Dante. Mencions especials: *Esperando las palabras que nos existen*, de David Ramos i *El descenso de Ray Jones*, de Marcel Llorach. Autobiografia. Introspecció. Fracàs.

A *No hi ha somnis impossibles*, el protagonista viatja a l'Argentina arran de la mort del seu avi. En el temps que dura el trajecte des de l'aeroport fins al centre de Buenos Aires, enceta un relat autobiogràfic, els principals protagonistes del qual són l'avi Luigi, un exiliat "*amb una guerra mundial- a les seves espatlles*" i l'Alba, l'esposa que va "*morir de pena*", després que es condemnés voluntàriament a la mudesca (com el sindicalista de la pel·lícula que apareix al preàmbul del conte).

El protagonista d'*Esperando las palabras que nos existen*, a qui la mort festeja, es veu empès pel seu amic Ernesto a reprendre l'exercici de l'escriptura, després d'un temps de sequestra literària. En l'intent, es topa amb l'abisme del full en blanc i sent "*el miedo a la parálisis, a no saber por dónde empezar*". El conte és un viatge interior a la recerca dels mots que guarden les experiències viscudes, tanmateix són "*demasiadas vivencias para tan poco tiempo*". El protagonista espera retrobar-se amb "*las palabras en carne viva*" mentre pren un cafè i cau la nit sobre Barcelona. De matinada, claudica del seu propòsit i posposa per a una altra ocasió el que ja és inevitable: escriure.

A *El descenso de Ray Jones*, en Marcel construeix la història d'un pilot de fama emergent que veu com es desploma la

seva carrera i la seva vida durant una cursa. Giovanni, "*un home en atur i vidu*", posa fi a la seva vida saltant enmig de la pista en el transcurs de la carrera que pot suposar el triomf de Ray.

En el relat, les vides de Ray i de Giovanni avancen paral·lelament fins a trobar-se en el moment culminant (clímax): el suïcidi de Giovanni. Però Giovanni no només se suïcida, sinó que dicta la sentència de mort de Ray, és l'artífex de la caiguda de l'heroi.

Bolleré 2007. Quatre relats. Categoria A: *El fontanero* i *Infancia*, de Tess Masero. Categoria B: 96, de Violeta Guinart; *L'home de l'Independant*, de Jaume Planas. Joventut. Infantesa. Fol·lia. Humor.

El fontanero i *Infancia* són els dos relats guanyadors del primer i segon premi de la categoria A. Ambdós són obra de la mateixa autora.

El fontanero és la història d'un jove deshonest i descarat que explica com ha estat la seva vida d'estudiant i d'aprenent de l'ofici de lampista. És un jove que es presenta a si mateix com un contraexemple. La seva actitud vital no és gens modèlica i ell ho sap, però no és fins al final de la història que reconeix haver-se equivocat.

El conte està escrit en un estil desenfadat, a to amb l'argument,

i conté escenes que recorden l'estètica del còmic (una dona amb els cabells electrificats, un empresari que treu els ullals com una fera ferotge).

Infancia té un to més íntim. La protagonista reviu moments de la seva infantesa. L'autora reivindica el dret de recordar moments, anècdotes, entremaliadures... viscuts durant la primera etapa de la vida. En conjunt, el relat és una galeria de records per on passen l'àvia, la cosina, la germana, el veí..., tots els personatges que formen el teixit de la memòria.

96, primer premi de la categoria B, és un relat trepidant que comença amb una trucada inoportuna que es repeteix insistentment. La trucada és el desencadenant d'una situació que no és real, sinó que és el resultat d'un deliri que s'instal·la a la ment de la protagonista i que l'empeny a un estat de xoc. No és fins al final que el lector descobreix que tot ha estat provocat per un brot d'esquizofrènia.

L'home de l'Independant, segon premi de la categoria B, és un conte d'humor. D'un humor sa i transparent. Baldirot, un home geniüt, gasiu, orgullós i malcarat, és víctima d'un escarni públic. Els autors de la malifeta són una colla de joves que demanen la col·laboració d'un periodista perquè publicui una fotografia de Baldiri a la portada de *l'Independant*. El perquè la imatge va ser la riota de tots és un secret

que seria injust desvetllar. El que sí que es pot avançar és que els joves no aconsegueixen el propòsit d'acabar amb els fums del vell Baldirot.

Bolleré, un premi jove per a joves que escriuen relats.

Lourdes Domènech

Autors: Joan Adell Álvarez
 Edita: La Busca Edicions
 Lloc: Barcelona
 Any: 2007
 Pàgs.: 158

EL MOSSÈN DE LES PUTES PRIMER PREMI

IX Premi Víctor Mora de Narrativa Breu

... des d'aquest lloc amb les millors vistes

Es tracta d'un llibre amb una coberta raríssima que té més a veure amb una pel·lícula de romans de baix pressupost que no pas amb un volum de contes, en la qual no apareix el nom del guanyador del premi. *El mossèn de les putes i 13 contes més* és el títol del recull en què en primer lloc hi ha el conte de Joan Adell amb una extensió de nou pàgines. Dins la brevetat d'aquest espai l'autor explica el darrer període –convenientment fragmentat– de la vida de mossèn Aureli al tercer pis del número deu del carrer de Sant Sever.

Tot i que Joan Adell pertany a una de les generacions que l'Església Catòlica va castigar amb més duresa, en el cas d'*El mossèn de les putes*, ha fet una incursió respectuosa i amable dins el col·lectiu dels capellans de barri. Mossèn Aureli no és de cap manera el capellà *putero* que l'autor podia haver retratat sinó que el dibuixa com un sant baró, un ésser adoctrinat per fer el bé entre les persones que ho necessiten, un veritable missioner africà del nucli antic barceloní capaç de deixar la sotana penjada d'un clau per bé de no perjudicar el negoci més antic del món establert a sota de casa seva.

Joan Adell, des de la distància de la seva prosa elegant, no ha fet altra cosa que explicar dues qüestions dins un mateix temps narratiu: una és *El mossèn de les putes*, un fet tangible, palpable i de bon llegir... l'altra és la història submergida del passat llunyà que no es veu ni es toca ni es pot desxifrar, però que es deixa imaginar... Imagino, doncs, que Joan Adell a l'obra equidistant (la que manté enfonsada i aparentment allunyada de l'abast del lector) hi planteja tot l'assumpte del perquè un joc d'interessos tan extraordinari mai no ha esdevingut conflicte, i ans que la falta de previsió posi en risc qualsevol meandre del concert establert, amb un recurs literari eficaç resol de soca-rel els problemes que es poguessin generar. Com s'explicaria si no el difícil equilibri en què han conviscut al llarg del temps les capelles, esglésies i catedrals, tenint les cases de putes tan properes? D'això precisament tracta el text ocult sota *El mossèn de les putes*. La història invisible de l'Adell exemplifica la bona convivència de tots dos negocis i demostra, raonadament, que tant els mossens Aureli del barri com les senyores Lola (les *madams*) de les cases de barrets, al llarg dels anys, han sigut els interlocutors idonis per solucionar qualsevol vestigi de possible conflicte entre uns i altres.

Després de llegir *El mossèn de les putes*, no em vaig poder estar d'apropar-me a l'escenari d'aquesta ficció –si havia recorregut la Vaneau, com no fer-ho amb el St. Sever–, volia trepitjar aquell entramat de carrerons del Barri Gòtic barceloní per on mossèn Aureli havia deixat la seva empremta de bonhomia... passejava pels indrets ombrívols del carrer del Bisbe, St. Sever, St. Honorat, St. Domènec del Call i, a la placeta de St. Felip Neri, vaig copsar la petja d'un alè que es diluïa dòcilment en el baf arraconat d'una munió de personatges deixats de la mà de Déu que, amb prou feines i inútilment, maldaven per no ser esborrats del cap de qui els construïren sobre el paper... Sé que podria especular en la possibilitat d'un somni, però no ho faré pas, perquè ara puc dir que estic ben segur de la seva presència volàtil... Ho dic amb un pèl de recança i també amb un xic de basarda, perquè, en establir conversa amb una veïna (que anomenaré la Buboïs), vaig tenir la rara sensació que m'estigués esperant per explicar-me algunes de les seves vivències infantils tan afins amb els personatges, l'escenari, la temporalitat i atmosfera del conte de Joan Adell. La Buboïs, sense haver sentit a parlar mai d'aquest conte ni de la ficció que amaguen les seves pàgines, el va ampliar amb les imatges en moviment de la seva realitat: deia que per davant del seu portal de St. Sever hi havia vist passar molts mossens de sotana llar-

ga i les *madams* de les cases de meuques que hi havia a tocar... Sostenia, un pèl irònica, que anaven envoltades de les seves "nenes" perquè, de tant en tant, convenia ensenyar el gènere... la Buboïs em va donar detallada informació sobre les cases de barrets que al llarg del temps es van obrir i tancar en aquell indret farcit de capelles, esglésies i catedrals, i a l'hora que ponderava la bona convivència de tot plegat afegia que de sempre l'entesa havia estat satisfactòria. Aleshores, eren temps grisos de postguerra i la Buboïs era una nena que veia passar un mossèn amb la capa flamejant al vent: "era alt i prim, de llarguíssima sotana i lleugera gambada... amb una mà feia voleiar un malletí de cuir, amb l'altra subjectava sobre el cap un barret negre de capellà..." Aquella estampa de tonalitats sèpia és la que ha perdurat fins avui dins la seva retina, la imatge d'un mossèn de poques carns, veï de St. Sever, amable i generós; per a ella un de tants mossens. El mossèn Aureli d'aquesta història podria ser una de les cares amables de l'església integrista d'avui, la que a la seva ràdio amplifica l'insult i el trencament d'una Espanya amb aparença de pròpia, i que amb el seu més que evident distanciament no ha volgut establir un codi de conducta adient amb les necessitats de les societats modernes. Aquest no era el tarannà de mossèn Aureli, ell coneixia les mancances i el que feia falta a la gent, ho sabia encara que a tot

estirar només fos un mossèn de barri, un soldat ras de la suposada multinacional de la fe.

El mossèn de les putes de Joan Adell és d'aquelles peces literàries que per senzilles i naturals sembla que es puguin escriure d'una tirada dins l'espai que ocupa una tarda de diumenge. Certament, la història és tan mínima i flueix a tanta velocitat que s'esmuny amb un no-res de l'horitzó del lector... i tanmateix, provoca ganes d'anar enrere, de tornar al començament del conte, a la frase: *L'atzar va dur-lo a viure...*

Hi ha algú que no li agradés de començar així una història...? Res no és fàcil... i escriure com ho fa Joan Adell demana ofici, disciplina i moltes altres coses que no apareixen en el seus textos, però que hi són... L'Adell amb aquesta obra s'hi ha lluit i s'intueix que ha fruit escrivint-la. Aquest conte i la novel·la que ha presentat darrerament marcan un abans i un després en la manera d'estructurar i narrar noves històries. Després d'*El naufrag* i *El mossèn de les putes*, Joan Adell Álvarez ens pot donar moltes sorpreses.

Ramon Freixenet Estol
Jubilat i aprenent de viure

Autors: Joan Adell Álvarez
 Edita: Ajuntament de Calvià
 Lloc: Calvià (Mallorca)
 Any: 2007
 Pàgs.: 70

EL NÀUFRAG

“En tu hi vaig trobar la companya amable, l’amant apassionada i, ben aviat, la mare dolça i abnegada dels nostres fills. Van ser anys de plenitud, la realització de tots els meus somnis, dels nostres somnis.”

De vegades em deies, “Albert, tinc por! No sé si és possible tanta felicitat.” Jo, segur de mi mateix, segur de tu, t’escoltava rient-me dels teus recels. “De què has de tenir por, amor meu, si ho tenim tot.”

Això és el que diu la novel·la...

Però tots sabem que les novel·les menteixen. No poden fer altra cosa.

Us donem les gràcies per haver vingut fins a la casa dels llibres on hi viuen endreçades totes les paraules per donar la lluentor necessària a l’acta de presentació d’*El Nàufreg*.

En efecte, les novel·les menteixen... i aquesta, per descomptat, també ho fa. Les novel·les, el teatre, el cinema, l’òpera, els fulletons televisius menteixen. Fins i tot la cançó de la nostra vida és una mentida. La veritat és que tothom que escriu novel·les o explica històries sobre el gènere, menteix. No poden fer altra cosa... perquè ens ho puguem creure.

En el cas d’“*El nàufreg*”, l’obra que avui presentem, us puc avançar que el seu autor ha mentit tot el que es pot mentir. També puc afegir que ha mentit amb coneixement de

causa i assegurar amb confiança que mentint no ha fet res més que dir la veritat. La veritat...

Harold Pinter l’expressa d’aquesta manera, la veritat, a “La ética de lo posible”: *“No hi ha grans diferències entre realitat i ficció, ni entre el que és vertader i el que és fals. Una cosa no és necessàriament vertadera o falsa; pot ser al mateix temps vertadera i falsa.”*

I encara hi afegeix: *“Aquestes afirmacions tenen sentit, i s’apliquen a l’exploració de la realitat a través de l’art. Així que, com a escriptor, les mantinc, però com a ciutadà no puc; com a ciutadà he de preguntar: Què és veritat...? Què és mentida...?”*

Les preguntes llançades a l’atzar per l’artista són el desllorigador de tot plegat? O només una resposta versemblant a l’encanteri que patim els lectors davant d’un text intel·ligent, que no és altra cosa que el forat imaginari per on ens podem colar dins la novel·la sense ser vistos...? O tenen a veure amb el perquè d’aquelles històries mínimes originades per una veu narradora al voltant d’un foc remot...?

Tant si és veritat com si és mentida, el que ens expliqui la veu narradora d’una bona novel·la ens ho podem ben creure, i més encara, si aquesta veu la intuïssim enfilada a l’espatlla... a tocar de l’orella. Si això passés, no hauríem pas de patir... perquè, en tot cas, només es tractaria d’una veu

subtil i aparentment absent... qui, com per art d’encanteri, ha sabut “muntar-s’ho” per seguir ensibornant el lector fins avui.

Avui tenim motius per sentir-nos orgullosos de la creativitat literària i de les fites assolides per un dels nostres veïns. Avui, encara que sigui per una estona, tenim motius per somniar un municipi diferent, on la cultura surt de les capelletes, per fluir fins a l’últim racó del nostre Santelm, i ens aglutina a tots com a poble que sap apreciar els seus beneficis.

“Tu saps que mai no vaig sentir-me integrat dins la petita societat pobletana de Santelm. Les poblacions d’aquesta mida apleguen tots els vicis de les grans ciutats, però cap de les seves virtuts, i sempre vaig fer meua una frase del meu pare: els carrers del poble t’omplen de fang les sabates i el cervell.” (“*El nàufreg*”, pàgina 28)

Com molts de vosaltres... la meua coneixença amb Joan Adell ve de lluny. Però no ha estat fins fa un temps que hem encetat una relació diferent... una entesa entre col·legues tardana i fructífera. Tots dos compartim el gust per l’escriptura i, de tant en tant, ens deixem papers l’un a l’altre. Ho fem per mirar d’avançar en aquesta arquitectura enrevessada de la construcció d’històries, i del més difícil... com fer servir la paraula per explicar-les.

Per Walter Benjamin la paraula ha de ser essencialment precisa. Escrita amb la distància necessària per no deixar rastre... petja...

vestigi... flaire... Res... de... res... Com un naufragi.

Així veig jo “*El nàufreg*” de Joan Adell. Una novel·la de la vida quotidiana escrita amb un punt d’indolència. La crònica sentimental i provocadora d’una societat massa sovintejada. Un compendi lúcid, enginyós i, fins i tot, pràctic... d’allò que anomenem modernitat... d’allò que després d’haver-ho dit ens deixa tan amples.

Al marge de com les vulgui fer de complicades les relacions entre els seus personatges... el cert és que en Juanitu de ca l’Adell és posseïdor de nombrosos reconeixements per la seva obra. Fent-se el desmenjat i, de mica en mica, assoleix tot allò que es proposa dins l’àmbit dels premis literaris. L’Adell no es cansa de repetir (amb certa sornegueria) que ell pertany a la infanteria de les lletres petites, que se sent inserit dins el col·lectiu dels qui els agrada imaginar històries de la vida quotidiana, segurament per poder-les tenir atrapades sobre els fulls en blanc del seus reculls de tapes negres. També cal afegir que els seus escrits traspuen una considerable càrrega intel·lectual, servida per una prosa impecable, continguda, precisa i molt eficaç, que es fa palesa en la manera en què ha ensinistrat els dos narradors, per portar a bon terme tota la ficció esmerçada a “*El nàufreg*”.

Diu Vila-Matas que enfront de la ficció hi ha tres maneres... tres actituds per afrontar-la: els que escriuen per entretenir o per semblar molt importants i

en realitat només són solemnes i avorrits. Els qui tenen una percepció del món mitjançant una sèrie de sensacions, experiències i idees, que els són pròpies i a les quals han arribat pel sistema d’eliminar tot el llenguatge mort. I finalment, els qui busquen ser invisibles. Els que es difuminen a l’interior del text... i deixen que sigui el propi lector qui estableixi relació directa amb la història que té al davant. Com aquests últims escriu Joan Adell...

Servint-se d’un joc de miralls clandestí, enlluerna el lector, i deixa que sigui el mateix text que el condueixi al particular univers on pot trobar tot allò que en algun moment de la vida ha pogut imaginar... (De ben segur que els tipus humans que desfilen pels papers no poden deixar indiferent ningú). El circ ambulat acabat d’inventar l’està esperant precisament a ell, per fer-li observar que hi poden haver altres maneres ben curioses de convivència i de poder-se relacionar les persones; malgrat la persistent dificultat que imposa en tot moment el viure quotidià, d’un món que ha estat calcat pel seu autor de la més coent realitat. El mirall desplegat a propòsit no fa altra cosa que mostrar als quatre vents la seva imatge de naufrag, que en algun moment (si no hi posa remei) haurà d’assolir per causes sempre alienes a ell mateix. Per tot allò que no ens cansem de repetir-nos: “La culpa de tot el que ens passa la tenen els altres.”

Que tots portem un naufrag en el nostre interior més recòndit no cal ni dir-ho, d’alguna mane-

ra, som hereus d'un gran naufragi, d'una gran desfeta, d'una desgràcia colossal... i d'un maleït desemparament.

Com l'Albert, el protagonista narrador de la novel·la, que ens diu: *“És condemnable qui, quan tot el seu entorn s'esfondra, intenta reeixir? Jo veig el món com un oceà empestat de naufragis conformats amb el seu destí, fatigats de bracedar inútilment contra les ones.”*

El mateix Roberto Bolaño parla dels qui han arribat al final del camí i als seus peus s'obra una falla de dimensions considerables. Parla dels qui estan penjats a l'aresta, en el límit rocós més proper al buit. Precisament Bolaño, que sempre va tenir present el repte com la manera de fugir de la repetició i l'estereotip.

A “El naufrag”, Joan Adell fa que tots els personatges destil·lin fins a la náusea el tipus de buidor emprada per la societat contemporània. La família protagonista és un clar exemple de com pot ser de complicada la convivència en una casa benestant. En aquest cas s'ha fet servir d'escenari una casa de Santelm, però el que passa a la novel·la és susceptible de poder ser extrapolat a qualsevol dels indrets imaginaris de l'autor.

Fent una ullada al text, el que d'immediat s'intueix és la difícil convivència del matrimoni protagonista. Els seus dos fills. L'amic de tota la vida d'ell i l'amiga confident d'ella... també es pot apreciar amb quin menyspreu els miren de cua d'ull els so-

cis del Club Nàutic (tot i ser gent del seu estatus social, de la seva mateixa corda), on la família té el iot i la canoa últim model.

I no cal parlar dels treballadors de la fàbrica... uns assalariats desagraïts que no paren de ficar el nas en els afers particulars dels seus amos. En la privacitat del matrimoni. En la dels seus amics tan íntims, o en l'estrany comportament del nen i de la nena... la parella de fills malcriats que sistemàticament atempten contra la moral amb les seves actituds dissipades i, entre cometes, vicioses... que donen molta feina a les llengües esmolades de Santelm. Tot plegat, servit dins l'entorn poc amable d'un d'aquests pobles de la costa que han volgut créixer amb massa pressa. D'aquestes desmesures desproveïdes de personalitat pel mal gust dels virtuoses de l'especulació salvatge i la seva folia congènita de ser els més rics del cementiri.

Em permeto tornar a la novel·la: *“Per molt que ara volgués explicar-te què sent un home quan, tot d'una, descobreix que la dona –la seva dona– fingeix al llit, no ho entendries. Entre altres coses perquè ets una dona...”*
“Quan de forma no volguda vas descobrir-me el teu trist secret, portàvem disset anys de matrimoni. Comprendràs que la pregunta que em vaig plantejar fos gairebé immediata: des de quan? Una pregunta per a la qual encara avui estic content de no tenir resposta.”

“Moltes d'aquelles nits que tornaves de Barcelona, ‘d'anar de compres i fer gestions’, havent sopat, inexpli-

cablement per a tu, jo et buscava el cos. Gairebé sempre em rebutjaves, “estic molt cansada, Albert”, però per a mi ja era una satisfacció haver-te obligat a refusar-me. La setmana següent, jo hi tornava i tu ja no gosaves negar-t'hi de nou. Quan això succeïa, em rebolcava damunt teu amb indescriptible sensació de fàstic, però, alhora, els teus gemecs fingits de puta casolana em provocaven un goig impagable. Sí, tot plegat una mica morbós, ho reconec. Però, amor meu, ningú no és perfecte.”

Insisteixo que la història escrita per Joan Adell a “El naufrag” és una ficció i, alhora, també és una realitat... la realitat que viu prop de casa nostra. S'ha dit abans... les novel·les estan fetes precisament d'aquests dos conceptes tan antagònics. I no s'hi pot fer altra cosa... En el cas d'“El naufrag”, encara que sembli contradictori, l'aiguabarreig resultant és un material sensible, enginyós, subtil, directe i d'una realitat sostenible... amanit amb una generosa mesura de sarcasme per poder afrontar amb certa dignitat les veritats i mentides d'això que en diem la vida quotidiana. Perquè tots som conscients que el nostre dia a dia ens menteix... n'estem assabentats, i fem veure que no ho sabem. Què voleu que faci un novel·lista com Joan Adell, per ser llegit...? No pot fer altra cosa que incorporar a “El naufrag” aquest plus subjacent d'absoluta versemblança que sempre apareix llegint una bona novel·la.

Dic que és una bona novel·la, perquè és plausible la història

que s'hi explica. Perquè els personatges són propers, i el que senten i els passa, susceptible de ser reconegut. Perquè el seu autor és un perfecte desaparegut a tota la lectura. Només ens deixa un seguit d'escletxes per poder espiar les intimitats tan sols insinuades dels personatges. Tota la resta, si cal anar més lluny, serà, en tot cas, per compte del lector. És recomanable, entre altres coses, perquè el joc d'estratègies que s'estableix tot just començar la novel·la es manté fins al final sense grinyolar gens ni mica, gràcies a l'encertada recreació malaltissa que ho controla tot i que és capaç d'arribar a tot arreu en el transcurs de la trama. Perquè l'autor sap vestir els diferents escenaris amb les atmosferes adequades i s'arrisca molt en explicitar fets puntuals ans que aquests succeeixin, sense que això faci perdre al lector l'interès pel que està llegint. I perquè a la fi, aconsegueix el perfecte encaix de totes les peces que comporta aquest joc d'interessos humans plasmat a “El naufrag”.

Per totes aquestes coses, m'ha agradat llegir aquesta ficció de Joan Adell tan susceptible de no ser-ho. Una ficció capaç de crear diferents universos d'incomunicació entre els sis personatges que la conformen. El món que els envolta. Les seves fantasies inconfessables. La influència desbordada d'ego que els caracteritza i el gruix de mesquinesa instal·lat a les seves petites vides.

Ho deia Alfonso Reyes quan parlava d'una ficció mental, d'una ficció verbal que aconsegueix

crear un altre món quan els fets irrealment casen amb les paraules: així, com més concert hi ha es diu que una obra literària és versemblant. L'art de dir mentides rectament o cosa nova que s'afegeix a allò existent.

Vet aquí com la paraula pot anar a cavall entre la realitat i la ficció. Totes dues tenen la suficient solvència com per ser cregudes degudament. Qui gosaria qüestionar l'existència real i efectiva d'una cosa com la “realficció” en els nostres dies? Molta de la literatura es nodreix tot sovint d'aquests conceptes, basats precisament en l'ambigüitat que suposa el fet de narrar històries damunt el voraviu del que és vertader i el que és fals.

Efectivament, sobre aquest límit finíssim i invisible on l'ingeni de vegades esdevé novel·la, Joan Adell ha construït “El naufrag”... ha escrit la seva obra literària complint amb els requisits que exigeix el gènere, perquè el lector pugui passejar la mirada pels territoris indeterminats d'aquest viure nostre d'absoluta ficció... on els conceptes veritat i mentida no són antagònics, sinó moneda de canvi.

En efecte... les novel·les menteixen. I no poden fer altra cosa... Però com diu Vargas Llosa, aquesta només és una part de la història. L'altra és que mentint expressen una curiosa veritat, que tan sols es pot dir dissimulada o amagada, disfressada del que no és. I és que, ja ho deia Mae West: “Narrar és com jugar al pòquer.” “Tot el secret consis-

teix a semblar mentiders quan s'està dient la veritat.”

“Semblar mentiders quan es diu la veritat” o mostrar l'evidència del que és i del que no és... precisament, aquest és el joc d'estratègies que, des de molt antic, hem acceptat de les novel·les... i tot i estar assabentats que no diuen la veritat insistim amb la dèria de deixar-nos arrossegar per la fallera de reconstruir-les... perquè hem de convenir que en general som de naturalesa mimètica i tenim gran facilitat per fer noves versions de tot allò que ens agrada llegir: dins el nostre cap transformem personatges i escenaris originals, i no cal dir que més d'un cop hem sentit enveja per l'obra d'un altre...

Tot això, ve donat pel plaer de llegir...? O per la profunda convicció de sentir-nos els únics protagonistes al bell mig de la realitat...?

La realitat... la que neix paral·lela al procés creatiu de tota lectura i suggereix un seguit de sensacions sense dir-ho.

Es pot afirmar, doncs, que amb l'acte de llegir ens apropiem del text i la realitat d'aquest, i que el resultat final de la lectura presentarà un altre tipus de realitat... és a dir, una variant novel·lesca que també podem anomenar veritat. Així que, si parlem de la veritat... com a lectors, també ens hauríem de preguntar: Què és veritat...? Què és mentida...?

(Transcripció del text per Ramon Freixenet Estol a la presentació de la novel·la a la Biblioteca Comarcal de Blanes el dia 18 d'octubre de 2007).

LA VIDA EN VERSO

Poemas con mensaje

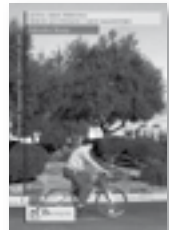

Autor: Francisco Sánchez Trigo
Edita: Emboscall
Amb el suport de: Ajuntament de Blanes
Lloc: Vic
Any: 2006
Pàgines: 148

L'autor, nascut a Salvaleón (Badajoz) i resident al barri de Vall-dolig de Blanes, compagina el seu interès pels temes socials amb la pràctica de la música i la poesia. Els seus poemes són una mostra de la solidaritat o el rebuig que sent cap a allò que considera que és just o injust; aplaudeix sempre allò que considera lloable, i rebutja amb rotunditat tot el que implica la més mínima falta d'humanitat.

QUINA GRAN PERSONA!

Herois quotidians i savis maldestres

PREMI DE NARRATIVA VILA D'ALMASSORA 2006
Autor: Salvador Macip
Edita: Brosquil Edicions
Lloc: València
Any: 2007
Pàgines: 152

Què tenen en comú un hàmsster, un extraterrestre superdotat, un geni precoç, un parell de savis bojos i el monstre de Franconstein? Possiblement, res. Malgrat això, aquest blanenc resident a Nova York s'ha proposat ficar-los tots dins d'un llibre, sacsejar una mica i esperar a veure què passa. Un recull de contes on l'humor, l'amor, la fantasia i la miopia conviuen pacíficament.

LA VIDA OCULTA

Autor: Emilio Vivar
Edita: Mandal & LávizCero
Lloc: Madrid
Any: 2007
Pàgines: 364

L'eix central d'aquesta proposta literària és el diari d'Antoni, en el qual se'ns revela el seu mapa interior, però aquest diari és examinat per altres personatges que van vertebrant la història i revelant-nos fets sorprenents amb una narrativa àgil i plena de l'ingeni de la llengua popular. Vivar canvia les aules de la Vila per la literatura.

BLANES

Ensaig d'estudi crítich

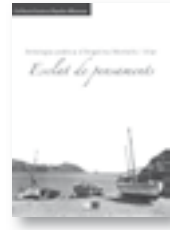

Autor: Josep Alemany i Borràs
Edita: Ajuntament de Blanes
Arxiu Municipal
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 96

El primer número de la col·lecció Clàssics Blanencs és l'edició en facsímil de l'obra de l'escriptor i periodista blanenc Josep Alemany i Borràs *Blanes. Ensaig d'estudi crítich*. En aquest assaig, que va aparèixer primerament en capítols en el periòdic *La Costa de Llevant*, l'autor analitza el Blanes de 1904 i la falta de progrés que el caracteritza.

ESCLAT DE PENSAMENTS

Antologia poètica d'Angelina Montells i Vilar

Autor: Angelina Montells
Edita: Ajuntament de Blanes
Arxiu Municipal
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 90

Aquest primer número de la col·lecció Lectura Popular Blanenca és un recull de l'obra poètica de l'Angelina Montells. Es tracta de poemes escrits a partir de la dècada dels anys trenta fins a l'actualitat. La majoria d'aquestes poesies són inèdites i sovint estan caracteritzades per una intensa càrrega moral.

ELS GOIGS DE BLANES

Autor: Domènec Valls i Coll
Edita: Ajuntament de Blanes
Arxiu Municipal de Blanes
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 106

El primer volum de la col·lecció Fons de l'Arxiu està dedicat a la gran col·lecció de goigs donada recentment a la ciutat per Domènec Valls. En concret, als goigs que fan referència a Blanes. Es tracta d'un estudi complet sobre la història i l'evolució dels goigs que s'han editat sobre les advocacions blanenques, alguns dels quals es remunten al segle XVII.

HOMENATGE A L'ESTEBAN

Autor: Aitor Roger
Col·laboradors: Rafel Bagot, Jordi Caupena, Ramon Freixenet, Adam Martin, Eva Palau, Antoni Reyes i Josep Trias.
Edita: Ajuntament de Blanes
Arxiu Municipal
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 40

Recopilació de dades, fotografies i curiositats que són útils per comprendre la figura del cantant de Blanes més internacional: Esteve Baltrons i Roura, *l'Esteban*. El llibre es va editar amb motiu del seu homenatge, celebrat a la Casa del Poble el dia 23 de novembre, i repassa la seva carrera artística dins del món de la música, el cinema i l'espectacle.

QUÈ PENSEN DE JOAN PUIG... I QUÈ EN DIU ELL

Autor: Joan Puig i Cordon
Edita: Casa del Poble
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 205

Es tracta d'un llibre miscel·lani publicat en dates electorals i que conté un munt d'informació per a qui vulgui conèixer la figura del polític: hi ha una biografia, una extensa entrevista i l'opinió de molts polítics i periodistes sobre l'autor. Podria ser com una primera entrega de les memòries del personatge.

EL REI DEL MÓN

Autor: Salvador Macip
Edita: Columna Edicions
Lloc: Barcelona
Any: 2007
Pàgines: 306

Un dia ets un criminal de poca volada del Bronx que intenta sobreviure venent drogues i fent treballs esporàdics. L'endemà ets un ídol de masses, una de les persones més admirades, respectades i envejades del planeta. El rei del món és una pel·lícula d'acció encabida en un llibre on les imatges opulentes amaguen una trama on res és el que sembla.

PADERN&PADERN

Dos germans creadors

Autors: Josep Bota-Gibert, Dolors Grau, Antoni Martí, Narcís Munsó, Antoni Reyes i Aitor Roger.
Edita: Ajuntament de Blanes
Arxiu Municipal
Lloc: Blanes
Any: 2007
Pàgines: 156

Es tracta del catàleg de l'exposició que des de l'Arxiu Municipal vam dedicar als germans Padern. L'exposició *Padern & Padern. Dos germans creadors. Pintura, fotografia i cinema* fou el resultat de reunir en un mateix espai, la Casa Saladrigas, l'acreditat pintor Joan Padern i el fotògraf i cineasta amateur Josep Maria Padern.

El llibre recull el treball que van fer diferents investigadors al voltant de l'obra i la biografia dels personatges homenatjats, i alhora posa a l'abast del públic blanenc i forà l'art de dos blanencs d'adopció amb una gran profusió d'il·lustracions en color i en blanc i negre.

erva ordinem et ordo te servabit

Aquesta edició fou acabada el dia 31
de desembre de 2007 als tallers
d'Indústria Gràfica
Montserrat
